

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**BEDENE ESTETİK MÜDAHALE OLGUSU ÜZERİNE NİTEL BİR
ÇALIŞMA: PIERRE BOURDIEU PERSPEKTİFİYLE
DEĞERLENDİRMELER**

Reyhan YÜKSEL

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN

ŞUBAT - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TEZ KONUSU: BEDENE ESTETİK MÜDEHALE OLGUSU
ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA: PIERRE BOURDEİU
PERSPEKTİFİYLE DEĞERLENDİRMELER**

DOKTORA TEZİ

Reyhan YÜKSEL

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

**“Bu tez 23/02/2023 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	Başarılı
Prof. Dr. M. Tayfun AMMAN	Başarılı
Prof. Dr. İrfan HAŞLAK	Başarılı
Prof. Dr. Mustafa ORÇAN	Başarılı
Doç. Dr. Ferhat TEKİN	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Reyhan YÜKSEL

23/02/2023

ÖNSÖZ

Doktora öğrencilik sürecimde ve tez çalışmamda her zaman desteğini ve bana olan inancını hissettiğim saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa Kemal Şan'a teşekkürümü ve minnetimi sunmak isterim. Tez dönemine geçtiğimde dostum ve en yakın arkadaşım olan ablamın hastalığını yeni öğrenmiştik. Zor, uzun ve yorucu tedavi süreci bizi bekliyordu. Bu sürecin her aşamasında ablamın yanında olduğumu bilen ve anlayışını esirgemeyen değerli hocama özel olarak bir kez daha teşekkür ediyorum. Akademik açıdan büyük saygı duyduğum hocamın insani yönüne şükran ve minnetimi sunarken bu desteğini hiç unutmayacağımı belirtmek istiyorum. Bu çalışmanın konusunu kendisinden ilham aldığım her daim ufkumu açan, beni aydınlatan, varlığıyla bana güç katan çok değerli arkadaşım Plastik, Estetik ve Rekonstrüktif Cerrah Doç. Dr. Semih Bağhaki'ye ve O'nun çalışma arkadaşlarına çok teşekkür ederim. Nitel bölümün en önemli ayağı olan mülakat kısmı için görüşmeleri gerçekleştirdiğim tüm katılımcılara gösterdikleri özen ve katkı için teşekkür ederim. Tez izleme süreçlerinde değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. M. Tayfun Amman ve Prof. Dr. İrfan Haşlak hocalarıma teşekkür ederim. Pierre Bourdieu'yü anlamak için çok çabaladım, anladıklarımı anlamak için tekrar tekrar okudum. Türkiye'de Pierre Bourdieu üzerine yaptığı doktora çalışması ilklerin arasında yer alan değerli hocam Tayfun Amman'a Bourdieu'yü anlamlandırmamda ve çalışmama uyarlamamda yaptığı katkılar için tekrar teşekkür ederim. Akademik çalışmalarımda görüşüne başvurduğum sosyolojik analizleri ile ufkumu açan Doç. Dr. Oğuzhan Bilgin'e çok teşekkür ederim. Teknoloji yönüm zayıf olduğu için teknik desteğe hep ihtiyacım oldu. Her zaman yanımda olan tez formatı şeklini vermem konusunda bana çok yardım eden kuzenim Ahmet Yüksel'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Onun hiçbir zaman benim ricamı geri çevirmemesi bana verdiği destek çok önemlidir. Bu zorlu süreçte hep yanımda olan ve bana destek veren anneme, babama tüm kardeşlerime iyi varsınız diyorum. Bilime saygı duyan, bilmeye ve öğrenmeye hep açık olan ailemin bu özelliğinin temeli biliyorum rahmetli dedem Ahmet Yüksel'e aittir. Dedemi anmadan bu tezim tam olmazdı. Saygım ve sevgimle...

Reyhan YÜKSEL

23/02/2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Beden Sosyolojisi	9
1.2. Estetik Bedeni Belirleyen Kültürel Etkenler	13
1.2.1. Tüketim Kültürü ve Bir Tüketim Nesnesi Olarak Beden.....	16
1.2.2. Kitle İletişim Araçları/Medya ve Ünlü Kültü	19
1.2.3. Küreselleşme/Küresel Güzellik Hegemonyası.....	22
1.2.4. Yaşamın Tıbbileştirilmesi (Medikalizasyon).....	24
1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Tartışmalarının Etkileri.....	27
1.3. Pierre Bourdieu Teorisinde Bedene Yaklaşımlar	30
1.3.1. Alan/Field.....	32
1.3.2. Habitus	34
1.3.3. Toplumsal Uzam (Kültürel Sınıf ve Toplumsal Uzam).....	36
1.3.4. Zevk/Beğeni (Tastes)	39
1.3.5. Sermaye	41
1.3.5.1. Ekonomik Sermaye.....	42
1.3.5.2. Kültürel Sermaye	43
1.3.5.3. Sosyal Sermaye.....	44
1.3.5.4. Simgesel Sermaye.....	45
1.3.5.5. Simgesel Tahakküm ve Şiddet	47
1.3.6. Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Beden.....	48
1.3.7. Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Estetiği Konumlandırmak	50
1.3.7.1. Beden Habitusu Olarak Estetik (işlem Yaptırmak)	51
1.3.7.2. Simgesel Sermaye ve Estetik.....	54
1.3.7.3. Simgesel Güç ve Tahakküm Aracı Olarak Estetik	56
1.3.7.4. Beğeni ve Estetik	57
1.3.7.5. Ayrım ve Estetik	59
1.4. Plastik, Estetik ve Rekonstrüktif Cerrahi	61

1.4.1. Estetik Amaçlı Cerrahi Müdahaleler.....	62
1.4.2. Estetik amaçlı Cerrahi Olmayan Müdahaleler	63
BÖLÜM 2: UYGULAMALI ARAŞTIRMA.....	66
2.1. Araştırmanın Ana Problemi ve Alt Soruları	66
2.1.1. Ana Problem.....	66
2.1.2. Alt Sorular	67
2.2. Araştırmanın Tekniği.....	68
2.3. Araştırmanın Örnekleme.....	69
2.4. Araştırmacının Serüveni	70
2.5. Araştırmanın Bulguları ve Yorum.....	72
2.5.1. Estetik İşlem Tercihleri	72
2.5.1.1. Cerrahi Estetik İşlem Tercihleri.....	73
2.5.1.2. Cerrahi Olmayan Estetik İşlem Tercihleri	78
2.5.1.3. Cerrahi ve Cerrahi Olmayan Estetik İşlem tercihleri	82
2.5.2. Estetik İşlemlerin Beden Sermayesine Kazandırdıkları.....	86
2.5.3. Güzelliğin Sembolik Bir Güç Oluşturması / Estetik İşlemlerin Simgesel Tahakkümü.....	89
2.5.4. Tüketim Kültürü ve Estetik	92
2.5.5. Habitus Olarak Estetik işlemler (Beden Habitusu Olarak Güzellik/Estetik) 96	
2.5.6. Sınıfsal (Toplumsal) Beğeni Unsuru Olarak Estetik.....	103
2.5.7. Toplumsal Bir Ayrım Unsuru Olarak Estetik (Estetik İşlemlerin Yaygınlaşması ile Ayrım Oluşturması/Ayrıştırmacılığının Değerlendirilmesi)	106
2.5.8. Dini ve Ahlakî (Yapı) Hassasiyetlerle Estetik İşlemlerin Tercihi.....	110
2.5.9. Medya/Kitle İletişim Araçları ve Ünlü Kültü Etkisi ve Estetik İşlem Tercihleri	116
2.5.10. Değişen Toplumsal Güzellik Algısı ve Beden	120
2.5.11. Sosyal Sermaye ve Estetik İşlemler	121
2.5.12. Simgesel Sermaye ve Güzellik/Estetik Beden	123
2.5.13. Hegemonya/Tahakküm Olarak Güzellik ve Estetik İşlemler.....	125
2.5.14. Sosyo Kültürel Çevre Yapısının Estetik İşlemlerdeki Belirleyiciliği (Estetik İşlemlere Verilen Çevresel Tepkiler)	127
2.5.15. Estetik İşlemlerin Yaygınlaşması ve Toplumsal Güzellik Algısı	131

2.5.16. Estetik İşlemlerin Beden Üzerinden Oluşturduğu Toplumsal Beğeni Algısı	134
2.5.17. Medikalizasyon/Tıbbileştirme.....	136
2.5.18. Toplumsal Cinsiyet Algısı üzerinden Estetik İşlemler.....	138
2.5.19. Estetik İşlemlerin Yaygınlaşması ve Normalleşmesi.....	141
SONUÇ	144
KAYNAKÇA.....	156
EK	165
ÖZGEÇMİŞ	168

ÖZET	
Başlık: Bedene Estetik Müdahale Olgusu Üzerine Nitel Bir Çalışma: Pierre Bourdieu Perspektifiyle Değerlendirmeler	
Yazar: Reyhan YÜKSEL	
Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	
Kabul Tarihi: 23/02/2023	Sayfa Sayısı: v (ön kısım) + 165 (ana kısım) + 3 (ek)
Modern hayatın içinde beden hiç olmadığı kadar bireyselleşirken kimliklerin beden üzerinden oluşturulması bedenın değiştirilebilirliğini teşvik etmektedir. Beden imgesinin oluşturulması kültürel dinamiklerle belirlenirken kişiler bedenlerini toplumsal kabul görme üzerinden şekillendirmektedirler. Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren çağdaş sosyal teoride farklı açılardan tartışılmaya başlanan beden, sosyoloji literatüründe özel bir alana sahiptir. Sosyal teorisyenler tüketim kültürü içinde ticarileşmiş bedeni, feministler bedene dayatılan toplumsal kabulleri, Foucauldian analistler iktidar biçimlerinin beden üzerinden gerçekleştiğini, teknolojik gelişmelere dair okumalar bedenın belirsizleştiğini tartışmaktadırlar. Beden sosyolojisi literatüründen oluşturulan bu araştırma da modern bedenın estetik cerrahi işlemlerle olan ilişkisi anlamlandırılmıştır. Estetik cerrahi ve cerrahi olmayan operasyonlar kültürel ürün olarak değerlendirilmiştir. Estetik cerrahi ve beden etkileşimi iktidar ve kültür tartışmalarını birleştiren Pierre Bourdieu sosyolojisinde özelleştirilmiştir. Gündelik hayatın bir parçası haline gelen ve normalleştiği görülen estetik işlemler çoklu yapısal özellikler ve kültürel dinamiklerle ilintilidir. Bu dinamiklerin başında küreselleşme, tüketim, tıbbın toplumlar üzerinde oluşturduğu tahakküm, cinsiyet, dini ve ideolojik yapı, medya araçları ve ünlü etkisi gelmektedir. Yaşam tarzı üzerinden oluşan toplumsal ayrışmaları okuyan Pierre Bourdieu'nün habitus, ayırım, beğeni, kültürel beden sermayesi, sosyal ve simgesel sermaye, tahakküm ve simgesel güç kavramları üzerinden estetik operasyonlar anlamlandırılmıştır. Kültürel tüketimin içinde yer alan beden estetiği işlemleri gelir durumu, meslek ve eğitim durumu, cinsiyet, yaş ve yaşanan semt yapılarının kesişimselliğinde anlamlandırılmıştır. Tüketim şekilleri üzerinden bireysel kimliklerin oluşturulması toplumsal sınıf ve tabakalaşmaları belirsizleştirmiştir. Sınırlar belirsizleştikçe yaşam tarzı ve tüketim ilişkisinin yapısal temellerinde kopuşlar meydana gelir. Tüketim şekli olan estetik işlemler ve tercih edilme durumlarının homoloji argümanı içinde beğeniye yaklaşan Pierre Bourdieu sosyolojisinde ayrışmaları oluşturan yaşam tarzı pratiklerinden farklı bir yapı oluşturduğu anlaşılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Beden Sosyolojisi, Estetik Müdahale, Kozmetik Cerrahi, Modern Beden, Pierre Bourdieu	

ABSTRACT	
Title of Thesis: A Qualitative Study On Aesthetic Intervention To The Body: Evaluations From Pierre Bourdieu's Perspective	
Author of Thesis: Reyhan YÜKSEL	
Supervisor: Prof. Dr. Mustafa Kemal ŞAN	
Accepted Date: 23/02/2023	Number of Pages: v (pre text) + 165 (main body) + 3 (add)
In modern life, the body becomes more individualized than ever, while the formation of identities through the body encourages the interchangeability of the body. While the formation of body image is determined by cultural dynamics, people shape their bodies through social acceptance. The body, which has been discussed from different angles in contemporary social theory since the end of the twentieth century, has had a special place in the sociology literature. Social theorists argue that the body is commercialized in the culture of consumption, feminists argue that social acceptances are imposed on the body, Foucaultian analysts argue that forms of power take place through the body, and readings of technological developments argue that the body has become uncertain. In this research, which was created from the body sociology literature, the relationship of the modern body with aesthetic surgical procedures has been assessed. Aesthetic surgery and non-surgical operations have been defined as cultural products. Aesthetic surgery and body interaction are privatized in the sociology of Pierre Bourdieu, which combines discussions of power and culture. Aesthetic procedures, which have become a part of daily life and seem to be normalized, contain multiple structural features and cultural dynamics. The first example of these dynamics are globalization, consumption, the domination of medicine on societies, gender, religious and ideological structure, media tools and celebrity influence. Pierre Bourdieu, who studied the social divisions formed over lifestyle, made sense of aesthetic operations through the concepts of habitus, distinction, taste, cultural body capital, social and symbolic capital, domination and symbolic power. Body aesthetic procedures, which are included in cultural consumption, are understood in the intersection of income status, occupational and educational status, gender, age and neighborhood structures. The formation of individual identities through consumption patterns has obscured social classes and stratifications. As boundaries become blurred, there are ruptures in the structural foundations of the lifestyle and consumption relationship. It has been understood that aesthetic procedures and preference situations, which are the mode of consumption, constitute a different structure from the lifestyle practices that constitute the divisions in the sociology of Pierre Bourdieu, which is approaching appreciation within the homology argument.	
Keywords: Body Sociology, Aesthetic Intervention, Cosmetic Surgery, Modern Body Pierre Bourdieu	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

On yedinci yüzyıl aydınlanma döneminin temel kavramı olan akıl, kartezyen anlayış çerçevesinde ön plana çıkartılırken aydınlanma felsefesi bedeni fiziki nesne durumuna indirgemıştır. Kartezyen bakışın etkisiyle klasik sosyoloji kurulduğu süreçten itibaren bedeni tartışma alanının merkezine almamıştır. Yirminci yüzyılın son dönemlerinden itibaren çağdaş sosyal teorisyenler bedeni geniş ölçülerde ve farklı şekillerde tartışmaya başlamışlardır. Bu tartışmalar yoğun olarak feminist kuramlar, tüketim kültürü kuramları ve iktidar tartışmaları etrafında gerçekleştirilmiştir. Sosyoloji literatüründe kendisine özel bir alan oluşturan beden farklı entelektüel gündemlerle farklı şekillerde tanımlanırken akademik alandaki popülerliğini arttırmaktadır. Bedenin farklı perspektiflerle yoğun olarak tartışılması anlaşılabilirliğini beraberinde getirmektedir.

Yirmi birinci yüzyılda kamusal alanda fiziksel sağlık ve iyilik alanına merakın yaygınlaşmasıyla plastik cerrahi, diyet besinler, spor ve sağlık kulüpleri, kozmetik ürünler en hızlı büyüyen sanayiler arasında yer almıştır. Bu durumu 'yüksek modernlik' kavramıyla açıklayan Anthony Giddens'a göre beden şimdiye kadar olmadığı kadar bireyselleşmektedir. Artan sayıda insan kendi bedenlerinin sağlık, biçim ve görünüşleri ile bireysel kimliklerinin ifadesi olarak daha fazla ilgilenmektedir. Modernizmin kimliğin yaratılma alanını beden olarak belirlemesi bireyi bedenini değiştirmeye zorlamaktadır (Ergenekon, 2006). Zygmunt Bauman, kimliği her daim değişime ve dönüşüme tabi kılan telaşın varlığını akışkan hayatın özelliği olarak belirtir. Bu değişim için fedakârlık ve özveri gerektiren, ağır bedelleri olan geçmiş tedavi yöntemleri artık gereksizleşmiştir. Dudakları belirginleştirmek, yaşlanma çizgilerini yok etmek, göğüs ölçülerini değiştirmek zahmetsizce mümkün olabilmektedir. Akışkan modern dünyada treni kaçırmamanın utancını yaşamak istemeyen herkes şeylere sadakati unutup her an değişim için tetikte olmalıdır (Bauman, 2018: 16-17). Yeni teknolojik yöntemler bedenlerin değiştirilmesini, geliştirilmesini ve adeta yeniden yaratılmasını mümkün hale getirmiştir. Böylece tekil ve sınırlı bedenler yerini yeniden üretilebilen bedenlere bırakmış ve beden çeşitli modifikasyonlar aracılığıyla estetikleştirilmeye açık hale gelmiştir. Bireyler bedenlerinde düzenlemeler yaptıkça bireysel kimlik ve benlik sürekli değişebilir bir hal almıştır (Ertan, 2015: 43-54). Beden görünümünün kişinin sahip olduğu kimlik ile

uyumlu olma durumu değişmiş, postmodern kültürde bireyler bedenlerini sahip olmak istedikleri konuma göre şekillendirmeye başlamışlardır. Bu durum aynı zamanda sosyal konumlar için beden estetiğinin tahakküm aracı olması ile ilgilidir. Kimlik tanımlamaları karmařıklařtıķķa yapısal anlamlandırmalar zorlaşmaktadır.

Türkiye 1980’li yıllardan itibaren kültürel, sosyal ve iktisadi alanlarda çok hızlı değişimler yaşarken beden alışkanlıkları bu değişim ve dönüşümün en fazla gözlemlendiği alanlardan biri olmuştur. Modernleşmekte olan Türk toplumunda bedenler bireylerin yaşam tarzlarının göstergesi haline gelmiştir. Bireyin ve toplumsal sistemlerin ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeleri bedenlerinde cisimleştiği için (Odabaş, 2005:154-178) oluşturulan bu simgesel durumlardan biri olan güzelliğin elde edilme şekli olarak estetik işlemler simgesel sermaye ile bağlantılıdır. Kuvvetli kültürel mesafe oluşturmak isteyenler bunu genellikle dış görünüş kriterleri ile yaptıkları için Türkiye’de sembolik sınıf ayrışmasının önemli olduğu grlmştır (Hazır, 2014b: 261). Pierre Bourdieu’nün toplumsal ayrışma ve sınıflandırmada simgesel mücadelenin belirleyici rolünü savunması (Doğu, 2005: 75) bu çalışmanın kuramsal çerçevesinde etkili ve uygulama kısmının sorularının kategorilerini oluştırmada belirleyici olmuştur. Simgesel güç elde etme aracı olarak, beden habitusu olarak, sınıfsal beğeni ve ayırım oluşturucu unsur olarak beden üzerine yapılan estetik amaçlı cerrahi ve cerrahi olmayan yöntemler ve şekiller toplumsal bir olgu haline gelmiştir.

Modern hayatta hiç olmadığı kadar toplumsal olan beden etkileyen ve etkilenendir. Sadece belirlenen nesne konuma indirilmemesi gereken beden toplumsal yapılar üzerinde belirleyiciliği olabilen kendini dönüştürme yetkisine sahip fail konumuna yerleşebilmektedir. Estetik operasyonların kültürel anlamlandırması için yararlanacağımız Pierre Bourdieu dşnmselliğinin beden epistemolojisi içinde özel bir yeri vardır. Bourdieu nesnel-öznel, makro-mikro, yapı-fail, içsel-dışsal şeklindeki tüm dalitelerin üstünde ilişkisel bir epistemoloji sunar. Estetik işlemler üzerinden bedeni okumak fail yapı ikileminin ötesinde bir bakış gerektirmektedir.

Son dönemlerde yoğun olarak akademik gündemin içerisinde farklı yönleriyle yer alan beden, bu çalışmada kültür sosyolojisi merkezinde ele alınmıştır. Bedenin şekillenmesi kültürel ve toplumsal olarak belirlenir. Bir kültür şekli olan bedenin güzelliğine dair işlemler tüketim pratiği olarak içerdiği sembolik anlamlarla sosyo-ekonomik statüler

üzerinden belirlenir. Sembolik olarak kendini sergilemenin aracı olan bedenin görünümü ile ilgili kararlar bireyin kimliği, özü ve hayat tarzı ile ilgili olup bireyin kim olduğunu yansıtır (Giddens, 2010).

Beden görünümü bir tüketim şekli olan estetik işlemlerle belirlenirken, bireysel kimlik oluşumlarının tüketim şekilleri üzerinden gerçekleştirilmesinin toplumsal sınıf ve tabakalaşmaları belirsizleştirdiği gerçekliği göz önüne alınmalıdır. Sınırlar belirsizleştikçe yaşam tarzı ve tüketim ilişkisinin yapısal temellerinde kopuşlar meydana gelir. Kişiler içinde bulundukları sosyal grubu temsil eden veya ait olmak istediği gruba uygun tüketim tercihlerinde bulundukça tüketim tarzları üzerinden yapılacak ayrışmalar bulanıklaşır. Bu sebeple sembolik anlamlarla yüklü estetik işlemleri ve tercih edilme durumlarını, sınıfsal beğeni, kültürel tüketim ve tabakalaşmanın örtüştüğünü savunan Pierre Bourdieu sosyolojisinde estetiği anlamlandırmak zorlaşmaktadır. Dolayısıyla Bourdieu'nun kavramsal çerçevesinin estetik operasyonlar alanını okumak için yeterli imkân sunup sunmadığı bu çalışma üzerinden görülecektir.

Toplumun her kesiminde popülaritesi artan ve günlük yaşamla iç içe geçmiş olan estetiğe (Liakounakou, 2019: 16) karar vermek için beden imgesi aktif rol oynar. Eşler, yabancılar, akrabalar ve sevgililer bu kararda etkili olabilmektedir. Kişi evliliğini kurtarmak, kişiler arası ilişkilerini geliştirmek veya mesleki kariyerinde ilerlemenin bir yolu olarak estetik cerrahiye başvurabilmektedir (Küçükkaya, 2011: 94-96). Bu durumda bireyin toplumda kabul görme arzusunun estetik işlemlerde temel belirleyicilerden biri olduğu görülüyor (www.defneerkara.com). Estetik cerrahide uygulanan yöntemlerin ilerlemesi ve insanların temelde beğenilerinin tek bir yönde şekillenmesi güzellik anlayışının küreselleşen yönü (www.fatihoktem.com.tr) ile ilgilidir.

Bedenin görünüşünün öne çıkmasına katkıda bulunan birbiriyle çelişik iki etken vardır. Bugün insanlar bedenlerinin üzerinde şimdiye kadar görülmemiş derecede denetim uygulayabilecek araçlara sahipler. Bununla beraber bedenlerinin ne olduğu ve onları nasıl denetlemeleri gerektiği konusunda bilgilerinin kökten sorgulanmakta olduğu bir çağda yaşıyorlar. Kendinin gittikçe daha fazla farkında olan modern insan her şeyi olduğu gibi kabul etmek istememektedir. İnsanın kendi kendinin bu derece farkında olması, her şeyi denetleyebileceğine dair inançla birleşerek fiziksel kişiliği üzerinde odaklanmasına yol açmaktadır (Wallace ve Wolf, 2004: 432-433). Kişiler toplum tarafından kabul görmek

için kültürel güzellik standartlarını taklit etmelerinin zorunluluk (Zare and Javadi and Nasari, 2014: 126) haline geldiğinin farkındadırlar.

Araştırmanın Amacı

Modern kültürel hayatın içinde bedeninin çeşitli modifikasyonlar ile estetikleştirilmesinin yaygınlaştığı ve normalleştiği görülmektedir (Grlr, 2018a: 122). Gündelik hayatın bir parçası haline gelen ve normalleşen estetik işlemler, bireyselleşen beden ve beden üzerinden oluşturulan kimliklere eklemelenirken küresel boyutuyla tek tipleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Gelişen bilimin ve teknolojinin birlikteliği ve medikal cihazların yaygın kullanımı estetiğın tıbbileştirilmesine, plastik cerrahinin de estetikleştirilmesine neden olmuştur (Morton, 2014: 27). Estetik cerrahide uygulanan işlemler farklı sosyo-ekonomik değerler oluştururken gündelik hayatın içine yerleşme ve normalleşme durumu çoklu yapısal özellikler ve kültürel dinamikler ile ilintilidir. Bu çalışmada plastik cerrahi alanındaki cerrahi ve cerrahi olmayan estetik amaçlı yapılan işlemler beden sosyolojisi literatürü içerisinde okunmuştur. Çalışmanın kavramsal kaynağı beden sosyolojisi alanından oluşturulurken Pierre Bourdieu dşnmselliğinin beden ile ilişkili kavramsal erevesi üzerinden çalışma özelleştirilmiştir. Plastik cerrahi alanındaki cerrahi ve cerrahi olmayan işlemler üzerinden oluşan ayrışma her iki seeneğın kullanımı, tüketimi ve tercih edilme durumu kültürel ve sosyoekonomik anlamlar içermektedir. Toplumsal farklılıklar estetik işlemlerin belirlenmesinde temel etkindir. Çünkü yaşam tarzları, maddi imkânlar, yaşanılan semt ve sosyoekonomik durum kişilerin güzellik işlemlerini belirler (Odabaş, 2005: 162). Plastik cerrahi işlemler / invaziv taşıdığı sağlık riski, yarattığı kalıcı değişim ve satın alma bedelinin yüksek olma durumlarıyla ilişkilidir. Cerrahi olmayan estetik işlemler / non-invaziv dövize endeksli ücretleri, belli aralıklarla tekrarlanması ve düzenli yapılması gereken işlemler olarak bir yaşam tarzına dönüşebilmektedir. Her iki işlem grubu bağlı olduğu sosyo ekonomik ve kültürel etkenler üzerinden sembolik anlamlarla yüklenir. Bu işlemlerin bir tüketim şekli olarak, yaşam tarzı ve kültürel pratik olarak içerdiği simgesel anlamlar çalışmanın temel amacını oluşurmaktadır. Semboller, sosyal hayatı algılama ve anlamlandırma araçlarıdır. Bu araştırma için Pierre Bourdieu kuramının tercih edilme sebebi onun mücadeleyi ekonomik alanlar kadar sembolik alanları içine alan bir zeminde çalışmasıdır. onun sosyolojisinin merkezinde sembolik anlamlarla yüklü beden vardır. Bu alışma estetik operasyonların sembolik

anlamlandırmalarını yapmak amacı üzerine oluşturulduğundan Pierre Bourdieu'nün bedenle ilişkili kavramları içinde estetik işlemler anlamlandırılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Toplumsal ve kültürel bir ürün olan beden, modern toplumun dinamikleri üzerinden oluşturulurken kişiliğin, benliğin ve kimliğin merkezinde yer alır. Kimliğin oluşturulduğu alan haline gelen ve hiç olmadığı kadar bireyselleşen beden cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve meslek, sosyal sınıf ve statü gibi özelliklerle ilişkili simgesel değerler oluşturur. Modern bir problem olan bireysel kimlik arayışı bedenın dış görüntüsünün nasıl şekillendirildiğiyle yakından alakalıdır. Kültürel olarak belirlenen beden şekillendirme seçeneklerinin başında estetik operasyonlar gelmektedir. Pierre Bourdieu sembolik anlamlarla yüklü bedene sosyolojisinde merkezi bir yer vererek, beden üzerinden gerçekleşen tüketim şekilleri ve yaşam tarzlarının oluşturduğu sembolik anlamlar için geniş bir perspektif sunar. Bu çalışmada kültürel bir ürün olan beden estetiği çeşitli kültürel dinamiklerle tartışılmakla birlikte Pierre Bourdieu'nün ilişkisel sosyolojisi çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bourdieu'nün bedeni merkeze alarak oluşturduğu habitus, ayırım ve sınıfsal beğeni, sermaye, sembolik güç ve tahakküm kavramları üzerinden estetik operasyonlar –cerrahi ve cerrahi olmayan işlem seçenekleri ayrışmasında- tartışılmıştır.

Birinci bölüm kavramsal ve kuramsal çerçeveden oluşmaktadır. Bu bölümün birinci kısmının beden sosyolojisi başlığı içinde, tarihsel süreçte bedenın toplumsal anlam boyutu ve sosyal literatürde bedenın konu edilişi yer almaktadır. Beden tartışmaları üzerinden literatürü oluşturan kuramcılar ve söylemlerine geniş yer ayrılmamıştır. Çünkü bu çalışma Pierre Bourdieu sosyolojisinin çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Bölümün ikinci kısmında beden estetiğini bireye yaptıran toplumsal ve kültürel dinamikler ele alınmış, başlıkların belirlenmesinde ilgili çalışmaların incelenmesi etkili olmuştur (Gimlin, 2012: 6; Tranter ve Hanson, 2013; Gürlü, 2018a: 65). Üçüncü kısım, Pierre Bourdieu sosyolojisi ve beden başlığı altında O'nun temel kavramsal çerçevesinden oluşturulmuştur. Üçüncü kısmın içinde çalışmanın amacı dolayısıyla bedene estetik müdahale ile ilişkilendirilen Pierre Bourdieu kavramları içinde estetik operasyonlar tartışılmıştır. Kuramsal çerçevenin son kısmı tıp biliminde plastik, estetik ve rekonstrüktif cerrahi alanının anlaşılmasına yardımcı olacak bir içerik sunmaktadır.

Tüketim kültürü ve tüketim nesnesi olarak beden; ihtiyaç ve lüks tüketimin dönüşen anlamı, meta ürünlerin taşıdığı sembolik anlamlar üzerinden tartışıldı. Kitle iletişim araçları/medya ve ünlü kültü; küresel boyut kazanan medya araçları ve özelinde sosyal medya ve ünlü kişiler (ikon, influencer, sanatçı vb.) üzerinden oluşturulan beden algılarının estetik operasyonlar üzerindeki etkisi konu edildi. Bu doğrultuda medya unsurlarının tahakküm araçları olarak işlevselleştiği görüldü. Medya araçları ve ünlülerin sergilenen kusursuz bedenlerinin küresel boyutta bir beden algısı oluşturduğu düşünüldü. Bu algının ulaşmak için daima çaba gösterilen ideal güzellikte beden hedefi oluşturduğu ve küresel boyutta oluşturulan “ideolojik güzellik hegemonyası”nın ideal bedenini yaratıcısı olduğu görüldü. Toplumsal ve kültürel yaşam tarzlarının tıbbi çerçevede hastalık ve sağlık tanımlamalarıyla donatılarak yaşamın tıbbileştirilmesini sağladığı konu edildi. Toplumların cinsiyet rollerine yüklediği güzellik anlamlarının estetik işlemler üzerinde en etkili unsurlardan biri olarak görüldü.

Birinci bölümün üçüncü kısmı kültür ve iktidar tartışmalarını birleştiren Pierre Bourdieu sosyolojisi ve beden başlığı altında onun temel kavramsal çerçevesinden oluşturulmuştur. Üçüncü kısmın içinde çalışmanın orijinalliğini oluşturan, bedene estetik müdahale ile ilişkilendirilen Pierre Bourdieu kavramlarına yer verilmiştir. Kozmetik operasyonlar ve alanında yaygınlaşan işlem farklılaşmalarının kültürel okumasında Bourdieu düşünümseelliğindeki yaşam pratikleri ve toplumsal ayrışma ilişkisi temeline dayalı *habitus*, *ayrım*, *beğeni*, *simgesel sermaye* ve *sembolik güç* kavramları kullanıldı. Kozmetik işlem yöntemlerinin farklılaşmasında ayrışma ilişkisinin nesnelleştiği görülmektedir. Beden stiline ilişkin tercihlerin tümü ayrımsal işlev gördüğünden toplumsal farkları ifade etmeyi sağlayan kültürel mallar ve lüks tüketim elverişli bir evren sunmaktadır (Bourdieu, 2017: 333). Bu sebeple farklılığa dayalı ayrışmayı düşünümseelliğinin merkezine oturtan Bourdieu sosyolojisi kavramları bu çalışmada yer aldı. Pierre Bourdieu’ye göre kültürel pratik farklılıkları ayrımları oluşturan işaretler işlevine sahipken (Bourdieu, 1999: 25) kültürel tüketimin içinde yer alan beden estetiği işlemleri sosyoekonomik statü faktörleri (Türkiye özelinde bu faktörlerin ilk üçü; gelir, eğitim ve meslek) (Sunar ve Demiral, 2018) ile kesişimsel ilişki (Davis, 2008) içerisinde ele alınmalıdır. Kuramsal çerçevenin son kısmında tıp biliminde plastik, estetik ve rekonstrüktif cerrahi ve bu alanın estetik amaçlı yaptığı cerrahi ve cerrahi olmayan müdahaleler ele alındı.

Beden estetiği “beğeni”, “ayrım”, “habitus”, “beğeni”, “sermaye” ve “simgesel güç ve tahakküm” kavramları ile ilişkilendirilerek araştırmanın görüşme formu oluşturulmuş ve görüşme formu bulguları bu çerçevede yorumlanmıştır. İkinci bölüm nitel araştırmanın iki ana tekniği olan doğal sürecinde gerçekleştirilen gözlem -doğal sürecinde, daha az yapılandırılarak yapılan gözlemdir ve Goffman’ın doğal gözlem metodu (Punch, 2005: 174-176) olarak bilinir- ve yarı yapılandırılmış bir form ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmenin verilerinden elde edilen bulgular ve bulguların yorumlanmasından oluşturulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Modernizm kimliğin yaratılma alanını beden olarak belirlerken bedene yapılan estetik müdahalelerin ‘normalleşme’si (Gürler, 2018a: 122) estetik operasyonları kültürel bir ürün olarak çalışmayı gerekli ve önemli kılmaktadır. Son yıllarda estetik alanında cerrahi uygulamaların yanında medikal cihaz ve ürünlerle yapılan cerrahi olmayan estetik işlemlerin hızla yaygınlaştığı görülmektedir. Cerrahi olmayan estetik uygulamalar belli aralıklarla tekrarlanması gereken süreklilik isteyen işlemler olduğu için hastalar, hekimler, işlemin yapıldığı klinik çalışanları ve arkadaşlar arasında sürekli bir etkileşim meydana getirmektedir (Liakounakou, 2019: 21-23). Estetik alanda yaygınlaşan işlem farklılıkları kültürel ürünler olarak ekonomik sermaye başta olmak üzere kültürel ve simgesel sermaye üzerinden gerçekleşirken tüketim pratiği olarak meta ürünlerin sembolik anlamlarını taşımaktadır. Estetik operasyonlar satın alınan işlem türü üzerinden farklı sosyal sınıflarda çeşitli sembolik anlamlarla yüklenir. Estetik işlemler ve işlem farklılıklarının sembolik anlamlandırmalarının çalışılması amaçlanırken, bunun Pierre Bourdieu’nün sembolik anlamlarla yüklü bedeni merkeze alan sosyolojisi ile gerçekleştirilmesi bu tezin alana sağlayacağı katkı olacaktır. Türkiye’de beden sosyolojisi alanında cerrahi olmayan estetik işlemler henüz çalışılmamıştır. Cerrahi estetik işlemler üzerine yapılan çalışmalar genellikle feminist kuramlar ve M. Foucault’nun iktidar ve beden perspektifi üzerinden yapılandırılmıştır. Estetik işlem farklılıklarının farklı sosyokültürel çevrelerde farklı sembolik anlamlar içerdiğinden hareketle Pierre Bourdieu literatüründe tartışılması Türkiye’de yapılmış ilk tez çalışması olacaktır. Estetik işlemler ve özelinde cerrahi olmayan estetik işlemler ile ilgili Pierre Bourdieu literatürü üzerinden dünyada gerçekleştirilmiş çalışmalar (ulaşılabilme imkânı olanlara) incelenmiş olup ilgili

yerlerde kaynak olarak kullanılmıştır. Dünyada yapılan çalışmalar incelendiğinde Pierre Bourdieu üzerinden estetik işlemlerin çalışıldığı ve bunlardan birkaçında sadece cerrahi olmayan işlemlerin Pierre Bourdieu kavramları ile anlamlandırıldığı görülmüştür (Cook and Dwyer, 2016; Olson, 2006; Talukdar and Linders, 2012; Ricciardelli and Clow, 2009; Hazır, 2016). Belirttiğimiz farklılık göz önüne alındığında Türkiye özelinde bedene yapılan cerrahi ve cerrahi olmayan estetik müdahalenin kültürel boyutunun çalışılmasının akademik alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Beden Sosyolojisi

Bedenin oluşumunda toplumsal ve kültürel etkilerin varlığına dikkat çeken beden sosyolojisi, “bedenin çeşitliliğini (genç, yaşlı, sağlıklı, hasta, ölü, engelli, erkek veya dişi vd.), aidiyetini (tarihsel, kültürel, ulusal, sınıfsal vd.) ve mahkumiyetini (hazza, acıya, ölüme vd.)” kapsayan bir alandır. Kültürel ortamın ve tarihin insan bedenini tanımlarken koyduğu normlar vardır ve bu normlar farklı cinsiyetler, yaş grupları veya ekonomik katmanlar için "uygun ve gerekli" olan davranışları, giyim tarzını, bakım ve temizlik kurallarını, güzellik ve çirkinlik ölçülerini, sağlık durumlarını tanımlar. Bu bağlamda, toplumla etkileşim içinde gelişen benliğin bedensel özelliklerle algılanması durumu oluşur ve bu durum ortamlara göre farklılık gösterir (Bayhan, 2013: 133-134). Modern toplumda kişiliğin, benliğin ve kimliğin oluşumunun merkezinde beden vardır. Kimliğin oluşturulduğu alanlar olan cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, eğitim ve meslek düzeyi her toplumun tarihi ve kültürel özelliklerinin de etkisinde bedeni şekillendirir. Bedenin dış görüntüsünü oluşturan tüm davranış ve şekiller modern bir problem olan bireysel kimliğin inşasıyla ilgilidir (Giddens, 2020: 106-165). Kimlik sosyal içerikten oluşurken benlik kişiye özel olmakla birlikte başkalarının kişiye nasıl algıladığıyla ilgilidir (Gürler, 2018b). Toplumsal deneyimle var olan benlik bireyin toplumsal sürecinde diğer bireylerle ilişkisi doğrultusunda oluşur. Bedensel deneyimler özünde toplumsal yapı olan benlik üzerinden düzenlenir (Mead, 2017: 165-169). Başkalarının kişiye algılaması ile ilgili olan benlik duygusu sosyal normlara göre değişen beden algısı çerçevesinde yeniden inşa edilir. Bedensel değişim ve dönüşümler benliğin değişim ve dönüşümü olarak deneyimlenebilir (Alsop and Lennon, 2018: 100-101). Bireyler görünüşlerini, toplumun çekici, anlamlı ve değerli bulduğu şeylere dayanarak değerlendirirler (Ricciardelli and Cow, 2009: 106).

Klasik sosyoloji beden teorisine yönelen her teşebbüsten uzak durduğu için eleştirilirken bedeni ihmal ettiği yönündeki görüşlerin aksine klasik sosyolojinin teorisinde gizli kalan beden tarihinin olduğunu savunanlar da vardır (Turner, 2019: 35-36). Beden yaşanan pratik bir deneyim/bedenleşme olarak veya bedenin tarihsel olan kültürel temsillerinin olduğu anlayış üzerine temellenen iki egemen gelenek vardır (Turner, 2019: 12-15).

Talcott Parsons voluntarist eylem teorisinin içerisinde, bir alt sistem veya eylem düzeyi fikrini kabul ederken insanın bedenlenmesi gerçeğini eylem koşullarına havale ederek ele

almıştır. Weber, Pareto ve Parsons, sosyolojinin analitik temellerini oluşturmaya çalışırken, eylem, seçim ve hedef kavramlarının formülasyonu için onların temel aktörleri ekonomi olmuştur. Klasik sosyoloji teorik odağında sosyal sistemleri var ederken bedeni hep uzağında bırakmıştır. Ontolojik boyutuyla antropolojide daima yeri olan beden bir sınıflandırma sistemi olarak hareket ettiği için antropolojinin ilgi odağı olmuştur. Bedenin görünümü üzerinden gerçekleştirilen sembolizm açık ve net olarak görülmekteydi. Modern öncesi toplumlarda sosyal statü, aile konumu, kabilesel üyelik, yaş, cinsiyet ve dini durum kolayca ve herkese açık olarak beden üzerinde görüntülenebilirdi. Sanayi toplumlarında bu metaforlar devam etmekle birlikte belirginliğini yitirerek, soyut ve gayri şahsi bir hal aldı. Modern toplumlarda bedensel görüntülerin (giysi, duruş, kozmetik) zenginlik ve yaşam tarzını belirtmek için çok önemli olduğu görülürken; modern öncesi toplumlarda beden, genellikle kamusal sembolizm için daha önemliydi. Modern öncesi toplumlarda dövme, dini kültürün veya tabakalaşma sisteminin gerekli bir yönü olarak kullanılırken modern toplumlarda modanın bir parçası haline geldi. Bedenlerin toplumların anlaşılmasında en yakın metafor oluşturma özelliği 19. yüzyıldan itibaren pozitivist tıbbın endüstriyel toplumun sorunlarını tanımlamak için modern sosyolojiye girmesi ile sekteye uğramıştır (Turner, 1991: 7-11).

Aydınlanma felsefesinin kesinlik arayışı beden ile akıllı birbirinden uzaklaştırmıştır. Akıl rasyonel gücüne dayalı arayışın öncülüğünü yapan Descartes insanlığın özünün düşünme yeteneği olduğunu iddia ederken, cahil duyguların kaynağı olarak gördüğü bedeni ötelemiştir. Duyguları güvensizleştirerek, akıl bedenden tamamen farklı olduğunu ve onsuz da var olabileceğini savunmuştur.

Bedeni dışlayan aydınlanma felsefesinin hakimiyetine karşı, Descartes'ın formüllerinin çoğuna itiraz etmiş, bedene odaklanan felsefe önerileri de olmuştur. Joseph De Maistre, Ludwig Andreas Feuerbach, Friedrich Nietzsche ve Edmund Husserl gibi düşünürlerin yanı sıra, üstü kapalı denebilecek seviyede bedeni konu edinen Karl Marx, Emile Durkheim ve Max Weber gibi sosyologlar olmuştur.

Klasik sosyolojide Karl Marx ekonomi bağlamında, Emile Durkheim kültürel bağlamda, Georg Simmel ise sosyalleşme ilişkisine odaklanarak bedeni ele almışlardır. Simmel bedeni, etkileşim ve sosyalliğin meydana geldiği sosyal ve kültürel biçimlerin üretken bir kaynağı olarak kavramsallaştırır. Marx toplumun ekonomik yapılarının kendilerini

bireylerin bedenlerine nasıl yerleştirdiğine odaklanır. Durkheim için beden, kültürel veya sembolik bir oluşumun ortaya çıkmasını kolaylaştıran bir gücü içerir (Shilling, 2005: 5-34).

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru beden teorisi tartişmaları oluşturulurken, bedenın sosyal yaşamdaki rolü ve etkisine odaklanan görüşler ön plana ıkmiştır. Marcel Mauss, yaptığı “beden “teknikleri” analizi üzerinden sosyal kurumların insanların fiziksel varlığını yapılandırmalarındaki gücünü vurgulamıştır. Her toplumun geleneksel ve sosyal özellikleri etrafında beden alışkanlıkları şekillenir. Toplum bedene nüfuz ettiği için kişinin fiziksel benliğinin merkezinde sosyal sembolizm vardır. Maurice Merleau-Ponty'nin fenomenolojisi, bedenlerimizin bize, dünya ile iletişim araçlarımızı sağladığını vurgulamıştır.

Bu tartişmalara rağmen bedenın kavramsal önemi azımsanmaya devam etmekteydi. Beden zerine yapılan yetersiz belirlenimler sosyoloji içinde Talcott Parsons'un bedeni eylem sisteminin bir parçası olarak gören çalışmaları ile güçlendirildi.

Sosyal bedene dikkat çeken düşünürlerin başında gelen Michel Foucault yapısalcı bir yaklaşımda oluşturduğu beden teorisinde (Turner, 2011: 248), modern çağın bedeni disipline eden yeni bir gözetim rejiminin (panoptik sistem) keşfiyle başlatıldığını savunur. Toplumsal yapılarıdaki değişim ve dönüşümün ürünü olan beden iktidarın belirleyiciliği üzerinden gerçekleştirilir (Urhan, 2000). Foucault modern toplumun egemen iktidar kaynaklarının görünmez şekillerde olduğunun da altını çizer (Göksel, 2012: 354-355; Akay, 1995: 11). Modern ncesi dönemde iktidarlar yaptırımlarla bedeni şekilledirirken artık bedeni içinden geçen tutkular şekillendirir (Butler, 2012: 287). Michel Foucault bedenın itaatini sağlayan, bedenın kendi denetimine müsaade eden, itaati neticesinde sağlayacağı yararı bedene dayatan yöntemlere ‘disiplin’ adını verir ve iktidarın disipline ettiği bedenlerden bahseder. Egemenlik kurma formülü haline gelen disiplinler, bağımlı ve itaatkâr bedenler oluştururken bedeni bir yatkınlık ve kapasite haline dönüştürür. Bedenın disipline edilmesi ile bireysellik yan yana gelişir. Disipline eden tedavi meknları bedenlerin, hastalıkları ve tedavilerin bireyselleştirilmesini sağlamıştır. Bireylerin itaatini garantileyen bu meknlar disiplinin işlevlerini yerine getirerek karmaşık kalabalıkları düzenli çokluklar olarak dönüştürür (Foucault, 1992: 169-194). Yaşam zerindeki iktidar örgütlenmelerinin konuşlandığı iki yerden biri olan

bedenin -iki yerden diğeri nüfus alanıdır ve nüfusların gözetimi makro politika ile ilişkilidir- düzenlenmesi mikro politika ile ilgilidir (Turner, 1991: 11-14). Foucault başlarda bedenin farklı kurum ve pratiklerle disiplin edilmesini ele alırken ancak sonraki çalışmalarında bedenin üretimine, yani benlik teknolojileri aracılığıyla benliğin nasıl üretildiğine odaklanmıştır (Turner: 2011: 268). İktidarlar beden üzerinden içselleştirildiklerinde direniş noktası da beden üzerinden olur (Işık, 1998: 27). Bu boyutta M. Foucault bedeni hem üretilmiş hem öznel değerlendirmiştir. Özneler toplumsal normlara uygun olarak bedenlerini üretirlerken bedenin nesneleştirilmesiyle bireylerin failliği iç içe geçen bir karmaşa oluşturur (Demez, 2009: 19). Foucault'da iktidarın simgesel bir durum olması (Baudrillard, 1998: 10-27) güzelliği iktidarın belirleyiciliğinde sabitler.

Çağdaş sosyologlar klasik düşünürlerin aksine bedenin sosyal alanda sunulma biçimlerine çok daha duyarlı oldular. Bu biçimleri özellikle sosyal statü sınıflandırmaları üzerinden ele aldılar. Sosyal sınıf ve estetik beğeni üzerine en etkili çalışmaların sahibi Pierre Bourdieu şunu ileri sürmüştür: “doğaya dönüşen yani cisimleşen bir sınıf kültürü olan beğeni, sınıf bedeninin şekillenmesine yardımcı olur. Beğeni, bedenin fizyolojik ve psikolojik olarak yuttuğu, sindirdiği ve özümlediği her şeyi seçerek ve değiştirerek, tüm dahil etme biçimlerini yöneten birleşik bir sınıflandırma ilkesidir. Beden, sınıf zevkinin en tartışmasız somutlaştığı yerdir” (Turner, 1991: 10-11).

Çağdaş sosyal teoride beden üzerine yapılan teorik tartışmaların çoğunluğu sınıf, kültür ve tüketim analizi etrafında oluşturuldu. Sosyal teoride Erving Goffman'ın çalışması ise bedenin sosyal benliğin inşasındaki rolü üzerine yaptığı vurgu nedeniyle farklı bir öneme sahip oldu. Goffman damgalama, yüz çalışması, utanç ve sosyal benlik teorilerinin örtük bir temelini oluşturduğunu belirttiği beden üzerinden söylem geliştirdi. Böylece bedenin etkileşimsel düzen için sembolik önemine dair sosyolojik bir farkındalık üretti. Bu gelişmelerin sürdürülüp sürdürülemeyeceği ve toplumsal düşüncede önemli bir yeniden yönlendirme üretip üretemeyeceği ise açık bir konu olmaya devam etmektedir (Turner, 1991: 10-11).

Araştırma konusu olarak bedene yönelik mevcut ilginin kabaca modernizm, postmodernizm ve feminizm olarak adlandırılabilen üç yakın kaynağı olduğu söylenebilir (Frank, 1991: 39). 1980'lerden itibaren bedene yoğun ilginin olduğu

görülürken, bedenin farklı açılardan tartışmaya açıldığı görülüyor. Beden tartışmalarının da en yoğun gündemi ticarileşmiş bedeni insanların öz kimlik duygusu için merkezi bir nokta olduğunu vurgulayan tüketici kültürü analistleri (Shilling, 2005) oluşturmaktadır. Beden sosyolojisine ilginin artışında tüketim kültüründe beden ve yaşam tarzı estetiğinin önem kazanması, tıbbi teknolojinin hızla gelişimi, sanal bilişim sistemleri ve sosyal paylaşım sitelerinin yaygın kullanımı temel etkenlerdendir (Turner: 2011: 264).

Bedene ilgiye katkıda bulunan ikinci bakış açısı feminizme aittir. 1960'lı yıllardan itibaren feministler, biyolojik cinsiyet/kültürel cinsiyet ayrımının eleştirel soruşturmasıyla, kadınların kamusal itaatlerinin doğal bir şey olmadığını haksızlık çerçevesinde vurgulamışlardır. Bedenin önemini artıran üçüncü endişe yönetim biçimindeki değişiklikler, insan kontrolünü çeşitli iktidar biçimlerinin bir nesnesi olarak vurgulayan farkındalık okumalarına aittir (Shilling, 2005).

Kültür ve doğa arasındaki ilişkiyi diyalektik açıdan ele alan Nietzsche'nin iddiasını hatırlamak, çalışma ile ilişkilendirmek isabetli olacaktır. Nietzsche, insanın doğayı teknolojiyle dönüştürdüğü kadar insan doğasının da değişeceğini söylerken her dönem, yeni bir beden idealinin oluşacağını sinyali vermiştir (Turner, 1991: 13-14). Modern teknoloji insan bedeninin yenilenmesi, onarılması ve beden performansının artırılması gibi imkânlar sunmaktadır. Bundan dolayı beden teknoloji ilişkisi beden sosyolojisi içinde önemli bir alan oluşturur (Turner: 2011: 270). Vücudun potansiyel değişebilirliğini sağlayan cerrahi alandaki ve biyomedikal teknolojideki ilerlemeler bedendeki sabitlikleri tehdit etmiştir. Örneğin cerrahlar yüz nakil işlemleri ile sabit görünür benlik kavramını istikrarsızlaştırmaya yakındır. Bu bağlamda, post-modern yazıların modernist bedenin "bilme" projesinden vazgeçmesi şaşırtıcı değildir. Onlar için beden, kontrolünün ötesinde sosyal güçler tarafından yeniden inşa edilmeye açık bir "boş ekran" veya "işaret alma sistemi" haline gelir. Teknolojik gelişmeler belirsiz bedene odaklanmayı teşvik ederken kaybolan bedenler postmodern bir endişeye yol açmıştır. Bu durum estetik ve duygusal analizlere de yol açmış; bedenler hakkındaki bilimizin dengesizleşmesi psikolojik temel güven veya ontolojik güvenlik kaybı olarak değerlendirilmiştir.

1.2. Estetik Bedeni Belirleyen Kültürel Etkenler

Estetik cerrahi, yeniden oluşturmaya, yenilemeye, iyileştirmeye ve gençleştirmeye değer veren sosyo-kültürel paradigmanın önemli bir parçası olup ideal nesne ve öznelere

geliştirildiği bir alandır (Jones, 2006). İdeal nesne veya özneyi (özne veya nesne şeklinde ifade edilmesi bedenin fail-yapı tartışmasının konusu olmasındandır) meydana getiren estetik işlemler kültürel bir ürün olarak değerlendirilirken nesneleşen beden ilişkilendiği diğer kültürel dinamikler üzerinden tanımlanır (Merleau-Ponty, 1999: 128).

Estetik cerrahi; sosyokültürel, tarihi, ırksal ve ekonomik bağlamlara yerleştirilmesi gereken bir olgudur. Yerel söylemler, ekonomik ve sosyal bağlamlarla derinden ve karmaşık bir şekilde bağlantılı olduğunun altı çizilmesi gereken estetik cerrahi; ulusal tarihler ve kültürel kaygılar ile bağlantılı aynı zamanda küresel bir pratiktir (Liakounakou, 2019:25).

Güzellik anlayışının tek tipleşmesi, küresel iletişim ve görsel ağlar aracılığıyla standartlaşan beden görünüşleri ve tüketim kültürünün etkisi her toplumda ve her toplumsal kategoride güzelliği istemenin amacını farklılaştırmıştır. Bazı kadınlar beden sermayelerini ekonomik sermayeye dönüştürmek için güzel olmak ister (güzelliğin simgesel tahakkümü), bazı kadınlar bedenlerini “kimliklerinin, imajlarının ve sosyo ekonomik statülerinin temsilcisi olarak algılamaktadır”, bazı kadınlar ise sosyal çevrelerinin gerekliliği olarak güzel ve bakımlı olmak ister (Odabaş, 2005: 168). Küreselleşmenin etkisiyle güzellik anlayışı tek tipleşirken hızla gelişen dijitalleşmenin işlevselleştirdiği iletişim ağları ve görsellik beden görünüşlerinde belirleyici olmaktadır. Oluşturulan beden görünüşleri her toplumsal kategoride güzelliği istemenin amacını da farklılaştırmıştır.

Debra Gimlin’in Amerika’da geneli beyaz ve orta sınıfa hitap eden bir güzellik salonu üzerine yaptığı saha çalışmasında ‘hegemonik güzellik ideolojisi’ kavramını kullanır. Bu kavram çerçevesinde bir tarafta güzellik ideolojisine aracılık eden salon çalışanlarının yönlendirici etkisini diğer tarafta müşterilerin içerisinde bulundukları sosyal grubun normlarına uygun kendilerini şekillendirme eğilimlerini değerlendirir. Hegemonik güzellik ideolojisinin yanında kadınların sosyal sınıf ve statülerinin belirleyiciliğinin daha etkili olduğu görülmüştür. Müşterilerin sosyal sınıf kimlikleri güzellik ideolojisine bir direnç oluşturacak kadar etkindir. Gimlin çalışmasında güzellik hegemonyası etrafında oluşan estetik şekillendirmeler üzerinde sosyal sınıf ilişkisinin belirleyiciliğini vurgulamaktadır. Sosyolojik bir yapı olan toplumsal sınıfın belirleyiciliğinin yanında toplumsal kimliklerin (meslek, yaş, gelir, cinsiyet, medeni durum) etkisinin oluşturduğu

karmaşıklık da söz konusudur. Saç şekli; her gün değiştirilebilen, kalıcı olmayan ve fedakârlık gerektirmeyen bir işlem olmasına rağmen sosyal sınıf, etnik köken, yaş ve cinsiyet durumlarının etkisinde belirlenmektedir. Araştırmada güzellik salonunun müşterilerinin saç stillerine karar verirken saç şekillerinin sosyal sınıflarını yansıtacak şekilde olmasını öncelikli olarak istedikleri görülmüştür. Sosyal sınıf göstergesinden daha fazla olan bu saç stilleri sosyal sınıfın ürünüdür. Özellikle ekonomik gelirin ötesinde statüye işaret eden beğenin ürünüdür (Gimlin, 2002: 16-41).

Kişilerin görünüşlerindeki farklılıklar; cinsiyet, sosyo ekonomik sınıf, etnik yapı gibi değişkenlerden çok bireysel kimlik ve yaşam tarzı oluşumları yönünde evrildiği görülmektedir. Belirli statü gruplarının yaşamını ifade eden bir kavram olarak kullanılmakta olan “yaşam tarzı” çağdaş tüketim kültüründe bireysellik ve kendini ifade tarzı gibi anlamları ifade etmektedir. Yaşam tarzı kavramın anlamı yön değiştirirken beden görünümü ve beden tüketiminin sosyo ekonomik sınıfların yaşam tarzına uygun olarak şekillendiği gerçekliği de değişmektedir. Tüketim şekilleri kimlik oluşturma üzerinden belirlenirken bireyin arzu ettiği olmak istediği kimlik yönünde yaptığı tüketim yapı aidiyetleriyle örtüşmeyi ortadan kaldırmaktadır (Bocock, 1997: 27-39).

Güzellik ne (yalnızca) bir sosyal yapı ne de her zaman diğer eşitsizlik biçimlerinin bir yansımasıdır. Güzelliğin duygusal yoğunluğu göz önüne alınarak sosyal etkilerinin anlaşılması gerekir. Güzelliği yalnızca boş bir kategori, tahakkümün bir etkisi olarak görmek, tarihsel değişimi analiz etmeyi ve toplumların küresel kapitalizmle temasa geçtikçe özellikle kadın güzelliğinin neden toplumsal belirginlikte arttığını açıklamayı zorlaştırır (Edmonds, 2008: 153).

Gündelik bir seçenek olarak giderek daha fazla pazarlanan estetik cerrahi 'normal' insanların sahip olabileceği bir seçenek olarak yaygınlaşıp sıradanlaşmaktadır. Kozmetik tıp artık zengin ve ünlüler için ayrılmış bir tercih olmaktan çıkmış, ‘estetik yaptırmak sadece zenginlerin ayrıcalığı değil fakirlerinde hakkıdır’ söylemi yerleştirilmektedir (Liakounakou, 2019: 24-25). Estetik uygulamalar, anlam ve önem açısından sürekli yeniden müzakere edilen kültürel ürün olarak bedenselliği vurgular. Artık bir vücuda “sahip olmak”, onu (yeniden) yapma sürecine sürekli olarak dahil olmak anlamına gelmektedir (Morton, 2014: 20).

1.2.1. Tüketim Kültürü ve Bir Tüketim Nesnesi Olarak Beden

Modernlik veya postmodernlik bağlamında ele alınabilen bir kavram olan tüketim kültürü küresel bir olgudur. Bugün tüm dünyada hâkim olan tüketim kültürünün oluşturduğu yepyeni bir kimlik ‘tüketicilik’ tir (Şan ve Hira, 2004: 17). Sosyal ve kültürel bir olgu olan tüketim, içinde işaret ve sembollerin dikkat çekici rollerini barındırır. Mallar tüketicilere semboller ve göstergeler kullanılarak satılır. Postmodernizmde kendi gerçekliklerini oluşturan tüketim malları semboller olarak satıldığı için gerçekte tüketilen şey nesneler değildir. Çünkü nesneler sadece arzuların yerine konulandır. Doyurulması gereken sembolik arzulardır ve kültürel sembolizmle bağlantılıdır (Bocock, 1997). Postmodern beden öncelikle bir duyum alıcısıdır ve bedenın uyarılma kapasitesi onun uygunluğunu belirler. Bedenin uygunluğu almaya ve uyarılmaya hazır olması demektir. Uygun beden bir aracı olarak fiziksel, cinsel ve midesel her türlü haza açıktır (Bauman, 2001: 157). Bu doğrultuda beden görüntüsüne bağlı haz oluşumu ve beden tüketimi birbirini beslemektedir. Bedene yüklenen arzu/haz/seçkinlik simgesi olma anlamı en çok da kadın bedeninde karşılık bulur. Bu anlam gündelik hayatın estetikleştirilmesini hedefleyen tüketim kültüründe iyice belirginleşir (Nazlı, 2009).

Tüketim kültürünün merkezinde yer alan bedenin ihtiyaçlarını belirleyen temel beden değil sosyal ve ekonomik bedendir. Bu durum günümüzde birincil yani doğal ihtiyaçlar ile doğal olmayan ihtiyaçlar arasındaki sınırın ortadan kalkması ile ilintilidir. Tüketim ve tüketicilik ayrımına dikkat çeken Bauman hayatta kalma ihtiyacını tüketim olarak tanımlarken tüketiciliği biyolojik ihtiyaçların ticari sermayeye belki de siyasi sermayeye dönüştürülmesi olarak tanımlar. Bauman’a göre her şeyin çok hızlı değiştiği günümüzde bireylerin bulundukları yeri muhafaza etmek için dahi koşmaları gerekir ve bu tüketim ile sağlanır. Eşyalar çok hızlı yenilenir, gardıroplar hep doludur ve bu ihtiyaçtan değil çok hızlı gerçekleşen değişime yetişmek içindir. Tüketim, ihtiyaçları karşılamak için değil sosyal prestij için yapılır. Tüketilen mallar prestij sağlama ve sosyal sınıfa işaret etme gibi sembolik bir araç haline gelmiştir (Akt. Ertan, 2015: 41-42). Sınıfların tercihlerinin belirlenmesinde sadece ekonomik özellikler değil kültürel ve sembolik biçimler de geçerlilik gösterir. Tüketiimin sembolik bir araç haline gelmesi kültürel ve sosyal pratiklerin sınıfsallaşmasıyla ilgilidir. Sembolik araçsallık en iyi ‘giffen mal’ modelinin tüketiminde görülür (geleneksel olmayan mallardır ve fiyat artışı bu mallara talebi

düşürmez aksine yüksek kalite göstergesi olarak mala talebi artırır) (Alsarraf and The Others, 2002).

Pierre Bourdieu sosyo ekonomik sınıfların tüketim mallarının yönünü yaşam tarzlarını belirginleştirmek veya kendilerini diğerlerinden ayırt edecek şekilde belirlediklerini belirtir. Yaşam tarzları ve zevkler statü gruplarına göre belirlenir (Bocock, 1997: 68). Fakat tüketim şekilleri üzerinden kimlik oluşumları gerçekleştirildikçe bu analizin geçerliliği değişebilmektedir.

Tüketim kültüründe imajlar ve göstergeler ön plandadır. Sıradan ve günlük tüketim malları lüks, güzellik ve cazibeyle ilintilendirilmiş, gerçeklik estetikleştirilirken üslup önem kazanmıştır. Baudrillard'a göre gerçek ve hayali olanın ayrımının silikleştiği dünyada her yerde estetik bir gerçeklik sanrısında yaşamaktayız. Tüketim kültüründe yaşam projesi haline gelen, hayat tarzlarını gösteren boş zaman faaliyetleri, pratikler, giysiler, görünüş ve bedensel özellikler sabit statü gruplarının olmadığı bir toplumsal gerçeklik oluşturmıştır. Bireyin beğenisini ele veren bu seçimler sınıfsal kökeni yaşı veya cinsiyeti ne olursa olsun kişilerin bedensel özelliklerinin tikelliğinde kişilerin bireyselliklerini ve üslup arayışlarını teşhir ederler. Bu sebeple postmodern tüketim kültüründe toplumsal bölünmeler keskinliğini yitirmiştir (Featherstone, 1996: 142-190). Postmodern öncesinde beden temsiliyetleri toplumsal statü ve konumları belirtecek şekilde gerçekleştirilirken beden kimlik ilişkilerinin karmaşıklaşması postmodern ve sonrası dönemde insanların istedikleri konumlara göre bedenini oluşturmaya neden olmuştur (Ertan, 2015: 53). Tüketim şekilleri kimlik oluşturma üzerinden belirlenirken bireyin arzu ettiği olmak istediği kimlik yönünde yaptığı tüketim yapı aidiyetleriyle örtüşmeyi ortadan kaldırmaktadır. Bir birey giyim tarzı ve beden şeklini diğer bireylerden farklı kılmak yönünde gerçekleştirebilmektedir. Beden üzerinde kendini diğerlerinden farklı kılmak için de ortak birtakım sembollerin paylaşılabilir olması gerekir (Bocock, 1997: 27).

Tüketim kültürü yaşımız ya da sınıfsal kökenimiz ne olursa olsun hepimizin kendi kendimizi geliştirme ve ifade etme olanağına sahip olduğumuzu ileri sürer. Bu dünya, ilişkilerinde ve tecrübelerinde en son modanın peşinde koşan, hayatın tüm olanaklarını araştırmak için riske girebilen, yaşayacağı tek bir hayatın olduğunun, bu hayattan zevk almak, yaşantılamak ve dışavurmak için çok gayret etmesi gerektiğinin bilincinde

olanların dünyasıdır. Kendi kimliklerini yaratmalarına yardımcı olacağına inandıkları malları tüketerek olmayı arzu ettikleri varlık gibi olmaya çalışırlar. Güzellik anlayışını tüketim kültürü içinde değerlendiren Boudrillard'a göre güzellik; zayıf, ince gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Tüketim toplumunda güzellik ile incelik birlikte anılır; güzel olan ince ve narin olmalıdır. Günümüz tüketim kültüründe şişmanlar zayıflamaya, çirkinler sürekli bakıma zorlanmaktadır. İnsanın fiziksel görüntüsüne dikkat etmesi ve bedenine sürekli bakım uygulaması ahlaki bir sorun haline gelmiştir. İnce, bakımlı ve uygun biçimde kaslı bir beden kendini kontrol ve iradeyi temsil ederken aşırı kilo ve vücudun bakımsızlığı utanç vericidir. Bu ahlaki baskıdan dolayı bireyler diyetisyenlere koşmakta, zayıflamakta ve estetik cerrahlara koşmaktadır. İnsanlar fitness ve güzellik merkezlerine koşmakta sokaklarda ve yürüyüş bantlarında zaman geçirmekte, estetik cerrahlarca bıçak altına yatmakta; botoks yaptırmakta, silikon taktırmakta, beslenme uzmanları aramakta, wellness kamplarında tatil yapmakta, kozmetik ve modaya servet harcamaktadırlar. Yaşlı veya genç, kadın veya erkek, okumuş veya okumamış, zengin veya fakir bütün sosyal gruplar belli bedensel pratikleri yürütmektedir. Postmodern toplumun ideal bedeni genç, esnek ve formda bir bedendir. Kişisel biyografiyi yansıtan kırışıklar, izler ve lekeler taşınmamalıdır (Timurturk, 2009b: 105-109). Bu durum bireyleri tüketime yöneltmenin ötesinde tüketime zorlamakta olup tıp merkezleri ve hastaneler (Ritzer, 2000) tüketimin en gözde merkezleri haline gelmektedir.

Çeşitli toplumsal kökenlere sahip sorunlar, kendilerini güzellik endüstrisi tarafından teşhis edilip tedavi edilen estetik kusurlar olarak dile getirebiliyor. Ancak plastik cerrahi aynı zamanda tüketicilerin piyasa ekonomisinin sınırlarına yönelik arzularını kışkırtırken pazarlama ve klinik uygulamalarda “güzellik efsanesini” (ulusal kimliğin kilit bir parçası) harekete geçirmektedir. Güzellik uygulamaları toplumsal hareketlilik, cazibe ve modernitenin fantezileriyle karıştığı neoliberal libidinal bir ekonomide rekabet etmek için bir araç sunar (Edmonds, 2007: 363). Çekici olmak, daha yüksek gelir ve kariyer başarısı ile olan ilişkisi göz önüne alındığında, ileri kapitalizmde pazarlanabilir bir üründür (Tranter and Hanson, 2013: 3).

Bedeni üzerinde çalışmak ve bedeni değiştirmek tüketici kültürünün temel bir kaygısı haline gelince bireyler de bedenlerinin tasarımından sorumlu hale geldi. Bedenin sembolik değeri ve onun fetişize, metalaşmış doğası, bedenlerin 'bitmemiş' olduğu anlamına geldi (Morton, 2014:41- 42). Bugün beden tartışmasız sahibinin mülkünde

olduğu için bakımı sahibine aittir ve bedeni için suçlayabileceği kimse yoktur. Bedeninin kontrolünü hiçbir zaman bırakmaması gereken kişinin kontrol ettiği kendisidir. “Postmodern kültürel yaratıcılık, ardında silgisi olan bir kurşun kaleme benzetilebilir: yazdığını siliyor ve dolayısıyla da kâğıdın göz kamaştıran boşluğunda durmadan ilerliyor” (Bauman, 2001:161). Tüketim kültürünün etkisinde olan modern bedenin mükemmellik arayışı hiçbir zaman tamamlanamayacaktır.

1.2.2. Kitle İletişim Araçları/Medya ve Ünlü Kültü

Medya bireyler arası iletişimden farklı olarak alıcının vericiye yanıt vermesinin zayıf olduğu uzaktan ilişki kurma özelliği taşıyan, görsel ve sözel yöntemleri kullanan teknolojik bir üründür (Maigret, 2011: 24-41). Teknolojik gelişmeler paralelinde iletişim araçlarının hızla yaygınlaşması medyanın tüm yaşam alanlarına yayılımını sağlamıştır. İnsan hayatının her alanına yerleşen iletişim araçları ve internet kullanımı kitleleri etkileyen bir kültür akışı sağlarken küresel bir unsur oluşturmaktadır. Medya/kitle iletişim araçları kitlesel bir kültür oluştururken aynı zamanda bireysel kimlikler üzerinde de etkin rol oynamaktadır (Arslan, 2016: 7-8). Çünkü medyanın ulusal ve uluslararası boyutta bireylere ulaştırdığı bir kültür vardır (Kocabaş, 2005). Günümüzde insanların en çok etkileşimde bulunduğu ve tüketim ilişkileriyle de bağlantılı olan bu alanlar kültürlerarası etkileşimi sağlarken tüketicilerin duygu, düşünce ve anlayışlarını etkilemekte, ortak beğeni ve estetik tercihlerde kitlesel sonuçlar elde etmektedir. Tüketicilerinin üzerinde çeşitli anlamlar inşa edebilen bu platformlar tercih, beğeni, alışkanlıklar ve paylaşım olanakları sayesinde estetik kültürlenmeyi oluşturur. Medya görüntü estetiği ile izleyicisinin daha iyi görmesini, duygularını görüntü boyutunda yoğunlaştırmasını; konunun estetik enerjisi ve ritmini sağlar. Bu şekilde davranış ve tüketim tercihlerinde çabuk etkilenen bireyler yaratır (Aslan, 2014: 595-597).

Toplumsal hayatta insanlar haber almak, bilgi edinmek, iletişim kurmak, eğlenmek amacıyla iletişim araçlarını (televizyon, radyo, dergi, gazete, internet vb.) kullanırlar (Kocabaş, 2005: 1-8). Bu alanlar kitle iletişim araçlarına internet teknolojisinin entegre edilmesiyle sosyal medya kullanımı yönünde hızla yayılmaktadır. Her toplumsal kategoride kullanımı yaygınlaşan bu hesaplar yaşamın her anında çevrimiçi olabilen kişilere toplu ve bireysel paylaşımlar yapabilme fırsatı vermektedir. Dünya üzerinde internet kullanıcılarının tamamına yakınının sosyal medya ağlarında bir hesabı vardır.

Sosyal medya, kullanıcılarına kendi içeriğini yaratma dönüştürme ve değiştirebilme yetkisini verir. Hesap içeriklerinde video, ses, resim ve metin paylaşımları yapmak mümkün olabilmekte kurulan iletişim kişiler arası olmakla birlikte kitle etkileşimine de olanak sağlamaktadır. İletişim, etkileşim ve paylaşım özellikleri olan sosyal medya kişilere kendi içeriklerini sağlama fırsatını sunan platformlardır. Sosyal medya “dönemlik modaları yaratan” akışkan bir zemin üzerinde hareket etmektedir. Dönemlik modalar yerini çok hızlı olarak başka bir moda bırakırken video ve fotoğraf paylaşım davranışları sosyal medyanın tüketim aracı olduğu gerekçesiyle de ciddi eleştiri almasına neden olmaktadır (Eraslan ve Eser, 2015: 3-33). Güzellik idealini değiştiren ve yön veren televizyon, internet, gazeteler ve kitle iletişim araçları/medya için hedef beden, daima, genç, güzel, alımlı bedendir (Timurturkan, 2009b: 105-106). Bundan dolayı Pierre Bourdieu medya ve reklamları sembolik tahakküm araçları olarak değerlendirir (Ricciardelli ve Clow, 2009: 106-107). Birey üzerinde tek bir düşünce veya biçimi meşrulaştırabilen medya simgesel şiddetin uygulandığı bir alandır (Doğan, 2018: 14-15).

Sosyal medya hesapları başta olmak üzere televizyon programları ve reklamları, web siteleri, sosyal medya hesapları üzerinden yayınlanan kozmetik cerrahiyi konu alan içerikler halkın “ideal” güzellik standartlarına ilişkin algısını değiştirerek, doğal yollarla elde edilemeyen güzellik beklentilerini yükseltmektedir. Kitle iletişim araçlarından özellikle sosyal medyanın hem yönlendirme hem ikna etme gücü vardır. Sosyal medya üzerinden paylaşılan görüntülere çok çabuk ulaşılabilmesi ve paylaşımları kişinin kendisinin yönetebiliyor olması bireylerin estetik bedene ulaşabilmelerinde belirleyici olabilmektedir (Cengiz, 2006).

Herkesin imajlarıyla var olduğu sosyal medya hesaplarının yaygın kullanımı sosyal medya üzerinden yaygınlaşan kusursuz beden algısı oluşturarak (Türk ve Bayrakçı, 2020: 156) insanları estetiği ihtiyaç olarak görmeye sevk etmiştir. “Sosyal medya estetik işlemleri herkesin yaptırabileceği ulaşılabilir işlemler olarak kullanıcıların zihninde algısal bir değişim gerçekleştirmiştir” (Erdoğan ve Akın, 2021: 129). Plastik cerrahların sosyal medya hesapları üzerinden işlem öncesi ve sonrasına dair tanıtım paylaşımları estetik işlemlere ve işlemlerin uygulayıcılarına ulaşılabilmesi algısı oluşturmuştur. Ulaşılabilirliğin fark edilmesi ve işlemi yaptıran kendi gibi insanları gördükçe kişiler işlemlerin ihtiyaç olduğuna karar vermişlerdir. Sosyal medyanın yaygın kullanımından önce dini ve toplumsal tabular, ekonomik kaygılar ve çevre baskısı sebebiyle estetik

işlemler kişilerin uzağında durmaktaydı. Sosyal medya kullanımı bu uzaklığı yakına çevirerek işlerin toplumsal kabulüne katkı sağlamıştır (Erdoğan ve Akın, 2021: 120).

Kitle iletişim araçları ve sosyal medyada ünlü insanların ve ikonların görüntülerinin çok sık paylaşılması ve idealize edilmesi bunlara maruz kalan bireylerde beden memnuniyetsizliğine sebebiyet vermektedir (Tosun ve Çoban, 2020: 53). İdeal beden temsiliyeti ünlüler üzerinden gerçekleştirildiği için ünlülerin beden görünüm tercihleri bireyler için model oluşturmaktadır. Özellikle sosyal medya fenomenleri ve “ikon” olarak adlandırılan modeller gençlerin bedenlerini şekillendirmede ve güzellik tercihlerinde belirleyici olmaktadır (Abraham and Zuckerman 2011: 483). Anthony Elliot’a göre kozmetik cerrahiyi yönlendiren kültürel ve yapısal kuvvetlerden biri ünlü kültürdür (Tranter and Hanson, 2013:3). Çünkü sergilenmekte olan ünlü bedenlerinin mükemmel görüntüsüdür (Olson, 2006: 187). Küresel medya ürünleri hem güzel kabul edilenleri hem de güzellikle ilgili uygulama biçimlerini belirlerken (Gimlin, 2012: 11) ünlülerin kusursuz bedenleri benzetmek istenilendir.

Sosyal ağlar üzerinden fotoğraf ve video paylaşımları geliştikçe beden görünümleri üzerinden karşılaştırma yapmak çoğalmıştır (Tosun ve Çoban, 2020: 53). Bu karşılaştırmalar kadın ve erkek bedeni imajı üzerinde etkiler oluşturur. Bu etkiler kişilerin estetik düşüncelerini oluşturmakta, televizyon programlarının, reklamların, ünlülerin ve zengin kişilerin yönlendirici etkisi ile iç içe geçen karma bir etkiyle (Koca 1993: 35) idealize edilen bir hedef haline getirilmektedir.

Medyanın (televizyon, dergiler, müzik videoları, gazete vb. tüm yazılı ve sözlü medya organları) kadın ve erkeklerin beden imajlarında farklı boyutlarda etkileri vardır. Sosyal karşılaştırma, değerlendirme için nesnel veya açık kriterler olmadığında bireylere kendi niteliklerini değerlendirmeleri için bir araç sağlar. Beden imajı üzerine yapılan araştırmalar medyanın sosyal karşılaştırma süreci yoluyla görünüm memnuniyetini etkileme potansiyeline sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bedenin çekiciliğinin önemine dair mesajlara maruz kalmanın oranı arttıkça bireyler kendi görünümleri hakkında endişelerinin artmasına ve kültürel standartları oluşturan çeşitli araçları kullanmaya açık hale gelirler (Markey and Markey, 2010: 165-169).

1.2.3. Küreselleşme/Küresel Güzellik Hegemonyası

Küreselleşme yeryüzünün bir yerinde yaşanan değişikliğin sadece orası ile sınırlı kalmayıp, diğer yerleri de etkilemesi anlamına gelirken herkesin etkisini hissettiği fakat tam olarak ne olduğu anlaşılamayan bir durum olarak tanımlanabilir. Küreselleşme ekonomik, kültürel, siyasi ve teknolojik boyutları olan bir olgudur (Giddens, 2000: 13-24).

Kapitalizmin kendini sunum şekillerinden biri olan küreselleşme beden ve beden görünümüne dair dayatmaları oluşturan bir olgudur. Güzel ve çekici bedene sahip olmak tüketmekle yakından ilintilidir. Son zamanların küresel etkilerinden biri güzel bedenin arzulanmasıdır (Kızılcı, 2003: 90-93). Bireyleri arzu üzerinden harekete geçiren modern ve postmodern kapitalizmin tüketmek ve tüketerek bedeni şekillendirmek üzere oluşturduğu arzu (Bocock, 1997: 13-14) küresel bir durumdur. Küreselleşmenin ögesi olan tüketim kültürü beden üzerinden gerçekleştirildiği için beden temel bir unsur haline gelmiştir. Küreselleşme ile ortaya çıkan aynileşme bedenler için de geçerli olmuş birbirine çok benzeyen birbirinin aynı gibi olan bedenler normalleşmiştir (Kızılcı, 2003: 90-93).

Küreselleşme kendini kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirdiği için medya araçları üzerinden oluşturulan küresel beden algısı vardır. Hem güzel kabul edilenleri hem de güzellik biçimlerini belirleyen medya ürünleri küresel özellikte medya araçları üzerinden servis edilir (Gimlin, 2012: 11). Ulaşılmak istenilen ama hiçbir zaman tam olarak elde edilemeyen güzellik idealini “hegemonik güzellik ideolojisi” belirler (Gimlin, 2002: 17). Küresel özellikte oluşturulan güzellik hegemonyası elde etmek için sürekli çabalanan ama hiçbir zaman tam olarak elde edilemeyen hedef beden için ideal bir güzellik algısı oluşturur. Hedef beden algısının küresel boyutta oluşmasında medya araçları ve ünlülerin sergilenen kusursuz! bedenleri etkilidir. Küreselleşen dünyanın hegemonik kabulleri içinde kültürel hegemonyanın bir parçasını oluşturan güzellik beden iktidarı haline dönüşürken estetikleşen tıbbi alan güzelliğin rotasını belirleyen tahakküm aracı haline gelmiştir.

Küreselleşme en çok da kadınların bedeninin anlamını yeniden tanımlamakta ve kadınların şişman zayıf bedenlere bağladığı anlamlar üzerinde geniş rol oynamaktadır. Bu dönüşümle birlikte vücut, modern, ilerici bir benliği oluşturmak için bir alan haline

gelmiş ve bu yeni, modern benlik, ultra ince bir beden olarak belirlenmiştir. Hintli kadınlar üzerinde yapılan araştırmanın bulguları medya tarafından üretilen ince bedenlerin kadınların idealleri olarak benimsendiğini göstermiştir. Araştırmacıya göre Kadınların çoğu, ince bedenleri teşvik eden birçok kültürel sinyalden açıkça etkilenir, ancak bu sinyallerin kadınların kendi bedenleri hakkındaki anlayışlarını istila ettiği sonucuna varmak aşırı basit bir yaklaşımdır. Bunun yerine; kadınlar, otantik bir Hint kimliği iddialarını zorlamadan modern dünyada hareket edecek özgürlük duygusu oluşturmak için bedenin hem geleneksel hem de ithal anlamlarını kullanırlar (Talukdar and Linders, 2013: 107-118). Modern dünyada gündelik hayat yerel ve küreselin diyalektik etkileşimi çerçevesinde yeniden inşa edilir. Bireyler seçeneklerin çeşitliliği içinde hayat tarzı seçimlerini daha fazla gözden geçirirler. Hal böyle olunca ‘hayat tarzı’ kavramı özel bir önem kazanır. Üst modern koşullarda küreselleşmenin dönüştürücü etkisi küresel ve yerelin diyalektiğini barındırırken kişilerin bireysel kimlik dönüşümleri toplumsal bağlantılarla ilişkilidir (Giddens, 2010: 16-50). Tek çizgili bir evrim olmayan modernleşme yerel geleneklerin yok edilmesi anlamına gelmemekle birlikte içinde yerelleşme sürecini de barındırır. Vogue'un Fransızca baskısının kapağındaki fotoğraf, Paris ve Kazablanka'daki tüketiciler için farklı anlamlar taşır. Aynı kozmetik markası, Riyad'da bir kadın tarafından peçe altında giyildiğinde, Kahire'de yaşayan bir halk arasında olduğundan farklı bir sosyal kullanıma sahiptir. Güzellik yarışmaları homojen küresel idealleri yazıyor gibi görünse de bölgesel ve ulusal kimliklerle iç içe geçmiş durumdadırlar. Kùltürler arası bakıldığında bu gösteriler herkesi farklı kılıyor gibi görünüyor ama aynı şekilde bu varyasyonlar, güzelliğin modernitede “kadın deneyiminin özel bir kategorisi” olmasına rağmen yerel değerler tarafından etkilendiğini göstermektedir. Örneğin rahatsız edici ırk ve estetik ilişkisi düşünüldüğünde; moda endüstrisi gönülsüzce çok kültürlü şıklığı kucaklarken, küreselleşme inkâr edilemez bir şekilde beyaz veya genellikle beyazımsı güzellikteki görüntülerin dünyanın yeni bölgelerine istilasını getirmiştir. Saç düzleştirme, cilt rengini açma gibi kozmetik çalışmalar, 'batılılaşma' ameliyatı veya 'zenci burnunun düzeltilmesi' gibi isimlerle yapılan kozmetik cerrahi işlemler kültürel emperyalizmin göstergesidir. Ancak küresel güzellik endüstrisi her zaman yerel gelenekleri geçersiz kılmaz veya silmez. Brezilya'da bazı güzellik uygulamaları, siyahlık damgalanmış olsa da, ırksal karışımla bağlantılı esmerlik, ulusal estetik ideali hedefler (Edmonds, 2007). ABD'de ırksal özelliklerle ilgili

kozmetik cerrahi talebinin – Asyalı Amerikalılar üzerinde gerçekleştirilen göz kapağı ameliyatı gibi – beyazların egemen olduğu bir toplumda ırksal azınlıkların yaşadığı damgalanma tarafından körüklendiği savunulur. Ancak göz kapağı ameliyatının yükselişte olduğu Doğu Asya ülkeleri, Batı ile karmaşık kültürel ve ekonomik ilişkilere ve çok yönlü ticaret, moda ve popüler kültür akışına sahiptir. Japonya gibi zengin, etnik açıdan homojen bir ülkede, estetik göz ameliyatının mı yoksa soluk ten fetişizasyonunun kültürel emperyalizmi mi yoksa daha eski, yerel estetik ideallerin aktivasyonunu mu yansıttığı açık değildir. Çok geniş bir şekilde tanımlanan güzellik endüstrileri, bir piyasa mantığı tarafından yönlendirilen büyük ekonomik fenomenlerdir. Antropolojik bir yaklaşım, bunların aynı zamanda kültürün "irrasyonel" sembolik alanına nasıl gömülü olduklarını gösterebilir (Edmonds, 2008: 157).

Küreselleşme simgesel mallar ve üsluplardan yararlanmayı yaygınlaştırdığından üslup ve hayat tarzı ile sınıfsal konuma karar vermek zorlaşmıştır. Buna rağmen orta ve üst noktalarda yer alan insanlar kendilerine benzer insanlar ile aralarında köprü kurup dışarıdaki grupları ayırtırmayı tüketim mallarına yönelik enformasyonu ile sağlamaktadır. Hayat tarzları ve bedenlerin sunumunu toplumsal statü göstergesi olarak konu edinmek oldukça karmaşık bir hal almıştır. Sınıflar arası iktidar dengeleri, tüketim kültürünün güçsüz olanların güçlü olanların tüketim pratik ve üsluplarıyla boy ölçülebilirliğini sağlamasıyla kesin hatlarını yitirmiştir. Georg Simmel bir tarafta imrenme, taklit ve eşitleşme; diğer tarafta bireysellik, ayırım ve farklılaşma eğilimlerinin toplumsal gruba bağlanma sağlarken öbür grupla arasında yapılan ayırma dikkat çeker (Akt. Featherstone, 1996:182-190). Sınıfsal konuma bağlı hayat tarzlarının toplumsal statü ile örtüşmesi durumunun karmaşılaşmasında küreselleşmesinin etkisi vardır.

1.2.4. Yaşamın Tıbbileştirilmesi (Medikalizasyon)

Kültürel olarak insan bedeni tıp, din ve hukuk olmak üzere üç kurum tarafından kontrol edilir. Tıbbın toplumsal ve tarihsel açıdan bir kontrol aracı olduğunun önde gelen savunucusu Michel Foucault, modern toplumda tıbbi söylemlerin disipline edici gözlem ile ilişki içinde olduğunu belirtir. Hastalıklar doğal gelişen olaylar değil, egemen düşünce biçimi ile ilişkili olan tıbbi söylemin ürünüdürler. Dolayısıyla hastalıklar tarihsel ve toplumsal süreçlerin ürünleridir. Bilgi bir güç alanıdır ve tıpçıların sahip oldukları tıbbi bilgi onların toplumsal güç uygulamalarını sağlar. Mikro kontrol politikalarına aracılık

eden modern düzenleme sistemlerinin başında hastane, okul ve hapishaneler gelir (Turner, 2011: 19-29).

Teknolojik, bilimsel ve kurumsal yönelimi içeren biyomedikal tıp modeli çerçevesinde gelişen bilimsel tıp 19. Yüzyılın sonlarından itibaren toplumun tıbbileşmesini sağladı. Tıbbileştirme Foucault dan hareketle bilimin egemenliğinde toplumun rasyonelleştirilmesinin örneğidir. Sosyal kontrol biçimlerinden biri olarak tıp çağdaş toplumlarda gelişen uzman kategorileri ile toplumsal güç unsurlarından biri olmuştur. Bireysel düzeyde yaşanan beden rahatsızlıklarının hastane düzeyinde ele alınması kurumsal kontrol ve düzenlemeyi geliştirmiş, ulusal birimleri ile devlet hayatın üretimine sürekli müdahalede bulunarak biyo-politikayı düzenleyen ilkeler koymuştur. Biyo-politikanın çerçevesinde gelişen koruyucu hekimlik ile diyet yapmak, dinlenmek, koşmak gibi *toplumsal normalliğin gereklerine* teşvik başlamıştır. Böylece toplumun tıbbileştirilmesi beden için neyin normal ve anormal olduğunu belirleyen ve denetleyen bir söylem oluşmuştur. Günümüz toplumunda sadece tıbbi müdahaleyi değil sosyal hizmet ve psikiyatri başta olmak üzere çeşitli destekleri gerektiren rahatsızlıklar çok yönlülük göstermektedir. Kapsamlı değişimi gösteren bu problemler “hayat tarzı rahatsızlıkları” olarak adlandırılır (Turner, 2011: 239-249). Hastalık ve sağlık arasında kesin hat çizmeye çalışan modern tıbbın temel kaygısı normal ve anormal arasındaki ayrımı yapmaktır. Modern bedenden istenen şey “dışarıdan yapılan uyarılara doğru biçimde ve gerekli canlılıkla tepki vermesi için gereken iç gücü kendisinde toplama yetisidir. Bu yetiye sağlık denir” (Bauman, 2001: 156-157).

Sağlıkla ilişkili olan ve olmayan konuların sağlıkla ilişkilendirilerek günlük hayatın tıbbileştirilmesi sağlık şemsiyesi altında meydana getirilen denetlenmeyi sağlar (Kurtdaş, 2017). Örneğin doğal bir süreç olarak algılanmakta olan yaşlılık mücadele edilmesi gereken bir sürece dönüştürülmektedir. Yaşlılığın önüne geçmek adına estetik operasyon ve kozmetik ürünler medikalizasyon içerisine dahil edilmiştir. Kozmetik uygulamaların tıbbileştirilmesi; “yaşlanmanın doğal sonucu olan kırışıklıklar, ciltte sarkmalar, saç dökülmesi tıbbin konusu içine dâhil edilerek; "tedavi edilmesi", "düzeltilmesi" gereken sorunlar haline getirilmiştir. Kırışıkları için, kozmetik girişimlerden yararlanmak üzere, güzellik kliniklerine giden müşteriler, klinikte işlem yaptıracaklarından ve uygulama doktor tarafından gerçekleştirildiğinden "hasta"lara dönüşmektedir. Yaşlanmaya bağlı bu kozmetik kaygılar, tıbbin olanakları kullanılarak değiştirilebilecek olması (örneğin,

büyüme hormonunun anti-aging amaçlı kullanımı) ve yeni yöntemlerin geliştirilmesi nedeniyle, her geçen gün artmaktadır. Normalleştirilen ölçülere ulaşmak isteyen bireyler, bu sebeple cerrahi operasyonlarla birlikte; cerrahi olmayan girişimlerden de yararlanmaya çalışmaktadır” (Sezgin, 2011: 75). Bu iç içe geçen durumlar estetik kaygıların ve işlemlerin tıbbileştirildiğini, tıbbın da estetikleştirildiğini göstermektedir.

Herhangi bir ülkenin sağlık sisteminin hem yerel hem de küresel olarak çalışan belirli sosyal ve kültürel güçlerin ürünü olduğu bir gerçekliktir (Gimlin, 2012). Son birkaç on yılda, "sağlıklı" yaşamın teşvik edilmesine aşırı dikkat gösterildiği görülüyor. Bugün çok az insan böyle bir yaşam tarzının benimsenen değerlerinden habersiz olabilir. Son zamanlarda bir süpermarketi ziyaret eden, televizyon izleyen, radyo dinleyen veya bir dergi okuyan herkes, sağlık sorunları konusundaki farkındalığın arttığını fark etmiş olmalıdır. Sağlık hem siyasi hem de kültürel düzeyde güncel bir konudur. Dünya Sağlık Örgütü'nün 'Herkes İçin Sağlık' (HFA) girişiminden uluslararası çerçevelerde yararlanılması, politika ve siyasetin "küreselleşmesi"nin ilginç bir örneğini sunmaktadır. Bu tür küresel girişimler farklı ulus devletler tarafından çok farklı yorumlanabilir. Kültürel düzeyde, gençlik, canlılık, enerji ve benzerlerinin imgeleri bir dizi çağdaş popüler söylemin anahtar ifade ilkeleri haline geldiğinden, 'sağlıkçılık' çağdaş tüketim kültürünün merkezi bir parçası haline geldi. Bugün sağlıkla ilgili yiyecek ve içecek; sayısız sağlığı geliştiren haplar; özel sağlık; alternatif tıp, sağlık sigortası, spor ve sağlık kulüplerine üyelik, kozmetik cerrahi, şampuan ("sağlıklı görünen saçlar" için), güneş yağları ve bunun gibi ürünlerle liste uzatılabilmektedir. Bu ürünlerin sağlık kullanım değerlerinin üstünde sosyal ve kültürel anlam kazanması için dönüştürüldüğü görülmektedir (Bunton, Nettleton and Burrows, 2005: 1-2). Bedensel görünümün sağlıkla giderek karmaşılaşan bir birleşimin oluşturulduğu görülüyor (Morton, 2014: 20). İnsanlara günlük yaşamlarında belli standartlar sunan modern tıp insanların bedenleri içinde belli standartlar getirmiştir. Günümüzde sağlıklı olmak için güzel olmak gereklilik olmuştur. Güzel ve sağlıklı olmak bireyin elde edebileceği bir meta haline gelmiştir. Bireysel çabayla sürdürülebilir hale gelen sağlıklı olmak belli ürünlerin tüketimi ile bağlantılandırılmıştır (Kurttaş, 2017: 993-1005).

Sosyoloji için tıp ve sağlık alanı geç modernizmle ilişkili çok daha geniş sosyo ekonomik ve kültürel süreçlerin bir özelliği olarak fenomeni analiz etme endişesi taşımaktadır. Yirmi birinci yüzyılda birçok sosyolog meydana gelen değişiklikleri, modernitenin sosyal

yapılarının yerini yeni düzenleme kümelerinin aldığı bir postmodernizasyon sürecinin parçası olarak kavramsallaştırmıştır. Bu yaygın düşüncenin aksine Anthony Giddens çağdaş dönemi, modernitenin merkezi yönlerinin önemli ölçüde daha dinamik ve vurgulayıcı olduğu bir dönem olarak düşünmek gerektiğini savunur. Modern dünya 'kaçak bir dünyadır' ve sosyal değişimin hızı sadece önceki herhangi bir sistemden çok daha hızlı olmakla kalmaz, aynı zamanda önceden var olan sosyal uygulamaları ve davranışları etkilediği derinliği de vardır. Örneğin, refah ve sosyal kontrolün geleneksel kurumsal biçimlerinin ortadan kalkmasına, 'uzman' ve uzman olmayan bilginin bulanıklaşmasına, üstesinden gelinemez risklere ilişkin artan kolektif algıya ve üretici odaklı olmaktan çok tüketiciye geçişe tanık olduğu görülüyor. Bu değişiklikler sağlık alanını etkilemekte olup çağdaş sağlık politikalarının anlaşılmasında gereklilik arz etmektedir. Sağlık alanına ilişkin çağdaş sosyolojik analizler; risk, beden, tüketim, gözetim ve normalleşme süreçleri dahil olmak üzere çağdaş sosyolojiyi ilgilendiren sağlığın teşviki ile ilgili konulardır. Sağlık programlarının uygulanmasında cinsiyet ve ırk konuları, yaşam tarzlarının kültürel boyutları ve sağlıkla ilgili faaliyetlerin pazarlanması ve tüketimi dahil olmak üzere ilgili alanlar olması sosyoloji için önemli hale geldiğini göstermektedir. Sağlık, risk ve tüketim kavramları hem çağdaş sosyolojinin hem de sağlığı geliştirmenin ana temalarıdır (Bunton, Nettleton and Burrows, 2005: 3-8).

1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Tartışmalarının Etkileri

Toplumsal cinsiyet farklı kültürlerde farklı şekillerde toplumsal olarak tanımlanan erkeklik ve kadınlık kategorilerini ve onlara atfedilen davranış ve biçimleri ifade eder. Toplumsal cinsiyet farklılığına dair açıklamalar biyolojik determinizm ve sosyal inşacılık olarak iki temel perspektifte sınıflandırılabilir. Biyolojik deterministler erkeklik ve kadınlık özelliklerinin hormonal, kromozomal ve doğal farklılıklardan kaynaklandığından hareket eder. Sosyal inşacılar ise farklılıkların kültürel süreçlere dayalı olduğunu zaman ve mekâna göre tarihsel değişiklik gösterdiği düşüncesinden temellenir (Bilton ve diğerleri, 2009: 129-130). Kadının toplumsal cinsiyet üzerinden maruz kaldığı düşünülen durumların tartışıldığı alan feminizmdir. Sosyal bilimlerdeki teorik yaklaşımlar arasında yerini alan feminist tartışmalar kadın bedeni, güzellik ve estetik işlemlere ataerkil baskı üzerinden geniş yer vermiştir.

Kozmetik teknolojiler ve bedenin modifikasyonu üzerine feminist ve post-feminist yaklaşımlar farklılık oluşturan iki temel kategori olarak ayrıştırılabilir (Morton, 2014). Feminist literatür içinde estetik işlemlere kadınların deneyimleri ve taşıdığı anlamlar olarak odaklananların yanında bu uygulamaları cinsiyet eşitsizliği, ataerkil baskı ve kadın tüketicilerin mağduriyeti açısından anlamlandıranlar da olmuştur (Gimlin, 2012: 5-6).

Güzellik cinsiyet dengesizliği ilişkisinde kilit bir unsurdur. Çünkü kadınlar, kadınsı güzellik standartları hakkında beklentiler dahil olmak üzere, erkek egemenliğini sağlayan ideolojik cinsiyete dayalı ağa hapsolmaktadır (Rosa and Holman, 2011: 77). Eleştiriler güzellik uygulamalarının ataerkillik içinde kadın bedeninin sosyal kontrolü için bir araç olarak hareket ettiği noktasında birleşir. Belki de en tanınmış eleştirmen Naomi Wolf'un belirttiği gibi son zamanların erkek egemenliğini en iyi ayakta tutan inanç güzellik mitidir. Feminist eleştiriler, ticari ve tıbbi güzellik uygulamalarının kadınlara sadece "seçenek" sunmakla ve ruhsal acıları iyileştirmekle kalmayıp, aynı zamanda bedene cinsiyet ve ırk normlarını nasıl kazıdığını göstermiştir. Kadınlar güzellik endüstrileri tarafından erkeklerden daha fazla tüketici ve hasta olarak cinsellik, ırk ve bedene yönelik tutumlardaki sınıfsal ve kültürel farklılıklara maruz kalmaktadırlar (Edmonds, 2008: 152).

Nesneleştirilmiş beden ile aktif beden arasındaki karşıtlığı vurgulayan Simone de Beauvoir ve Jean-Paul Sartre'in çalışmalarına kadar izi sürülebilen yapı-fail ikileminin teorileri kozmetik cerrahiye karşı ortaya çıkan feminist çalışmalarda oluşturulmuştur. Susan Bordo ve Naomi Wolf'un çalışmalarında görülebileceği gibi estetik cerrahiyle ilgili erken dönem feminist çalışmalarının çoğu bu ikilemi yeniden oluşturmuş ve daha da sağlamlaştırmıştır. Bordo, aktif bir erkek ve pasif bir kadına yönelik beklentimizin ne kadar "yerleşik" olduğunu vurgularken, Wolf kadın güzelliği görüntülerini, kadınlara karşı politik bir silah olarak kullanan feminizme geliştirilen eleştirel tutumları doğru bulmamaktadır. Wolf ve Bordo, kadınları bedeni kontrol eden ve metalaştıran baskıcı bir ataerkil sistemin kurbanları olarak gören, onu 'iyi', özgün, doğal bir varlıktan 'kötü', özgün olmayan bir hale dönüştüren bir feminist akıma aittir. Güzel bir görünümü sürdürme veya elde etme çabası, ulaşılamaz ve kapsamlı bir şekilde pazarlanan güzellik idealine ulaşma çabasından kaynaklandığı düşünülür. Bu doğrultuda fail figürleri, bu tür müdahalelere direnmek için bilinçli karar ve ahlaki varsayımlardan oldukça uzaktır (Liakounakou, 2019: 30-32).

Yirmici yüzyılın sonlarında Kathy Davis'in çalışmalarıyla beraber, cerrahi olarak veya başka şekilde kozmetik olarak değiştirilmiş vücuda karşı daha sempatik duruş sergileyen farklı bir feminist bakış açısı ortaya çıkmıştır. Davis estetik cerrahinin yeni, daha olumlu bir ışıyla değerlendirilmesi gerektiğini öne sürdü. Estetik yaptıran kadınları kurban olarak tasvir etmek yerine, kozmetik soruyu yeniden çerçevelendirmiş ve onu bir "ikilem" olarak adlandırarak karmaşıklığını vurgulamıştır. Ayrıca kadınların estetik cerrahi prosedürler hakkında kendi anlayışlarına sahip olduklarının –ki bu genellikle feminist bakış açısından farklıdır- altını çizmiştir.

Llewellyn Negrin, Davis'i kozmetik girişimlerin baskıdan çok bir “güçlendirme” eylemi olabileceği olasılığına kapı araladığı için övüyor ve kadınların bu yolla kadınsı güzelliğin egemen ataerkil ideallerini yıkmaya çalıştığını düşünüyor. Negrin'e göre Davis'in çalışması, "baskı modelinden" uzaklaşarak bir "söylem modeline" doğru ilerleme çabasıdır. Burada güzelliğin inkâr edilemez bir şekilde tatmin kaynağı olduğu ve kadınlar için 'güçlendirici olduğu iddiası vardır (Liakounakou, 2019: 31-32).

Post-feminist yaklaşımlar, kozmetik uygulamaları güçlendirici, kadınların bedenlerini seçtikleri herhangi bir şekilde (yeniden) yapmalarına, kadınların kendilerini daha güvende hissetmelerine ve aslında teknolojiyle 'özgürleşmelerine' olanak sağladığı için olumlu duruş sergilerler (Morton, 2014: 62-63).

Feminist eleştirel perspektife bir alternatif olarak liberal feminist bakış, estetik cerrahinin kadınların erkek egemen bir dünyanın mağduriyetleriyle başa çıkabilmeleri için rasyonel kullanımları olarak görür. Kadınların kendilerini gerçekleştirmeleri için çok az fırsatın olduğu durumlarda yaşamları üzerinde bir derece kontrol sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre kadınların kültürel olarak tetiklenen güzel olma kaygısı ile başa çıkma da bir yol olabilmektedir.

Başka bir feminist bakış açısı estetik cerrahiyi kişinin gerçek kimliğini ifade etmesinin bir yolu olarak görür. Bu görüşe göre dış referanslar - erkekler – karar denkleminden silinir ve bu tür prosedürlere girme kararları üzerinde baskı yaratacak güç ilişkileri artık yoktur. Estetik cerrahi sadece kişinin kendi kendini tanımlaması ile bedeninin gerçek kişiliğini iletmesinde bir araç olabilir. Bu görüşte estetik cerrahinin tüm vücut modifikasyon prosedürleri (dövmeler, piercingler, vb.) kişiyi tamamen bireysel anlamda değiştiren ve kişinin tercihi bırakılan bir duruma işaret ederken böylece radikal feminist

bakış açısı açık bir muhalefetle gölgede bırakılır. Postmodern beden artık organik bütünlüğüne dokunulmazlık verilen bir biyoloji değil; aksine kişiliğini veya inançlarını yansıtan iç gerçekliklerini sentezleyen mesajları ifade etmesi gereken bir “metin” dir. Çoğu zaman, bu mesajların onayladıkları veya bazı varsayımları kabul ettikleri gibi tasvir ettikleri, kendileri için sosyal bir yanı vardır (Rosa and Holman, 2011: 78-80).

Feminist antropolog Debra Gimlin’e göre kadınlar kendilerine sürekli yetersiz hissettirilen görünümelerini değiştirmekle uğraşırken hem meşgul edilirler hem tüketim çerçevesinde benlik saygıları oluşturulur. Estetik merkezleri ve estetik uzmanlarını “hegemonik güzellik ideolojisi”nin temsilcileri olarak tanımlayan Gimlin bu güzellik ideallerinin kadınlar üzerinde onların özgürlüğünü ortadan kaldıracak kadar baskı uygulamadığını düşünüyor. Hegemonik güzellik ideolojisine hem kişisel hem finansal açıdan bağlı olan güzellik kurumu ve uzmanları kadınlar üzerinde standartlar uygulamada etkilidir. Fakat kadınlar üzerinde güzellik endüstrisi çalışanlarının baskısını abartmamak gerekir. Çünkü kadınlar güzellik endüstrisinin baskılarına gönüllülük göstermektedirler (Gimlin, 2002: 17).

Beden sosyolojisi alanında yapılan kozmetik cerrahi çalışmaların sadece toplumsal cinsiyet üzerinden ele alınması düşünülemez. Feminist tartışmalar cinsiyet kadar, sınıf ve ırk özelliklerin de kadınların kimlikleri ve deneyimleri üzerinde etkili olduğuna dikkat etmelidir (Davis, 2008: 68). Çoklu farklılıkları gözardı edilmeden estetik müdahalenin kadınlar için giderek daha zorunlu hale geldiği değerlendirilmelidir. Kozmetik cerrahi kullanmayı düşünmeyenlerin zamanla damgalanabileceği ihtimalini gözardı etmemek gerekir (Gimlin, 2012: 11).

1.3. Pierre Bourdieu Teorisinde Bedene Yaklaşımlar

Pierre Bourdieu çalışmaları constructivist structuralism veya structuralist constructivism olarak nitelendirebilir. Structuralism (yapısalcılık) veya structuralist (yapısalcı) deyişi ile eyleyicilerin (agent) irade ve bilinçlerinden tamamen bağımsız toplumsal dünyanın kendi içinde varolan pratik ve temsiller üzerinde muktendir nesnel yapılardan söz eder. Constructivism (yapılandırımcılık) ifadesi Bourdieu’nün habitusunu oluşturan eylem, düşünce ve algı kavramlarını içermekle birlikte toplumsal yapıların (sınıflar, alanlar, gruplar) toplumsal yaratılışını ifade eder. Bourdieu’nün yapısalcılık anlayışında sadece dil, mit gibi sembolik sistemler yoktur, toplumsal dünyanın içinde eyleyicilerin pratik ve

temsillerini yönlendiren nesnel yapıların varlığından da söz eder. Toplumsal sınıflar, alanlar ve grupların toplumsal yaratılışından bahseder (Bourdieu, 1999: 16).

Strüktüralistler bir olguyu açıklarken maziye değil yapılar ve yapılar arası ilişkilere başvururlar. İzafi anlamı olsa da yapı kavramı bütünlüklere işaret eder. Yapılardan oluşan bir sistemde öğelerin birbirinden etkilenmemesi söz konusu değildir. Bourdieu sosyal yapılar kadar sembolik yapıların da var olduğunu kabul eder. Bu yönü onu klasik strüktüralistlerden farklılaştırır (Amman, 1995: 116-118). Bourdieu sosyal hayatı anlamlandırma ve algılama aracı olarak sembolleri kabul ederek Marksist söylemden farklılaşır. Mücadeleyi iktisat alanı dışında sanat, din ve siyaset gibi sembolik alanları içine alan bir zeminde değerlendirir. Bundan dolayı iktisadi sınıflar değil habitus sınıfları vardır. Toplumsal grupların farklılaşması artık sadece iktisadi değil sembolik alanla da ilgilidir. Ona göre sembolik alan esas mücadele yeridir ve bu mücadele alanı tahakkümün meşrulaştırmasını sağlar. Marksist söylemde hükmedenlerle hükmedilenlerin mücadelesi iktisadi alanda olurken Bourdieu’de mücadele sembolik alanda olur ve bu alan tahakkümü gizler. Bourdieu sembolik alan, sembolik sermaye ve sembolik şiddet kavramlarını çok sık olarak işler. Onun sosyolojisi sosyal yapıları ve sembolik yapıları tahlil ederken arada gizlenen ilişkileri sorgular (Amman, 1995: 124-126). Tayfun Amman’a göre Bourdieu’nün sınıf farklılıkları için kullandığı olgular sınıf farklılıklarını değil tabaka farklılıklarını ifade eder.

Bourdieu sosyolojisinde **sosyal uzam, alan, habitus, sermaye** (ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik), **sembolik güç ve sembolik şiddet** öne çıkan kavramlardır. Toplum, makro düzeyde sosyal uzam ve bu yapı içerisindeki soyut-somut mikro alanlardan oluşur. Sosyolojik incelemeler, sorunun kaynaklandığı yapı içerisinde yapısal özellikler irdelenerek gerçekleştirilir. Toplum, birçok alanın birleşiminden ya da sosyal uzamın pek çok alanı ürettiği ve onları kapsadığı şeklinde tanımlanır. Sosyal uzam içerisinde kendini farklı şekillerde gösteren sermaye, alanı yöneten habitus kavramlarını barındırır. Her zaman birbirini etkileyen **alan, habitus, sermaye** kavramları bütünsellik içerisinde kavranabilir. Bourdieu bireysel davranışlardan çok bu davranışların içinde gerçekleştiği kurumsal alanlara yönelir. Nesnel yapı kavramına yoğunlaşırken meseleleri bireysel boyutta değil oluşturulmuş ortak pratikler çapında değerlendirir. Ona göre birey boyutunda görünen sorunlar içinde bulunan yapı/alan ile ilgilidir (Dursun, 2018: 72-75). Sosyolojik analizlerinde Bourdieu, “sınıf yapılarını sosyal uzama, sınıf bilincini

habitus, ideolojiyi sembolik şiddete, egemen sınıfı ise güç alanına çevirerek yeniden kavramsallaştırmıştır” (Akt. Dursun, 2018: 94). Pierre Bourdieu’nün geliştirdiği kavramlar ve teoriler sınıf farklılıklarından yola çıkarak veya sınıf farklılıklarını anlamlandırmak içindir. Sosyal kimliklere sınıf farklılıklarının nasıl yansıdığını ortaya koyarken fertleri sadece iktisadi özelliklerle kategorize etmeyip, Max Weber gibi fertlerin itibarları ile ilişkili farklı kategorileri göz önünde bulundurur. Sınıf farklılıklarının üzerinde duran Pierre Bourdieu çatışma kuramını benimsemiş olmasıyla Marksizme yakındır fakat Weber’ci neo-marksist olarak nitelendirilir (Amman, 1995: 108-113).

Bourdieu toplumsal ayrışmayı ne ekonomik nitelikte nesnelci Marksist teori gibi ne de simgesel özellikte hayat tarzları ile oluşan statü grubunu sınıftan ayrı değerlendiren Weber gibi ele alır. Toplumsal sınıflar, maddi özellikler ve faillerin yaşam tarzları olmak üzere iki düzeyde var olur (Bourdieu, 2014b: 194-198).

1.3.1. Alan/Field

Sosyal sınıflar verili nesnel gerçeklikler değildir (Bourdieu, 2014b: 199). İnşa edilmiş gerçeklik olan sınıflar, sosyal alanda benzer koşullar ve benzer konumlara sahip olma durumu ile tanımlanır.

Toplumsal uzamı oluşturan toplumsal alanlar farklı toplumsal yönler arasındaki işlev benzerliklerinden oluşur (Jourdain ve Naulin, 2016: 119; Wallace ve Wolf, 2004: 130). Pierre Bourdieu kavramsal olarak toplum yerine toplumsal alan ve mekân kavramlarını kullanır. Toplumsal alanlar rekabet ve çatışma mekânlarıdır. Alanın yapısını sermaye türlerinin ağırlığı ve dağılımı belirler (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 25-26).

Her alan kendi durumuna uygun çıkar oluşturur (Camic, 2015: 281-282). Sosyolojiyi bağıntısal kavrayan Bourdieu’nün toplumsal bölünmelere karşı durarak oluşturduğu “habitus” kavramı pratiği iç ilişkiler ve sistematiklerle donatır. Bu çerçevede varlığını koruyan veya dönüştüren toplumsal yapılar bunun için stratejiler geliştirir. Pratiğin çözümlenmesi ve kontrolü ile ilgili olan Bourdieu düşünümseelliğinin öznesi alanın kendisidir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 32-38).

Kavramlarını sistemsel olarak tanımlamayı savunan Bourdieu habitus, alan ve sermaye kavramlarını oluşturdukları kavramsal dizgede tanımlar. Toplumsal gerçeklik

bağıntısaldır ve eyleyiciler arasındaki bağlar nesnel bağıntılardır. Alan nesnel bağıntılardan oluşur. Farklı sermaye türlerinin önem ve etki sırası her alanda farklıdır.

Pierre Bourdieu her alanı kuralları belli olan bir oyuna benzeterek oyunda başarılı olmanın şartını habitus yeteneğine bağlar. Habitus oyunun kurallarına göre şekillenirken aynı zamanda oyunun kurallarını değiştirir ve dönüştürür (Dursun, 2018: 81-82). Oyunu belirleyen sermayenin yapısı ve miktarı toplumsal seyrine ve oluşan habitusa/yatkınlığa bağlıdır. Alanın sınırları alanın içinde ortaya konur ve her zaman alanların söylenmemiş sınırları vardır. Mücadele yeri olan alanda “eyleyiciler ve kurumlar, oyunda kazanılması söz konusu olan özgül faydaları ele geçirmek için, farklı derecelerde kuvvetleriyle, dolayısıyla farklı kazanma şanslarıyla, bu oyun alanını oluşturan kurallara ve düzenliliklere uyarak mücadele ederler” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 80-87).

Bir alan bireylerden yola çıkarak kurulsun da nesnesi birey değildir. Bireyler dâhil oldukları alanın bilgisi ile yani eyleyici olarak etkindirler. Toplumlar tarihlerinde hem değişen hem değişmez özellikleri olan birçok alandan oluşur. Her alan çıkar temelinde oluşur ve her alan kendine özgü çıkar biçimini de eşzamanlı olarak üretir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 93-105). Amman alan kavramını benzer habituslara sahip ajanların yine benzer ekonomik ve psikolojik çıkarlarının birlikteliği olarak tanımlar (Amman, 1995: 121).

“İçinde bulundukları alanın icap ettirdiği yatkınlıklarla aynı olmayan, başka alandan edinilmiş yatkınlıklarla o alanda bulunanlar, örneğin her zaman yanlış konumlanma, kötü konumlanma, bulundukları durumdan huzursuz olma, yokuş yukarı gitme, zaman dışı kalma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ancak aynı zamanda alanın güçleri ile mücadeleye de girebilirler, direnebilirler ve yatkınlıklarını yapıları uydurmaktansa yapıları yatkınlıklarına uygun kılmak için, onları yatkınlıklarına göre değiştirmeye çalışabilirler”. Bir alan ne derece dışa bağımlıysa ve özerk değilse alan içi rekabette o derece kusurludur. Alan mücadele yeridir ve “bizatihi kurallarının oyuna sokulduğu bir oyundur” (Bourdieu, 2013: 74-79).

Pierre Bourdieu devlet, eğitim sistemi, kilise, siyasal partiler gibi yapıların baskı ve ideoloji aygıtları değil birer ‘alan’ olduklarını ifade eder. En yüksek alan Bourdieu’ya göre toplumdur ve sosyal, iktisadi, kültürel ve sembolik tüm alanlar toplum alanının içinde birbirleri ile bağlantılı olarak yer alır. Tüm alanları içerisinde barındıran toplum

egemen ilişkilerden oluşan mücadele alanıdır. Toplumsal uzamda konumlanan alanlar nesnel yapılardır. Makrokozmos olan toplumsal alan içindeki tüm alanlar mikro kozmos olarak değerlendirilir. Bu alanlar arası bağıntılar bireylerden bağımsız nesnel bağıntılardır (Dursun, 2018: 73-76).

1.3.2. Habitus

Bourdieu kavramsalında merkezi önemde olan “habitus” nesnel/öznel, bütüncülük/bireycilik, makro/mikro karşıtlıklarının ötesinde bir kavramdır. Bourdieu yapı-fail ikileminin ötesinde bir yaklaşıma sahip olduğunu habitusu ‘bedenselleşmiş toplumsal yasa’ olarak tanımlamasında göstermektedir (Bourdieu, 2014a: 68). Toplumsal dünyanın nasıl inşa edildiği ile ilgili tüm dünya görüşlerinin oluşumu toplumbilimi kapsar. Eyleyicilerin dünya görüşleri yapısal kısıtlamaların içerisinde gerçekleşir. Habitusun temelini “toplumsal dünyanın yapılarının içselleştirilmesinin sonucu” oluşturur. Toplumsal gerçeklik kolektif ve bireysel girişimin yapımı ile oluşur. Habitus “hem bir pratik üretim kavramları sistemi, hem de pratiklerin algılanma ve değerlendirilme kavramları sistemidir” (Bourdieu, 1999: 23-24).

Habitus, bireylerin toplumsal dünyayı algıladıkları zihin yapıları ve bedene atıfta bulunan bedensel ifadelerini içerir. Habituslar yaşam koşulları ve sosyo-ekonomik statü ile yakından ilişkilidir. Her toplumsal sınıfın kendi habitusu olduğu gibi aynı sınıf içerisinde habitusun bireysel farklılıkları da vardır. Habitus, durumlara göre yapılması gereken pratikleri belirleyen güçtür. Habitusun doğurduğu ayrıştırıcı pratikler aynı zamanda farklı sınıflandırma ilke ve zevklerini de ifade eder. Habitus için bir tanım yapmak yerine bu kavramın Bourdieu sosyolojisinin eğilimini gösteren teorik bir duruşu kapsadığını bilmek gerekir (Yüce, 2007: 33-37).

Habitusun iki boyutu vardır: dışsallığın içselleştirilmesi ve içsellüğün dışsallaştırılması. Birincisi davranışlarla ilgili belirleyici sınırların içselleştirilmesidir, ikinci boyut ise bireylerin üzerinde çok düşünmeden durumlara uygun beklenen davranışı sergilemesini sağlar. Belirli bir durumda kafa yormadan nasıl davranacağını bilme melekesi, düşüncede tasarruf etmeyi sağlayan “sağduyu” kavramıdır. Sağduyu habitustan gelir. Bu doğrultuda toplumda rasyonel aktörlerden değil faillerden bahsedilir. Fail (agent) hem eyleme maruz bırakılan hem de eylemde bulunandır (Jourdain ve Naulin, 2016: 41-46).

Yaşam koşullarına uygun olarak her toplumsal sınıf habitusunu üretir. Habitus ilkesi kültürel pratikleri üretirken pratikler arasında bağı kurar ve uyum sağlar. Bu özellik aynı toplumsal sınıfın beslenme, giyinme, spor, müzik ve sanat gibi farklı alanlardaki tercihlerinin meydana getirdiği yaşam tarzı oluşumunu sağlar. Varlığını sadece sanat alanında sürdürenler hariç bireylerin kültürel tercihleri sınıfsal habitusun ürünüdür (Jourdain ve Naulin, 2016: 88).

Alışkanlık değil üretici bir kapasite olan habitus, pratiği zamansal mantığı içinde anlamak ve inşa etmek tarzına işaret eder. İnsan eylemleri, bir kişinin diğerine verdiği küçük tepki bile bu kişilerin arasındaki bağın tarihiyle ilgilidir. Toplumsallaşmış özellik olan habitus bireysel, kişisel ve öznel olanın toplumsal olduğunu ortaya koyar. Sosyal bilimin nesnesi toplumsal olanın bedende inşa edilmesiyle oluşan aktarılabilir ve dayanıklı beğeni, algı ve eylem şemalarının oluşturduğu habituslar ile toplumsal olanın şeylerde kurulmasının ürünü olan alanlar arasındaki ikili ilişkidir. Habitusu alan yapılandırır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 110-118).

Yapılandıran yapı ve yapılanmış bir yapı olarak habitus ayrıştırılabilir pratik yaratmasının yanında algılama ve takdir etme sistemini de oluşturur (Lodrik, 2013: 27). Hem erkekler hem kadınlar için habitusu/yatkınlıkları üreten ve yeniden üreten yapılar vardır (Bourdieu, 2014a: 59). Habitus: “sosyal ajanların toplumsal köklerinden ve statülerinden kaynaklanan oluş biçimleri”ni belirtir. Alışkanlık otomatik tekrarlayan şeyleri ifade ederken habitusun üretici özelliği vardır (Amman, 1995: 120).

Habitus nosyonu vazgeçilmeyen tercihlerin, zevklerin ve yatkınlıkların saptanması ve açıklanmasını sağlar. Farklı bilimlerin ayrı ayrı incelediği pratikleri birleştirerek anlama ve inşa etme imkânı sağlar. Akılcı eylem teorisinin tam açıklayamadığı pratiklerin mantığını açıklayabilir. Nesnel yapıların bedende somutlaşmasının sonucu olan habitus aynı zamanda strateji üreten bir ilkedir. Tarihin ürünü olan ve yeni deneyimlerle etkileşen yatkınlık sistemi olun habitus bir kader değildir. Çünkü insanlar yatkınlıklarını oluşturacak, deneyim sahibi olacak kadar yaşanmışlık biriktirmeleri gerekir. Yapılar habitusları üretir, habituslar yapıları yeniden üreten pratikleri belirler. Toplumsal eyleyenlerin belirlenim ilkesini algı ve beğeni kategorileri oluşturur. Bu kategoriler içinde oluştukları toplumsal ve iktisadi koşullar tarafından belirlenir. Pratik ve düşüncelerde devreye giren pratik algı şemaları habitusun ürünüdür. Bu pratik algı şemaları toplumsal

yapıların bedende somutlaşmasından doğar. Toplumsal yapılar artarda gelen kuşakların oluşturduğu tarihsel ürünlerdir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 123-131).

1.3.3. Toplumsal Uzam (Kültürel Sınıf ve Toplumsal Uzam)

Toplumsal uzam toplumsal ilişkileri ifade eder. Toplumsal uzamda “yer alan eyleyiciler, gruplar ya da kurumlar uzam içinde yakın oldukça, daha fazla ortak özelliğe sahiptirler; uzak oldukça daha az”. Toplumsal uzamda yakın konumlarda yer alan eyleyiciler benzer çıkarlara sahip olur, benzer durumlarda yer alır benzer koşullanmalara tabi olarak benzer pratikler meydana getirir. Toplumsal uzamda bulunan konum için oluşturulacak mesafenin en iyi ifade edildiği ve canlandığı yer bedendir. Habitus yatınlığını ifade eden bedende mesafenin hayat bulması sınıf ayrışmasının gerçekleşmesidir. Toplumsal mesafeler öznelcilerin görmezden geldiği pratiğin yapısalcı yönleri olan bedende, dilde, zamanla ilişkilerde kayıtlıdır. Toplumsal dünya ikili yapılanmanın sonucu algılanır: toplumsal olarak yapılan nesnel boyut ve sembolik algı ve değerlendirmelerin olduğu öznel boyut. “Toplumsal uzam sembolik bir uzam olarak, yaşam tarzları ve farklı yaşam tarzlarının nitelediği statü grupları uzamı olarak işleme eğilimindedir” (Bourdieu, 1999: 19-26). Beğeni veya habitus toplumsal sınıflandırma sistemi olarak üretildiği toplumsal koşullara nesnel olarak göndermede bulunur. “Eyleyiciler, beğenilerine uygun olarak bir arada iyi duran ve yakışan, daha doğrusu konumlarına uyan farklı simgeler, besinler, içecekler, sporlar, dostlar seçerek kendilerini sınıflandırır, kendilerini sınıflandırmaya tabi kılarlar. Daha doğrusu uzam içinde kullanılabilir mallar ve hizmetler, toplumsal uzamda işgal ettikleri konuma türdeş bir konumu bu uzam içinde işgal eden malları seçerler. Bir kimseyi en iyi sınıflandıran şeyin kendi sınıflandırmaları olmasının nedeni budur” (Bourdieu, 1999: 24).

Bourdieu toplumsal sınıfta temel üç grup belirler. Habituslarını ayırım üzerine oluşturan tahakküm eden sınıf; sosyal yükselme isteklerinin şekillendirdiği habitusa sahip olan küçük burjuvazi ve zorunlu yaşam şartları ve buna adapte olmak üzerinde şekillenen habitusa sahip halk sınıflarıdır. Aynı habitusun eyleyicileri gündelik hayat seçimlerinde benzer davranırlar. Farkında olmadan kendisi ile benzer düşünen, seçen, hisseden diğer insanlara uyar. Sosyal uzamda eyleyici veya grupların kültürel ve ekonomik sermaye sahiplik derecelerine göre yakınlık veya uzaklıkları kendiliğinden şekillenir. Sosyal uzamda eyleyicilerin birbirlerinden uzaklığı, sermaye hacmi (azlık/çokluk) ve sermaye

çeşidine göre belirlenir (Ünal, 2004: 123-141). Toplumsal sermaye hacmi, sermayenin yapısı, bu hacim ve yapının zaman içindeki evrimi; toplumsal uzamda bireyin veya sınıfın konumunu belirleyen üç temel unsurdur. Birey ve grupların sosyal uzamdaki konumları diğer grup ve bireylerin sermayeleri ile karşılaştırılarak tanımlanır. Aynı toplumsal sınıfın bireyleri toplumsal uzamda birbirine yakın duranlardır. Her toplumsal sınıfın kendine özel sermaye ve hacmi tarafından tanımı oluşur (Doğan, 2018: 15-16). Bireyleri birbirinden ayıran sahip oldukları sermayenin azlığı veya çokluğu değil, yapılanmış uzamdır. Farklı toplumsal sınıfların yaşam koşullarını çalışan Pierre Bourdieu kültürel davranışlar ile toplumsal gruplar arasında ilişki kurarak “sınıf kültürü” ifadesini kullanmıştır. Kültür bir taraftan yemek yeme, uyum sağlama ve giyim biçimlerini ifade ederken diğer taraftan sanat veya düşünsel eserlerle kurulan ilişkiyi ifade eder. Kültür mallarının seçimini yönlendiren yeteneklerle veya günlük kullanımdaki anlamıyla en basit nesnelere karşı geliştirilen zevkle ilişkili anlaşılır (Jourdain ve Naulin, 2016: 77-78). Bourdieu’nün analizine göre bireyleri birbirinden ayıran sosyal uzamın temelinde dört sermaye türü vardır.

- 1- İktisadi Sermaye: bireyin maddi mal varlığı ve gelirini ifade eder. İktisadi sermaye durumu diğer sermayelere erişimi kolaylaştırır.
- 2- Kültürel Sermaye: aydın kültürünü takdir edebilmeyi sağlayan kaynaklardır. Kültürel sermaye üç biçimde var olur. Birincisi benimsenmiş halde: habitusu oluşturan bilgi, yetenek ve beceriler şeklindedir. İkincisi nesneleştirilmiş halde: kitaplar, sözcükler, tablolar gibi kültürel mallar biçiminde. Üçüncüsü ise kurumsallaşmış halde: öğretim yoluyla elde edilen ünvanlar şeklindedir.
- 3- Toplumsal Sermaye: bireylerin ilişkisinde karşılıklı tanımaya dayalı ilişkiler ağının kaynaklarının tümüdür. Bireylerin ilişki ağının genişliği, kültürel ve ekonomik sermayenin gücü toplumsal sermayeyi de güçlü yapar.
- 4- Simgesel Sermaye: toplumsal prestij sahibi olmakla ilgilidir.

Çağdaş toplumlarda kültürel sermaye içindeki kültürel ve iktisadi sermayenin ağırlıklarına işaret eden sermaye yapısı temel ayırım kriteridir. Sosyal uzamda kültürel sermayesi fazla olup iktisadi sermayesi daha düşük olanlar, iktisadi sermayesi daha yüksek olup kültürel sermayesi daha düşük olanların karşısında yer alır. Pierre Bourdieu iktisadi sermayenin kültürel sermayeye göre sınıflandırıcı etkisinin daha fazla olduğunu

ifade eder. Kültürel sermaye ile iktisadi sermaye arasındaki ters orantılı sermaye yapısı egemen sınıfta olduğu gibi orta sınıf içerisinde de vardır. Bu birbirine zıt sermaye yapısı halk sınıflarında görülmez. Her toplumsal sınıf sosyal uzamda birbirine yakın olan bireylerden oluşur. Bundan dolayı her toplumsal sınıfın kendine özel sermaye yapısı vardır. Toplumda ne kadar sermaye türü varsa o kadar eşitsizlik biçimi vardır (Jourdain ve Naulin, 2016: 106-115).

Bir mücadele alanı olan toplumsal uzamın belirleyicisi sermayelerin dağılımı özellikle ekonomik ve kültürel sermayenin kendisidir. Zaman içerisinde sermayeler değişkenlik gösterir ve habitusun üretkenliği devam eder. Bu durum toplumsal alanın dinamizmini oluşturur. Toplumsal uzamda eyleyenlerin sermayelerini korumak ve artırmak için gösterdikleri çaba mücadele alanını oluşturur (Yüce, 2007: 71-72). Bourdieu'nün sosyolojisinde toplumsal mücadele yönetici bir metafordur. Toplumsal uzam, sosyal varoluşun yapısındaki sonsuz ve acımasız rekabeti barındırır. Toplumsal mücadele üzerine sosyolojisini oluşturan Bourdieu toplumsal uzamın sonu gelmeyen acımasız bir rekabet barındırdığını ve bunun sosyal varoluşun yapısından kaynaklandığını belirtir. Toplumsal uzam alanların konumlandığı genel çerçevedir ve habitusun en genel alanıdır (Dursun, 2018: 73-74).

Toplumsal sınıfların nesnel verili gerçeklikler olmadığına inanan Bourdieu'ya göre sınıflar değil toplumsal uzam vardır. Sınıflar net olmayan çizgiler halinde, sanal durumda, verili olarak değil de yapılması söz konusu olan bir şey halinde, var oldukları bir farklılıklar uzamıdır (Bourdieu, 1995: 28).

Pierre Bourdieu'nün sınıf anlayışı; Marks'ın nesnel sınıf teorisi, Weber'in hayat tarzları, beğeniler ve itibara dayalı statü grupları, sınıf kültürü hakimiyetini sağlayan siyasi tahakküm birlikteliğinden oluşur. Bourdieu tarihsel ve nesnel zorunluluğa dayanan sınıf analizlerini reddederken sembolik bir gerçekliği savunur. Sembolik tüketim sınıf tahakkümünü yeniden üretir. Toplumsal uzamda var olan sınıf mücadelesi değil sınıflandırma mücadelesidir. Toplumsal uzamın sermaye hacmi ve sermaye bileşimi iktidar alanlarında önemlidir. Sınıf habitusunu meslek, cinsiyet, ekonomik gelir, eğitim durumu gibi bedenselleştirilmiş nesnel özelliklerin oluşturduğu yönündeki analiziyle Weber'in statü grupları tasvirine yaklaşmaktadır. Bourdieu sınıf ve kültür analizini bir araya getirerek sınıfsal tahakkümün kültürel mekânizmalarını analiz eder. Farklı

ekonomik ve kültürel sınıf kombinasyonlarından oluşan sınıf kesimlerinin varlığından bahseder. Pierre Bourdieu sınıf ve sınıfsal kesim farklılıklarını ekonomik ve kültürel sermaye kombinasyonundaki farklılıklarda görür. Her sınıfsal kesimde kültürel formların tek biçimliliğini de vurgular (Öğütte ve Çeğin, 2009: 119- 125).

1.3.4. Zevk/Beğeni (Tastes)

Her insan estetik bir tavra ve beğeniye sahiptir. Bir şeyin güzel olduğuyla ilgili sahip olunan yargı o şeyi bilmek veya anlamlı bulmakla ilgili değildir. Bir şeyi güzel bulmak ve beğenmek anlama, mantığa ve kavrama dayalı olmayıp hoşlanmayla ilgilidir. Her insanın sahip olduğu estetik tavır; kişinin ait olduğu toplumsal sınıfa, kültüre, coğrafyaya, mekâna, toplumsal ve entelektüel sermayeye bağlıdır. Kant'ın iddia ettiği gibi beğeni evrensel değildir. Beğeniler sosyolojik, kültürel ve tarihsel bağlamlarda oluşan melez yargılardır (Polat, 2020).

Bilme ediminden uzak kalıpları ifade eden beğeni “tatları algılama yetisi ve estetik değerleri yargılama kabiliyetleri olarak” bedensel otomatığe dönüşür. “Her şey, toplumsal bir koşula eklemelenmiş toplumsal koşulların, toplumsal dünyayla olan ilişkiyi kişinin kendi bedeniyle kalıcı ve genelleşmiş bir ilişki” içine kaydedilmesi şeklinde olur. “Toplumsal yönelim duyusunun temel boyutu olan bedensel hexis (yaşam stilini oluşturan beden heksisi; mobilya, giysi gibi sembolik anlamı olan tercihleri belirler), söylendiği gibi, kendi toplumsal değerinin bilincinde olmayı deneyimlemenin ve ifade etmenin pratik bir usulüdür: toplumsal dünyayla sürdürülen ilişkiler ve ona ayrılan yer... fiziksel uzamda kişinin bedeniyle işgal ettiği yerle ve temellük edilen karşılıklı etkileşime ayrılan zaman payıyla” ifade edilir (Bourdieu, 2017: 685).

Bourdieu zevki, toplumda tabakalaşma ve sınıf farklılığını oluşturan etkin bir unsur olarak değerlendirir (Öztürk, 2012: 51). Beğeni; belirli bir sınıfın sınıflanmış veya sınıflayan pratikleri yapma yeteneğidir. “Bir bireye uygun düşme veya düşmeme olasılığını hissetmeyi veya sezmeyi sağlayan dağılımların pratik hakimiyeti olan beğeni, bir çeşit toplumsal yönlendirme duyusu gibi işleyerek toplumsal uzamda belli bir yeri işgal edenleri, sahip oldukları iyeliklerle uygunlaştırmış toplumsal konumlara ve o konumu işgal edenlere uygun düşen, onlara iyi giden mal veya pratiklere yönlendirir; beğeni, pratiğin veya iyi seçimin toplumsal anlam ve değerini” içerir (Bourdieu, 2017: 673-675).

Bourdieu toplumsal sınıfları ve kültürel sermaye durumlarını göz önüne alarak üç ayrı zevk belirler: meşru zevk (yüksek sınıf), ortalama zevk (küçük burjuvazi) ve hafif zevk yani halkın zevki (Jourdain ve Naulin, 2016: 83-84). Beğeni çerçevesinde yüksek sosyo-ekonomik sınıflar yaşam tarzlarını belirginleştirmek ve kendilerini diğerlerinden ayırt etmek için tüketim mallarını kullanırlar (Timurturkan, 2009a: 28). Bedene dair statü işareti olan malların alt katmandakiler tarafından gasp edilmesi üstekilerin toplumsal mesafeyi yeniden oluşturmak için yeni mallara yönelimini geliştirir (Faetherstone, 1996: 45). Çünkü yaygınlaşan her pratik aleladedir yani gayrimeşrudur. Küçük burjuvazinin *kültür gayretkeşliği* meşru kültür pratiklerini taklit etmesi şeklinde gerçekleşir. Küçük burjuvalar kendi sınıfsal durumlarının oluşturduğu beğenilerden emin olmadıkları için bu beğeniler ile kendi iradelerinin beğenileri arasında bölünmüşlük yaşayarak tutarsız seçimler sergilerler (Bourdieu, 2017: 463-473).

Toplumsal hiyerarşinin en üstünde yer alan egemen sınıf toplum zevkini belirlemede referans noktası olduğundan bu belirleyicilik diğer sınıflara uygulanan simgesel şiddet olarak işlev görür. İyi zevkin tanımlanmasında egemen sınıfın kendi içerisinde simgesel bir savaş vardır. Bourdieu egemen sınıfın bu savaşından kaynaklı bölünmeyi kategorize eder. Egemen sınıfın en kültürlüleri yalnızlık ve mesafe gerektiren elitist kültürel adetleri benimseyen münzevi aristokratlardır. Diğer kısım hedonist kültür ahlakını benimsemiş en zengin egemenler kültürel pratiklerini en lükse yönlendirirler. Orta sınıf yani küçük burjuva, toplumsal hiyerarşide yükselme niyetiyle egemen kültüre dört elle sarılır. Bourdieu bu hali “kültürel iyi niyet olarak” olarak ifade eder. Küçük burjuvazinin hayat tarzını taklit etme eğilimi gösterdiği egemen sınıflara erişim amaçlı benzer pratikler geliştirir. Meşru kültüre ulaşmak için edindiği tüm pratikler bir taraftan egemen kültürden olmadığını da ele verir (Jourdain ve Naulin, 2016: 89-90).

Orta sınıflar daha çok estetizasyonu ve stilizasyonu ön planda olan kültür ürünlerini tercih ederler (Öğütte ve Çeğin, 2009: 126). Küçük burjuva sınıfı da egemen sınıf gibi kendi içinde heterojen bir yapıya sahiptir. Kendine özgü yaşam tarzı olan üç kesimden oluşur. Geleneksel ve sade zevkleri olan, çalışmaya büyük önem veren geleneksel küçük burjuvazi. Yaptığı her şeyi Toplumda yükselme iradeleri doğrultusunda yapan ve ücretli çalışan icracı küçük burjuvazi. Kültürel sermayeye sahip olmakla birlikte diploma yokluğundan sınıfı düşmüş veya yeterli toplumsal sermayeye sahip olmayan yeni küçük burjuvazi üçüncü kategoriye oluşturur. Küçük burjuvazinin tüketim şekli işçi sınıfa ve üst

sınıflara göre daha heterojendir. Bu kategorinin bireyleri toplumsal hiyerarşide aşağı yukarı iniş-çıkış gösteren özelliğe sahiptir. Kültürel pratikleri daha homojen özelliğe sahip İşçi sınıfı yani halk sınıfı gerekli olanın seçilmesi anlayışına sahip olup bunu sadelik ve samimilik olarak değerlendirirler. Pratikler tercih edilirken estetik olan değil işlevsel olan seçilir. Bourdieu benimsenen bazı yaklaşımların aksine halk kültürünü özerk değil aydın kültüre simgesel bağımlı olarak değerlendirir. Zevkler hiyerarşisini açıklarken taklidin temel belirleyici unsur olduğuna inanır. Her sınıf kendinden üstün olan sınıfın kültürünü taklit ederken aslında o zevk sadece indirgenmiş olur. Zevklerin taklit edilmesi üst sınıfların ayrıcalıkları için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tehditten dolayı üst sınıf mesafesini korumak için ayırım mekânizmasını devreye sokar. Bourdieu üst sınıfların ayırım eğilimini sahip çıkılan veya korunan mesafe olarak anlar. Bourdieu'nün ayırım olarak tanımladığı durumu T. Veblen şöyle açıklar: belirli malların gösterişe yönelik tüketimi ile üstünlük sağlanır. Tüketimi ile üstünlük sağlanan lüks mallar giffen mal modelini temsil eder. Bu model fiyat artışının kalite göstergesi olarak algılanıp talebi artırmasını temsil eder (Alsarraf and The Others, 2002). Mesela kadınlar çalışmadan uzak olduklarını belirtircesine yüksek topuklar ve kıyafet tarzı kullanırlar. Bourdieu da bu ayırım için sadece tüketim şekli değil kültürel pratikler ve estetik tercihler belirleyicidir. Pierre Bourdieu zevkin saf nesnelliği ve doğallığının karşısında olup beğenin sadece taklit ve ayırım aracı olarak var olduğuna inanır. Tercihler değerini tercih edenin değerine borçludur (Akt. Jourdain ve Naulin, 2016: 91-95).

1.3.5. Sermaye

Bireyleri birbirlerinden ayıran mesafeler etrafında yapılan sosyal uzamda bireyler sahip oldukları sermayenin çokluğu veya azlığına göre konumlanırlar. Sermaye, sosyal uzamda bireylerin birbirlerine olan konumlarını ortaya çıkaran kavramdır. Sermaye kavramını iktisadi alanla sınırlamayan Pierre Bourdieu kültürel, sosyal, simgesel başta olmak üzere toplumsal kaynak oluşturan farklı sermaye türlerinden bahseder. Bir birikimin ürünü olan her sermaye türünün verimlilik veya kar elde etme amacı vardır (Jourdain ve Naulin, 2016: 105-106).

Sermayenin gerçekleştiği ve değer boyutunun belirlendiği yer alandır. “Her alan hususi bir sermaye biçiminin teşkil mahallidir” (Bourdieu, 2013: 72). Sermaye uğrunda mücadele edilen korunması gereken ve yeniden üretilmesi gereken bir şeydir (Yüce,

2007: 54). İktisadi sermaye, toplumsal sermaye ve kültürel sermaye olmak üzere üç temel sermaye türü vardır. Simgesel sermaye ise diğer sermaye türlerinin algı kategorisiyle kavrandığında aldığı şekildedir. Kültürel sermaye nesneleşmiş, somutlaşmış ve kurumlaşmış olmak üzere üç şekilde var olur (Bourdieu ve Wacquant, 2003:¹37).

Birikmiş emeği ifade eden sermaye kavramı, eyleyicilerin veya eyleyici gruplarının toplumsal enerjiyi yaşayan emek olarak kendilerine mal etmelerini sağlar. Sermaye “nesnelleşmiş ya da cisimleşmiş biçimleriyle birikmesi zaman alan ve kâr üretmek ve kendini aynı ya da genişletilmiş biçimiyle yeniden üretmek için bir potansiyel kapasite olması nedeniyle kendi varlığını sürdürmeye yönelik bir temayül taşır” (Bourdieu, 1986: 1).

Bireylerin sınıf mücadeleleri sosyal uzamda konumlandıkları sermaye türleri ve oranlarına göre gerçekleşir. Sahip olunan sermaye türü ve oranına göre bireyler sosyal uzam içinde konumlanır. Sermaye türlerinin tümü birbirine dönüştürülebilir ve sermayelerin biriktirilmesi bireyin konumlanışında etkilidir (Dursun, 2018: 83).

1.3.5.1. Ekonomik Sermaye

Bir bireyin hem maddi mal varlığına hem gelir durumuna işaret eden ekonomik sermaye iktisadi kaynakların bütünüyle ilgilidir (Jourdain ve Naulin, 2016: 106).

Salt ekonomik kaynakların varlığıyla ilgili olan ekonomik sermaye kavramını Pierre Bourdieu Marx’ın fikirlerinden yola çıkarak oluşturmuştur. Üretim araçlarına sahip olma üzerinden sermaye kavramını oluşturan Marx’ın kullanımından farklı olarak Bourdieu’nün kullanımında sermaye, diğer türleriyle ilişkilidir. Metodolojisi ve kavramları iç içe geçmiş olan Bourdieu’yü anlamak için salt ekonomik sermaye üzerinden anlamaya çalışmak doğru değildir. “Diğer temel sermaye türleri olan kültürel sermaye, sosyal sermaye ve simgesel sermaye türleri üzerinden bir değerlendirme yapmak gerekmektedir” (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020: 32-33).

Ekonomik sermaye yalın para ve mülk sahibi olmak anlamına gelmenin ötesinde bir içeriğe sahiptir. Zengin olmak gücünü doğrudan gösteren bir tahakküm içerir. Diğer sermaye türlerine ulaşmayı kolaylaştırır. Sermayelerin birbirlerine dönüştürülebilirliğinde ekonomik sermaye öncü bir rol oynar. Pierre Bourdieu düşünürselliğinde sermaye türleri birbirlerine dönüştürülebilirken her daim ekonomik

sermaye öncü rol oynar. Ekonomik sermaye salt zenginlik anlamının ötesinde içinde bulunulan zaman ve topluma göre anlam kazanırken sembolik etki oluşturur. Sembolik sermaye diğer üç sermaye türlerinden her birine sahipliğin içerisinde oluşan bir sermayedir (Bourdieu, 2016: 233). Tüm sermaye türlerinin kökeni ekonomik sermayeye dayanmakta olup ekonomik sermayeden kök verirler. Diğer sermaye türleri kökenlerinde olan ekonomik sermayeyi gizledikleri ölçüde etkili olurlar (Bourdieu, 1986).

1.3.5.2. Kültürel Sermaye

Toplumsal uzamda kişilerin sahip oldukları konumlar ekonomik ve kültürel sermayeleri üzerinden belirlenir. Kişiler doğdukları andan itibaren kültürel sermayeyi edinmeye başlarlar. Aile ve eğitim kurumu başta olmak üzere kişilerin yaşam boyu edindikleri donanım ve pratiklerdir (Kaplan ve Yardımcıoğlu: 2020: 31). Kültürel sermaye konuşma tarzı, sunum üslubu ve güzellik olarak cisimleştirmiş haliyle, resimler, kitaplar, makineler, binalar gibi kültürel ürünler üzerinden nesnelleşmiş olarak, eğitimde ise kurumsallaşmış olarak gerçekleşir (Featherstone, 1996: 175-178).

Toplumsal köken ve eğitim aileden kazanıldığı gibi kültürel sermayenin temeli de aileden gelir. Tiyatro, resim, müzik gibi farklı kültürel biçimleri değerlendirebilme bilgi birikimi ve kapasitesini kültürel sermayeyle ilgilidir (Jourdain ve Naulin, 2016: 11-53). Pierre Bourdieu kültürel sermayeyi en gerekli olan olarak nitelendirir. Pierre Bourdieu'nün 'kültürel meşruiyet kuramı'na göre her kültürel adet değerli değildir. Bu kurama göre kültürel bir hiyerarşi vardır ve en az meşrudan en meşruya doğru pratikler sıralanır. Toplum içinde kültürel adetlerin ayırt edici olanları sahiplerine prestij sağlarlar ve bunlar üst sınıf adetleridir. Bourdieu kültürel sermayeyle ilgili olarak bireylerin sadece okudukları kitaplar ve beğendikleri resimlerle değil kullandıkları mobilyaları, kıyafetlerini nereden aldıklarıyla da ilgilenmiştir. Bireylerin sahip oldukları kültürel adetler, eğitim seviyeleri ve kültürel kökenleriyle yakından ilgilidir. Kültürel eserlerle kurulan ilişki toplumsal sınıflara göre farklılık gösterirken eğitilmiş sınıf bu mevzuda diğerlerinden hep öndedir (Jourdain ve Naulin, 2016: 79-83).

Kültürel sermayenin kendini gösterdiği alanlardan biri olan beden ile yakın ilişkisi sebebiyle 'bedensel sermaye' kavramı kullanılabilir (Arpacı, 2020: 252). "Somutlaşmış / bedenleşmiş kültürel sermaye, ona sahip olanların, aynı kelimelere, aynı davranışlara ve aynı işlere, aynı anlamları yüklemelerini sağlayan kodlar bütünü" gibidir" (Akt. Hazır,

2014a: 244). Bedenleşen kültürel sermaye özellikle toplumsal üst sınıf bireylerinin gündelik hayattaki sınıf pozisyonlarını sabitler (Hazır, 2014a: 259)

Estetik, toplumsal ayrımların oluşturduğu beden sermayesinin içinde yer alır. Beden, kültürel sermayenin somutlaşmış görüntüsüdür. “Somutlaştırılan kültürel sermaye, değerini, içinde var olduğu uzamda, diğer eyleyenlerin sahip olmadığı özelliklere, yeteneğe sahip olmak şeklinde gösterir”. Bu yönüyle bedende somutlaşan kültürel sermaye bir yatırımdır ve kişisel kazanca yöneliktir. Sosyal açıdan libidoyu belirler. Habitusla dönüştürülen kültürel sermayenin beden formu kişinin dış zenginliğidir. Kültürel sermaye kazanımı sosyal sınıf ve toplumsal süreçlere göre değişir (Akt. Dursun, 2018: 84-85).

1.3.5.3. Sosyal Sermaye

Çok boyutlu ve kapsamlı bir kavram olan sosyal sermayenin somut göstergeleri olmadığı için tanımlanması zor olan bir kavramdır. Sosyal sermayenin değişkenler tanımları üzerinden hareket edilirken kavramın belirsizliği sosyal sermayenin göstergelerinin tespit edilmesini de zorlaştırmaktadır. Tüm sermaye türlerinde olduğu gibi sosyal ilişkilerle ekonomik ilişkilerin birbirinden bağımsız olmadığını belirtmek gerekir. Bu doğrultuda sosyal sermayenin insani boyutlarının yanında -kavramın karanlık tarafı olarak- sınıfsal yapılaşmalar boyutunun olduğu görülmektedir (Şan ve Akyiğit, 2015: 129-131).

Sosyal sermaye, bireyin toplum içinde tanıdığı ve zamanı geldiğinde desteklerini alabileceği, güvendiği fertler ağına işaret eder (Palabıyık, 2011: 131). Genelde sosyal yapıların bir özelliği olup, topluluklar arası iş birliğine dayalı ilişkiler ağı anlamındadır. Sosyal sermayenin derecesini kişinin ailesiyle, mahallesiyle, topluluk grupları, kulüpler ve gönüllü hizmet kuruluşları ile sosyal olarak bütünleşebilmesi belirler. İnsanların birbirleriyle olumlu etkileşim içerisinde oldukları ve aitlik hissi oluşturan bir ortamı sağlar.

Sosyal sermaye kavramı yirminci yüzyılın başından itibaren görünür olsa da 1980’den itibaren “Coleman, Putnam ve Bourdieu gibi sosyologların konuya getirdiği yeni detaylandırmalarla literatürlerde yer etmeye, araştırmalarda önemli figürlerden birisi olmaya başlayabilmiştir” (Akt. Şan, 2008: 78). Pierre Bourdieu kavramı tanımlarken sosyal ağların sağladığı faydalardan bahseder (Cockerham, 2014: 1031).

Pierre Bourdieu sosyal sermaye kavramını bireylere, sosyal gruplara üye olarak tahakkuk eden bir kaynak olarak görüyor. Sosyal sermaye bireylerin psikolojik ve maddi faydalar sağladığı sosyal ağların bir özelliğidir. Bourdieu ağların kaynaklarını vurgularken, Robert Putnam ağların uyumu üzerinde durur. Putnam, sosyal sermayeyi yalnızca ağları değil aynı zamanda güven normlarını ve bu normları içeren sosyal ilişkilere yansıyan topluluk düzeyinde bir kaynak olarak tanımlar. Sosyal sermayenin sağlık üzerindeki olumlu etkilerinin, artan özgüven, destek duygusu, grup ve örgüt kaynaklarına erişim ve stresli durumlarda tamponlama nitelikleri olduğunu ortaya koymaktadır. Putnam'ın görüşüne göre sosyal bağlantı, sağlığın en güçlü belirleyicilerinden biridir.

Sosyal sermaye, genellikle araştırma literatüründe sosyal yapıların bir özelliği olarak tanımlanmaktadır. Belirli mahallelerin sakinleri ve topluluklar arasında iş birliğine dayalı bir ilişkiler ağından oluşur. Bir bireyin ebeveynler, mahalle, topluluk grupları, kiliseler, kulüpler, gönüllü hizmet kuruluşları ile sosyal olarak bütünleşme derecesi, sosyal sermayesinin objektif bir ölçüsünü sağlar ve insanların birbirlerine göz kulak oldukları ve olumlu bir etkileşim içinde oldukları destekleyici bir sosyal ortamdır. Bu tür destekleyici ağlara gömülü insanların sürekli olarak bu kaynağa sahip olmayanlardan daha sağlıklı ve uzun ömürlü oldukları bulunmuştur. Ciddi sosyal problemlerin (örneğin, suç, stres, gecekondular) ve sosyal ağlardaki bozulmaların olduğu yerlerde, sağlık sorunları olan ve yaşam süreleri kısa olan sakinlerin sosyal sermayeleri azdır veya yoktur. Sosyal sermaye araştırmaları topluluk ağları gibi yapısal değişkenlerin sağlık üzerinde nedensel bir etkisinin olabilirliğini söyler (Cockerham, 2014).

1.3.5.4. Simgesel Sermaye

Somut bir değer taşımaktan çok bireylerin sosyal uzamda kendilerini üstün kılma, statülerini yükseltme ve konumlarını pekiştirmeleri ile ilgilidir. Farklı sermayeler kabul gördüğünde ve meşru olarak algılandıklarında sembolik sermayeye dönüşürler (Bourdieu, 1999: 209). Günümüzde simgesel tezahürlerin en temel olanı (mobilya, giysi vb.) hayat tarzlarıdır. Hayatın tarzlaşması güç ilişkilerini işaretler sistemine ve anlam ilişkilerine dönüştürür. “Hayatın tarzlaşması ve bu tarzlaşma üzerine kurulu statü grupları Weber’in belirttiği gibi sınıflardan farklı bir grup değil inkâr edilmiş ve yüceltilerek de meşrulaştırılmış sınıflardır” (Bourdieu, 2014b: 201-203). Pierre Bourdieu, Max Weber’den esinlendiği “meşru” kavramı ile kültürel adetleri nitelendirir. Bazı pratikler

yaygın pratiklerden farklı olup simgesel iktidara sahiptir. Pratiklerin meşruluğu bireylere ayırt edilme çıkarı sağlar. Kültürel pratikler içsel değer taşımaz, toplum tarafından belirlenir yani görecelidirler. Pratiklerin meşruiyetini yani değerini egemen sınıflar belirler. Her zaman güzel ve meşru olanı hükmeden sınıf belirler. Aynı pratikler, uygulayıcısı bireylerin bağlı olduğu konuma göre de farklı değer taşır (Jourdain ve Naulin, 2016: 83-84).

Meşru kabul edilen her farklılık ayrışmayı sağlayan simgesel sermaye görevindedir. “Simgesel sermaye ancak, sağladığı fayda ve iktidar biçimleriyle, beden, dil, giysi, mobilya gibi ayrı ve ayrıştırıcı özellikler arasındaki ve kendilerini bu özellikleri tanımaya, bunları güç ilişkileri içindeki konumların dönüşmüş ve tanınmaz hale gelmiş biçimlerini, ifade üsluplarını oluşturmaya yatkın kılan algı ve beğeni şemalarıyla donanmış bireyler ya da gruplar arasındaki ilişkide var eder. Belli bir yaşam tarzını niteleyen hiçbir pratik ya da özellik yoktur ki toplumsal olarak belirlenmiş bir uygunluk ilkesi uyarınca ayrıştırıcı bir değerden etkilenmesin ve bu yolla toplumsal bir konum ifade etmesin. Kanıtlanmıştır ki, aynı fiziksel ya da ahlaki özellik, örneğin zayıf ya da şişman beden, beyaz ya da esmer bir ten, alkolün reddi ya da tüketimi, aynı toplumda, farklı zamanlarda ya da farklı toplumlarda birbirine zıt (konumsal) değerler alabilir. Bir pratiğin ayrıştırıcı işlev görmesi için iktisadi ayrıştırıcılığın temelinde simgesel bir özellik ve pratik olması yeterlidir” (Bourdieu, 2014b: 199).

Simgesel sermaye, toplumsal uzamda insanların statülerini yükseltme, konumlarını pekiştirme kendilerini üstün kılma çabalarıyla ilgilidir. Para gibi doğrudan somut bir değer taşımayıp bireysel başarı ve çabayla ilişkili olup neticede paraya çevrilebilen bir değer üretir. Bourdieu toplumsal ve sınıfsal mücadeleleri açıklamak için sembolizmi kavramsal bir kaynak olarak kullanır. Her sembolik ifade kişilerin toplumsal uzamda kendilerini konumlandırması ve açıklaması, iktidar ilişkileri ve tahakküm üzerine sosyal anlamlarla yüklüdür. Dolayısıyla tüm sosyal eylemlerin kendilerini ifade ettikleri sembolik bir yön vardır. “Böylece, sembolik güç, sembolik sermaye, sembolik iktidar, sembolik egemenlik, sembolik mallar, sembolik üretim, sembolik evren, sembolik sistem, sembolik (...) gibi birçok ifade Bourdieu’nün sosyolojisinde bolca yer almıştır” (Dursun, 2018: 94-95). Bourdieu sosyolojisinin temelini oluşturan sembolik kavramların tümü toplumsal uzamda egemenlik kurmayla ilişkilidir. Sembolik üretimin bir parçası olan sembolik güç ve sembolik şiddet kavramları ayrı bir başlık altında değerlendirilecektir.

1.3.5.5. Simgesel Tahakküm ve Şiddet

Sembolik sermaye bilme ve tanıma üzerine konumlanırken sembolik iktidar, güç ve anlam ilişkilerini içerir (Bourdieu, 2016: 232). Sembolizm; toplumsal mücadele, tahakküm ve güç ilişkilerini açıklamada anlam haritasını oluşturur. Günümüzde tahakküm modernleşmiştir ve toplumsal yapı içerisinde yer alan sembolik güç onun aracıdır. Modern iktidarların tahakküm aracı olan sembolik gücün suç ortakları bu gücün uygulandığı kişilerdir. Çünkü sembolik güç, kabul edildiğinde uygulanabilen, reddedilebilir bir güçtür (Dursun, 2018: 94-96).

Sembolik gücün etkisinde olan beden pratikleri, bedensel duygular (utanç, aşağılama, çekingenlik, kaygı, suçluluk) veya tutku ya da hassasiyetler (aşk, hayranlık, saygı) biçimini alır”. Beden üzerinde etkin bir kuvvet oluşturan sembolik güç, kaynağını bedenin derinlerine işlemiş yatkınlıklardan alır. Bedenlere yerleşen bu yatkınlıklar sembolik şiddeti harekete geçiren koşullardır. Hükmedilenin kendini algılamada başvurduğu şemalar (eril/dişil, yüksek/alçak) toplumsal bir ürün olan ve doğallaşan sınıflandırmaların ürünleridir. “Etnik, cinsel, kültürel veya dilsel, ne tür olursa olsun sembolik tahakkümün etkisi kendini saf bir tanıma bilinci mantığıyla değil, habitusun kurucuları olan algılama, anlama ve eylem şemaları aracılığıyla gösterir” (Bourdieu, 2014a: 50-55).

Sembolik tahakkümde tahakküm edenle birlikte tahakküm edileninde kabullenme ve tanınması söz konusudur (Bourdieu, 2014a: 12). Tahakküm ilişkilerine hükmedenlerin bakış açılarıyla bakan hükmedilenlere oluşturulmuş kategoriler doğalmış gibi görünür. Hükmeden ve hükmedilenlerin kabullendikleri sınırlara yönelik pratikler sembolik gücün etkisindedir (Bourdieu, 2014a: 50-55). Bourdieu için sembolik tahakküm “hava gibi emdiğiniz bir şey... Her yerde ve hiçbir yerde ve bundan kaçmak çok zor” (Bourdieu ve Eagleton 1992: 115).

Sembolik şiddet nesnel yapılar ve bu yapılara uyumlanan bireyler arasında gerçekleşen ilişki olarak tanımlanabilir. Sembolik şiddetin içerisinde bir dayatma yoktur aksine rızaya dayalı bir tahakkümdür. Egemen güç uygulamaları sembolik şiddetin insan davranışlarına dönüştürülmesine neden olur (Dursun, 2018: 104). Simgesel şiddet; hükmedilenin, hükmedene uyumsuzluğun söz konusu olamayacağı konusunda hemfikir olmasıyla oluşur. Simgesel şiddette hükmedenlerde hükmedilenlerde hâkimiyete razıdır.

Hükmedenler meşrulaştırdıkları sosyal düzen ile hükmedilenlerin bihaber olduğu simgesel şiddet uygularlar. Hâkimiyet kaynağını herkes tarafından sorgulanmayan ve dile getirilmeyen inançlardan alır. Sosyal dünyadaki nesnel yapılar kendilerinde var olan algı ve takdir yapılarıyla algılanır. Hükmedilenler üzerlerindeki hâkimiyete uymakta ve bu konumun kendileri için yaratılmadığını düşünmektedirler. Böylece yani toplumsal şiddet aracılığıyla toplumsal düzen devam ettirilir. Tanındığı andan itibaren her sermaye bir şiddet uygular; dışlama ve aidiyet mantığıyla işleyen her özellik sermaye farklarını şiddet biçimine dönüştürür (Jourdain ve Naulin, 2016: 117-118).

Medya ve özellikle günümüzde sosyal medya araçları sembolik ve kültürel üretimi gerçekleştiren alanlar olarak diğer alanlar üzerinde tahakküm oluşturmaktadır. Toplumsal uzamda kültürel üretim araçlarının gerçekleştirdiği sembolik ve kültürel üretim, eyleyenlerin habituslarını şekillendirmektedir (Dursun, 2018: 109). Reklamlar gibi medya tasvirleri, insan davranışını -genellikle farkındalığımız olmadan- etkileyebilir ve bireyin ne alacağı, ne yapacağı ve nasıl bakılacağı hakkındaki kararlarını etkileyebilir (Ricciardelli and Clow, 2009: 107).

Bir şeylerin varlığını sembolik nesne haline dönüştürebilen tahakküm mekânizmasının çalıştırıldığı en yaygın alanlardan biri olan toplumsal cinsiyet rollerinde görülür. Kadınların varlığını algılanan sembolik nesnelere dönüştüren eril tahakküm kadınlarda bedensel güvensizlik ve sembolik bağımlılık oluşturan bir etki olarak çalışır. Kadınlarda başkalarının bakışları tarafından ve başkalarının bakışları için var olma durumunu oluşturur. Kadınların kendilerini geri plana atarak güler yüzlü, sempatik, itaatkâr ve ağırbaşlı olmaları dayatılırken, kadınsı görünüm sergilemelerinin gerekliliği onlara kabul ettirilir (Bourdieu, 2014a: 87-88).

1.3.6. Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Beden

Beden algısı, beden pratikleri ve beden inşasının iki temel teorik ayağını kültür ve iktidar çalışmaları oluşturur. Pierre Bourdieu'nün beden sosyolojisine en büyük katkısı kültür ve iktidar odaklı literatürü birleştirmesidir. Bedenin kültürel kodlarını çözümlerken bireysel yatkinlikler ile sınıf kültürü arasındaki ilişkiyi çözümler. Sınıf temelli tahakkümün beden inşasını kültürel kodlarını oluşturduğunu ve habitusu oluşturan toplumsal ayrımların bedene yerleştiğini belirtir. Bedene yerleşen bu ayrımlar bedeni yeniden şekillendiren estetik beğeni ve tercihleri belirler. Beden sınıf kültürü ve sınıf iktidarının

söylemsel pratiklerini gerçekleştirir (Arpacı, 2020: 246-247). Beden, toplumlar içinde ve toplumlar arasında insanları birbirinden ayırmanın yoludur. Aynı toplumda farklı sosyal sınıfların bedenlerini güzelleştirmek için yaptığı faaliyetlerin çeşitliliği sınıfsal beğeni farklılığından kaynaklanır (Timurturk, 2009a: 28). Yapılan faaliyet değişiklik gösterirken ona atfedilen önem ve işlev de değişir. Bu anlamsal değişiklik kültürel ve ekonomik özelliklerden kaynaklanır.

Beden; sembolik anlamlar içermesi, beğeni tarafından şekillendirilmesi ve bir habitus yatkınlığı olması sebebiyle Pierre Bourdieu sosyolojisinde geniş yer tutar. Toplumsal gerçekliklerin beden yatkınlıklarını oluşturduğunu belirten Bourdieu, beden ve toplumsallaşma ilişkisini tiyatro metaforu kullanarak ifade eder. Bedensel duruşlar, jestler ve kelimeler adeta bir tiyatro karakteri gibi toplumsallaşmanın mantığı ile donatılmıştır. Temel beden edimleri toplumsal anlam ve değerlerle yüklüdür (Bourdieu, 2017: 686).

Ayrım/Distinction isimli çalışmasında Bourdieu, bedenin nasıl görüldüğünün, nasıl süslendiğinin ve nasıl şekillendirildiğinin, toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynadığı üzerinde durmuştur. Başka bir deyişle beden görünümü ve bedene yapılan işlemler farklı bir sosyal konumu işgal eden kimseye bir ek değil, ancak kendi içinde o yerin bir göstergesidir. Farklı sınıf konumlarında bedenlerin farklı şekillerde nasıl düşünüldüğünü, kullanıldığını ve yönetildiğini vurgularken, sınıfların ve cinsiyet konumlarının eşzamanlı olarak bedeni ürettiklerini vurgular. Bourdieu orta sınıf kadınların sınıf konumlarını göstermek ve pekiştirmek için ince bedenlerini kullandıklarını ifade ederek bu durumu örneklendirir. İnce bedenler, kadınların diğer sınıflardaki kadınlara karşı zevk aldıkları ayrıcalık ve avantajları sembolize etmektedir. Sembolik anlam kazanan bedenler diğer kültürel uygulamalarda olduğu gibi sosyal hiyerarşilerin çoğaltılmasına katkıda bulunur. Sınıf zevkinin/beğenin tartışmasız gerçekleştiği yer bedendir. Beden, sınıfları birbirinden ayıran sosyal uygulamaların ve tercihlerin dışı dönük ifadesidir, somutlaştırılmış kültürel sermayedir (Talukdar and Linders, 2013: 104). Bir sermaye şekli olan beden (Wacquant, 2004) kültürel sermayenin önemli bir kısmıdır.

Her sınıfta kadınlar ve erkekler sınıf konumlarını farklı şekillerde somutlaştırarak hem sınıf konumuna hem cinsiyet ayırımına hizmet etmiş olurlar. Modern toplumda geleneksel

kuralların aksine bedenlerini sergileme yönünde özgürleştiklerini düşünen modern kadınlar, beden bu kullanımı üzerinden eril bakışa tabi olmaktadır. Çünkü aynı anda hem sunulan hem de yasaklanan kadın bedeni sembolik bir müsaitlik göstergesi haline gelir. Böylece “cinsiyetler arasında kurulmuş olan toplumsal tahakküm ve sömürü bağları iki farklı habitus sınıfına peyderpey nakşedilir” (Bourdieu, 2014a: 44-45).

Beden yüz yüze gelerek, karşılaşılarak ve yüz yüze bakarak kamusal ve aktif kullanımını gerçekleştirir. Bedenin özel (saklı olması gereken ve utanç verici) ve kamusal (topluma kendini yüz, gözler, dudak ve alın gibi organlarla takdim eden) tarafları vardır. (Bourdieu, 2014a: 31). Beden başkalarının konuşmaları ve bakışları sebebiyle sürekli bir nesneleştirmeye maruz kalır. “Kişinin kendi bedeniyle ilişkisi bir ‘beden imgesi’ne, yani bir eyleyicinin bedeninin toplumsal etkileri (cazibesi ve albenisi) üzerinden edindiği ve özünde bedenin nesnel temsilinden (aile üyeleri, yaşlılar gibi başka kişilerin gönderdiği betimsel ve normatif geribildirim) hareketle oluşan kendilik değeri ile bir ölçüde ilişkili olan öznel temsile (kendilik görünümü veya ayna kendilik) indirgenir. Böylelikle beden toplumsal olarak iki misli belirlenmiş olur. Yabancılaşmış beden deneyiminin en mükemmel biçimi olan, bedenin rahatsızlık, sıkıntı, çekingenlik veya utanç ile deneyimlenmesi ihtimali, toplumsal olarak talep edilen beden ile başkalarının tepki ve bakışlarının dayatması neticesinde bedenle kurulan pratik ilişki arasındaki orantısızlık ne kadar büyükse, o kadar büyük olur” (Bourdieu, 2014a: 84-87). Beden deneyimleri, bedenselleştirilmiş toplumsal yapılara başkalarının verdiği tepkiler üzerinden oluşturulan şemaların kişilerin bedeninde uygulanması ile gerçekleşir. Toplumsal konum ve cinsiyet bedenin gerçekleştirilmesinde etkili iki unsurdur.

1.3.7. Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Estetiği Konumlandırmak

Kişinin maruz kaldığı toplumsal alan beden görünümünün nasıl algılandığını belirler. Bundan dolayı bireyler görüşlerini, toplumun çekici, anlamlı ve değerli bulduğu şeylere dayanarak belirlemeye çalışır (Ricciardelli ve Clow, 2009: 106-107).

Pierre Bourdieu sosyolojisinde sınıfsal konumlar bedenlere yerleştiğinden beden algısı ile sınıfsal konum yakından ilişkilidir. Toplumsal sınıf kültürünün oluşturduğu tercih ve beğeniler bedenlerde cisimleşirken bunun en güzel örneği estetik işlemlerin oluşturduğu bedenlerdir. Pierre Bourdieu yapıların beden üzerinden okunabileceğine işaret ederken

estetikğin son evrildiği noktanın sebep olduğu farklılaşmayı anlamaya yardımcı olacaktır (Arpacı, 2020).

Kozmetiğe dair tercih uzamları sermaye yapı ve hacminin belirlediği toplumsal uzamla aynı temelde belirlenir. Bedenin sembolik anlamına eklenen beden modifikasyonları kültürel ve iktisadi kazançlarla yakından ilişkili olduğu için toplumsal konumlardan aldığı anlam ve değerle toplumsal marka oluşturur. Biyolojik özellikler bir tarafa bedenın dış görünümüne yapılan tüm işlemler toplumsal uzamı tekrar tekrar üretme özelliği gösterebilen “sınıf bedenleri uzamı” meydana getirir. Her eyleyici kendi beden heksisini hazırlarken toplumsal temsilini hesaba katmalıdır. Çünkü eyleyici aynı beden iyeliklerine sahip olanlarla paralel değer kazanacaktır (Bourdieu, 2017: 284-306).

Bireylerin vücutlarını yönetme ve şekillendirme işlemleri sosyal ortam, toplumsal cinsiyet, ekonomik güç, geleneksel ve modern güçler olmak üzere çeşitli yapıların etkisindedir. Toplumsal eşitsizliğin yeniden üretilmesinde, bedenın nasıl görüldüğü, nasıl süslendiği ve ne yapıldığı önemli rol oynar. Beden görünümünü belirleyen çoklu yapısal özellikler ve küresel olguların en etkililerinden biri şüphesiz kültürel hegemonyanın bir parçası olan küresel güzellik hegemonyasıdır. Güzellik hegemonyası ve toplumsal statü ve eşitsizliklerin beden üzerinde belirleyiciliğinin karşılaştırıldığı bir araştırmada bireylerin fiziksel görünümlerini oluştururken sahip oldukları statüye uygunluğun daha etkin bir belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Beden şekillendirmelerinde hegemonik güzellik normlarını reddetmezler ama statülerinin belirleyiciliği daha önceliklidir (Gimlin, 2002:18). Beden görünümü çoklu yapısal özelliklerin belirleyiciliğinde gerçekleşirken toplumsal statü ve sınıfsal özellikler beden üzerinden somutlaşmaktadır. Pierre Bourdieu yaşam tarzları ve tüketim alışkanlıklarını merkeze alarak statü ve sınıf ayrışmalarını anlamlandırırken bedeni merkeze alan kavramsal bir literatür oluşturmuştur. Kozmetik işlemlerin kültürel ve toplumsal okuması için habitus, beğeni, sermaye, ayırım, sembolik güç ve tahakküm kavramları belirlenmiştir.

1.3.7.1. Beden Habitusu Olarak Estetik (işlem Yaptırmak)

Pierre Bourdieu habitusu bedenselleşmiş toplumsal yasa olarak tanımlar. Habitus toplumsal dünyanın yapılarının içselleştirilmesi sonucu oluşur (Bourdieu, 1999: 23-24). Bireylerin toplumsal dünyayı algıladıkları zihin yapıları bedene gönderme yaparak bedensel ifadeleri oluşturur. Habituslar yaşam koşulları ve sosyo-ekonomik statü ile

yakından ilişkilidir. Her toplumsal sınıfın kendi habitusu beden estetiğini belirlerken aynı sınıf içerisinde habitusun bireysel farklılıkları da beden güzelliği ve estetik tercihleri farklılaştırır. Durumlara göre yapılması gereken pratikleri belirleyici güç olan habitusun doğurduğu ayrıştırıcı pratikler aynı zamanda farklı sınıflandırma ilke ve zevklerini de ifade eder (Yüce, 2007: 33-37). Habitus pratikleri üreten sistem olarak estetik işlemleri belirlerken, pratiklerin algılanma ve değerlendirilme sistemi olarak kişilerin yaptırdıkları estetik işlemlerin ait olduğu toplumsal grupta nasıl karşılandığını belirler.

Beden görünümü ve güzelliği her toplumsal sınıfın yaşam koşullarına uygun ürettiği habitusun içinde belirlenir. Habitus ilkesi kozmetik pratikleri belirlerken pratikler arasında bağı kurar ve uyum sağlar. Aynı habitus ilkesi toplumsal sınıfın beslenme, giyinme, spor, müzik ve sanat gibi farklı alanlardaki tercihlerinin meydana getirdiği yaşam tarzı oluşumunu sağlar. Bireylerin bedenini güzelleştirme tercihleri sınıfsal habitusun ürünüdür (Jourdain ve Naulin, 2016: 88).

Düşünce ve pratiklerde devreye giren algı şemaları habitusun ürünüdür. Bu pratik algı şemaları bedende somutlaşan toplumsal yapılardan doğduğu için kişilerin beden üzerinde yaptıkları işlemler ve değişimlerin algılanması ve değerlendirilmesi tamamen habitusun ürünü olan algı şemalarıyla alakalıdır. Çünkü yapılandıran yapı ve yapılanmış bir yapı olarak habitus algılama ve takdir etme sistemini de oluşturur (Lodrik, 2013: 27).

İnsanlar zevklerinde habituslarının etkisindedirler. Alan içerisinde failerin davranışlarını belirleyen habitus failin yaşam sürecinde biriktirdiği bilgi ile şekillenir. Ailenin sınıfsal durumu ve eğitimi habitusu şekillendiren en önemli unsurlardır. Bu doğrultuda sınıfsal durum ve eğitim durumu beden görünümünü ve güzelliğini belirlemede öncü rol oynar. Habitus bir failin olacağı gibi bir sınıfın habitusu da olabilir. Habitus ve alan karşılıklı olarak birbirlerini şekillendirirler. Alan ve habitus ilişkisi Bourdieu'nün makro-mikro ikiliğini aşan duruşunun ifadesidir. Bourdieu'nün ilişkiselliği bağlamında habitus alanı alanda habitusu şekillendirir. Alan içerisindeki fail alanın gerekliliklerini bilir ve oyunu kuralına uygun oynayabilirse başarılı olur. Her alanın kendine özgü sermayesi ne kadar biriktirilirse fail o kadar konum elde eder. Bu doğrultuda alanın habitusu oluşur (Çetin, 2016: 77-79). Yaşam tarzı tercihleri habitusun oluşturduğu ayrımları yansıtan pratiklerdir. Aynı pratikten farklı sınıfların farklı beklentileri olduğu gibi (Bourdieu, 2017: 259-308) benzer beklentiler için farklı sınıflar farklı seçenekleri tercih edebilirler.

Aynı doğrultuda estetik işlemlerin farklı toplumsal kategorilerde farklı beklentilerle yapıldığı ve de aynı beklenti için farklı alternatiflerin kullanıldığı görülmektedir. Aynı estetik operasyon kişisel özgüven kazanmak, arkadaş edinmek, iş bulmak ve ekonomik kazanç elde etmek için yapılabilirken farklı bir toplumsal kategoride zaten güzel, özel ve değerli olan bedene sadece bilimsel bir dokunuşta bulunmak olarak işlemler tercih edilebilir.

Pierre Bourdieu habitus üzerinden oluşan kültürel ayrışma stratejileri ile kurulan sınıfsal yaşam tarzları değişikliğini savunurken aynı gelir seviyesinden farklı tüketim şekilleri olabileceğini beyaz eşya ve konut tüketiminin simgesel dünyasından örnekendirir (Öğütte ve Çeğin, 2009: 118). Aynı gelir seviyesinden kültürel ayrışmalar, beden habitusunun bir parçası olan güzelliğin simgesel dünyasında da gerçekleşir. Estetik davranışların simgesel dünyasında aynı gelir seviyesinin farklı işlem tercihlerinde bulunması veya farklı gelir seviyelerinin aynı işlemleri tercih etmesi habitus ile ilişkilidir. Kültürel unsurlara karşı daha işlevsel habitus geliştiren düşük gelir grubunun estetik işlemlerle kurduğu ilişkide işlevselliğin yönünün değiştiği görülmektedir. Ayrım'da Bourdieu düşük gelir grubunun habitusunun işlevselliğinin yönünü beden direnci ve dayanıklılığını artırmak şeklinde tespit etmiştir. Estetiğin gündelik hayatın bir parçası olduğu modern toplumda güzellik mevzusunda düşük gelir grubunun işlevsel habitusunun yönü, ekonomik sınıf farkını aşmak diğer geri planda kaldığı alanları telafi etmek şeklinde konumlanır. Maddi zorluk yaşayan insanların tercih ettikleri kültürel unsurlar daha işlevseldir. Pierre Bourdieu teorik ve empirik bir çalışma olan “distinction” da maddi zorluk yaşayan insanların işlevsel habituslarının estetik işlemlere yönelmeyip daha ucuz kozmetik ürünler kullanma eğilimi oluşturduğunu ifade etmiştir. Estetik işlemlerin gündelik hayatın içine girdiği ve normalleştiği günümüz modern toplumunda ekonomik ve kültürel farklılıkların beden habitusunun, güzellik ve estetik tutumunun farklılaştığı görülmektedir. Pierre Bourdieu'nün toplumsal statü ve kültürel davranışların örtüştüğü yönündeki tespiti bu alanda net değil aksine karmaşıklaşmıştır. Toplum sahnesine bedeniyle çıkan modern insan için beden güzelliği ve estetiğin işlevsel bir değer kazandığı görülüyor. Maddi zorluk yaşayan insanların işlevsel habituslarının yönü beden güzelliği öncelemek olarak değiştirmiştir.

Orta sınıfa mensup bireyler daha çok stilizasyonu yansıtan tercihlerde bulunurlar. Onların habitusları yaşam stilizasyonu ve estetizasyonunu vurgulayan nesneleri ve kültürel

biçimleri tercih edici yönde yapılanmıştır. Bu doğrultuda maddi zorluk yaşamayan orta sınıflar ve onların alt kesimleri daha çok şekilsel tercihlerde bulunurlar. Bourdieu'nün Ayrım'da belirttiği bu özelliğin hala geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Beden stili ve estetiğini önceledikleri için beden güzelliği için teknoloji ve bilimin sağladığı tüm imkânları sonuna kadar kullanmaktadırlar. Orta sınıf insanlar arkadaşlık ilişkilerinde, çalışma hayatında, aile ve yakın çevre ilişkilerinde hayatı stilize eden tercihlerde bulunurlar.

Güzellik, sınıf egemenliğini kodlamak üzere işlevsel bir konumda olan bedenin tüm işaretlerinden farklı bir yerde durur. Çünkü güzellik ve çekicilik çoğu zaman sosyal hiyerarşiyi aceleci bir şekilde göz ardı eder. Toplumsal hiyerarşinin yüksek yerlerinde olan kişilerin ayrıcalıkları fotoğrafçılık zevkinden sofrada adabına kadar, habituslarının diğer yönlerini tamamen kapsayabilir, her zaman güzel görünmedikleri oldukça açıktır. Güzellik hiyerarşileri sadece ekonomik olanları yansıtmaz. Daha ziyade, güzelliği böylesine temel bir değer biçimi yapan ve toplumsal hareketliliğin daha resmi yollarından engellenenler için çoğu zaman hayali bir yükseliş aracı yapan şey, tam da estetik ve diğer toplumsal konum ölçekleri arasındaki boşluktur (Edmonds, 2008: 158). Estetik ve güzellik toplumsal eşitsizliği yaratan tüm unsurlardan farklı bir yerde durmaktadır. Sınıfsal aidiyetlerle oluşan beden habitusları estetik ve güzelliğin temsiliyetini aynı doğrultuda sınıfsal konuma uygun dönüştürebilmektedir. Fakat satın alınan işlemler ve şekiller net ayrım oluşturan bir habitus içine dahil edilememektedir.

1.3.7.2. Simgesel Sermaye ve Estetik

Bilme ve tanıma üzerine kurulu olan sembolik sermaye diğer üç sermaye türlerinden her birine sahipliğin içerisinde oluşur (Bourdieu, 2016: 233). Somut bir değer taşımaktan çok bireyleri üstün kılma, statülerini yükseltme ile ilgilidir. Simgesel tezahürler en çok hayat tarzlarında görülür. Hayatın tarzlaşması statü oluşumu ile ilintili olup meşru olarak nitelenen adetleri meydana getirir. Toplum tarafından göreceli olarak değerleri belirlenen pratiklerin meşruluğu bireylere ayırt edilme çıkarı sağlar (Bourdieu, 2014b: 201-203). Pratiklerin meşrutiyetini her zaman egemen/hükmeden sınıf belirler. Aynı pratikler, uygulayıcısı bireylerin bağlı olduğu konuma göre farklı değer taşır (Jourdain ve Naulin, 2016: 83-84).

Yaşam tarzlarını oluşturan beden, giysi, mobilya, dil gibi unsurlar üzerinden gerçekleşen sembolik sermaye bireylerin algı ve beğeni şemalarında hayat bulur. Her pratik mutlaka toplumsal belirlenmişliğin etkisinde bir değer ifade ederken ayrıştırıcılığın etkisinde simgesel özellik taşır (Bourdieu, 2014b: 199). Güzellik simgesel bir değer taşıırken doğuştan gelen güzelliğin yerini edinilmiş güzellik aldığında bu değer bağlantılı olduğu dinamikler devreye girer. Güzellik, dışardan satın alınan işlemlerle elde edilirken bu işlemlerin nasıllığını belirleyen çevre ve beğeni, satın alımını belirleyen ekonomi, seçimleri belirleyen kültür alan içindeki sermaye hacim ve yapıları ile bağlantılı olduğundan beden görünümüne sembolik anlamlar yükler. Sonradan müdahale edilerek elde edilen her ‘güzel’ sonuç sembolik temsiliyete sahiptir.

Estetik tercihlerde her zaman kadınların çoğunlukta olması toplumsal evrenin her bölümünde kadınlardan sembolik sermayeye yönelik sunum ve hizmet beklenmesiyle alakalıdır. Kadınlar bedeninin zarafetiyle, güzellikle, giyim ve duruşla ilgili her şeye özen göstermeye toplumsal olarak eğilimlidirler. Kendilerine estetik nesne muamelesi yaparken bedenlerini baştan çıkarma üzerine kurgulanmış olurlar. Dolayısıyla kadınlar kozmetik işlemlere her zaman erkeklerden daha çok vaktini, parasını ve enerjisini harcamış olurlar (Bourdieu, 2014a: 125- 126).

Pierre Bourdieu sembolik formların sembolik tahakküme nasıl dönüştüğünü ortaya koyar. Toplumsal hayatın maddi ve sembolik yönleri arasındaki ilişki iktisadi çıkarın kültürel üretim alanına sızmasından kaynaklanır. Tüm bu yönlerin birbirinin içine geçtiğini vurgularken ekonomik eşitsizlikler doğrudan değil kültürel ve sembolik farklılaşmalar üzerinden tezahür ettiğini vurgular. Bu sebeptendir ki çağdaş sosyal teoride “sınıf” eski analitik değerini yitirmiştir (Öğütte ve Çeğin, 2009: 112-117).

Sembolik sermaye bilme ve tanıma üzerine konumlanırken sembolik iktidar, güç ve anlam ilişkilerini içerir (Bourdieu, 2016: 232). Plastik cerrahinin bedeni değiştirebilmede geldiği nokta bilimsel bir güç oluştururken bedenler üzerinde tahakküm oluşturmaktadır. Bu iktidar bireylerin kendilerine doğuştan verili olan ‘güzel/çirkin’ özellikleri değiştirme arzusu oluşturan bir tahakküme dönüşür. Egemen güç uygulamaları sembolik şiddetin insan davranışlarına dönüştürülmesine neden olur (Dursun, 2018: 104). Simgesel şiddet; hükmedilenin, hükmedene uyumsuzluğun söz konusu olamayacağı konusunda hemfikir olmasıyla oluşur. Simgesel şiddette hükmedenlerde hükmedilenlerde hâkimiyete razıdır.

1.3.7.3. Simgesel Güç ve Tahakküm Aracı Olarak Estetik

Sembolik tüketim sınıf tahakkümünü yeniden üretir. Toplumsal uzamda var olan sınıf mücadelesi değil sınıflandırma mücadelesidir (Öğütte ve Çeğin, 2009: 119-125). Pierre Bourdieu sembolik tahakkümü, “sembolik formların politik sosyolojisini yaparak” ortaya koyar. İktisadi çıkar düşüncesini kültürel üretim alanına kadar genişleterek toplumsal hayatın maddi ve sembolik yönleri arasındaki ilişkiyi çözümler. Kültür bir sermaye biçimi olarak değerlendirilen tüm bu yönler birbirinin içine geçmiştir (Öğütte ve Çeğin, 2009: 112)

Bourdieu kültürel alanı sınıf sosyolojisi ve tabakalaşma ile bütünleştirirken Marx ve Weber’i bir araya getirir. Pierre Bourdieu’nün sınıf anlayışında Marksist nesnel sınıf teorisi, Max Weber’in hayat tarzları, beğeniler ve itibara dayalı statü grupları, sınıf kültürü hakimiyetini sağlayan siyasi tahakküm birlikteliği vardır. Bundan dolayı sembolik tüketim sınıf tahakkümünü yeniden üretir (Öğütte ve Çeğin, 2009: 118-119). Bourdieu sınıfın tarihsel ve nesnel zorunluluğuna dayanan analizleri reddederken sembolik bir gerçekliği savunur. Toplumsal uzamda varolan sınıf mücadelesi değil sınıflandırma mücadelesidir. Bu mücadelede sembolik formların oluşturduğu tahakküm etkin rol oynar. Simgesel bir alan olan güzellik üzerinde tahakküm oluşturan estetik cerrahi alanındaki bilimsel gelişme ve teknolojik ilerleme simgesel tahakküm aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bourdieu sosyal hayatı anlamlandırma ve algılama aracı olarak sembolleri kabul ederken mücadeleyi iktisadi alanı aşan sembolik alanları içine alan bir zeminde değerlendirir. Bundan dolayı iktisadi sınıflar değil habitus sınıfları vardır. Toplumsal grupların farklılaşması artık sadece iktisadi değil sembolik alanla da ilgilidir. Ona göre sembolik alan esas mücadele yeridir ve bu mücadele alanı tahakkümün meşrulaştırmasını sağlar. Marksist söylemde hükmedenlerle hükmedilenlerin mücadelesi iktisadi alanda olurken Bourdieu’de mücadelenin olduğu yer sembolik alandır ve bu alan tahakkümü gizleyicidir. Bourdieu sembolik alan, sembolik sermaye ve sembolik şiddet kavramlarını çok sık olarak işler. Onun sosyolojisi sosyal yapıları ve sembolik yapıları tahlil ederken arada gizlenen ilişkileri sorgular (Amman, 1995: 124-126).

Bazı pratikler yaygın pratiklerden farklı olup simgesel iktidara sahiptir. Kültürel pratikler içsel değil toplum tarafından belirlenen göreceli değerler taşır. Pratiklerin değerini yani

meşruiyetini egemen sınıf belirler. Her zaman güzel ve meşru olanı hükmeden sınıf belirler. Aynı pratikler, uygulayıcısı bireylerin bağlı olduğu konuma göre de farklı değer taşır (Jourdain ve Naulin, 2016: 83-84).

“Simgesel sermaye ancak, sağladığı fayda ve iktidar biçimleriyle, beden, dil, giysi, mobilya gibi ayrı ve ayrıştırıcı özellikler arasındaki ve kendilerini bu özellikleri tanımaya, bunları güç ilişkileri içindeki konumların dönüşmüş ve tanınmaz hale gelmiş biçimlerini, ifade üsluplarını oluşturmaya yatkın kılan algı ve beğeni şemalarıyla donanmış bireyler ya da gruplar arasındaki ilişkide var eder. Belli bir yaşam tarzını niteleyen hiçbir pratik ya da özellik yoktur ki toplumsal olarak belirlenmiş bir uygunluk ilkesi uyarınca ayrıştırıcı bir değerden etkilenmesin ve bu yolla toplumsal bir konum ifade etmesin. Kanıtlanmıştır ki, aynı fiziksel ya da ahlaki özellik, örneğin zayıf ya da şişman beden, beyaz ya da esmer bir ten, alkolün reddi ya da tüketimi, aynı toplumda, farklı zamanlarda ya da farklı toplumlarda birbirine zıt (konumsal) değerler alabilir. Bir pratiğin ayrıştırıcı işlev görmesi için iktisadi ayrıştırıcılığın temelinde simgesel bir özellik ve pratik olması yeterlidir (Bourdieu, 2014b: 199). Tanındığı andan itibaren de her sermaye bir şiddet uygular; dışlama ve aidiyet mantığıyla işleyen her özellik sermaye farklarını şiddet biçimine dönüştürür. Günümüzde simgesel tezahürlerin en temel olanı (mobilya, giysi vb.) hayat tarzlarıdır. Hayatın tarzlaşması güç ilişkilerini, işaretler sistemine ve anlam ilişkilerine dönüştürür (Bourdieu, 2014b: 201-203).

1.3.7.4. Beğeni ve Estetik

Beğeni; belirli bir sınıfın sınıflanmış veya sınıflayan pratikleri yapma yeteneğidir. Bir nevi toplumsal yönlendirme melekesi işleviyle toplumsal uzamda öznelerin sahip oldukları konuma uygun mal ve pratiklere yönlendirmeyi sağlar. Beğeni, toplumsal anlam ve değer içeren pratikleri ve seçimleri içerir (Bourdieu, 2017: 673-675). Bireye uygun düşen davranışın hakimiyeti olan beğeni bireyin işgal ettiği toplumsal konuma uygun düşen, iyi giden mal ve pratiklere yönlendirir. Bundan dolayı beğeni üzerinden şekillenen bireyin beden estetiği seçimlerini ve beden görünümünü belirleyen tercihleri toplumsal anlam ve değer içerir. Yaşam stilini oluşturan, toplumsal yönelim duyusunun temel boyutu olan beden heksisi, mobilya, giysi, güzellik gibi sembolik anlamaları olan tercihleri belirler (Bourdieu, 2017: 685).

Pierre Bourdieu bedende şekil bulan “zevk/beğeni”nin yeme alışkanlıklarından bedenın endamına kadar her şeyine karar verip bedeni şekillendirdiğini ifade eder. Fakat fiziksel güzellik sınıfsal zevkin oluşturduğu diğer beden tezahürlerinden farklıdır. Çünkü haksız sosyal hiyerarşileri bozabilecek haksız bir hiyerarşi oluşturur. Fiziksel güzellik doğuştan genlerle edinilen bir beden görseli olarak tüm eşitsizlikleri bozabilir (Edmonds, 2008: 158-159). Fakat mevzu olan fiziksel güzellik sonradan edinilen bir görsele dönüştüyse toplumsal uzamdaki sermaye türleri ve hacimleriyle de bağlantılı olarak estetik cerrahi ile elde ediliyorsa –doğuştan bahşedilmemiş- sosyal eşitsizlik ve ayrışmalarla bağlantılı olmaması düşünülemez. Güzelliğın tüm eşitsizliklerden farklı bir eşitsizlik oluşturduğu söylenebilir ama sonradan kazanılmış/satın alınmış bir güzellik için tamamen aynı dinamiklerin olduğu düşünülemez. Pek çok kültürel dinamiğın etkileşiminde olan estetik işlemlerin bedende oluşturduğu sembolik temsiliyet ekonomi, beğeni, ayırım ve dahi diğer farklı kategorileri içerir.

Fiziksel cazibe yaşamların diğer birçok yönünü kaplayan sınıf hiyerarşilerini gerçekten bozuyor gibi görünen sosyal ve psikolojik bir varlık olabilir. Göreceli güçsüzlüğe de tanıklık edebilen bu durum yanlış bilinç olarak basitçe reddedilmemelidir. Bedende somutlaşan sınıfsal beğeni yeme alışkanlıklarından duruşa kadar her şeyi belirleyerek vücudu tam anlamıyla şekillendirir. Bedenler toplumsal hiyerarşideki konumlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Bazen toplumsal hiyerarşide kendisine çok az şey bahşedilmiş olanlara kalıtımsal bir özellik olan güzellik gibi en nadir bedensel özellikler bahşedilir. Güzelliğın bu niteliğı diğer hiyerarşileri tehdit edecek kadar bazen ölümcül derecede çekicidir. Konumların yüksek niteliklerini, güzellik gibi yüksek ve güçlü nitelikler reddedebilir. Bu sebeple Bourdieu, güzelliğe dair fiziksel nitelikleri, sınıf yapılarının içermediğı bir tür tehlikeli kalıntı olarak görür. Güzellik diğer haksız hiyerarşileri bozabilecek haksız bir hiyerarşi yarattığı için çifte olumsuzluk olarak değerlendirilebilir (Edmonds, 2008: 158).

Beğeni sınıfsal farklılıkların bireyde oluşturduğu unsur olarak beden tasavvurunu meydana getirir. Çünkü bedenimizi sevmemizi veya sevmememizi sağlayan şey kendimizin veya toplumsal konumun ona atfettiğı meşru niteliklerdir. Beğeni fiziksel bedeni düzenleyen bir olgu olduğundan bedensel pratiklerin gerçek yöneticisi yüksek veya düşük gelir değil lüks veya zaruri beğenidir (Bourdieu, 2017: 260-262). Bourdieu toplumsal sınıfları ve eğitim durumlarını göz önüne alarak üç ayrı zevk belirler: meşru zevk, ortalama zevk ve hafif zevk yani halkın zevki (Jourdain ve Naulin, 2016: 83-84).

Küçük burjuvazinin *kültür gayretkeşliği* meşru kültür pratiklerini taklit etmesi şeklinde gerçekleşir. Küçük burjuvalar kendi sınıfsal durumlarının oluşturduğu beğenilerden emin olmadıkları için bu beğeniler ile kendi iradelerinin beğenileri arasında bölünmüşlük yaşayarak tutarsız seçimler sergilerler (Bourdieu, 2017: 463-473).

Beğeni, üslup ve hayat tarzı edinmede kendini devamlı eğitip geliştirmekte olan yeni küçük burjuvazi aynı zamanda bedenine dair rahatsızlık duyma durumu yaşamakta ve bedenini gözetim altında tutmaktadır. Bedenini başkalarına gösterge olarak değerlendirdiği için bedenini korumak, güzelleştirmek amacıyla spor ve egzersiz yapmak, kozmetik operasyonlar ve sağlıklı beslenmek için daima çaba sarf eder (Featherstone, 1996:150-153). Çünkü Orta sınıflar bedenlerinin başkaları tarafından nasıl görüldüğü üzerine yüksek kaygı taşırlar. Bedenin güzel olması gerekliliğini fazlaca hissettiğinden bedenlerini daima değiştirme, dönüştürme üzerine çaba gösterir. Dolayısıyla beden güzelliğine hem zaman hem maddi kaynak yatırımı yaparlar. Üst toplumsal hiyerarşi ise yüksek oranda bedenini güzel bulur ve bedeni ile barışıktır (Bourdieu, 2017: 303- 313). Halk sınıflarının bedenleri ile olan ilişkisi araçsal olduğu için (Bourdieu, 2017: 543) onlar bedenin dayanıklılığı ve gücünü artırmak üzere pragmatik amaçlı pratikleri ve kozmetiğe dair sadece düşük maliyetli olanları tercih ederler. Günümüze baktığımızda ise halk sınıflarının zorunluluklar dışında bedenlerine daha az zaman ayırıp daha az yatırım yapmaya devam etme özelliklerini kaybettiklerini görüyoruz (Odabaş, 2005: 159). Tarihsel süreç içinde pragmatik arayışın yönü değişmiş olup iş bulmak, toplumsal kabul görmek ve toplumda farkındalık ile öne çıkmak veya eğitim açığını kapatmak gibi amaçlara evrildiği görülmektedir (Bourdieu, 2017: 546).

1.3.7.5. Ayrım ve Estetik

Toplumsal uzamda yakın konumlarda yer alan eyleyiciler benzer koşullanmalara tabi olarak benzer pratikler meydana getirir. Toplumsal uzamda bulunulan konum için oluşturulacak mesafenin en iyi ifade edildiği ve canlandığı yer bedendir. Habitus yatınlığını ifade eden bedende mesafenin hayat bulması sınıf ayrışmasının gerçekleşmesidir. Bedeni değiştiren dönüştüren işlemlerin meydana getirdiği elde edilmiş/satın alınmış bedenlerde aynı mesafeler oluşurken sınıf ayrışmasının gerçekleşip gerçekleşmeyeceği düşündürücüdür. Toplumsal mesafeler öznalcilerin görmezden geldiği pratiğin yapısalcı yönleri olan bedende, dilde, zamanla ilişkilerde kayıtlıdır.

Estetik müdahalenin baştan yarattığı her bedenin mesafelerle olan ilişkisini yeniden değerlendirmek gerekir.

Bourdieu üç çeşit sınıftan bahseder; birincisi tahakküm eden gruptur. Bu grup için ekonomik sermayesi daha yüksek olup kültürel açıdan zayıf olanlar diğer tarafta kültürel açıdan yüksek olup ekonomik açıdan diğer tarafa göre daha zayıf olanları ayırıştırır. Küçük burjuvazi ise taklit üzerinden habitus geliştirmiştir. Orta sınıfta ise kültürel ve ekonomik sermayenin daha dengeli değiştiğini tespit etmiştir. Bu sınıfları meslek grupları üzerinden örneklendirmektedir. Alt sınıflar ise ekonomik ve kültürel sermaye açısından yoksundur. Toplumsal sınıflar arasındaki ilişki tahakküm üzerinden konumlandırılır. Bir sınıfın tahakkümü, sosyal düzen anlayışını diğer sınıflara kabul ettirme kapasitesi ile ilişkilidir. Tahakküm eden sınıfın tahakküm altındakilere kültürünü, sosyal değerlerini, dünya görüşünü dayatması simgesel şiddet formunda gerçekleşir. Bu durumda yirmi otuz yıl öncesine kadar yüksek gelir grubu ve ünlü kişilerin yaptırdığı estetik işlemlerin gündelik hayatın içine yerleşmesi alt gelir grubundan da kişilerin yaptırıyor olmaları güzellik tahakkümü/hegemonyası olarak okunabilir. Hakim sınıfın kültürel liderliği olarak tanımlanabilen hegemonya tek başına ekonomik üstünlüğün yeterli olmadığını kültürel liderliğin gerekli olduğunu vurgular (Ritzer, 2008: 141-142). Estetik işlemler normalleşirken tahakküm eden grubun bu alandaki ayırım habitusunu işlem yapılan beden için nasıl çalıştırdığı konusu karmaşıklaşmıştır. Üst toplumsal sınıf kalıtımın belirlediği bedenini zaten güzel ve özel bulmakla birlikte estetik işlemlerin cerrahi ve cerrahi olmayan her çeşidini kullanmayı hayatında normalleştirmiştir. Orta sınıfın stilizasyonu önceleyen yaşam tarzında estetik gereklidir ve güzelleştirme gereği duyduğu her organı için tercih edebilir. Burada şaşırtıcı olan zorunluluk habitusu olan alt gelir grubunun estetik cerrahi işlemleri toplumsal özgüven ve sosyal ihtiyaç olarak görmesi ve yaptırmasıdır. Günümüz modern toplumunda alt gelir grubunun estetik işlemler konusunda normalleşme yönünde habitus geliştirdiği görülmektedir. Toplumsal ayırışmanın beden üzerinde gerçekleşmesi estetik cerrahi işlemlerle ilişki söz konusu olduğunda keskinliğini yitirmiş olduğu görülüyor. Üst sınıfın habitusu ayırım üzerinden, orta sınıfın habitusu yükselme ve taklit üzerinden, tüm sermayeler açısından zayıf olan alt sınıf ise zorunluluk habitusu geliştirmiştir (Ünal, 2016: 79-80) kuralının netliğini yitirdiği çok açıktır.

Beğeni çerçevesinde yüksek sosyo-ekonomik sınıflar yaşam tarzlarını belirginleştirmek ve kendilerini diğerlerinden ayırt etmek için tüketim mallarını kullanırlarken (Timurturk, 2009a: 28) estetik işlemlerde ayırt ediciliğin kısmen ortadan kalktığı görülmektedir. Bedene dair statü işareti olan malların alt katmandakiler tarafından gasp edilmesi üstekilerin toplumsal mesafeyi yeniden oluşturmak için yeni mallara yönelmesine neden olur (Faetherstone, 1996: 45). Çünkü yaygınlaşan her pratik aleladedir yani gayrimeşrudur. İşte tam bu noktada cerrahi olmayan/non-invaziv estetik işlem tercihlerin orta ve üst sınıflarda yaygınlaştığı görülmektedir. Alt gelir grubunun non-invaziv işlemlerden tamamen uzak olduğu söylenememekle birlikte bu pratiklerin tarlaşmış olduğu ancak üst ve orta gelir için söylenebilmektedir.

1.4. Plastik, Estetik ve Rekonstrüktif Cerrahi

“Plastik”, “kozmetik”, “rekonstrüktif” terimleri plastik cerrahiye tanımlamak için birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Plastik cerrahi 'tüm alanı kapsıyor' iken, yeniden yapılanma ameliyatı hastalık, doğuştan kusur veya yaralanma nedeniyle şekil bozukluğunu, kozmetik ve estetik ameliyatlara ise seçmeli olarak yaşlanma karşıtı prosedürleri, yenilenmeyi şekil değiştirmeyi kapsamaktadır (Tranter and Hanson, 2013:5).

'Cerrahi' ve 'cerrahi olmayan' kozmetik müdahale arasındaki sınırları çizmek bazen zordur ve teknolojik yenilik ve tıbbi tekniklerin adaptasyon eğilimleri bu sınırı daha da karmaşık hale getirir. Cerrahi/invaziv olarak nitelenen işlemler genel olarak doku kesiklerinin olduğu cerrahi işlemler olarak tanımlanabilir. Cerrahi olmayan/non-invaziv işlemlerde cerrahi bir operasyon gerektirmeyen belki minimal doku kesiklerinin olabileceği işlemlerdir. Kozmetik cerrahinin daha dramatik ve dönüştürücü uygulamaları lehine olan akademik ilgi yeni ve gelişmekte olan kozmetik müdahale/cerrahi olmayan alanın yaygınlaşmasına rağmen gözden kaçırmaktadır. Bu uygulamalar arasında çoğunlukla bulanık da olsa niteliksel bir fark vardır; kozmetik cerrahi prosedürler 'tıbbi' ortamlarda (kamu veya özel) gerçekleştirilirken, cerrahi olmayan prosedürler çeşitli alanlarda gerçekleştirilebilir. Cerrahi yaklaşıma zıt bir şekilde cerrahi olmayan uygulamalar daha sıkı aralıklarla uygulanır ve günlük kişisel bakım ve yönetim uygulamalarının bir parçası olarak deneyimlenir. Bu medikal alan popülaritesini artırmaya devam ettikçe ciddi akademik ilgiyi hak etmektedir (Morton, 2014: 24-27).

ISAPS Global Survey tarafından yayınlanan 2009 yılının tahmin raporunda toplam cerrahi işlemlerin ilk beşi arasında: liposuction, meme büyütme, blefaroplasti, rinoplasti, abdmoplasti yer almaktadır. Cerrahi olmayan işlemlerin ilk beşi arasında: toksinler veya nöromodülatörlerin enjeksiyonları, - Botoks, Dysport - hyaluronik asit enjeksiyonları, lazer epilasyon, otolog yağ enjeksiyonları, IP lazer tedavisi yer almaktadır (Rosa and Holman, 2011: 76).

Plastik, estetik ve rekonstrüktif cerrahi alanında dünyanın öncü ülkesi Amerika Birleşik Devletleri'dir. Amerikalılar kendilerini sağlık hizmetlerinden bağımsız olarak 'tüketiciler' olarak gördükleri için doktorlarını daha sık ziyaret eder ve daha fazla uzmana danışırlar (yani özelleşmenin getirdiği tüketici gibi hissetme/tüketicileşme estetiğe yönelimi artırmıştır). Tarihsel olarak bu hizmet için uygulanan ücret sistemi sağlayıcıları, hastalara daha pahalı hizmet sunarken -daha fazla kontrol, daha iyi testler, en son prosedürler ve daha geniş bir seçmeli cerrahi- birçoğu daha kapsamlı, daha pahalı faydalar sağlayabilmektedirler.

Avrupa ülkesi olan İngiltere bu alanda söz sahibi ülkelerin başında gelmektedir. Benzerlikler bir yana, ABD ve İngiltere'deki tıbbi uygulama bir dizi önemli farklılıklar göstermektedir. Tutumlar ve değerler düzeyinde olan bu farklılıklar, İngilizlerin nispeten daha muhafazakârlık ve şüpheci oluşundan kaynaklanmaktadır. Doktorları da terapiler ve teknolojileri benimsemede nispeten daha yavaş davranmaktadırlar. Oysa Amerika da hem sağlık sisteminin yapısı hem de ülkenin yeni teknolojilere olan ilgisi, tıbbi müdahaleye daha agresif bir yaklaşımı teşvik etmektedir (Gimlin, 2012).

1.4.1. Estetik Amaçlı Cerrahi Müdahaleler

Son zamanlarda, estetik cerrahi bir görünüm-geliştirme aracı olarak giderek daha popüler hale geldi. Plastik ve rekonstrüksiyon cerrahisindeki gelişmeler ve hekimlerin yetenekleri kişilere imaj değişikliği için önemli fırsatlar sunarken aynı zamanda onları cesaretlendirdi (Kök ve Çankaya, 2003: 200). Kozmetik cerrahi her yaş için erişilebilir ve uygun olan fiziksel iyileştirmeye yönelik bir yaklaşım olarak kavramsallaştırılmıştır. 2000-2008 yılları arasında estetik alan % 63'lük artış göstermiş 2008'de 12,1 milyon kozmetik cerrahi prosedürün uygulandığı tespit edilmiştir (Amerikan Plastik Cerrahlar Derneği [ASPS], 2009). Son on yılda prosedürlerdeki artış, kısmen minimal invaziv prosedürlerin (örneğin Botoks) artışından kaynaklansa da kozmetik cerrahiye olan talep güncelliğini

korumaktadır. Kozmetik işlemlere olan talepte kadınlar her zaman ön plandadır. Ancak kozmetik cerrahi hastalarının giderek etnik ve sosyo ekonomik olarak çeşitlenmesinin uluslararası kozmetik cerrahinin çekiciliğini arttırdığı gözlerden kaçmamaktadır (Markey and Markey, 2010: 166).

Cerrahi tekniklerdeki gelişmeler, estetik cerrahideki büyümenin yanı sıra kozmetik prosedürlerin mevcudiyetini ve satın alınabilirliğini arttırmıştır. Özellikle, estetik ameliyatlardaki artış, kadınların katılımının artmasından kaynaklanmaktadır. Her yıl yapılan kozmetik işlemlerin yaklaşık %90'ı kadınlarda gerçekleşmektedir (ASAPS, 2011; BAAPS, 2010). Bazı araştırmacılara göre, kozmetik cerrahi tüketimindeki bu çarpıcı ve kalıcı cinsiyet farkı gelecekte de varlığını sürdürecektir (Calogero, Pina and Sutton, 2014: 3).

Amerika ve Avrupa ülkelerinde cerrahi işlemlerin maliyetinin yüksek olması ve ciddi tıbbi işlemler içermesi operasyon tercihini zorlaştırdığı ve kısıtladığı için (Peta and Dwyer, 2017: 9) cerrahi olmayan işlemlerin tercih oranı yükselmiştir. Yunanistan Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Derneği'nin (HESPRAS) eski başkanlığını yapmış olan Dr. Psegadis, ameliyatlara sayısının eskiye oranla düştüğünün inkâr edilemez bir gerçek olduğunu belirtiyor. İnsanların ameliyatlara için parasının olmamasını bu düşüşün sebeplerinden biri olarak görüyor. Birçok doktor, son on yıldan beri kozmetik ameliyatlara yaklaşık yüzde kırk azaldığını ve bunun -her yıl pazara yeni giren kozmetik cerrahların yükselişiyle birleştiğinde- aralarında sert bir rekabet ortamı yarattığını ifade ediyor. Yunanistan'ın kozmetik cerrahları doksanlı yıllarda yalnızca ameliyat yaparak servet kazanmışlardı. Dr. Psegadis, bugün Yunanistan'daki her şeyin değişip farklılaşması gibi güzellik trendlerinin de değiştiğini cerrahinin eskisi kadar aranmadığını ifade etmektedir. Dr. Psegadis, Yunan kozmetik dünyasındaki büyüme cerrahilerde değil, botoks ve diğer cerrahi olmayan uygulamalarda görülmektedir. Bugünlerde insanların istekleri ve doktorların yatırımları bu yönde gerçekleşmektedir (Liakounakou, 2019: 19). Uluslararası alanda cerrahi olmayan işlemler hızla yayılırken cerrahi işlemlere olan rağbet güncelliğini korumaktadır.

1.4.2. Estetik amaçlı Cerrahi Olmayan Müdahaleler

Cerrahi olmayan medikal uygulamalar kozmetik cerrahiden ayrı bir alan olmakla birlikte tıbbi bir alandır. Cerrahi olmayan kozmetik uygulamaların çok güçlü bir şekilde gündelik

yaşamın bir parçası haline gelmesi bireylerin bu tür nesnelerle rutin olarak temas kurması anlamına gelmektedir. Bu işlemlerin hasta, ilaç ve hekim arasında oluşturduğu bağlar kişisel ilişkiler ve güçlü sosyal yönler vardır.

Son on yılda kozmetik cerrahinin yanında cerrahi olmayan işlemlerde ciddi bir büyüme vardır. Bunlar enjekte edilebilir ve "yaşlanmayı geciktirici" tedaviler gibi cerrahi olmayan teknolojiler olarak popülerlik açısından kozmetik cerrahiyi geride bırakmıştır. Bu ürünlerin en yaygın olanı "botoks" olarak bilinen botulinum toksin ve hyaluronik dolgulardır. Genel olarak sınıflandırmak gerekirse botoks, dolgu maddeleri, ameliyatsız yüz germe ve genel anestezi gerektirmeyen prosedürlerdir (Liakounakou, 2019: 3-16). Cerrahi olmayan uygulamalar cerrahi prosedürlerden daha az invazivdir, daha hızlı iyileşme süreci vardır ancak düzenli olarak tekrarlanması gerekir (Morton. 2014: 22).

Bu prosedürler arasında daha özel bir yeri olan “botoks” uygulamasını daha geniş ele almak gerekir. Çünkü botoks, bulunduğu bağlamlar ve kültürel sermaye biçimleriyle belirlenen, çok yönlü, farklı bir tıbbi ve sosyal uygulamadır. Bu nedenlerden dolayı, en popüler kozmetik işlem olan botoks'un eleştirel bir şekilde incelenmesi gerekir. Botoks sosyoloji, kültürel araştırmalar veya feminist çalışmalarda sosyal ve tıbbi bir fenomen olarak çalışılabilir bir olgu olarak durmaktadır. Tıbbi alanı aşırıp günlük hayatın içine yerleşen bir olgu haline gelmiştir (Peta and Dwyer, 2017: 1-10).

Kozmetik medikal uygulamalar mevcut kültürel anlamlardan ve simgeleştirmelerden kaynaklanabilecek aynı zamanda kişiselleştirilmiş bir şekilde tüketen insanların bireysel yaşamlarına dahil olan ilginç roller ve nitelikler üstleniyor. Bugün birçok kadının “kendi” plastik cerrahı vardır (çoğu “seni benim plastiğime götüreceğim” diyebilir), bu da farklı bir normalleşmenin ve gündelik alışkanlığın altını çiziyor. Hekim ile hasta arasında, aile ve akraba ilişkilerine benzer bir ilişki gelişiyor. Doktor ve hasta arasında gelişen ilişki, cerrahi olmayan estetik işlemlere kozmetik cerrahiden ayrı bir alan olarak yaklaşmak için önemli bir gerekçe oluşturuyor. Bu uygulamalar geçici doğası nedeniyle sürekli hale geliyor. Sürekli olduğu için daha kişisel, daha etkileşimli ve karşılıklı hale geliyor (Liakounakou, 2019: 21-23).

Araştırmalara göre kadınların çoğu, özellikle elli yaşın üzerindeki, ameliyattan korktukları ve bir operasyon geçirmeye asla cesaret edemeyecekleri için düşük riskli ve geri dönüşümlü medikal estetik işlem yaptırmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Günümüzde bu uygulamalar sadece plastik cerrahın muayenehanesinde yapılmaktan öteye geçerek dermatologlar, kulak burun boğaz uzmanları, hatta diş hekimleri tarafından yapılır hale gelmiştir. Bir taraftan bu işlemlerin yapıldığı güzellik salonları, medikal merkezler ve özel klinikler hızla yayılmaktadır. Bu işlemler cerrahi alandan ayrılmış ve aşağı yukarı otonom bir kozmetik tıbbi alan olarak düzenlenir hale gelmiştir (Liakounakou, 2019:20). Bu faktörler cerrahi olmayan prosedürlerin tüketim verilerinin elde edilmesini sorunlu hale getirmektedir. Cerrahi olmayan uygulamalar kayıt dışı yapımı yaygınlaştığından bu uygulamalara dair rakamlar elde edilenin çok daha üzerindedir (Morton, 2014: 23-24).

BÖLÜM 2: UYGULAMALI ARAŞTIRMA

2.1. Araştırmanın Ana Problemi ve Alt Soruları

2.1.1. Ana Problem

Modern bedenın estetik operasyonlarla ilişkisinin anlamlandırılması için temel olarak estetik işlem tercihleri ve kişilerin bu tercihler etrafında oluşturdukları beğeni yargıları, güzellik ve beden algısı, güzelliğın ve estetik (cerrahi ve cerrahi olmayan işlem ayrımları bağlamında) işlemlerin sembolik anlamları sorgulanmıştır. Sembolik anlamlarla yüklü bedeni merkeze alan; sınıfsal beğeni ve ayırım, habitus, sermaye (kültürel, sembolik, sosyal), simgesel güç ve tahakküm kavramlarının içinde estetik işlemler (cerrahi ve cerrahi olmayan işlem ayrımları bağlamında) nasıl okunur? Güzeli beden ve estetik işlemler sembolik güç ve tahakküm oluşturur mu? Tahakküm araçları olan medya organları/sosyal medya ve ünlü etkisinin cerrahi ve cerrahi olmayan estetik operasyonlarla ilişkisi nedir ve bu noktada kişileri nasıl etkiler ve yönlendirir?

Kişiler bedenlerini; sosyal ortam, toplumsal cinsiyet, eğitim durumu, meslek, ekonomik güç, geleneksel ve modern güçler olmak üzere çeşitli yapıların etkisinde şekillendirir (Wacquant, 2004). Yapıların kesişimselliğinde estetik işlemlerin tercihleri ve tercih şekilleri nasıl oluşturulur?

Toplumsal farklılıklar malların kullanımında görünür (Featherstone, 1996: 43) olduğuna göre estetik işlemlerde toplumsal farklılıkların görünürlüğü nasıl gerçekleşir? Habitus yatınlığını ifade eden beden toplumsal mesafenin ve ayrışmanın hayat bulduğu yerdir (Bourdieu, 1999: 19-22). Estetik operasyonlar üzerinden toplumsal ayrımları okumak için “beğeni”, “habitus”, “ayırım”, “sermaye”, “simgesel güç ve tahakküm” kavramları bir imkân sunar mı?

Orta sınıflar sınıfsal aidiyetlerinin göstergesi olarak giyim ve kişisel bakımlarına özen göstererek (Hazır, 2014b: 231-239) orta sınıflılığın imgenmesini gerçekleştirirler. Orta sınıf aidiyetinin imgenmesi estetik işlem yaptırmış bedende nasıl gerçekleşir? Üst gelir grubunun yaşam tarzını oluşturan “ayırım” estetik işlemler üzerinden oluşturuluyor mu? Estetik operasyonlar tüm çeşitliliğiyle ayırım mekânizmasının çalıştığı bir alan oluşturur mu? Bu ayırım estetik alanda nasıl oluşuyor veya ayırım oluşturma gerekliliği oluşuyor mu? Çünkü her sınıf kendinden üst olan sınıfın kültürünü taklit ederken beğeni

indirgenmiş olur ve oradan ayırım mekânizması devreye girer. Sosyal medyanın oluşturduğu, belli kesimin yaptırabildiği işlemlere herkesin ulaşabileceği algısı bu durumu sağlarken; ayırım oluşturma durumu estetik işlemler için geçerli midir? Halk sınıflarının habituslarının kurucu yatkinliklerinde var olan gerekli, işlevsel/pragmatik olanı tercih etme, erişilemeyecek sembolik karlardan uzak durma özelliği değişime uğramış mıdır? Bu habitus yatkinliği estetik işlemlerde söz konusu mudur? Estetik operasyonlar halk sınıfları için sembolik kar elde etme alanına mı dönüşmüştür? Bourdieu'nün belirttiği gibi halk kültürünün üst gelir grubuna simgesel bağımlılığı estetik işlemler için de söz konusu mudur?

2.1.2. Alt Sorular

Cerrahi ve cerrahi olmayan estetik işlemlerin tercih edilme durumu; gelir seviyesi, meslek, cinsiyet, yaş, yaşanılan semt ve eğitim özelliği yapılarının kesişimselliğinde nasıl gerçekleşir?

Bireyleri estetik işlemler için harekete geçiren temel motivasyon nedir?

Beden habitusu çevre ve sosyal yapının etkisinde olduğu için bu yönde sorular yöneltilmiştir. Zira habitus doğrudan tanımlanabilen somut ve net çizgilerin oluşturduğu bir kavram olmadığından bir anlama çabası gerektirir. Estetik işlemlere verilen yapısal tepkiler nedir ve nasıldır? Estetik işlemlere verilen aile, arkadaş, iş ve sosyal çevre tepkileri nedir ve nasıl şekillenir? Bu tepkilerin toplumsal farklılaşmalarla ilişkisi var mı? Kişinin içinde bulunduğu sosyal çevre yaptırdığı işlemleri gizlemesine veya ilan etmesine sebebiyet veriyor mu?

Toplumun her kesiminde yaptırılabilir olan estetik işlemler “ayırım” oluşturma/yaygınlaşma davranışı olma açısından nasıl değerlendirilebilir? Estetik işlemler beden üzerinden bir “ayırım” oluşturur mu? Estetik işlemler bedeni daha seçkin/ayrıcalıklı yapıyor mu? Eğer bir seçkinlik ise estetik işlemlerin yaygınlaşması bu işlemleri sıradan/alelade yapar mı?

Estetik işlemlerin beden üzerinden oluşturduğu “beğeni” algısı nasıldır? Estetiğin gündelik hayatın bir parçası olması, yaygınlaşması ve normalleşmesi ile beden algısı ve beğeni arasında nasıl bir ilişki oluşmuştur?

Bireyler güzel olmak ile estetik işlem yaptırmak arasında nasıl bir ilişki kuruyor? Estetik işlemlerin yaygınlaşması güzellik algısında değişime neden oldu mu?

İnsanların beğenilmeme ve yaşlanma korkusu estetik işlem tercihlerinde etkili midir?

Küresel boyut kazanan “ideolojik güzellik hegemonyası” kişilerin beden algılarını nasıl etkiler? Kültürel hegemonyanın bir parçası olan güzellik hegemonyasının dayattığı ve ulaşılması için her daim çabalanan beden ‘ideal’i var mıdır? Bu ideal hegemonya aparatları tarafından sunulduğu için medya araçları, özellikle sosyal medya ve ünlüler, estetik işlemlerle ilgili kişileri nasıl ve ne yönde etkiler? Bu araçların ve ünlü bedenlerin yönlendiricilik etkisi nasıldır? Sosyal medya üzerinden oluşturulan beden algısı kişilerin estetik işlemlerle ilgili duygu düşünce tercih ve davranışlarında etkili midir?

Güzel beden ve estetik operasyonlar simgesel güç ve tahakküm oluşturur mu? Sosyal ve simgesel sermaye üzerinden nasıl okunur? Estetik işlem yaptırmak ve güzel bir bedene sahip olmak bireye sosyal çevre, iş, eğitim ve kariyer hayatında, özel hayatı için eş ve sevgili edinmede bir avantaj ve ayrıcalık sağlıyor mu?

Bireylerin ihtiyaçları üzerinden oluşan tüketim alışkanlıklarında estetik işlem harcamaları nasıl bir yer ediniyor?

Kişiler yaptırdıkları estetik işlemlerle ilgili ahlaki ve dini bir kaygı yaşıyorlar mı?

Toplumsal cinsiyet algısı estetik cerrahi üzerinde etkili mi?

Estetik, güzellik ve zayıflık sağlıklı olmakla bir bütün olarak mı algılanıyor?

2.2. Araştırmanın Tekniği

Araştırma teorik literatür okumalarından oluşan birinci bölüm ve nitel araştırma yönteminin yer aldığı ikinci bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümün araştırma verileri nitel teknik olan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme üzerinden elde edilmiştir. Bireysel farklılıkların anlamlandırılması için derinlemesine görüşmelerde yarı yapılandırılmış açık uçlu formlar uygulanmıştır. Durumsal ve bireysel farklılıkların göz önüne alındığı bir esneklik sağlama amacıyla görüşme formu durumsal ve bireysel bağlamlara bağlı olarak zaman zaman rehber form olarak işlevselleştirilebilmiştir (Kümbetoğlu, 2005: 73-80). Estetik operasyonlar alanındaki çeşitlilikler göz önüne alındığında bu işlemler sosyo ekonomik, kültürel açıdan farklı yapılara denk geldiğinden

durumsal ve bireysel farklılıkların göz önüne alınması gereklilik haline gelmiştir. Bu sebeple araştırma soruları gevşek bir form ile sonradan açılan bir özellikte hazırlandı (Punch, 2005: 23). Görüşme formundaki sorular standart olarak yöneltilmedi. Formun içinde yer alan her bir sorunun devamında katılımcının özelliklerine göre sondaj sorular (Neuman, 2013: 415-418) geliştirildi. Her katılımcının yaptırdığı estetik işlemlerin farklı olması, ekonomik gelir durumunun ve mesleki özelliğinin farklı olması, dünya görüşü ve dini yapılarının farklılığı, aile, arkadaş ve iş çevrelerinin etki durumunun farklılığı sondaj sorularının yönünü belirlemiş olup soru formumuzun kullanımını rehber form olma yönünde sınırlamıştır. Katılımcıların kültürel hazır bulunuşlukları soruların anlamlandırmasını etkilerken, estetik cerrahi alanında ne kadar bilgi sahibi olduğu bu alana yakınlık, verilen cevaplar soruların yönünü belirlerken, sondaj sorularını ve yeni açıklamaları gerektirebilmiştir. Bulgular bölümünün her başlığı görüşmelerin tekrar tekrar değerlendirilmesi ile yeniden oluşturuldu. Sondaj soruları ve yönü değişen sorular tüm katılımcıların aynı soruları cevaplamamış olması gibi bir zorluğu beraberinde getirdi. Bulgu başlıkları sembolik anlamlandırmalar gerektiren zorlu bir analiz gerektirmiştir. Değişen sorular ve cevaplar sebebiyle her başlık içinde tüm katılımcıların görüşleri eşit sayı ve oranda yer alamamıştır.

Görüşmelerden elde edilen bulgular doğal sürecinde gerçekleştirilen gözlemlerin rehberliğinde yorumlanmıştır. Her katılımcının aynı sorulara cevap vermemiş olması bulguların yorumunu zorlaştırırken doğal gözlem bu zorluğu aşmada yardımcı olmuştur. Görüşmeler için kartopu ve amaçlı örneklem belirlenmiştir. Verilerin analizi için betimsel analiz kullanılmıştır.

2.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmamız sadece güzelleşmek amacıyla veya güzelleşme amacının öncülüğünde sağlıklı birleştirilen estetik cerrahi veya cerrahi olmayan uygulamalardan birini yaptırmış ve yaptırmakta olan bireyler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırma evrenini temsil edecek olan örnekleme belirlemek için kartopu örneklem ve amaçlı örneklem kullanılmıştır. Amaçlı örneklem; sağlık amacının dışında sadece güzellik ve gençlik amaçlı veya aciliyeti olmayan sağlık amacını güzellik amacıyla birleştiren cerrahi (invaziv işlemler) ve cerrahi olmayan (bir hekimin yapabileceği dolgu, botoks, ip askı işlemleri=minimal invaziv işlemler) estetik işlem yaptırmış olan bireylerden

oluşturulmuştur. Kartopu örneklem ile hekimlerin yönlendirmeleri, hasta bekleme salonlarında tanışılan hastalar ve onların tavsiye ve yönlendirmeleri ile görüşülen bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların 5'i erkek 17'si kadın olmak üzere toplamda 22 kişiyle görüşülmüş, araştırma amacı gereği kadın ve erkek farkı gözetilmemiştir.

Katılımcıların bazılarında sağlık ve estetik amacı birleştirilerek operasyon gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada estetik amaçlı operasyon hastaları çalışılmakla birlikte bu katılımcıların acil bir sağlık riski olmadığı estetik amaç olmasa bu işlemleri yaptırmayacakları görüşmelerde gözlemlenmiştir. Sağlık ve estetik amacını birleştiren katılımcıların bu gerçeklikleri anlaşıldığı için araştırmaya dahil edilmiştir. Sadece bir katılımcı (K11) ile yapılan görüşmenin tek cevabı değerlendirmeye alınmıştır. Rinoplasti olan bu katılımcının estetiği zorunlu sağlık sebebiyle yaptırdığı görüşmenin derininde net anlaşılmış olup değerlendirmeye alınan cevap ise içinde bulunduğu sosyal çevrenin habitusu ile ilgili bilgi verdiğinden değerli bulunmuştur.

Yapılan görüşmeler katılımcıların istediği mekân ve zamanda gerçekleştirilmiştir. Onların kendilerini rahat hissedecekleri mekân ve rahat ifade edecekleri zamanın belirlenmesine özellikle dikkat edildi. Görüşmelere bir sohbet havasında giriş yapılarak sorulara geçiş yapılmıştır. Soru formundaki sıra esnek tutulmuş bazen katılımcının cevapları soruların önceliğini belirleyebilmiştir.

Görüşmelerin tümü yüz yüze gerçekleştirilmiş olup sadece bir katılımcıyla (K11) vakit probleminden dolayı telefon üzerinden canlı bağlantı yapılmıştır. Görüşmelerde kişilerin görüşlerini çekinmeden ifade edebilmeleri için değer yargısı içerecek hiçbir söz sarf edilmemiştir. Bu çalışma için özellikle toplumun sosyoekonomik farklılıklarını içerecek şekilde farklı dünya görüşlerinde kişiler tercih edildiğinden yargı ve değer ifade edecek her türlü söz, ifade ve beden dilinden kaçınılmıştır. Görüşmelerde katılımcılardan ses kaydı için onay alınmış olup buna itiraz eden veya rahatsız olan hiçbir katılımcı olmamıştır.

2.4. Araştırmacının Serüveni

Tez konusunun belirlenmesinden önce ve sonrasında devam eden süreçte doğal gözlem ve onun bir parçası olan informel sohbetler gerçekleştirilmiştir. Plastik cerrah hekimler ile görüşmeler, onların bilimsel toplantı ve sempozyumlarına katılım, hekimlerin hasta

bekleme salonlarında uzun süreler kalıp hastalar ile öncesi ve sonrası durumlar üzerine - her bireyin kendi durumuna özel- görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşme ve katılım sadece sözlü değil davranışları da kapsayan bir gözlemi oluşturur (Punch, 2005: 73- 75). Nitel araştırmalarda yapılan görüşmelere araştırmacının aktif katılımı önemli olduğundan araştırmacı araştırılanla aktif etkileşimi (Kümbetoğlu, 2005: 37-45) mümkün olduğunca gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Araştırmacının sürece aktif katılımını gerektiren bir teknik olarak derinlemesine görüşme, estetik işlem gibi her bireyin içinde bulunduğu duygu düşünce ve tecrübelerini bu işlemi yaptırma nedenlerini biricikleştiren bir olguyu anlamaya çok uygundur. Her bireyin kendi tecrübesini derinlemesine öğrenme ve anlama imkânı sağlamaktadır. Derinlemesine görüşmede yapılandırılmamış/standartlaştırılmamış soruların uygulanmasının verimliliği araştırmacının sahaya yönelik tecrübe ve bilgisi ile alakalıdır (Tekin, 2006: 102-104).

Araştırma devam ettiği süreçte kliniklerde hekimlerle ve bekleme salonlarında hastalarla informal görüşmeler yapılmaya devam edilmiştir. Görüşmelerde “araştırmacı görüşme yapılan kişinin durumuna ve tecrübelerine yabancı olmamalıdır” (Akt. Tekin, 2006: 112) ilkesinden hareketle karşılıklı aynı dili kullanmak ve aynı kavramlara hakim olmak gerekliliği göz önünde bulundurulmuştur.

Her katılımcı ile sorular üzerine mülakat görüşmesini gerçekleştirmeden önce informal görüşmeler yapılmış kişilerin hazır bulunuşlukları anlaşılmak istenmiştir. Bazı katılımcılarla görüşmeler estetik ameliyat olmadan önce başlatılmıştır. Katılımcılara bu sorularla ilgili özellikle şöyle bir açıklama yapılmıştır; bu soruya vereceğiniz cevap bizzat sizin duygu, düşünce ve davranışlarınızla ilgili olacağı gibi yakın çevreniz, arkadaşlarınız aileniz ve hatta toplumsal gözleminiz ile oluşan görüşleriniz üzerine de olabilir. Bu açıklama her katılımcıya özellikle yapıldı ki onların hem kişisel tecrübeleri ile oluşan duygu, düşünce ve davranışları hem de içinde bulundukları sosyal yapıların özellikleri ve o yapıların kişiler üzerindeki belirleyiciliği anlamlandırılabilsin.

Tüm görüşmeler 2022 yılının Mayıs ayı ile Eylül ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Dünyanın her yerinde covid-19 salgınıyla yaşanan pandemi süreci ciddi ekonomik krize ve kaynak sıkıntısına neden olmuştur. Küresel boyutta yaşanan bu süreç Türkiye’de de ciddi krizleri beraberinde getirmiştir. Bu ekonomik kriz tüketim ve medikal ürün fiyatlarını fahiş oranda arttırırken, gelir-gider dengelerini temelinden sarsmıştır. Asgari

ücret oranlarının sürekli değişimi temel ihtiyaçlardaki zam oranları ekonomik sınıfsal konumları da etkilemiştir. Bu çalışma için yapılan görüşmelerin pandeminin yeni bittiği etkilerinin ise hissedilmeye başlandığı bir döneme denk gelmiştir. Mayıs ayında yapılan görüşmelerle Eylül-Ekim ayında yapılan görüşmelerde bile ekonomik değişimin ciddi bir farklılık oranı oluşturduğu çok açıktır. Bu sebeple estetik işlem tercihlerinin gelir durumu beraberinde anlamlandırıldığı kısımlarda katılımcılarla yapılan görüşme tarihlerinin belirtilmesi gerekli görülmüştür. Belirtmek gerekir ki bu görüşmeler, gerçekleştirildiği tarihten bir yıl sonra yapılacak olsa ilaç ve medikal sanayinin dünyadaki durumu estetik cerrahi alanını yakından etkileyeceği için alt ve orta-alt toplumsal sınıflar için anlamlandırmaların daha farklı olabileceği görülmektedir.

2.5. Araştırmanın Bulguları ve Yorum

2.5.1. Estetik İşlem Tercihleri

Katılımcıların estetik işlem tercih durumları yaş, cinsiyet, gelir düzeyi, eğitim durumu, meslek ve yaşadığı sosyal çevre özelliklerinin kesişimselliğinde (Davis, 2008: 68) değerlendirilmiştir. Bu faktörler tek başına estetik işlemlerin tüketimini anlamlandırmada yetersiz kalacaktır (Arun, 2018: 23-24). Meslek, cinsiyet, ekonomik gelir, eğitim durumu gibi özellikler bedenselleştirilmiş nesnel özellikler olarak sınıf habitusunu oluşturur. Bu özelliklerin bedenselleştirilmiş nesnel özellikler olarak sınıf habitusunu oluşturduğu yönündeki analiziyle Pierre Bourdieu, Weber'in statü grupları tasvirine de yakın bir duruş sergilemektedir (Öğüt ve Çeğin, 2009: 119-125). Meslek, cinsiyet, ekonomik gelir ve eğitim durumu beden habitusunu oluştururken beden görünümü ve güzelliğe dair yapılan tüm işlemlerde bu özelliklerin belirleyiciliğindedir. Yaşam tarzları, maddi imkânlar, yaşanılan semt ve sosyo-ekonomik durum kişilerin güzellik işlemlerini belirlemektedir (Odabaş, 2005: 162).

Günümüzde estetik müdahalelerin farklı toplumsal tabakalarda farklı işlem kategorileriyle gerçekleşme durumu söz konusu mudur? Kişilerin bedenlerine olan ilgileri ve bedenlerini algılama durumları sınıfsal özellikleri etrafında oluşur (Tekin, 2015: 93). Bilimsel ve toplumsal değişim sürecinden bakıldığında yapılan işlemlerin yüksek maliyetli olmakla birlikte kalıcılık ve tekrarlanabilirlik özelliğine göre toplumsal tabakalarda beklenti farklılıklarıyla birlikte değişim gösterip göstermediğini görmek gerekir. Cerrahi estetik işlemler yanında cerrahi olmayan estetik işlem tercihlerinin son

yıllarda hızla arttığı görülüyor. Bu artış son yıllarda cerrahi olmayan estetik işlemler özelinde sosyoloji ve antropoloji alanında farklı açılardan yapılmış çalışılmaların sayısını artırmaktadır. Bu kısımda estetik işlem farklılıklarının tercih durumu yapısal faktörlerin kesişimselliğinde anlamlandırılmıştır.

2.5.1.1. Cerrahi Estetik İşlem Tercihleri

Katılımcıların yaptırdığı cerrahi işlemler burun/rinoplasti, meme büyütme/breast implant, meme dikleştirme/mastopeksi, çene estetiği/mentoplasti, üst göz kapağı/blefaroplasti (minimal invaziv olarak değerlendirilse de cerrahi bir işlem) ve liposuction operasyonlarıdır. Toplam 22 katılımcı 17 kadın 5 erkekten oluşmaktadır. Katılımcılar içinde toplam 9 rinoplasti olup 2'si erkek 7'si kadın katılımcılardır. Toplamda iki çene ameliyatından biri erkek biri kadın katılımcıdır. Üst göz kapağı estetiği bir kadın katılımcı, iki liposuction ameliyatının biri kadın biri erkek katılımcıdır. Meme büyütme ve meme dikleştirme olan 2 kadın katılımcıdan biri hem meme dikleştirme hem liposuction olmak üzere iki ameliyat olmuş diğeri ise iki kere meme büyütme bir tane rinoplasti olmak üzere üç ameliyat yaptırmıştır. Estetik ameliyat olan 14 kişiden 6 katılımcı hem cerrahi işlem hem cerrahi olmayan işlemler yaptırmışlardır.

İstanbul'da özel bir estetik hastanesinde sekreter olarak çalışan K2 asgari (4.500 TL) ücret üzerinden maaş almaktadır. İstanbul'a sonradan göç eden geleneksel yapıda alt orta gelir grubunun yoğunlukta olduğu Ümraniye Sancaktepe'de ailesiyle birlikte yaşamaktadır. Ailesinin geliri babasının emekli maaşından oluştuğu için kendisi de zaman zaman maaşından onlara katkı sağlamaktadır. Turizm otelcilik meslek yüksek okulundan mezun olan kadın katılımcı 25 yaşındadır. Estetik hastanesinde çalışmaya başlayana kadar estetik işlem yaptırmayı hiç düşünmemiştir. Çalışma arkadaşları ve hastane doktorlarının teşvik etmesi, hastaların işlem sonuçlarını görüp özenmesi onu hareket geçiren etkenler olmuştur. İlk estetik işlemi burun dolgusu –bu işlemi sürekli yaptırmak gerektiği için yüksek maliyet oluşturacağından bir kerelik kesin çözüm olan burun ameliyatı olmaya karar vermiş- bu uygulamadan üç ay sonra rinoplasti olmuştur. Yaptırdığı işlemleri çalıştığı hastanenin personel indiriminden yararlanarak yaptırdığını (mevcut fiyatın yarısından çok indirim uygulanmış) mevcut fiyatların çok yüksek olduğunu söylemiştir. Kendisine sunulan indirim fırsatı olmasaydı ekonomik şartlarının uygun olmadığından ameliyat olamayacağını belirtti. Katılımcının yaşadığı semt ve aile yapısının alt-orta gelir

düzeyinde olması çalışma ortamı dışında dahil olduğu sosyal grupların estetiği gereksinim olarak hissettirecek bir özellikte değildir. Ailenin ve kendisinin eğitim durumu kültürel sermaye açısından zayıf bir yapı oluşturmaktadır. (K2 görüşme tarihi 2 Mayıs 2022)

İstanbul Üsküdar'da doğmuş, büyümüş ve hala ailesiyle aynı semtte yaşamakta olan K5 ailesinin gelir düzeyini orta olarak belirtmek istedi. Erkek katılımcı yüksek lisans mezunu olup mesleğine göre bir işte çalışmamaktadır. Kendine ait düzenli bir işi ve geliri olmamakla birlikte sanal para projesi üzerinden zaman zaman yüksek oranda kazançlar elde ettiğini belirtti. 30 yaşında, ailesiyle birlikte yaşayan katılımcının geçim derdi olmadığından kazandığını tamamen kendi ihtiyaçları için kullanabilmektedir. Görüşme süresince ailesinin geleneksel ve dini açıdan muhafazakâr yapıda olduğunu sık sık belirtmesi dikkat çekmiştir. Bu yapıya rağmen rinoplasti ameliyatı olmasını eğitim durumunun verdiği özgüven ve kararlılıkla ilişkilendirdi. Daha önceki yıllarda kaşlarını aldırarak istediğini ama dini muhafazakâr sosyal çevresi ve arkadaş ortamından çekindiği için yapamadığını belirtti. Kişilerin kültürel hazır bulunuşluklarında eğitim durumunun önemi ve belirleyiciliği bir kez daha anlaşılmaktadır. (K5 görüşme tarihi 31 Mayıs 2022)

K6 Adana'da doğmuş ve ailesi maddi yetersizlikten dolayı kendisini 3 yaşındayken çocuk esirgeme kurumuna verdiğinden kurumda yetişmiştir. Erkek katılımcı sağlık teknikerliğinden mezun olduktan sonra memur olarak İstanbul'a atanmıştır. 24 yaşında olan katılımcı 2,5 yıldır şehir hastanesinde santral memuru olarak çalışmaktadır. İstanbul'da tek yaşamakta olup asgari (8.500 TL) memur maaşı ile geçinmektedir. Estetik cerrahi işlem olarak çene operasyonu geçirmiş ve görüntü bütünlüğünü sağlamak adına bu işlemin öncesinde estetik amaçlı dişlerini de yaptırmıştır. Dişlerin yaptırılması bu çalışmanın sınırları dışında olup burada belirtilmesinin sebebi estetiğe olan ilgiyi vurgulamaktır. Katılımcının ailesi de alt gelir grubundan olduğu için onlardan aldığı herhangi bir maddi destek yoktur. Ameliyat olacağını ailesine söylediğinde karşı çıkmaları, kazancını estetik işlemler için harcamak yerine birikim yaparak değerlendirmesini istemelerinden kaynaklanmaktadır. Katılımcı ilerde burun ameliyatı da olmak istediğini bunun için gerekli parayı biriktirebileceğini, maddi açıdan her türlü gayreti göstermeye kararlı olduğunu ifade etmiştir. K6 görüşme boyunca toplumsal özgüvene sahip olmak için güzelliğin çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Yapılan araştırmalar erkeklerin güven duygusu için beden algılarının önemli olduğu ve erkeklerin

kişisel gelişim için bedenlerini araç olarak gördüklerini göstermektedir (Ricciardelli and Clow, 2009: 105). Görülüyor ki yetiştirme yurdunda büyümüş, ekonomik gelir ve eğitim durumu açısından yetersiz, kültürel sermayeden yoksun bir ailesi olan katılımcı sosyal özgüven için başka kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Toplumsal güven ihtiyacını karşılamak için gerekli gördüğü güzel bedene sahip olmak uğrunda estetik işlemlere gereken tüm maddi fedakarlığı yapmaya hazırdır. (K6 görüşme 8 Haziran 2022)

Fiziksel güzellik yaşamın birçok yönünü kaplayan sınıf hiyerarşilerini bozabilecek sosyal ve psikolojik bir durum oluşturabilir. Alexandar Edmonds bu tespitinin göreceli bir inanca işaret ettiği için basitçe reddedilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü Edmonds güzellik mevzusunda Pierre Bourdieu'nün istisna yaptığını iddia etmektedir. Sınıf beğenisinin tartışılmaz olarak somutlaştığı yer bedendir. Sınıfsal beğeni yeme alışkanlıklarından duruşa kadar beden her şeyini belirlerken güzellik için bu mekanizma geçerliliğini yitirir. Bedenler toplumsal hiyerarşi sahiplerinin konumlarına sıkı sıkıya bağlıdır ama bazen hiyerarşinin altlarında yer alanlara kalıtımsal olarak en nadir bedensel özellikler/güzellik bahşedilmiş olabilir. Bu durumda güzellik diğer hiyerarşileri tehdit ederek sınıf yapılarının içermediği haksız bir hiyerarşi oluşturabilir (Edmonds, 2008: 158). K6'nın kalıtımsal değil ama işlemlerle sahip olmak istediği beden güzelliği, sahip olmadığı toplumsal hiyerarşiden kaynaklanan toplumsal özgüven eksikliğini ona kazandıracak bir hayali hiyerarşi oluşturacaktır.

Zincir market çalışanı olan K10 asgari ücret üzerinden maaş (5.500) alıyor. Uzaktan eğitim (ailesi göndermek istemediği için) yoluyla lisans mezunu olan kadın katılımcı 29 yaşında ve 4,5 yıldır markette çalışıyor. İstanbul'un merkezi bir konumunda dar gelirli, dini ve geleneksel açıdan katı bir yapının olduğu dini cemaat hakimiyetinde olan semtte doğmuş, büyümüş ve hala ailesiyle birlikte aynı semtte yaşamaktadır. Kendi ailesinin de yaşadığı semtle benzer yapıda olduğunu belirtmiştir. Ailesiyle birlikte yaşadığı için zorunlu bir gideri olmayıp, ameliyat ücretini tamamen kendi tasarrufunda harcadığı maaşından biriktirerek karşıladığını belirtti. Ameliyatı bir vakıf üniversitesinin hastanesinde olduğu için operasyonu mevcut fiyatların çok altında bir ücrete yaptırmıştır. Önceki yıllarda estetik amaçlı dişine tel taktırdığını da özellikle belirtmek istemiştir. (K10 görüşme 20 Haziran 2022) Alt orta gelir grubundan olan katılımcının katı dini yapıda bir cemaate bağlı aile özelliğine rağmen, burun estetiğini anne ve babasının desteğini alarak yaptırmış olması dikkat çekicidir. Katılımcının sosyo ekonomik özelliği ve işlem merkezi

tercihine bakıldığında, günümüzde her semtte her bütçeye uygun doktorun bulunabileceği ve estetik işlemlerin yaptırılabilirdi merkezlerle ulaşılabilirdi görülmektedir.

Hukuk fakültesi mezunu olan K12 24 yaşında stajyer avukat olarak çalışıyor. İki yıl önce çene estetiğı olmuş kadın katılımcı görüşmemizde burun estetiğı de olmayı düşündüğünü belirtti. Sakarya’da ailesiyle birlikte yaşamakta olan K12 ailesinin gelir durumunu orta olarak belirtmek istedi. Katılımcının annesi lisans mezunu babası lise mezunudur. Çene ameliyatı masraflarını babasının rahatlıkla karşıladığını belirtirken burun estetiğı yaptıracak olsa aynı şekilde babasının maddi destek sağlayacağından emindi. (K12 görüşme 30 Haziran 2022) Katılımcının tüm beden güzelliğini önemseyen bir yaşam tarzının olduğu görüşmenin derinliğinde çok net olarak anlaşılmıştır. Güzelliğı çok önemli gördüğü için güzelleşmek için gerekli olduğuna inandığı her estetik işleme olumlu yaklaştığını ifade etmiştir. Katılımcının maddi bir yetersizlik hiç yaşamamış olması ailesinin ve kendisinin eğitim durumu, mesleğinin avukatlık olması belli bir orana sahip kültürel sermayenin var olduğunu göstermektedir. Katılımcının ekonomik ve kültürel sermaye açısından belli bir kazanıma sahip olması, ailesinin ve kendisinin estetik işlemleri kabullenen tutumları bir araya geldiğinde estetik operasyon tutumuna olumlu yönde katkı sağladığı görülmektedir.

Rize’de doğmuş ve büyümüş olan K17 hemşirelik mesleğı için geldiğı İstanbul’da abisi ile birlikte yaşıyor. Sağlık meslek yüksek okulundan mezun olan kadın katılımcı 26 yaşındadır. Gelir durumu sorulduğunda çalıştığı estetik hastanesinden aldığı maaşı kurallar gereğı söyleyemeyeceğini belirtti. Katılımcı sadece kendi maaşı ile geçinmek zorunda olmamış aileden her zaman desteklenmiştir. K17: “gelir bilgisi veremiyorum ama aileden her zaman maddi destek aldığımı söyleyebilirim. Ben ameliyat olurken babam emekli müteahhitti ama kira gelirleri ve gayri menkulleri vardı. Ameliyat masrafı için hiçbir şeyimden kısmak zorunda kalmadım çünkü babam tüm ameliyat masrafını karşıladı.” Katılımcının ailesinin ekonomik gelir durumu iyi olduğu için hiç düşünmeden burun estetiğı olabilmıştır. Bundan sonra üst dudağını kaldırmak istediğini, badem göz yaptırabileceğini veya gerekli gördüğü başka uygulamaları da yaptırabileceğini özellikle vurgulamak istemiştir. Ablasının Ankara’da büyük bir şirkette iyi bir konumda çalıştığını; dolgu ve botoks işlemlerini her zaman yaptırdığını, özel şirkette yüksek mühendis olarak çalışan abisinin ise burun estetiğı olduğunu belirtti. Ekonomik gelir düzeyi üst orta özellikte olan ailesinin estetik işlemleri, çalışma ortamlarının da etkisiyle

normalleştirdiğini açıkça belirtmiştir. Bu durum katılımcıyı estetik işlemlere teşvik eden ve hatta katılımcıya olması gereken rutin bir süreç olduğu kanaatini yerleştirmiştir. İnsanların mesleklerine bağlı olarak çalışma ortamları iş arkadaşları estetik işlemleri yaygınlaştıran ve normalleştiren bir durumdur. Bununla birlikte K17'nin abisi ve ablasının iyi eğitilmiş olması kendisinin de üniversite mezunu olması kültürel sermaye açısından belli bir hazır bulunuşluğu göstermektedir. Ekonomik gelir durumu başlı başına tüm katılımcılarda olduğu gibi estetik işlemlere yönelimde en etkili özelliiktir. (K17 görüşme 12 Ağustos 2022).

K19 İstanbul Güngören'de doğmuş büyümüş ailesiyle aynı semtte yaşamaya devam ediyor. 25 yaşında olan erkek katılımcı sağlık meslek yüksek okulu mezunu olup laboratuvar teknikeri olarak özel estetik hastanesinde çalışıyor. Burun ameliyatının ücretini kendi geliri ile karşılamıştır. Aldığı maaşı net olarak belirtmek istememiş, gelirini sadece kendi ihtiyaçları için harcadığını bunun dışında sorumlu olduğu mecburi ekonomik bir mesuliyetinin olmadığını belirtmiştir. Ailesinin ekonomik gelir durumunu orta gelir düzeyinde tanımlayabileceğini belirtti. Katılımcının ailesinin ve kendisinin mütevazı bir yaşantısının olduğu Anadolu kültürüne bağlı oldukları görülmüştür. Katılımcı estetik işlemleri yaşam tarzına haline dönüştürmeyeceğini sadece burun ameliyatı ile sınırlı kalacağını belirtmiştir. (K19 görüşme 13 Ağustos 2022)

Tıp fakültesi birinci sınıf öğrencisi olan K21 İstanbul'da yaşıyor. 19 yaşında olan kadın katılımcı rinoplasti ameliyatı olmuş. Babası mesleğinde tanınmış önde gelen bir avukat ve annesi öğretmendir. Ailesinin gelir durumunu yüksek olarak ifade etti. Ailesinin eğitim durumu ve ekonomik gelir seviyesi kültürel sermaye açısından yüksek bir profil oluşturmaktadır. Katılımcının beden güzelliği ve estetiğe bireyselleştirici bakış açısına sahip olması, estetiği modern bireyin bir parçası olarak algılayan ifadeleri içinde bulunduğu yapının yüksek kültürel sermayeye sahip olmasıyla ilişkili olarak anlaşılabilmektedir. (K21 görüşme 27 Eylül 2022)

Hayatında sadece bir kere estetik cerrahi işlem yaptırmış katılımcıların tümünün alt veya alt-orta gelir düzeyine sahip olduğu görüldü. En üst, üst orta gelir grubundan olan katılımcıların tümünde cerrahi işlemlerle birlikte cerrahi olmayan estetik işlemlerin olduğu görülüyor. Alt orta gelir düzeyinde olan katılımcılarda sadece bir kere cerrahi

estetik işlemler tercih edilmiştir. Ekonomik gelir durumunun bu işlemlerde en önemli belirleyici faktör olduğu çok net olarak anlaşılmaktadır.

Eğitim durumu ile cerrahi estetik işlemler arasında tek başına bir ilişkinin olduğu söylenememekle birlikte yaptırımların en az iki yıllık meslek yüksek okul mezunu olduğu görülüyor. Katılımcıların sahip olduğu meslek, çalışma hayatı ve iş arkadaşlarının estetik işlemlere merak uyandırıcı, teşvik edici faktörler olarak işlevsel rol oynadıkları çok net anlaşılmaktadır.

2.5.1.2. Cerrahi Olmayan Estetik İşlem Tercihleri

Plastik cerrahi alanda estetik ameliyatlara yaygınlığının yanında cerrahi olmayan işlemlerin tercih edilme oranındaki yükseliş akademik çalışmaları hak eden sosyokültürel bir olgudur (Morton, 2014: 27). Cerrahi olmayan estetik işlemlerin yaygınlaşması, estetik işlemlerin gündelik hayatın bir parçası olarak normalleşmesine katkı sağlamıştır. Cerrahi işlemlerin ameliyat kavramı üzerinden yapılması kalıcı sonuç elde edilmesinin yanında az veya çok sağlık riskini de barındırmaktadır. Bu durum ameliyata biraz daha mesafeli olan kişilerin estetik yaptırma arzusunu baskılamaktadır. Cerrahi olmayan işlemlerde elde edilen sonucun ömür boyu kalıcı olmaması (kalıcı sonuç memnun olunmayan neticelerde mutsuzluğa neden olabilmektedir), ameliyat işlemlerine oranla riskin daha az olması kişileri medikal işlemlere yönlendirmekte ve cesaretlendirmektedir. Cerrahi olmayan estetik işlemlerin sık aralıklarla tekrar ediliyor olması ve uygulanabilme alanının daha geniş olması itibarıyla hasta hekim arasında oluşturduğu bağlar, kişisel ilişkiler üzerinden oluşturduğu güçlü sosyal yön, bu işlemlerin estetik ameliyatlardan daha farklı bir yapı ortaya koymasına neden olmaktadır (Liakounakou, 2019: 3-16).

Belçika’da doğmuş ve büyümüş olan geleneksel yapıda Türk bir ailenin kızı olan K1 beş yıl önce kendisi Türkiye’ye yerleşme kararı almış şu anda İstanbul Ataşehir’de tek yaşamaktadır. 32 yaşında olan katılımcı ilk ve orta öğrenimini Belçika’da tamamladıktan sonra güzellik üzerine sertifika programlarına katılmıştır. Özel hastanede uluslararası hasta ilişkileri koordinatörü olarak çalışan K1’in aylık maaşı net 14000 TL olmakla birlikte ek kazançları da vardır. İlk olarak dudak dolgusu yaptırmış (Türkiye’de yaşayan halasının estetik işlemler yaptırdığını bu konuda ondan destek aldığını belirtti) daha sonra önleyici amaçlı botoks yaptırmaya başlamıştır. İlk dudak dolgusunu ve botoks 27 yaşında yaptırdığını belirtiyor. K1: “şu an master botoksum var dolgum var botoksum var

dişlerim estetik liposuction yaptırmayı da planlıyorum”. Katılımcının dini kültürel açıdan muhafazakâr bir ailesi olmakla birlikte Belçika’da doğması ve büyümesi kültürel kimlik yabancılaşmasına sebebiyet vermiştir. Görüşme sürecince ailesinin dini yapısını eleştirerek kendi estetik isteklerini ve özgürlüğünü önceleyen yaşamı tercih ettiğini sık sık vurgulamıştır. Belçika’da bulunduğu zamanlarda estetik üzerine programlara katılmış hayattaki seçimlerini güzellik üzerinden oluşturduğunu belirtmiştir. Yaptırdığı işlemlerin kararını çok önceden verdiğini özellikle bunun için para biriktirdiğini Türkiye’ye gelir gelmez de halasının tavsiyesi ile doktorunu belirleyip işlem yaptırdığını belirtti. Yaptığımız görüşmede katılımcı, ailesinin orta gelirli olduğu kendi gelirinin ise temel ihtiyaçları ve yaşam konforunu sağlamak için yeterli olduğundan estetik işlemleri yaptırmak için zorlanmadığını belirtmiştir. Katılımcının ekonomik gelir durumu estetik işlemleri yaptırmak için uygun olmakla birlikte meslek seçimini güzellik üzerinden yapması dikkat çekicidir. Katılımcı orta öğreniminden sonra ek eğitimlerle güzelleşme sektöründe çalışmak üzere kendini hazırlamıştır. Bu katılımcıda gelir durumu, meslek ve eğitimin yapısal birlikteliğinin beden estetiği tutumundaki belirleyiciliği görülmektedir. (K1 Görüşme 25 Mart 2022).

İstanbul Florya’da doğmuş ve yetişmiş olan K4 Bakırköy’de bir meslek lisesinden mezundur. Ailesi ve sosyal çevresi üst gelir grubuna mensup olan katılımcının babası iş adamıdır. 48 yaşında olan K4 kendisi Türkiye’nin önde gelen iş adamlarından biriyle evli olup Sarıyer gibi İstanbul’un en eski ve en yüksek gelir grubunun yaşadığı semtlerinden birinde oturmaktadır. Yaptırdığı estetik işlemlerin botoks ve dolgu olduğunu, dört yıldır aralıklarla botoks yaptırdığını belirtti. Cerrahi estetik ameliyat hiç olmadığını çok gerekli olmadıkça da bu işlemlere sıcak bakmadığını belirtti. K4: “eğer bu işlemlere sıcak baksaydım hayatım boyunca hep kilolu olduğum için liposuction yaptırabilirdim. Ameliyat insanın ruhunu katleden bir şey, biz bir enerjyiz ve ve bıçakla enerjimizi kesmemeliyiz. Çünkü benim bedenim zaten özel ve güzel bedenimi bıçak kesiğiyle incitmek istemem”. Katılımcının bedenine yaklaşımı Pierre Bourdieu’nün üst toplumsal hiyerarşi için yüksek oranda bedenini güzel bulur ve bedeni ile barışıktır (Bourdieu, 2017: 303- 313) yönündeki tespiti ile paralellik arz etmektedir. Üst gelir grubu bir ailede yetişen ve üst toplumsal hiyerarşi içinden bir evlilik yapan katılımcı meslek lisesi mezunu olmakla birlikte yurtiçi ve yurtdışında kişisel gelişim üzerine çok sayıda eğitimlere katılmış ve katılmaya da devam etmektedir. Kültürel ve ekonomik sermaye açısından

toplumun en yüksek profilleri içinde yer alan katılımcının geniş bir sosyal çevresinin olduğunu da göz önüne almak gerekmektedir. Bedeninin özel ve güzel olduğuna inanan katılımcı, medikal işlemleri modern hayatın imkân ve getirisi olarak düşündüğünden bu işlemlerden gerektiği zaman gerektiği miktarda faydalanacağını belirtmiştir. (K4 görüşme 27 Mayıs 2022)

İstanbul'da orta gelirli bir ailede yetişmiş olan K8 orta okul mezunu olmakla birlikte İslam dini eğitiminin yoğun olarak verildiği medreselerde uzun yıllar eğitim almıştır. Ev hanımı olan 42 yaşındaki katılımcı orta gelir grubundandır. Evli olduğu eşinin ve ailesinin katı kuralları olan tutucu ve dar görüşlü olduklarını belirtmek istedi. Cerrahi olmayan estetik işlemlerden dolgu ve botoks uygulamalarını beş yıldır yaptırdığını kocasının bu durumu sonradan öğrendiğini söyledi. Yaptırdığı işlemlerin ücretini ev ihtiyaçlarından arta kalanı biriktirerek karşılamış. Katılımcı özel sağlık probleminin olduğunu iki yıldır kanser hastası olduğunu belirtti. Botoks ve dolgu işlemleri yaptırmayı hiç bırakmadığını aksine kendisi için daha önemli olduğunu ifade etti. İnsanların ihtiyaç ve önceliklerini yeniden belirledikleri hastalık, ekonomik kriz gibi kritik dönemler vardır. İnsanların bedenlerine yaptığı güzellik yatırımı olumsuz yaşam akışını bozmak ve hatta duygusal açıdan hayatta kalmak için gereklilik olarak algılanabilir (Liakounakou, 2019: 16). Katılımcının ve eşinin eğitim durumu, gelir durumu ve ailenin kültürel yapısı modern hayatın lüks tüketim alışkanlıklarını kucaklamaktan çok uzakta durmaktadır. Fakat katılımcının özel durumu bir kadın olarak estetik işlemleri duygusal gereksinim haline getirmiştir. (K8 Görüşme 11 Haziran 2022).

İstanbul Bahçelievler'de doğmuş ve büyümüş K16 bankacılık finans mezunudur. Ev hanımı olan 34 yaşındaki katılımcı Florya'da yaşamaktadır. Gelir durumunu yüksek olarak belirtmek istemiştir (kocasını iş adamı). Sol görüşlü bir ailede yetiştiğini evlendiği eşinin ve ailesinin dini muhafazakâr olduğu için evlendikten sonra başını kapattığını özellikle belirtmek istemiştir. (18 AĞUSTOS 2022 tarihinde görüşme yapıldı) İki yıldır yüzüne botoks yaptırdığını daha öncesinde de estetik amaçlı olarak yüzündeki benleri operasyonla aldığını belirtti. Lisans düzeyinde eğitim durumu olan katılımcının ekonomik gelir seviyesi estetik işlemleri rahatlıkla yaptırabileceğini göstermektedir.

İsparta'da doğmuş fakat babası memur olduğu için farklı şehirlerde bulunmakla birlikte en çok Antalya'da yaşadıklarını belirten K18 tıp fakültesini de Antalya'da okumuştur.

Üniversiteden sonra asistanlık dönemi için İstanbul'a yerleşmiş olup yalnız yaşamaktadır. Şehir hastanesinde acil tıp uzmanı olarak görev yapan erkek katılımcının aylık 40000 TL geliri vardır. Cerrahi olmayan estetik işlem olarak botoks yaptırmış ve bundan sonrası için yaptırmaya devam edeceğini belirtmiştir. İki yıl önce saçlarındaki açılmalardan rahatsız olduğu için saç ektirdiğini belirtmiştir. Cerrahi olmayan işlemlerden botoks yaptıran tek erkek katılımcıdır. Bu işlemleri tercih edenler arasında kadınlar erkeklerden daha büyük çoğunluğu oluşturmaktadır ve bu çalışmada bu durumu çok net yansıtmaktadır. Erkek katılımcının mesleğinin doktorluk olması çalışma arkadaşlarının sağlık çalışanları olması ekonomik açıdan herhangi bir yetersizliğinin olmaması, kozmopolit bir şehirde bekar erkek olarak yaşaması botoks yaptırması ile anlamlı bir ilişki oluşturmaktadır. (K18 görüşme 23 Ağustos 2022)

35 yaşında kadın katılımcı K20, İstanbul Altunizade'de doğmuş ve büyümüştür. Lisans eğitimi tıbbi sekreterlik ve işletme olan kadın katılımcı bekardır ve ailesiyle birlikte yaşamaktadır. İstanbul'da bir şehir hastanesinde tıbbi sekreter olarak çalışan katılımcı 10000 TL maaş almaktadır. Annesinin bankacı babasının öğretmen emeklisi olduğunu belirten katılımcının kendisinin iki bölümden lisans eğitiminin olması kendisi ve ailesinin belli bir eğitim düzeyine sahip olması kültürel sermaye açısından belli bir kazanıma işaret etmektedir. Sadece botoks yaptırmış olan katılımcı çalışma arkadaşlarının teşvikiyle botoks yaptırdığını ve yaptırmaya devam edeceğini belirtti. Katılımcının estetik ve güzellikle ilgili görüşlerinin ve motivasyon sebeplerinin kendi kişisel görüş ve beğenisiyle harmanlanmış olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun katılımcının kültürel hazır bulunuşluğundan kaynaklandığı görülmektedir. Görsel paylaşımlar, sosyal medya ve akran etkisinin en az görüldüğü katılımcının K20 olması katılımcının estetik kültürünü bireyselleştirmesi ve kendine özel yaşaması ile ilişkilidir. Onu botoks yaptırmaya teşvik eden sadece meslek hayatı ve çalışma arkadaşlarının olduğu tespit edilmiştir. (K20 görüşme 21 Eylül 2022).

Tüm katılımcıların estetik işlem tercihleri yaş, cinsiyet, yaşadığı semt, eğitim durumu, meslek ve gelir durumunun kesişimselliğinde anlamlandırılmak istenmiştir. Türkiye'de üniversite eğitiminin tarihsel geçmişine oranla yaygınlaşmış olması katılımcıların yarısından çoğunun üniversite mezunu olmasında da görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumunun yanında bir kültürel sermaye özelliği olarak ailelerinin de eğitim durumunun belirtilmesi gerekli görülmüştür. Eğitim durumunun bazı katılımcılara kazandırdığı

yenilik ve değişime uyum sağlama özelliği onların estetiğe olumlu yaklaşımını sağlarken, eğitimin bazılarına sağladığı kişisel özgüven estetik işlemlerin onlar için öncelenmemesine sebebiyet vermiştir. Bazı durumlarda lüks bazı durumlarda gerekli tüketim pratiği olabilen estetik işlemlerin yaptırılmasında ekonomik gelir durumu önemli bir faktördür. Kişilerin mesleği ile kozmetik işlemlerin tercih edilme ilişkisi; çalışma arkadaşları ve ortamının teşvik ediciliği, onlara estetiği gereklilik olarak algılatması üzerinden gerçekleşmektedir. Geçmişte olduğu gibi bugün ve öyle görünüyor ki gelecekte de estetik işlemleri yaptıran kadınların oranı erkeklere göre hep daha yüksek olacaktır. Estetik işlemlerle yaş ilişkisinin çok anlamlı olmadığı görülmüştür. 22 yaşında bir genç veya 48 yaşında olan kişi botoks yaptırabilmekte veya estetik ameliyat olabilmektedir.

Cerrahi olmayan estetik işlemler arasında en çok tercih edilen botoksu çalışan ve 10 binin üzerinde aylık geliri olan (asgari memur maaşı) kadınların gereklilik olarak gördükleri için yaptırdıkları söylenebilir. Bu kadınların geçim sıkıntılarının olmadığı çok net anlaşılmıştır. Bazıları temel ihtiyaçlarından çok ödün vermeden maaşlarından biriktirerek botoks işlemini yapmaya devam ederken bazılarının zaten maddi kaygı taşımasına gerek kalmayacak derecede eş durumundan yüksek gelir düzeyine sahip oldukları görüldü. Botoks veya dolgu yaptıran yani cerrahi olmayan estetik işlemleri yaptıran tüm katılımcıların ortak noktası sosyal çevre etkisidir. Bazılarının çalışma arkadaşları, ev kadınlarının arkadaş çevreleri bazılarının yakın akraba ve dostları kişiler üzerinde etkili olmuştur.

2.5.1.3. Cerrahi ve Cerrahi Olmayan Estetik İşlem tercihleri

Cerrahi ve cerrahi olmayan estetik işlem kategorilerinin ikisinden de en az bir işlem yaptırmış katılımcılar ayrı başlık altında değerlendirilmiştir. Çalışma içerisinde belirtildiği gibi bu işlem kategorilerinin ekonomik sosyokültürel açıdan farklı karşılıklarının olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de doğmuş ve büyümüş olan K3, 19 yaşında evlilik nedeniyle Hollanda’ya yerleşmiştir. Boşandıktan sonra 38 yaşında Türkiye’ye geri dönen kadın katılımcı 44 yaşındadır. Lise mezunu olan K3 şimdi özel bir estetik hastanesinde hasta danışmanı olarak çalışıyor. Gelir durumunu sorduğumuzda, toplam gelirin evli olduğu eşinin geliri ve kendi maaşından (10000 TL ve üzeri olabiliyor) oluştuğunu belirtti. (Görüşme 10

MAYIS 2022) Katılımcı cerrahi estetik işlem olarak meme dikleştirme/mastopeksi ve liposuction yaptırmış. Cerrahi olmayan kozmetik işlem olarak botoks ve dolgu yaptırmış.

K3: “ilk estetik işlem olarak botoks yaptırdım sonra dudak dolgusu yaptırdım. Dolguyu bir kere yaptırdım açıkçası ondan pişmanlık duyuyorum bir daha dudak dolgusu yaptırmak istemiyorum. Şu anda dünyadaki ekonomik durumdan botoksta etkilendiği için fiyatlar çok yükseldi. Kliniğin vermiş olduğu personel indirimine rağmen yine de yüksek kalıyor o yüzden bundan sonrası için süreci uzatabilirim altı ay olmasa da yedi ay sekiz ay olabilir yani o ayki maddi durumuma göre değişebilir. İlk cerrahi estetik ameliyatımı 15 gün önce yaptırdım; meme dikleştirme ve liposuction bir arada yaptırdım”.

Katılımcının orta veya alt orta gelir seviyesinde olduğu ve estetik ameliyatlarını ve medikal işlemlerini çalıştığı hastanenin personele sağladığı indirim sayesinde yaptırabildiği anlaşıyor. Katılımcının ifadesinden de anlaşıldığı üzere estetik işlemler için en büyük motivasyon kaynağı çalışma ortamı ve sosyal çevresi ve arkadaşlarıdır. Bunun yanında estetik davranışın en temel belirleyicisinin ekonomik gelir durumu olması geçerliliğini korumaktadır.

Samsun’da doğmuş ve büyümüş olan K7 Marmara Üniversitesi Tekstil ve Moda Tasarımı bölümünü kazanınca eğitimi için İstanbul’a gelmiştir. Mesleğini en parlak olarak icra edebileceği bir semt olan Nişantaşı’na yerleşmiştir. Nişantaşı’nda ünlü bir modacı olan 34 yaşında erkek katılımcı 6 yıl önce estetik cerrahi işlem olarak liposuction yaptırmıştır. Cerrahi olmayan estetik işlemlerden dolgu ve botoks uygulamalarını aralıklarla uzun zamandır yaptırdığını belirtmiştir. Yüksek gelir düzeyi ve alanında şöhret yapmış olan katılımcı hem cerrahi hem cerrahi olmayan estetik işlemleri yaptırmaktadır. İçinde bulunduğu sosyal çevre, oturduğu aynı zamanda iş yerinin olduğu semt estetik işlemlerin normalleştiği, ‘gerek varsa elbette yapılmalıdır’ bakış açısının hâkim olduğu bir bölgedir. Katılımcı bu durumu vurgulayan açıklamaları sıkça kullanmıştır. Vücudun ihtiyacı olduğu zaman antibiyotik nasıl kullanılıyorsa vücudun ihtiyacıysa estetik cerrahide bilimdir ve tıbbi imkânlardan faydalanılması gerekir, zamanı geldiğinde gerekli olan her işlem uygulanmalıdır. İstanbul’da en ünlü ve en pahalı estetik cerrahların klinikleri bu semtte bulunmaktadır. Katılımcının içinde bulunduğu sosyal çevre de bu işlemlerin normalleştiği kendisinin bakış açısının da aynı yönde olduğu görülmüştür.

İstanbul Florya’da doğmuş ve yetişmiş olan K9 2.5 yıldır evlidir ve Göktürk’te yaşamaktadır. Babası işadamı olan yüksek gelir grubundan bir ailede ve semtte büyümüş olan katılımcının evlendiği kişide bir işadamıdır. 29 yaşında kadın katılımcı hukuk fakültesi mezunu olup stajyer avukat olarak çalışıyor. K9 evlenmeden önce iki kere meme büyütme ameliyatı ve rinoplasti olmuş, 4 yıldır düzenli olarak botoks ve dudak dolgusu yaptırıyor. Birinci meme ameliyatında protezin büyüklüğü tam istediği gibi olmadığı için -doktoru ikinci ameliyatı yapmak istemese de doktorunu ikna ederek- ikinci ameliyatını olmuştur. Katılımcı, 2 kere silikon ameliyatı, bir burun ameliyatı olmak üzere toplam üç cerrahi operasyon yaptırmıştır. Son 4 yıldır botoks ve dudak dolgusu işlemlerini düzenli olarak yaptırmakta olduğunu ve aralıklarla kaş kaldırma operasyonunu da yaptırdığını belirtmiştir. İlk meme implantı ameliyatı 21 yaşında, ikinci meme implantı ameliyatını 22 yaşında, burun ameliyatını 23 yaşında olmuştur. K9 24 yaşından itibaren başladığı cerrahi olmayan işlemleri düzenli olarak yaptırdığını belirtmiştir. Katılımcının çok erken yaşta estetik işlemlere yöneldiği görülüyor. Yüksek gelir grubundan olması bu işlemleri kolaylıkla yaptırabilme sebeplerinden biridir. Görüşme derinliğinde gözlemlendiği üzere katılımcının çok genç yaşta fazlaca estetik davranış sergilemesi sosyal medya fenomen ve influencer etkisi başta olmak üzere arkadaş çevresinin yönlendirici etkisi olduğu görülmüştür. (K9 görüşme 18 Haziran 2022)

İstanbul Bahçelievler’de doğmuş ve büyümüş olan K13 şu anda Florya’da ailesiyle birlikte yaşıyor. 32 yaşında olan kadın katılımcının lisans eğitimi Yeditepe Üniversitesi mimarlık fakültesi, yüksek lisans eğitimini İtalya’da mimarlık alanında yapmıştır. Çalışmaya ara verdiğini kendine uygun istediği gibi bir çalışma ortamı bulabilirse tekrar çalışabileceğini belirtti. Ailesinin gelir durumunu üst orta olarak tanımladı. Bu yıl ilk botoksunu yaptırdığını bundan sonra da düzenli olarak yaptırmakta kararlı olduğunu ifade etti. Burun estetiği ameliyatını üniversite ikinci sınıfta yaptırmış. (K13 görüşme 1 Temmuz 2022) Katılımcının kendisinin yüksek mimar annesinin hemşirelikten emekli babasının mühendis olması kültürel sermayesinin belli bir doygunlukta olduğunu göstermektedir.

Eğitim durumu en yüksek katılımcı olan K14 hastane yönetimi alanında doktora öğrencisidir. İstanbul’da bir şehir hastanesinde hemşire olan katılımcının aylık geliri 12000 TL’dir. İstanbul’da tek yaşamakta olan kadın katılımcı 30 yaşındadır. Ailesinin orta gelir düzeyinde olduğunu ameliyat ücretini kendi maaşıyla zorlanmadan

karşılayabildiğini belirtti. 26 yaşındayken burun estetiği/rinoplasti ameliyatı olmuş. Bu yıldan itibaren botoks yaptırmaya başladığını ve bundan sonrada yaptırmaya devam edeceğini belirtti. (K14 görüşme 18 AĞUSTOS 2022) Katılımcı botoks yaptırma kararını çalıştığı hastanede bir dermatolog hekimin gerekli görmesiyle vermiştir. Diğer katılımcılarda olduğu gibi meslek hayatı ve çalışma arkadaşları kişilerin estetik işlem yaptırmalarında en etkili teşvik edici özelliklerdendir.

Samsun’da doğmuş olan K15 Bilkent Üniversitesi siyaset bilimi mezunudur. 39 yaşında olan kadın katılımcı babasının milletvekilliği döneminde Ankara’da bulunduklarını ve bu şehirde büyüdüğünü belirtti. Kendisi şu anda evli ve üç çocuk annesidir. Ev hanımı olan katılımcı evlenmeden önce bir TV kanalında ve bankada çalıştığını belirtti. Evlendikten sonra İstanbul Florya’da yaşamaya başlayan katılımcı gelir durumunu yüksek olduğunu belirtmekle yetindi. İlk yaptırdığı işlem botoks ve hala yaptırmaya devam ediyor. Cerrahi işlem olarak göz kapağı estetiği olmuştur. (18 AĞUSTOS 2022 tarihinde görüşme yapıldı)

Eşleri iş insanı olan kadın katılımcılardan net gelirlerini belirtmeleri istenmemiştir. Çünkü bu soruyu anlamlı kılacak belli/sınırlı gelir durumları söz konusu değildir. Katılımcıların bazıları özellikle okudukları Üniversitenin ismini kullanmak istediler bunu bir statü olarak gördükleri bu vurguyu yaparken anlaşılıyordu. Görüşme esnasında Üniversite isimlerinin kullanılmasını kendileri istedikleri için bazı katılımcıların eğitim bilgileriyle birlikte verilmiştir.

Cerrahi ve cerrahi olmayan işlemlerin ikisini de yaptıran tüm katılımcıların gelir düzeyinin üst veya üst orta olduğu görülüyor. Tek istisna olan K3 özel bir hastanede çalıştığı için işlem ücretinde büyük oranda indirim uygulanmıştır. Diğer tüm katılımcıların gelir durumları rahatlıkla bu işlemleri karşılayabilecek seviyededir. Bu işlemler için katılımcıların yaş durumlarının çok belirleyici olmadığı anlaşılmaktadır. Bu gelir gruplarında yapılan işlemlerin 20-35 yaş aralığında yoğunlaşması, yaşlanma etkisi veya deformasyon durumunun giderilmesinden çok genç kişilerin önlem almak ve güzelleşmek amacını öncelediklerinden kaynaklanmaktadır.

2.5.2. Estetik İşlemlerin Beden Sermayesine Kazandırdıkları

Bedensel sermaye, kültürel sermayenin somutlaştığı ve kendini gösterdiği bir alan olarak kavramsallaştırılır (Arpacı, 2020: 252). Beden estetiği ve güzellik, toplumsal ayrımların oluşturduğu beden sermayesinin içinde yer alır. Pierre Bourdieu'nün en gerekli olan olarak nitelendirdiği kültürel sermayenin somutlaşmış görüntüsü bedendir. Bedende somutlaşan kültürel sermaye içinde yer aldığı uzamdaki değerini diğer eyleyenlerde olmayan yetenek ve özelliklere sahip olmakla elde eder. Bu yönüyle bedende somutlaşan kültürel sermaye bir yatırımdır ve kişisel kazanca yöneliktir. Sosyal açıdan libidoyu belirler. Habitusla dönüştürülen kültürel sermayenin beden formu kişinin dış zenginliğidir. Kültürel sermaye kazanımı sosyal sınıf ve toplumsal süreçlere göre değişir (Dursun, 2018: 84-85). Sınıf farklılıklarına göre bedene olan ilgi beden algıları değiştiği için sahip olunan beden sermayelerinin yeniden üretimleri sınıfsal olarak ayırt edici bir özelliktir (Tekin, 2015: 93).

Simgesel değerle ilgili olan güzelleşme çabası olarak estetik işlemlerin, dönüştürdüğü bedenlere toplumsal avantaj ve sosyal kazanç sağlayıp sağlamadığını anlamak ve anlamlandırmak amacıyla bu bölüm oluşturuldu. Araştırmanın tekniğinde belirtildiği gibi her başlık içeriğine tüm katılımcılardan veri oluşturacak cevaplar alınamamıştır. Başlıkların içerik verileri bazı durumlarda sondaj soruları üzerinden elde edilmiştir. Dolayısıyla her bölümde her katılımcının cevapları yer almamaktadır.

K8: “Benim için ayrıcalık katmaz ama toplumsal açıdan evet katıyor. Güzel olan kişi bir adım her zaman öndedir. Giyim kuşamda olduğu gibi güzel olan hep bir tık öndedir. Ee tabi ki toplumda iş hayatında yakın çevrende bile öyle insanlara bakılıyor bakmadıklarını /önem vermediklerini söyleseler de bu doğru değil. ”

K12: “Estetikten kasıt güzellik mi? Kesinlikle evet hatta +10 öndeyiz. Kesinlikle var avantaj birinin seni güzel bulması bile seni arkadaş çevresinde ön plana çıkarıyor ve popüler yapıyor.” Katılımcı güzelliğin bir avantaj sağlamasını doğal görünen abartıdan uzak yapılmış estetik işlemler için geçerli olabileceğini özellikle belirtmiştir.

K12: “İş hayatında güzel olan daha ayrıcalıklıdır. (İş hayatında yaşadığı bir tecrübeyi anlattı) Benim için iş hayatında adalet esastır ama toplumsal gerçekliklere bakıldığında arkadaş ve iş çevresinde güzellik ayrıcalık sağlıyor. Mesela sosyal

medya hesabını yeni edindim güzel fotoğraf paylaştığımda beğeni ve takipçi sayısı artıyor.”

Katılımcı kendi yaşadığı tecrübeden esinlenerek özellikle iş başvurularında estetik yaptırmış güzel kadınların şansının yüksek olduğunu düşünüyor.

K13: “Avantaj kesinlikle var ama aşırı aşırı estetikli görüntü için avantaj geçerli değil ama küçük müdahaleler çok abartı olmayan burun, abartı olmayan dudak dolgusu evet avantaj sağlıyor. İş başvurularında da öyle artık tüm CV’lerde fotoğraf var iş alımında sosyal hayatta. Bir yere gidiyorsun güzel kıyafetli ve bakımlı insan önünde kapılar açılıyor taksici daha kibar davranıyor Beymen mağazasında bile seninle daha çok ilgileniyorlar. Ama aşırı işlem yapılmış beden negatif etki oluyor.”

Bu katılımcı güzellik ve estetiğin iş başvurularında bir avantaj sağladığına kesinlikle inanmakla birlikte çok aşırıya kaçan işlemlerin ters etki yaptığını özellikle belirtmek istemiştir.

K14: “İş ve kariyerde etkili güzel kadın ve erkekler iş ve kariyer hayatında 1-0 önde oluyorlar güzel ve bakımlı insanlar hep daha avantajlı oluyor”

K15: “Estetiğin toplumda ayrıcalık sağladığını düşünüyorum. Çünkü daha kendine iyi bakan, bakımlı imajı oluşturuyor. Hiç estetik yaptırmamış insana göre daha özenli ve bakımlı imajı veriyor. Dolayısıyla sosyal ilişkileri sosyal hayatı etkiliyor. Kendine bakan ve saygısı olan bir insan görünümü veriyor. Pozitif bir şey, ayrıcalık olduğunu düşünüyorum kendini salmış bir insan değil kendine bakan ve bakımlı olan bir insan oluyor.”

K16: “Günümüzde her şey görsellik olduğu için tabii ki avantaj sağlıyor. Bugün insanlar taktığın çantaya bindiğin arabaya giydiğin ayakkabıya bakıyor yani doğal olarak çirkin insanla görüşmek bile istemiyorlar. İş seçmelerinde öncelikle giyim ve yüz güzelliğinin etkili olduğunu düşünüyorum”.

K17: “İş bulmada, sosyal çevrede mutlaka etkili oluyor ama ben şekilci bir insan olmadığım için benim için arkadaşlığı etkilemez. Kesinlikle güzel insanın yanında olmak isteyen çok olur %100 etkili güzel giyim içinde öyle insana yaklaşımda güzellik mutlaka etkili.”

K18: “Kesinlikle toplumsal avantaj sağlıyor. Karşı tarafa vizyonu daha iyi gösteriyor. Daha da önemlisi estetik yaptırmış kişinin özgüveni artıyor. Mesleğimi yaparken gelen hastalarda, çalışma arkadaşlarımda gözlemlediğim kadarıyla botoks

yaptırmış insanlar daha özgüvenli oluyorlar. Kişi kendisiyle daha barışık oluyor giyimi, konuşması değişiyor. Avantaj sağlıyor toplumda artık zincirin bir halkası haline geldi yaptırmayan kendini eksik hissediyor”.

K19: “%100 avantaj sağlar. Mesela çok lüks bir hastaneye gittiğinizde personele bir bakın danışmadan başlayalım onların görüntüsü sizin hastaneye girip girmemenizi sağlayacak etkenlerdir. Bu tabii ki yanlış ama bir algı var toplumda görsellik çok önemli. Başka şirketlerin çalışanları içinde aynı durum geçerlidir. Önemli olan iç güzellik lafına asla inanmam. Dış görünüşünü beğenmediğiniz bir insanı tanımak istemezsiniz bu tüm sektörler için geçerlidir. Tüm çalışanlarının görüntüsü güzel ve temiz olan bir yerden hizmet almak isterim. Dış görüntün ne kadar iyi olursa ortamda seçkin olman o kadar kolay olur. Nasrettin hocanın ye kürküm ye hikayesinde olduğu gibi.”

Katılımcıların hemen hemen hepsi güzelliğin -günümüzde güzellik ve estetik işlemler bütünleştiğinden- estetik işlemlerin dış beden üzerinden kişiye fayda/avantaj sağladığını düşünmektedirler. Sadece iki katılımcı çok fazla sağladığını düşünmediğini ifade etmiştir. Toplumda estetik işlem yaptırmış, güzel kişinin; arkadaş edinmede, sevgili/eş seçiminde, iş bulmada, eğitim ve kariyer hayatında sosyal ortamlarda, arkadaş çevrelerinde hep daha ön planda olduğu, dikkat çektiği, bir adım önde olduğu ve öncelikli olduğu düşünülmektedir.

Belli bir yaşam tarzını niteleyen hiçbir pratik ya da özellik yoktur ki toplumsal olarak belirlenmiş bir uygunluk ilkesi uyarınca ayrıştırıcı bir değerden etkilenmesin ve bu yolla toplumsal bir konum ifade etmesin. İşte güzel olmak adına ayrıştırıcı bir pratik olan estetik işlemleri yaptırmak kişiye bazı alanlarda öncelik kazandırmaktadır. Göz önüne alınması gereken kanıtlanmış bir gerçekliktir ki aynı fiziksel özellik, “örneğin zayıf ya da şişman beden, beyaz ya da esmer bir ten, aynı toplumda, farklı zamanlarda ya da farklı toplumlarda birbirine zıt (konumsal) değerler alabilir”. Bir pratiğin ayrıştırıcı işlev görmesi için iktisadi ayrıştırıcılığın temelinde simgesel bir özellik ve pratik olması yeterlidir (Bourdieu, 2014b: 199). Simgesel özellik ve pratik olarak estetik operasyonlar ayrıştırıcı işleve sahip olduğundan kişiye toplumsal avantaj ve öncelik sağlayan bir beden sermayesi kazandırmaktadır.

2.5.3. Güzelliğin Sembolik Bir Güç Oluşturması/Estetik İşlemlerin Simgesel Tahakkümü

İletişim araçları, medya organları ve özelinde sosyal medya etkisi, eril bakış; güzelliği sembolik bir güç haline dönüştürürken estetik işlemleri simgesel tahakküm aracı haline getirmiştir.

Algılanan varlık olarak kadınlar kendilerinden önce başkalarının bakışlarında var edilirken daima güzel, alımlı ve bakımlı olması yönündeki eril beklentinin nesneleri olurlar. Sadece erkeklere değil tüm bakışlara geliştirilen bağımlılık ilişkisi kadının var oluşunun dinamiklerinden biri haline gelir (Bourdieu, 2014a: 87-88). Medya araçları özellikle de televizyon ve sosyal medya üzerinden en güzel, en zarif, en ince ve alımlı beden idealize edilirken ulaşılması gereken hedef beden algısı oluşturulmaktadır. Ulaşılması istenilen ideal bedeni meşrulaştıran medya, simgesel şiddetin uygulandığı bir alan haline dönüşür (Doğan, 2018: 14-15). Bu sebeple Pierre Bourdieu medya ve reklamları sembolik tahakküm araçları olarak değerlendirir (Ricciardelli ve Clow, 2009: 106-107). Özellikle kadın bedeni üzerine oluşturulan bu tahakkümde gönüllü bir kabulleniş söz konusudur. Bu gönüllülük hali kişilerin doğuştan sahip oldukları bedenlerini değiştirebilecek imkânlarla bir araya gelirken bedenlere ikinci şans verme arzusunu meydana getirir. Bedene ikinci şans vermek ise modernitenin bir refleksivitesidir (Giddens, 2010: 27).

Kişilerin beden ve yüz organlarının görünümü üzerinden sürekli bir kaygı taşıdıkları görülüyor. Burunlarının güzel olmadığı, dudaklarının ince görüldüğü gibi beden kaygılarına dönüşen sorgulamaların bireylerin zihinlerinde yer ettiği gözlemleniyor. Güzelliğin uyguladığı sembolik güç kişilerde bedenlerinin görünümünü sorgulama refleksi oluşturmaktadır. Aynanın karşısına geçtiklerinde karşılaştıkları görüntüyü kıyaslama olanağı sağlayan simgesel tahakküm oluşturan estetik işlem sonuçlarıdır. İşlem sonrası görüntülerin temsiliyeti ünlü bedenlerde gerçekleştirilirken medya araçları üzerinden/tahakküm araçları üzerinden bu görüntüler her kesime ulaştırılır.

K2: “Gülerken bazen burnumu kapatırdım özellikle tanımadığım insanların yanında bazen arkadaş ortamlarında tanıdığımız insanlar her halimizi bilir ama özellikle tanımadığımız insanların yanında daha utangaç olabiliyoruz.”

K6: “Beğenilmeme korkusu her genç yaşar bende yaşadım estetik yaptırmamda bu korku etkiliydi. (Zamanla oluşacak yaşlanma belirtileri ile ilgili bir rahatsızlık yaşarsanız bununla için estetik işlem yaptırır mısınız?) yaşlanma korkusu yaşarım diye düşünüyorum bundan dolayı evet yaptırırım.”

K7: “Yaşlanma korkusu yaşarım, her insan genç kalmak ister genç kalmaktan ziyade güzel yaş almak ister. Onun için plastik cerrahi dışında spor, düzenli yaşam ve uyku, doğru beslenmek güzel yaş almak için önemli şeyler. Cerrahi değil de cerrahi olmayan küçük dokunuşlar güzel yaş almada mantıklı geliyor. Yaşlanmak, yaş aldıkça nasıl olacağım? beğenilir miyim? gibi sorular bence her insanın aklına gelir, bunlar normal olan düşüncelerdir.”

K8: “Mutlaka her bayan beğenilmeme korkusu yaşar. Ama kendime has güzelliğim olduğunu düşünürüm çok ciddi bir beğenilmeme korkum olmadı. Yaşlanmayla ilgili kesin olarak estetik işlem yaptıramam diyemem.”

K9: “Evet mememle ilgili beğenilmeme korkusu çok yaşadım. Yüzümde üst dudağım inceydi orantısızdı eski resimlerime bakıyorum hiç güzel değilmiş diyorum. Beğenilmeme korkusunu memede çok yaşadım. İleriki yaşlar için oluşacak yaşlanma etkilerini azaltmak için ne gerekiyorsa yaparım suratımda kırışıklık olsun istemem bunun için ne gerekiyorsa yaparım.”

Katılımcılar yaşlanma etkilerine karşı estetik işlemlerin yaptırılmasını bir gereklilik olarak kabul etmişlerdir. Medya araçlarından özellikle televizyon programları ve reklamlar, sosyal medya paylaşımları, estetik doktor ve merkezlerin reklam içerikli paylaşımları bireylerde estetik işlemlerin gerekli olduğu yönünde bir kabullenışı meydana getirmiştir. Yaş almaya bağlı oluşan çizgilerin önüne geçilmesi şart olmuşken botoks uygulaması güzellik adeti olarak yerleşmektedir. Botoks yaptırmayı bir alışkanlık haline getirmiş katılımcıların haricindekiler ise “ilerde belki olabilir”, “yaşlanmanın etkilerini azaltmak için isteyebilirim”, “kesin yaptırmam diyemem” şeklinde yanıtlar verirken kendilerinde botoks yaptırılmalı kanaatinin oluşmakta olduğunu sinyallerini vermektedirler. Botoks yaptırmanın sosyal medya, diğer medya organları tarafından sürekli reklam edilmesi gündelik hayatın bir uygulaması haline gelmesinde çok önemli bir etkidir. Bireylerin beğenilmeme ve yaşlanma korkuları ‘kültürel güzellik hegemonyası’nın etkisinde oluşturulurken bu korkular estetik işlemleri yaptırma

sebeplerinin başında geliyor. Bu işlemleri yaptırmak için diğer tetikleyici etkenlerle bu korkular bir araya geldiğinde eyleme geçilmektedir.

K10: “Beğenilmeme duygusunu yaşamam fakat çevre insanı çok etkiliyor. Ben rahat rahat arkadaş ortamında yemek yerken fotoğraf çekilebilmeliyim. Burun ameliyatı olduktan sonra fotoğraflarda çirkin çıksam da ben biliyorum ki burnum güzel, fotoğraf çirkin çıkmış diyebiliyorum. Yaşlılık ara ara aklıma geliyor ve düşünüyorum bende yaşlanmaktan korktuğum için işlem yaptırır mıyım? Bir bayanı takip ediyorum farklı işlemler yaptırıyor. Acaba bende yaptırır mıyım bilmiyorum ki ama yaptırırım belki çok katı değilim bu konu da.”

K12: “Beğenilmeme korkusunu kendimi kötü hissettiğimde çok yaşarım. Mesela okulda başarısız olduğumda o zaman güzel olmak için daha çok çabalıyorum. Herhalde bu benim hassas noktam. Güzel olmadığımı düşünsem kendimi kötü hissederim. Yaşlanma korkusu yaşarım ve bunu engellemek için şimdiden bakımlar yapıyorum. Mesela yaşlanma etkilerine karşı annem tedbirlerini alsaydı şimdi bu kırıksıklıkları olmazdı.”

K15: “Beğenilmeme korkusunu ergenlikte yaşadım, ergenlikte herkes yaşar beğenilmeme korkusunu. Yaptırdığım işlemleri yaşlılıktan korktuğum için yaptırıyorum. Yaşlanma kaygısını çok yaşıyorum. Onun için ilerde başka bir şey gerekse onu da yaptırırım.”

K18: “Beğenilmeme korkusu yaşadığım anlar oldu. (Bu korku seni işlem yaptırmaya sevk eder mi veya etti mi) evet eder saç daha çok öncelerim benim hassas noktam onun için de ilk estetik işlem olarak saç ectirdim.”

K20: “Beğenilmeme korkusu yaşamadım ama yaşlanma belirtilerinin önüne geçmek adına bir şeyler yaparım doğallığımı bozmadan.”

K21: “Yaşlanma korkusu yaşamam aksine o hali yaşamak isterim belki çok fazla belirti olursa yaptırırım. Beğenilmeme korkusunu burnumdan dolayı yaşadım hiç kendimi kabullenemiyordum ben bu değilim diyordum küçüklüğümde beri benim için takıntıdır onun için burnumu yaptırırsam daha güzel olacağımı düşünüyordum. Sınıfta aile içinde fotoğraf çekilirlerken hep saklanırdım. Ben nefret ediyordum burnumun görüntüsünden yaptırdıktan sonra özgüvenim çok yükseldi artık herkesin gözünün içine bakabiliyorum.”

İnsanlar doğuştan sahip oldukları bedensel özelliklerin çirkin mi güzel mi olduğuna dair kanaatlerini neden ve nasıl oluşturdıkları güzelliğin kültürel bir hegemonya olması ile ilişkilidir. Bu yönde kanaatleri “hegemonik güzellik ideolojisi”nın (Gimlin, 2002) etkisiyle oluşur. Dünyada güzellik ürünleri pazarlanırken ünlülerin ideal bedenleri kitle iletişim araçları ile herkese her kesime servis edilirken hedeflenen ama hiçbir zaman tam olarak elde edilemeyen tek tipleşen güzellik anlayışı var edilmiştir. Bireyler ideal olana ulaşmak için güzellik müdahalelerini tüketmek ve bedenlerini daha iyi görünecek şekilde disipline edip değiştirmek yönünde baskı altındadırlar. Özellikle kadınlar üzerinde oluşturulan baskının bir kısmı ideal kadınsı güzelliğe ilişkin medya mesajlarından, her yerde olan tv ve dergi reklamlarından kaynaklanır. Medyanın sürekli genç, kırıksız ve zayıf olma ihtiyacı üzerine verdiği mesajlar aynı zamanda cinsiyetçi ve yaş ayrımcılığına dayalı ideolojileri güçlendirir. İlginç olan kadınların bu toplumsal gözetim baskısını hissetmelerine yönelik anlamlara ciddi direnç gösterme isteğinin olamamasıdır. Medya araçları ve özellikle sosyal medya üzerinden kendilerini içeri çeken girdabın farkında olmalarına rağmen kadınlar buna karşı durmak için tam gönüllü değildirler. Bu akışa kendilerini gönüllü olarak bırakmaktadırlar (Laura Hurd Clarke, 2011: 115).

2.5.4. Tüketim Kültürü ve Estetik

Değişen yaşam şartları ve hızla gelişen teknolojik imkânlar hayat standartlarının farklılaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda gereksinim malları ile lüks malların içeriği değişmiştir (Sunar&Demiral, 2018: 40). Sınıflar arası çizgilerin belirginliğini yitirmesi, herkesin her şeye ulaşabiliyor olması ihtiyaç ile lüks ayrımını da bulanıklaştırmıştır. Tüketim şekli olarak estetik işlemlerin kimler için ihtiyaç kimler için lüks olduğunun anlamlandırılması önemlidir. Kozmetik güzellik ve kendine yapılan yatırım sadece keyif/eğlence olmayabilir. Bazen olumsuz bir yaşam akışını bozmak için önemli müdahaleler olarak bazen duygusal olarak hayatta kalmak için estetik müdahaleler gereklilik haline dönüşebilir (Liakounakou, 2019: 16). Bazen toplumsal bir ihtiyaç, mesleki bir gereklilik haline gelebilirler. Modern yaşamda çok boyutlu anlam kazanan estetik işlemler tek boyutlu bir tüketim şekli olarak değerlendirmenin çok uzağına düşmüştür.

Modern toplumda tüketim malları üzerinde işaret ve sembollerin rolü vardır. Gösterge ve semboller tüketim mallarının sosyal ve kültürel anlamlarının varlığıyla ilgilidir (Bocock,

1997: 12-13). Tüketim şekli olarak estetik işlemlerin satın alınması ve bedende sergilenmesi kişinin ait olduğu toplumsal sınıf ve statüler çerçevesinde sembolik anlamlarla yüklenir. Bu anlamlar üzerinden işlemler gerçekleştirilerek beden temsiliyetine dönüşür.

Estetik operasyonlar ve tüketim ilişkisi iki boyutuyla değerlendirilmiştir. Modern yaşamda lüks ve ihtiyaç tüketiminin tanım ve sınırlarının farklılaşması estetik alanı kapsamaktadır. Geçmiş yıllarda sadece toplumun belli kesimleri tarafından satın alınan estetik işlemler her toplumsal kesim için lüks sınırlarını tamamen değiştiren ihtiyaç tüketimine evrilmektedir. Diğer boyutu malların, taşıdığı simgesel anlamlar üzerinden tüketilmesidir. Simgesel bir alan olan güzellik sembolik anlamlar üzerinden satın alınan estetik işlemler üzerinden gerçekleştirildikçe anlamlar dünyası girift bir hal almaktadır.

K1: “Yurtdışından gelip yaptırdığım için zaten orda belli miktar para biriktirmiştım. Cebimde belli miktar olsun ki ben bunu yaptırabileyim dedim. Türkiye’de yeni hayat kurmak için geldiğimde belli işlemleri yaptıрма niyetim vardı.” Katılımcının kendine ait kazancı olmadığı dönemde dahi yaptırmak istediği estetik işlemler için para biriktirdiği görülüyor.

K2: “Hastanede çalıştığım için %60 indirimli yaptırdım ama bu avantajım olmasa dışardaki fiyatlarla bu işlemleri yaptıramazdım çok şikâyetim yoktu zaten ama çok ciddi bir şekil rahatsızlığım olsaydı bu hastanede çalışmıyor olsam da ne yapar eder o parayı öderdim.”

K3: “Bu fiyat artışları devam edeceğe benziyor. Şu anda parayı ilk olarak oraya yatırmayı düşünmüyorum önce diğer ihtiyaçlarımı karşılarım yani önceliğim temel ihtiyaçlarım olur. Ama ilerleyen zamanlar için bilemiyorum yaş ilerledikçe dış görünüşüme daha çok önem verir miyim yoksa diğer önemsediğim konulara mı ağırlık veririm bilmiyorum”.

Katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı gibi beden görünümünden mutsuz olan birey bunu değiştirmek için para harcama önceliklerini yeniden değerlendirebiliyor. Bireye güzellik vadeden estetik operasyonlar, parayla mümkün olduğu için ‘para-estetik-güzellik’ mutluluk sağlayan üçlü cazibe merkezi oluşturuyor (Simmel, 2009: 180).

Katılımcıların gelir durumları estetik işlemleri yaptırmalarında en etkili unsurdur. Eğer katılımcılar evli ve çocuk sahibi olup alt-orta gelir grubundan ise temel ihtiyaçlarını

öncelemektedirler. Evli olmayan ve çocuk sahibi olmayan katılımcılar ise alt-orta gelir grubundan olsalar bile yaptırmayı çok istedikleri işlemler için gereken ücreti biriktirmek için her fedakarlığı göze almaktadırlar. Beden güzelliğinin aynı zamanda farklı bölgelerde veya farklı zamanlarda aynı bölgede değişen anlamları vardır. Brezilya’da plastik cerrahın altı yıl tasarruf ederek meme implantı yaptıran hastasının olduğunu (Edmonds, 2009: 480) belirtmesi güzelliğin bölgeye göre tüketimde edindiği önceliği göstermektedir. Farklı gelir gruplarından olan katılımcıların cevaplarından anlaşıldığı üzere ‘estetik işlemler’ lüks tüketim olmaktan çıkarılmıştır. Gerektiği zaman yapılması gereken bedensel bir ihtiyaç olarak görülen estetik işlemleri her birey şartlarına göre satın alabilme yolunu bulabilmiştir.

K5: “Devlet hastanesinde olduğum için çok düşük ücrete ameliyat oldum ama özel hastanede olmam gerekseydi yine olurdu.”

K6: “Ne kadar olursa olsun biriktiririm, giysimden kısırım zor durumda kalsam da yaptırırım çene ameliyatımı da öyle yaptırdım. Burun estetiği yaptırmakta aklımın bir köşesinde duruyor. Onun için de yeterli parayı biriktiririm.”

K8: “Evet para biriktirdim bu bir gerçek ama benim doktorum beni tedavi eden doktor olduğu için ücrette çok tolerans gösterdi ama göstermeseydi tıkanabilirdim ama yine de yaptırırdım bir kere o mutluluğu elde ettim yaptırırdım.”

K9: “İşlem ücretlerini babam ve eşim karşıladı ama şu an dolar çok arttı tabi bir botoks 3000 TL oldu. Ben ilk maaşımla cildime mezoterapi yaptıracığımı tüm maaşımı bunlar için harcamayı planlıyorum (evi siz geçindirseydiniz?) kesinlikle yine %100 para biriktirir ve yaptırırdım.”

K10: “İşlem ücretini tamamen kendi maaşımı biriktirerek karşıladım. Aynı doktorum özel hastanede olsa 3-4 katı fiyat belirtse biriktirir olurdu, maaşımdan birikimim vardı zaten. Ben bunu kafaya koyduğum için takıntı gibi oluyor kaç para olsa verirdim.”

K12: “Ben estetik olduğumda üniversite öğrencisiydim ameliyat parasını tamamen babam karşıladı şu an ben asgari ücret alıyorum ve dava başı ücret alıyorum. Burun ameliyatı olacağım onu da babam karşılar zaten.”

K13: “Babam karşıladı şu an doktorum 70 bin şu an olsa yine aynı doktora yaptırırdım”.

K14: “Ücreti kendim karşıladım çalışıyordum ameliyat masrafı maaşımın çok üstünde değildi zorlanmadım harcamalarımın çok taviz vermemi gerektirmedi. Zaten doktorda tanıdığım biriydi. Şu kadar kenara atayım ameliyat için gibi bir durumum olmadı. (botoks için ?) botoks için şu an diğer harcamalarımın taviz vermem gerekiyor, çok pahalı oldu küresel ekonomik krizden dolayı ama yine de yaptırırım harcamalarımın taviz veririm.”

K16: “Estetik işlemlerimi eşimin ev harçlığı olarak verdiklerinden biriktiriyorum eşim bana botoks yaptırırsan seni boşarım dedi.” Katılımcının harçlıklarından biriktirerek botoks yaptırması eşinin bu durumu bilmemesiyle alakadır. Yüksek gelir grubundan olması ihtiyaçlarındaki önceliğini değiştirmesini gerektirmemiştir.

K19: “Eğer yaptıracağım şey aynaya baktığımda beni çok rahatsız etmiyorsa temel ihtiyaçlarımı kısırarak bunun ücretini karşılamaya girişmem.”

K20: “Maddi olarak zorlandığım aylarda kendimi zorlayarak botoks yaptırmam bu ay değil de önümüzdeki aya veya sonraki aya kalır. Yaptırırım ama ertelerim.”

K22: “Estetiğe para harcarım sonuçta hayatımı ve psikolojimi etkileyen bir şey en iyi doktorda olurum en iyisini araştırırım ilerde meme ameliyatı olmak istiyorum bunun için ne gerekiyorsa harcarım”.

Modernitenin ruhu plastik cerrahiye tüketim ve tıbbi hizmet olarak ikili statüde donatır (Edmonds, 2009). Diğer tıbbi programların aksine, plastik devlet yönetiminde nüfusları iyileştirmeyi amaçlayan bir araç değildir. Estetik cerrahi, tüketici-hastaların ve ona bakanların mutlu benlik talebine bağlıdır. O zaman tıbbi kurumlar alanında ortaya çıkan 'kollektifleştirici öznelleştirmelerin' aksine, plastik, özünde kendililik üzerinde çalışmanın özel bir modudur (Edmonds, 2009: 479).

Estetik cerrahi işlemler sağlık hizmetlerinin içerisinde yer aldığı için ülkelerin bu hizmetleri kamusal mı özel mi değerlendirdiği tüketim ilişkisi açısından önemlidir. ABD de sağlık hizmetleri büyük ölçüde insanın kullanabileceği bir tüketici ürünü olarak görülürken İngiltere de sağlık hizmetleri kamusal olarak anlaşılır (Gimlin, 2002). Katılımcıların bazılarının estetik ameliyat yaptırabilmiş olmaları Türkiye de sağlık hizmetlerinin kamu alanında değerlendirilmesiyle bağlantılıdır. Eğer ki Türkiye de sağlık hizmetleri ABD deki gibi tamamen tüketici ürünü olarak ele alınan bir sistemin parçası olsaydı bazı katılımcıların yaptırdıkları estetik ameliyatlar daha çok zorlanabilirler yine

de yaptırırlar veya yaptıramayabilirlerdi. Alt orta gelir seviyesinde olan üç katılımcının estetik ameliyatlarını devlet hastanesinde yaptırdıklarından çok düşük ücretle işlemleri yaptırabilmişlerdir. Türkiye’de sağlık hizmetlerinin tamamen tüketim ürünü olarak görülmemesi estetik işlemler için bazı kişilere önemli yapısal bir avantaj sunmaktadır.

Modern toplumda insan ihtiyaçlarının tanımı ve sınırı hızla değişmektedir. Bu değişimde teknolojik imkânlar ve küresel kültürel yayılımın etkisi büyüktür. Geçmiş yıllarda toplumsal kategorilerin çoğunda lüks tüketim içerisine giren estetik işlemlerin (cerrahi ve cerrahi olmayan her ikisi için de) bir gereklilik tüketimine dönüştüğü sınırlar genişlemiştir. Alt veya orta gelir grubundan katılımcıların hiçbiri estetik işlemleri lüks tüketim olarak görmemektedir. Eğer katılımcı görüntüsünü değiştirerek mutlu olacağını düşünüyorsa gelirinden tasarruf etmenin yollarını deneyerek, imkânlarına uygun merkezlerde istediği işlemi yaptırabilmıştır.

Modern toplumda kendi gerçekliklerini oluşturan tüketim malları semboller olarak satıldığı için tüketilen şey nesneler değildir. Çünkü nesneler sadece arzuların yerine konulandır. Doyurulması gereken sembolik arzulardır ve kültürel sembolizmle bağlantılıdır (Bocock, 1997: 117- 118). Pierre Bourdieu sosyo ekonomik sınıfların tüketim mallarının yönünü yaşam tarzlarını belirginleştirmek veya kendilerini diğerlerinden ayırt etmek için belirlediğini savunur. Kozmetik işlemlerin tüketiminin Bourdieu’nün bu analiziyle tamamen örtüşmediği görülmektedir. Bourdieu yaşam tarzları ve zevklerin statü gruplarını birbirinden ayırt edici şekilde oluştuğunu belirtir. Oysa estetik ve güzelliğin tüm hiyerarşileri bozan bir istisna oluşturduğu görülmektedir. Tüketim şekilleri kimlik oluşturma üzerinden belirlendiği için bireyin arzu ettiği olmak istediği kimlik yönünde yaptığı tüketim yapı aidiyetleriyle örtüşmeyi ortadan kaldırmaktadır (Bocock, 1997).

2.5.5. Habitus Olarak Estetik işlemler (Beden Habitusu Olarak Güzellik/Estetik)

Bireylerin yaşam tarzı tercihlerini, nesneleri kavrayışını belirleyen değerlendirme ve algı kalıplarını meydana getiren habitus oluşturur. Habitus etkisinde oluşturulan aynı pratikten farklı sınıfların farklı beklentileri olduğu gibi benzer beklentiler için farklı sınıflar farklı seçenekleri tercih edebilirler (Bourdieu, 2017: 308). Yaşam pratiği olarak aynı estetik işlemler farklı toplumsal sınıflarda farklı beklentilerle yapılabileceği gibi aynı beklentilerle farklı sınıflar farklı alternatifleri kullanılabilirler.

Bu çalışma için görüülen kişilerin çevre, aile, eğitim, dini yaşantı ve ekonomik yapılarının özellikle farklı olmasına dikkat edilmiştir. Farklı yapıların habituslarının hangi beklentilerle hangi estetik işlemleri tercih ettikleri anlamlandırılmak istenmiştir. Bu doğrultuda kişilerin estetik işlemlere ne anlam yüklediği, çevresi ve ailesi tarafından bu işlemlerin nasıl yorumlandığı, kişilerin bu işlemleri yaptırırken gizlemek durumunun da kalıp kalmadığı sorgulanmıştır.

Katılımcılar yaptırdıkları işlemlere ailelerinin nasıl tepki vereceğini önemsemektedirler. Yapılan işlemlere anne ve babalar ciddi bir karşı duruştan ziyade bedene ve doğuştan sahip olunan güzelliğe sonradan müdahale edilmesi alışık olmadıkları bir durum olduğu için garip karşılayabilmişlerdir. Annelerin estetik işlemleri -kadın oldukları ve anne oldukları için- kabul etmeleri ve onaylamaları daha kolay olmakla birlikte erkek kimliğinin etkisinde olan babaların durumu kabullenmeleri biraz zaman alabilmektedir. Ailelerin eğitim durumu, yaşadıkları çevre ve ekonomik gelir durumları da estetik işlemleri karşılamalarında etkin bir rol oynamaktadır.

Pierre Bourdieu bireysel yatkinlikler ile sınıf kültürü arasındaki ilişkiyi çözümlerken, sınıf temelli tahakkümün bedenin kültürel kodlarını oluşturduğunu ve habitusu oluşturan toplumsal ayrımların bedene yerleştiğini belirtir. Bedene yerleşen bu ayrımlar bedeni yeniden şekillendiren estetik beğeni ve tercihleri belirler (Arpacı, 2020: 246-247). Kişiler habituslarının beğeni ve algı şemaları üzerinden nesneleri kavradıkları için (Tekin, 2015: 93) aynı estetik operasyona aynı anlamlar yüklenmez. Aynı işlemler farklı anlamlar üzerinden gerçekleştirilirken aynı anlamlar farklı seçenekler üzerinden oluşturulabilir.

K3: “En yakınımdaykiler botoks zamanın geldi şeklinde espriler yaparlardı. Ailemden botoks yaptıran yok ama aile içinde espriyle sohbet konusu yapılabilir. Hem medikal estetik hem cerrahi estetik işlemleri ailemden ilk yapanlardan birisi benim. İşlem yaptırdığımı ailem biliyor, iş arkadaşlarım arasında da söylüyorum estetik yaptırdığımı saklamaya gerek görmedim.”

Katılımcının aile çevresinde estetik işlemlerin beden habitusu haline gelmediği çok net anlaşılmaktadır. Kendisi özel estetik hastanesinde çalıştığından dolayı iş çevresinde normalleşen estetik işlemlerinde aile içinde normal karşılandığı ama yerleşik bir yaşam tarzı oluşturmadağı görülmektedir.

K4 botoks ve dolgu yaptırmasıyla ilgili çevresinden olumlu veya olumsuz ciddi bir tepki almadığını belirtiyor.

“Gizlemek için özel bir çaba sarf etmesem de gizli kalmasını isterim. Özellikle inkâr etmek ise karşıdakini aptal yerine koymak olur kendini akıllı zannetmek gibi. Parası olan hoşuna giden yaptırır tamamen kişisel iradedir ama bunu saklamak komik düşürüyor. Çok iyi görünüyorsun dediklerinde kendime iyi bakıyorum diyorum özellikle botoks yaptırdım demiyorum. Bütünsel olarak kendime iyi baktığım için güzel görünümümü botoksle ilişkilendirmem gerekmiyor ama özel olarak yüzüne ne yaptırdın derlerse söylerim.”

Katılımcı bedeni bir bütün olarak gördüğünü bedeninin iyiliği ve güzelliğini botoks’a bağlamaktan kaçındığını vurgulamıştır. Onun için botoks gibi non-invaziv işlemleri yaptırmak normal dışı bir durum değildir. Çünkü bu işlemler sadece bedene iyi bakmanın araçlarıdır, bedeni daha değerli ve daha güzel yapan ekstra olağan dışı gayretler değildir. Katılımcı, kendisi ve ailesi gibi çok yüksek gelir grubundan olan arkadaş çevresinde estetik işlemlerin çok yaygın ve normal olduğunu estetik işlem yaptırmamış hiçbir arkadaşının olmadığını ifade etmiştir. K4’ün içinde bulunduğu sosyal yapıda estetik işlemlerin özellikle non-invaziv işlemlerin bir beden habitusu haline geldiği anlaşılmaktadır. “Yaptırmayanları tebrik ediyorum maddi imkânı olup da yaptırmıyorsa kendiyile barışık maddi-manevi dengede demektir”. Katılımcının kurduğu bu cümlede belirttiği gibi üst toplumsal sınıf için cerrahi olmayan işlemlerin bir beden habitusu haline geldiği görülmektedir.

Erkek katılımcı K5 dini-kültürel açıdan muhafazakâr, orta düzey gelir durumu olan bir aile yapısı sahiptir. Görüşmemiz boyunca muhafazakâr bir semtte ve sosyal çevrede büyüdüğünü ve hala aynı çevrede yaşadığını sıklıkla vurgulamıştır. Çünkü bu yapıdan gelen erkek kimliğinin estetik işlem yaptırmayı alışılmışın dışında aykırı bir davranış olarak değerlendirilmektedir. “Ailem onaylamasaydı ameliyat olmazdım zaten onlara sormadan ameliyat olmadım. İlk ameliyatımı sağlık sebebiyle olacağım için özellikle onlar olmamı istemişlerdi. Estetik ameliyatıma da onay verdiler yani tepki vermediler.” (peki burun estetiği olduğunuzu çevrenizden gizlediniz mi) “Tam tersi bendeki farkın bilinmesini istedim. Gizli kalmasını istemedim. Beğenilme arzusuyla bilinsin istedim.”

K6: “Yaptırmadan önce ailem gereksiz görüyordu. Estetik ameliyata 30 bin lira vermeme hiçbiri onaylamadı. Onların başka planları vardı ev alalım araba alalım ama ben onları

almak istemiyordum ben direttim.” K6 alt gelir düzeyinden bir birey ve ailesinin maddi yetersizliği sebebiyle yetiştirme yurdunda büyümüş. Habituslarını pragmatik oluşturan alt gelir grubu bir ailenin estetiğe karşı çıkma sebepleri yaşam mücadelesindeki önceliklerinin başka olmasından kaynaklanmaktadır. Onlar için estetik harcama yapılması gereken bir alan değildir. Ailenin düşüncesinin aksine modern toplumun dinamiklerine maruz kalan genç katılımcı estetiği psikolojik sağlık ve özgüven için gerekli görmektedir.

K7: “Olumsuz anlamda hiç tepki almadım olumlu olarak yağ oranımın azalmasından dolayı beğeni yorumları aldım ama olumsuz bir şey asla. İşlem yaptırdığımı asla gizlemedim bunlar utanılacak şeyler değil.” “Aynaya baktığında görüntün rahatsız ediyorsa iş hayatından dolayı vakit darlığında varsa spor yapmak için tabii ki cerrahi yöneme yöneliyorsun.” Katılımcı yaptırdığı liposuction işleminin temel motivasyonunu bu şekilde açıkladı. Bu işlemi altı yıl önce yaptırdığında yaşadığı semt ve sosyal çevresinde çok yaygın ve normal olan yaşam tarzı pratiği olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. İstanbul’un en yüksek gelir seviyesine sahip olanların oturabileceği bir semt olan Nişantaşı’nda ünlü bir modacı olan K7 için estetik yaptırmak çok doğal ve normal bir davranıştır.

K11: “Yüksek gelir grubundan dini muhafazakâr çevrede estetik çok yaygınlaştı. Arkadaş çevrelerinde herkes birbirini teşvik ediyor. Mesela ben yaptırdım sen de yaptır, aa kaşlarımı kaldırdım sende kaldır diyor herkes birbirine. Birçok arkadaşımın bana da tavsiyeler geliyor bak Merve ben bunu yaptırdım sen de yaptır gibi.”

K12: “Annem onunla mutlu olacaksam estetik yaptırmamı onaylar. Akrabalardan gelen hiçbir tepkiyi önemsemem ama annem babam karşı çıksalardı modum düşerdi heee direnir yaptırırdım o ayrı. İş ve arkadaş çevremden fark edenler güzel olmuş diyorlar.”

K13: “Ameliyat olacağымda babam yurtdışındaydı Ona söylemedik olduktan sonra telefonda söyledim suratıma kapattı. (Neden?) Sen zaten güzeldin ameliyat olmana gerek yoktu yani sağlığım için tepki verdi aslında.” “Yaptırdığım ameliyatı kimseden gizlemedim. Burun ameliyatı bantımla okula gittim (Yeditepe Üniversitesi). Ailen arkadaysa akrabalarından da gizlemen gerekmez.” Katılımcı estetik operasyonların henüz çok yaygın olmadığı bir dönemde, 12 yıl önce burun estetiği olmuştur. Kozmopolit

bir şehir olan İstanbul’da belli gelir düzeyinin üstünde olan insanların eğitim alabileceği bir okulda okurken burun ameliyatı olmuştur. Okulda özellikle ameliyat olduğunu bilinmesini istediğinden atel takarak derslere gittiğini ifade etmiştir. Bundan 10-15 yıl önce belli sosyo ekonomik seviyenin üzerindeki grupların gidebileceği bir okulda özellikle ameliyat olduğunu göstermek istemesi ve fark edilmesi için atel takması statü göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Estetik işlemlerin bir yaşam tarzı oluşturmada invaziv ve non-invaziv işlemlerin farklılığı önemlidir. Kişinin estetik işlemlerden beklentisi yaptırma amacı işlem farklılıklarına göre teknik açıdan değişmekle birlikte söyleme ve davranışa yansıyan anlam farkları sosyal sınıfa göre değişmektedir. Sosyal sınıf farklarının beden üzerinde gerçekleşmesi habitusu oluştururken estetik işlemler de bundan nasibini almaktadır. Üst toplumsal sınıfta yer alan K4 ve K7 işlemlere, modern hayatın gerekliliği ve normali olarak anlam yüklemişlerdir. Onlar için estetik işlemler ve özellikle botoks, dolgu gibi medikal uygulamalar zaten özel ve değerli olan bedene iyi bakmakla ilgilidir.

Orta sınıf bireylerin beden güzelliği için estetik işlemleri gereklilik olarak gördükleri anlaşıyor. Geleneksel yapıda ailelerin çok alışkın olmadıkları estetik yaşam pratikleri çocukları tarafından alınmış ve kabul edilmiş olarak anne babalara da benimsetilmektedir. Estetik cerrahi işlemler üst, orta ve alt orta kesimde yapılmakla birlikte yüklenen anlamlarda farklılıklar görülmektedir. Orta sınıf bireyler daha güzel olmak için estetik işlemleri yaptırmaktadır. Alt orta sınıfın ise daha çok gördüğü, duyduğu ve yaptırmak istediği pratikler olup normal yaşam tarzının dışında bir davranış olarak anlamlandırılmıştır.

Katılımcılardan alt ve orta gelir seviyesinde olanların ait oldukları sosyal çevre, akraba ve yakınlarından bazı yorumlar aldıkları görülmüştür. Güzellik için ameliyat olma fikrinin gereksiz olduğu yönünde yorumları bazıları anne ve babalarından bazıları akraba ve yakın çevresinden duymuşlardır. İşlemlerin dini ve ahlaki açıdan uygun olmadığı yönündeki bir yorumu sadece bir katılımcı yakın akrabasından almıştır. Bu katılımcının ailesi geleneksel ve dini açıdan katı bir yapıda olup annesi ve ablası çarşaflıdır. Buna rağmen annesinin en büyük destekçisi olduğunu da belirtmiştir. Katılımcının burun ameliyatı olmasının ailede normal karşılanmasında rinoplastinin Türkiye’de en yaygın olan ve çoğu zaman sağlık amacıyla da birleştirilebilen bir ameliyat olmasıyla ilintilidir.

Belçika'ya göç etmiş Türk ailenin kızı olan K1 geleneksel dindar olarak tanımladığı ailesinden ciddi bir karşı çıkış yaşadığını belirtti. “Türkiye’ye gittiğinde sende halan gibi o işlemleri yaptıрма dediler. Ama önemli olan benim kararımı ve yaptırdım.” Kendisi Türkiye’ye yerleşmek için geldiğinde ilk işi ‘halası gibi’ estetik yaptırmak olmuştur. Ailesinin “halan gibi oraya gidince sakın estetik yaptıрма” uyarısında bulunmuş olması dikkat çekicidir. K1: “ilk yaptırdığımda gizlemek istedim. Dudağımı kapattığım oldu öyle fotoğrafımda var özellikle ailemin yanına gittiğimde dudağımı kapattım. Kızım biz seni uyardık neden bu yola başvurdun demesinler diye. Sadece ailemden tepki aldım.” Katılımcının ailesinin tepkisi kültürel korumacı bir refleks olarak değerlendirilebilir. Avrupaya göç etmiş geleneksel yapıları bir ailenin, milli ve yabancı kültür ikilemin sıkışmışlığı üzerinden milli geleneksel değerlerini koruma isteği, modern adetlere direnç gösterilmelerine sebebiyet vermektedir. Onlar için kızlarının alışık olmadıkları bir yaşam tarzı olarak estetik yaptırmaları, geleneksel kültürlerine bir tehdit oluşturmaktadır.

K14: “Olumsuz tepkiler almadım aksine olumlu yönde yorumlar aldım. Yaptırdığım işlemleri saklamak yerine ben kendim söylüyorum burnum estetik, botoks yaptırdım diyorum.”

Üst gelir grubundan evli bir kadın k16: “eşim bu tarz şeylere çok karşı botoks yaptırdığımı bilmiyor. Eşim bilse tepki verir, çünkü işlemlerin doğallığı bozduğunu zannediyor.” Eşinin karşı olmasına rağmen tüm arkadaş çevresi ve “artık herkes botoks yaptırdığı için” botoks yaptırmak istediğini özellikle belirtmiştir. Görüldüğü gibi dindar veya seküler başörtülü veya açık olsun başta üst gelir grubundan tüm kadınlar özellikle botoks ve diğer non-invaziv işlemleri yaptırıyorlar. Görülüyor ki onlar için cerrahi olmayan işlemler yüz güzelliği için bir beden habitusu oluşturmaktadır.

K17: “Hiç yaptırdığım işlemleri gizlemem bu benim doğal halim demem mesela üst dudağımı küçük buluyorum. İkinci burun ameliyatımı olurken özellikle üst dudağımın bir tık üste çıkmasını isteyeceğim doktorumdan. Neden saklıyım ki bu ayıp değil bu benim doğal halim gibi bir havaya girmek çok gereksiz.”

K17 ablasının uzun zamandır estetik işlemler yaptırdığını abisinin de burun estetiği olduğunu belirtirken ailesinde estetiğin normalleştiği anlaşılmaktadır. Katılımcı ablasının ve abisinin büyük şirketlerde önemli konumlarda çalıştıkları için bu işlemleri yaptırmalarının gereklilik/ihtiyaç olduğunu vurguladı. Katılımcıya yaptırdığı işlemlerle

ilgili ailesinin tutumunu sorduğumuzda “hep olumlu oldu, mesela ablam burnunu kulaklarını yaptırdı. Dolgu, botoks, jawline hep yaptırıyor. Sadece ailem çok gereksiz olanı istemezler gereksiz anlamında ama işlemlere asla karşı değiller” şeklinde cevap vermiştir. Ailenin üst orta gelir seviyesinde olduğu abla ve abinin beyaz yakalı olarak nitelenebilecek bir konumda çalıştıkları yapı göz önüne alındığında estetik operasyonları normalleştirdikleri ve yaşam tarzı olarak gördükleri anlaşılmaktadır.

K18, İstanbul’da şehir hastanesinde hekim olarak görev yapıyor ve arkadaşlarının çoğunluğu sağlık çalışanlarından oluşuyor. Geleneksel dini bir yapıda olan ailesi iç Anadolu’da mütevazı bir yaşantı sürmektedir. Kendisinin inançlı olduğunu ama dindar olmadığını (ibadetlerini yapmadığını sadece inancı olduğunu) seküler bir yaşantısı olduğunu belirtmiştir. Katılımcı ailesinin bu yapısal özelliğinden dolayı onlara botoks yaptırdığını söylemek istememiştir. Kozmopolit bir şehirde yaşadığı için arkadaşları ile çok sık estetik üzerine konuşabildiklerini, yaptırdığı işlemleri onlardan gizlemenin ise gereksiz olduğunu vurgulamıştır. “Estetik yaptırdığımı ben söylerim. Çevreden tepki almadım ama fark eden erkek arkadaşlar sorunca söyledim. Metropol şehirde estetik işlemler normalleştiği için tepki almadığımı düşünüyorum ama memleketimde olsaydım alırdım. Babamdan belki tepki alırdım çünkü muhafazakâr ailem var.”

Yüksek gelir grubundan olan tüm katılımcıların cerrahi olmayan estetik işlemlerden en az birini yaptırdığı görüldü. Bu işlemlerden en çok tercih edilen ise belli aralıklarla tekrarlanması gereken botoks uygulamasıdır.

K20: “Saklamam hatta ben söylüyorum fark eden var fark etmeyen var ama hiç gizlemedim. İşlem yaptırdığım için hiç olumsuz eleştiri almadım. Aksine birçok kişiye botoks yaptırması için ben vesile oldum.”

K21: “Annem sağlık sorunu yaşarım diye çok korkuyordu. Babam hep geçiştirirdi. Akrabalarımın ve ailemden olumsuz tepki hiç almadım. Burnum iyileşince herkes iyi ki yaptırdın dedi hatta benden etkilenip kardeşimde yaptırdı.”

Pierre Bourdieu ekonomik sınıf ayrımları ile kültürün sembolik ayrımları arasında ilişkisellik olduğunu çalışmalarında göstermiştir (Öğüt ve Çeğin, 2008: 128). O’na göre alt gelir grubu maddi zorlukların baskısı altında olduğundan kültürel unsurlarda işlevsel habitus geliştirirler. Fakat günümüzde alt gelir grubu için beden habitusunun işlevselliği güzellik konusunda farklılaşmıştır. Alt gelir grubu toplumda kabul görmek ve var olmak

için güzelliği sermaye olarak kullanmak istemektedir. Maddi zorluk yaşamayan orta gelir grubu estetiği vurgulayan hayatı stilize eden kültürel tercihleri içeren habitus özelliğini estetik işlemlere bakış açısında ve tercih sebeplerinde göstermektedir. Üst toplumsal sınıf habitusunda estetik işlemlerin her türlü normal ve sıradan pratikler olarak yer edinmiştir. Anlaşıyor ki Bourdieu'nün kolektivist yaşam tarzları anlayışı yeniden değerlendirilmelidir. Çünkü tüketim kültüründe bireysel kimlik oluşumlarında beden görünümü, yaşam tarzları, beğeni ve tercihler önem kazanmıştır. Dolayısıyla bireysel habitusların oluşumunun söz konusu olduğu düşünülebilir (Tekin, 2015: 98).

2.5.6. Sınıfsal (Toplumsal) Beğeni Unsuru Olarak Estetik

Bedenlerin fiziksel görünümünü düzenleyen bir olgu olarak **beğeni** ayrımın sembolik ifadesidir. Pierre Bourdieu'nün ayırt edici ve farklılaştırıcı bir unsur olarak beğeni kavramı üzerinden bireylerin estetik işlem tercihleri anlamlandırıldı. Beğeni sınıfsal farklılıkların bireyde oluşturduğu unsur olarak beden tasavvurunu meydana getirir. Çünkü bedenimizi sevmemizi veya sevmememizi sağlayan şey kendimizin veya toplumsal konumun ona atfettiği meşru niteliklerdir. Beğeni fiziksel bedeni düzenleyen bir olgu olduğundan bedensel pratiklerin gerçek yöneticisi yüksek veya düşük gelir değil lüks veya zaruri beğenidir (Bourdieu, 2017: 260-262). Beğeni toplumsal ayrışmalara göre farklılaşırken beğeni ile oluşan davranışlarda ayrışmaları oluşturmaktadır. Beğeni ve yaşam tarzı oluşturmada kendini sürekli geliştirme ihtiyacı duyan küçük burjuvazi bedenini korumak ve güzelleştirmek amacıyla kozmetiğin her daim takipçisidir. Orta sınıflar bedenlerinin başkaları tarafından nasıl görüldüğü üzerine yüksek kaygı taşıdıklarından, bedenlerinin güzel olması gerekliliğini fazlaca hissederler. Dolayısıyla beden güzellikleri için hem zaman hem maddi kaynaklarını düşünmeden harcaabilirler. Güzelliğe ve güzel olmak üzere yapılan tüm çabalara değer veren üst toplumsal hiyerarşi hem doğal bedenlerini hem de tüm güzelleşme eylemleri ve çabalarıyla her şekilde kendilerini üstün görürler (Bourdieu, 2017: 303-313).

Bedenleri ile araçsal ilişki kuran halk sınıfları bedeninin dayanıklılığı ve gücünü arttıran pragmatik amaçlı pratikler tercih ederken, kozmetiğe dair sadece düşük maliyetli olanları seçerler. Onların pragmatik yönünün kabul görmek ve toplumda farkındalık ile öne çıkmak veya eğitim açığını kapatmak gibi amaçlara evrildiği görülmektedir (Bourdieu, 2017: 546). Günümüze baktığımızda ise halk sınıflarının zorunluluklar dışında

bedenlerine daha az zaman ayırıp daha az yatırım yapmaya devam etme özelliklerini kaybettiklerini görüyoruz (Odabaş, 2005: 159). Bu sebeple de düşük gelirli ve alt sosyoekonomik statüde kişilerin benzer estetik ameliyatlara yöneldiği görülmektedir.

Toplumsal sınıfın birçok karmaşıklığı barındıran sosyolojik bir yapı olduğu göz önüne alındığında bir estetik müşterisinin net olarak sınıf aidiyeti belirlenemez. Estetik işlemler ekonomik gelirin ötesinde statüye işaret eden beğeni ürünleri olduğu için sosyal sınıf, etnik köken, yaş ve cinsiyet hakkında bilgi verebilen, bireyin kişilik ve benlik kavramlarına da işaret eden sonuçlardır (Gimlin, 2006: 712-713).

K7: “Önemli olan aynaya baktığımda kendimi mutlu hissetmem iş hayatımda ya da flörtümde herkesin olduğu gibi beğenilmesi taraftarıyım. Bedenen değil ruhen beğenin daha önemli olduğunu düşünenlerdenim. Yani estetik yaptırsam da yaptırmasam da zaten ben kendimi beğeniyorum. Herkes olduğu gibi kendini beğenmeli sadece daha iyi hissetmek için işlem yaptırırım.”

K8: “Yüzüme yaptırdığım botoks ve dolgu işlemlerinin özellikle natürel görünmesini istedim. Doğal yapacağı konusunda doktoruma çok güvendim. Herhangi bir doktorda zaten yaptırmazdım. Mimiklerim bozulsaydı rahatsız olurum. Ben yüzde çok belirgin olan işlemleri beğenmiyorum.”

K9: “Ben estetik yapıldığı belli olsun istiyorum doğalcı değilim. Onun için iki göğüs ameliyatı yaptırdım dikkat çeksin istiyorum”.

K12: “Dolguyu kabul etmiyorum, dudak dolgusunu hiç beğenmiyorum bana plastik bebek gibi geliyor çok yapay oluyor ve itiyor yapay olmayacak doğal olacak. Yapay olanlara karşıyım doğal görünen bir badem göz hoşuma gidiyor. Ben buradayım diye bağırın estetiği sevmiyorum. Mesela ben gerektiği zaman botoks yaptırırım hatta annem gibi göz çevremde çizgiler olsa hemen işlem yaptırırdım. Burnumdaki kemerin beni çirkin yaptığına inanmıyorum ama bunu yaptırıp kendimi daha iyi hissedeceksem yani “ideal”e ulaşmak varken neden yaptırmamayım ki. Ben kendimi böyle sevmediğim için değil buna taktıysam bunu yaptırırım.”

K14: “Ben doğal sonuçları beğeniyorum. Şu an çevremizde 100 kadından 95’i aynı görünüme sahipler. Bu rahatsız edici ben öyle olmak istemiyorum. Herkesin burnu aynı dolgusu aynı kıyafeti bile aynı bu güzellik değil özentî bence, bu iyi bir şey değil. Estetik kendine ait gibi durmalı.”

K16: “Ben natürelciyim zaten kapalı/tesettürlü bir kadının doğal olmayan estetiği yaptırmasını da uygun bulmuyorum.”

K21: “Yaptırılan işlemler çok belirgin olsun istemem dozunda olsun, ben çok büyük dudak yaptırmam mesela. Estetik abartıya kaçmadığında yani herkesin kendi yapısı farklı kendi vücuduna özel ve uygun olduğunda güzel olur.”

Sınıf ilişkileriyle bağlantılı olan estetik operasyonların, üst sosyal tabakada beden yönetimi şekli olarak içselleştirildiği ve normalleştirildiği görülmektedir (Edmonds, 2009: 467). K7 ve K21’in estetik işlem beğenileri Bourdieu’nün üst toplumsal sınıf beğenisiyle paralellik arz etmektedir. Bedeninden asla rahatsızlık duymayan bu katılımcılara göre kişinin kendi bedeni kendine özel ve değerlidir, yapılan işlemler kendi bedenlerinde bütünleşince güzel ve özgün olur. Üst toplumsal sınıftan bir ailenin kızı olan K21 her bireyin bedeninin özel olduğunu vurgulamasının yanında 19 yaşında bir genç olarak güzelliğin hegemonik araçlarından olan estetik/medikal işlemlerin gerekliliğinin de farkındadır. K7’nin yaş olarak olgun olması beden ve beğeni konusunda üst toplumsal sınıf beğenisinin yerleşik halini örneklendirmektedir.

Plastik cerrahi alanı bedenini sürekli gözetim altında tutan orta sınıfın ‘normal’ ve ‘modern’ yönü haline gelmiştir. Estetik cerrahi güzellik ve sınıf kesişiminin çok incelikli olarak uygulandığı tıbbi tekniklerin birleştirildiği bir yerde durmaktadır. Genellikle orta sınıf bireyler K12’nin belirttiği gibi ‘daha mükemmel’ olmak, ‘ideal’e ulaşmak için estetik cerrahiyi kullanır (Edmonds, 2009: 482). Katılımcıların çoğu estetik işlemlerde doğal görünüm, abartılı olmayan yüz şeklini beğendiklerini söylediler. Genellikle sosyo ekonomik statü açısından orta kesim, yapmacık görüntüyü çirkin bulduklarını ifade etmekle birlikte estetik işlem yaptırmaktan vazgeçmemektedirler. Özellikle kadın katılımcılardan gelen bu yorumlar, kadınların kozmetik müdahalelerde doğal olmayan sonuçları sahte ve çirkin bulduklarını bir taraftan da estetik işlemlerle güzelliği eşdeğer tuttıklarını göstermektedir (Clarke, 2011:113). Kozmetik operasyonlar orta sınıf kadınlar için normal ve modern bir yön olurken bedene verilen ikinci bir şans olma durumuyla bir modernite refleksivitesi (Giddens, 2010: 27) haline gelmiştir.

2.5.7. Toplumsal Bir Ayrım unsuru Olarak Estetik (Estetik İşlemlerin Yaygınlaşması ile Ayrım Oluşturması/Ayrıştırıcılığının Değerlendirilmesi)

Üst toplumsal hiyerarşi bedenini her zaman güzel bulduğu için bedeni ile barışıktır (Bourdieu, 2017: 303-313). İlerleyen teknolojik imkânlar internet ve sosyal medya kullanımını hızla yaygınlaştırırken aynı bilgi ve ürünlere bütün toplumsal kategorilerin aynı anda ulaşabiliyor olması kültürel ayrışma sınırlarının belirginliğini ortadan kaldırmaktadır (Sunar ve Demiral, 2018: 46). Bu durumda yaşam tarzı ve kültür pratiklerini ayrım oluşturma üzerinden şekillendiren üst toplumsal grupların, toplumun her kesiminde yaptırılabilirliği olan estetik işlemler için ayrımsal habituslarını nasıl çalıştırdıklarını anlamlandırmak zorlaşmaktadır. Toplumda gündelik hayatın içerisine yerleşen ve yaygınlaşan estetik işlemlerle pratiklerini ayrım üzerinden oluşturan üst toplumsal hiyerarşinin kurduğu ilişki güzellik konusunda bir istisna oluşturabilir.

Güzelliğin modernite ve küreselleşmenin sosyo ekonomik dönüşümleriyle bağlantılı olarak tartışılması gereken bir kavram olduğunu savunan Alexander Edmonds kesin yapılandırmacı yaklaşımla güzelliği anlamlandırmayı yetersiz bulmaktadır. Çünkü güzellik diğer eşitsizliklere indirgenmemesi gereken, farklı bir sosyal deneyim alanıdır. Güzellik ve sağlığın değişen ahlaki ve ekonomik değerinin olduğuna dikkat çekmektedir (Edmonds, 2008: 151). Bu çalışma için yapılan görüşmelerde, sosyo ekonomik sınıfların kendilerini diğer sınıflardan ayırt edecek şekilde tüketim mallarını belirlediği yönündeki yapılandırmacı yaklaşımın kozmetik tüketimi ile örtüşmediği görülmüştür.

K2: “Bence herkes estetik işlemlere ulaşabilmeli ve estetik sıradanlaşmalı, isteyen yaptırabilmelidir.”(Alt orta gelir)

K5: “Özellikle üniversitede bundan 6-7 yıl önce çok nadir kızlar arasında estetikli olan vardı. Şimdi ise kızların hepsi bir tornadan çıkmış gibi onun için doğal burun farklı oldu, estetik olmuş olan burun değil, çünkü doğal olan daha az artık. Bu soruyu 6-7 yıl önce sorsaydınız evet estetik işlemler ayrım oluşturuyor derdim bir seçkinlik kazandırıyor derdim ama şimdi *bir şey ne kadar çok ve yaygınsa o kadar değersiz olur*. Bir üründen 100 tane varsa fiyatı 5 lira ama bir tane varsa sana özelse fiyatı çok yüksek oluyor bir şey ne kadar çoksa o kadar değersiz olur. Artık seküleri muhafazakârı dini kaygıları çok olanlar dahi estetik yaptırıyor.”

K7: “Estetik cerrahinin ayırım oluşturmak için yapılması taraftarı değilim. Bir ihtiyaç varsa, mesela burun kemerliyse ve görüntüsünden rahatsızsan nefes almakta zorluk çekiyorsan estetik yapılmalı kilo sorunun varsa kilo veremiyorsan yağ oranın çoksa liposuction yapılmalı bence bu bir ayrıcalık değil. (peki toplumsal olarak gözleminiz nedir özellikle belli gelir grubu içinde çok yaptırılan botoks gibi işlemlerin ayırım oluşturduğunu düşünüyor musunuz) hayır belli gelir grubuna göre bir seçkinlik olduğunu düşünmüyorum. Her gelir grubunda buna yönelim illaki var sadece Nişantaşı, Ulus, Etiler, Bağdat Caddesi’ndeki polikliniklerde değil her yerde her semtte artık bir plastik cerrah var cerrah yoksa vücuda dokunuş yapan bir uzman illaki var. Sadece gelir seviyesi yüksek olan insanların yöneldiği bir şey değil.”

K9: “İyi bir şey demek ki herkes görüntüsüne önem veriyor. Herkes yaptırıyor evet herkes beğenmediği yerini değiştiriyor, herkes bakımlı olmak istiyor (yaygınlaşması seni estetik işlemlerden soğutuyor mu) aksine daha çok gaza getiriyor yani normal çalışan biri bile yaptırırken sen kendine neden bakmıyorsun diyorum.” (üst gelir grubu)

K12: “Estetiğin yaygınlaşmasını çok abartılı olan işlemlerde mesela dudak dolgusu için çok itici buluyorum. Ben bir işlemi herkes yaptırıyor diye yaptırmam genelde herkesin yaptırdığı şeyi yaptırmama gibi bir eğilimim var. Aslında kötü ve abartılı görüntüler için böyle düşünüyorum, kötü örnekleri herkeste görmek itici geliyor zaten iyi yapılmış estetik anlaşılmaz.” (Orta gelir grubu)

K13: “Seçkin ve ayrıcalıklı insanlar estetik yaptırır gibi bir düşüncem yok parası olan herkes estetik yaptırır. Herkes yaptırdığı için bu işlemler alelade olmaz. Çok paran olması gerekmiyor bir şeyden kısarsın tatile gitmezsin onun yerine burun ameliyatı yaptırırsın. Sosyete de herkesin suratı aynı olmaya başladı. Bir mekâna gidiyorsun bakıyorsun her yerini yaptırmış aa burası eskort dolu diyorsun. Eskort gibi aşırı işlem yapılmış beden negatif etki yaratıyor bu kız kolay kız anlamında bir etkisi var. Deli gibi dudaklar aşırı protez tırnaklar... aşırı yapılmış işlemler negatif etki yaratıyor gece kulübüne kısa şort ve göğüs dekolte gitmek gibi.” (üst orta gelir)

K14: “Herkesin burnu aynı dolgusu aynı kıyafeti bile aynı bu güzellik değil özentî bence. Estetik kendine ait gibi durmalı. Estetik yaptırdım diye inanılmaz seçkin olduğumu düşünmüyorum, estetik yaptırdığım için diğer insanlardan daha ayrıcalıklı olmuyorum. Seçkinlik olduğunu düşünmüyorum ama ben çok dikkat ederim bir insanla konuşurken bile kendine bakmayan bir insanı çok umursamam. Kendine bile

bakmıyor ki diye düşünürüm. Ben de böyle bir ayrımcılık var. Yaygın olan şeyler genelde ayrıcalığını kaybeder.” (orta gelir grubu)

K15: “Sonuçta estetik pahalı bir şey herkes yaptıramıyor nasıl markalı –dünyaca ünlü sayılı markaları kastederek- çanta takmak senin zengin olduğunu gösteriyor onun gibi, botoksu herkes yaptıramaz. Belli bir yaştan sonra güzel, parlak bir cilt 20 yaştan bahsetmiyorum 40’lı yaşında bir kadın için buna belli bir para ve mesai harcandığını gösterir bu da onun statüsünü gösterir”.

K16: “Ben estetik işlemlerin ayırım oluşturduğunu düşünmüyorum çünkü bugün ihtiyacından arttıran her insan estetik yaptırabiliyor mesela normal bir insan 500 TL’ye ayakkabı alırken İtalyan bir ayakkabı 50 bin olabiliyor bu doktorlar için de geçerli mesela 5 bine de var 50 bine burun yapanda var onun için bunun bir lüks ve ayrıcalık olduğunu düşünmüyorum herkes bütçesine göre bir şeyler yaptırıyor. Bu devirde her şeye ulaşmak çok kolay. (Herkesin yaptırıyor olması bir aleladelik oluşturuyor mu?) ben de oluşturmadı herkesin yaptırdığı bir şey olarak sadece tırnak protezinden nefret ediyorum ama estetiği isteyen herkes yaptırın.”

K17: “Estetik işlemler lüks mağazadan alınmış elbise etkisi oluşturuyor. İş bulmak için aşk hayatında ve sosyal çevrede kesinlikle ayrıcalık oluşturuyor. Estetiğin yaygınlaşmasının tek sıkıntısı herkesin birbirine benzemeye başlamasıdır. Yoksa isteyen herkesin istediğini yaptırabiliyor olması çok güzel bir şey.” (orta gelir)

K20: “Bence yaygınlaşması herkesin ulaşabiliyor olması güzel bir şey herkes faydalansın isterim. Estetik işlemler fazlasıyla maddiyatla alakalı bir şeydir, para olmadan olmuyor. Ama herkesin duruşu başka olduğu için herkesin estetiği bedeninde taşıması başka oluyor.” (orta gelir)

Ayırım oluşturma yönünde geliştirdiği habitusu bedende somutlaşan üst toplumsal sınıfta estetik işlemler için durumun farklılaştığı görülmektedir. Bu grubun katılımcıları için estetik işlem yaptırmak ayırım oluşturan bir pratik değildir. Plastik cerrahinin gelir durumuyla doğrudan ilgili olduğu değişmeyen bir gerçekliktir. Sadece gelir durumuyla ilgili olmayan kesişimsel bağlamın içerisinde yer alan estetik işlemlerin ayırım pratiği oluşturmadığı anlaşılmaktadır. Estetik cerrahi işlem yaptırmak her toplumsal hiyerarşide görülebilmektedir. Estetik işlemler katılımcının da belirttiği gibi her semte ve her gelire uygun olarak yaygınlaşmış ve meşruluğunu (Pierre Bourdieu üst toplumsal sınıfın ayırım oluşturan pratikleri için meşru kavramını kullanır) kaybetmiştir. Gözlemler ve görüşmeler, belli semtlerde belli cerrahların statü olarak farklı konumlandırıldığını

göstermektedir. Bu farklılıklar üzerinden yapılan tercihlerin bir ayırım oluşturma durumu bu çalışmanın içeriğinde değildir. K7: “Bu işlemlerin yaygınlığını ulaşılabilir hale gelmesi olarak düşünüyorum ve bu iyi bir şey. Birisinin yaptırdı birisinin yaptıramaması güzel bir şey değil. Özüne indiğinizde bu bir tıbbi işlem ve bütün insanlığa ait olması gerekmiyor mu? Plastik cerrahi bir ihtiyaç olarak değerlendiriyorum. Belki eskiden lüks olarak görülebilirdi ama artık bu işlemleri yapan doktorlar her semtte her bütçeye göre var.”

K21: “Doğal olan artık daha nadir bulunan bir şey oldu daha özel oldu. Dolayısıyla estetik yaptırmak ayırım olamaz herkes yaptırıyor. Çok fazla estetik var ama yakışksız yapılanca iyi yapılmayınca çok kötü oluyor basit oluyor.”

K22: “Nişantaşı’na gittiğim zaman bakıyorum herkesin dudakları dolgu herkes bir yerlerini yaptırmış otobüse bindiğimde görüyorum ama isteyen yaptırmaması güzel bir şey kalite hiçbir zaman düşük olmaz sıradanlaşmaz. Kaliteli yapılan her işlem ayırım oluşturur.”

Katılımcıların çoğu estetik işlemleri ayırım oluşturan bir pratik olarak değil; fırsat eşitliği, demokrasi, tıbbi ilerleme ve teknolojik gelişimlerden herkesin faydalanabildiği bir durum olarak değerlendirmişlerdir. K5 herkes tarafından yaptırılabilir olan estetik işlemlerin ayırım oluşturan davranış olma özelliğini son on yılda yitirdiğini ifade etmiştir. K7 ve K16 estetik işlemlerin değil yaptırılan doktor ve mekânların ayırım oluşturduğunu ifade ettiler. Onlara göre her semte her bütçeye uygun işlem yaptırmak artık mümkün hale gelmiştir. Katılımcıların çoğunluğu güzelliğin, güzel olmak için yapılan işlemlerin ayırım oluşturma, ayrıcalık ve seçkinlik kazandırma gibi bir durumu olmamakla birlikte güzel ve iyi yapılan her işlemin kişiyi özel kılacağını belirttiler. Estetik işlemlerin ayrıcalık olduğunu, sadece parası olanın bu işlemleri yaptırabileceğini düşünen ve bunu lüks kıyafete benzeten katılımcılarda vardır.

Modern kadınlığın sembolü haline gelen plastik cerrahiye olan talep toplumsal hiyerarşiler arasında mimesis biçimlerinin ortaya çıktığı bir bağlamda yaygınlaşmaktadır (Edmonds, 2008: 481). Hayat tarzları ve bedenlerin sunumunu toplumsal statü göstergesi olarak konu edinmek oldukça karmaşık bir hal almıştır. Sınıflar arası iktidar dengeleri, tüketim kültürünün güçsüz olanların güçlü olanların tüketim pratik ve üsluplarıyla boy ölçüşebilirliğini sağlamasıyla kesin hatlarını yitirmiştir. Georg Simmel bir tarafta

imrenme, taklit ve eşitleşme; diğer tarafta bireysellik, ayırım ve farklılaşma eğilimlerinin toplumsal gruba bağlanma sağlarken öbür grupla arasında yapılan ayırma dikkat çekerken tam olarak bu durumun karmaşıklığına dikkat çekmiştir (Akt. Featherstone, 1996:182-190).

Bu konunun tartışılabilir başka bir boyutu daha vardır. Cerrahi ve cerrahi olmayan estetik işlemler üzerinden toplumsal bir ayırmanın oluşmadığı anlaşılmakla birlikte estetik işlemleri yaptırmakla belli bir toplumsal habitusun ilişkilendirildiği görülmektedir. Amerika’da bazı plastik cerrahlar estetik işlemlerin sadece belli toplumsal sınıf aidiyeti oluşturan ayırım üzerine kurulu habitusa sahip kişiler tarafından yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Onlara göre estetik işlemler mesafeyi koruyan diğer duygu ve davranışlarla birlikte var olmalıdır. Bu cerrahlar halk sınıflarının kozmetik prosedürler için uygun aday olup olmadığını sorgulamaktadırlar. Bu eleştirel sorgulayıcı bakış açıları “diş hekimine gitmemiş hastalarınız var, fakir olsaydım estetik yaptırmadan önce dişlerime bakardım” şeklinde ifade ettikleri cümlede net olarak görülmektedir. Amerika da bir devlet hastanesinin baş cerrahı estetik işlemleri eskiden daha kibar, daha elit, daha ince, cam kırmayan, yere tükürmeyen insanlar için yaptıklarını söylerken, ifadelerinde özlemle dolu ayırıştırıcı bir dil kullanmaktadır. Şimdi ise sokaktaki herkesin estetik işlemler için kendilerine geldiğini ve kliniklerini çok kirleten bu insanların estetik işini gerçekten berbat ettiklerini söylemektedir (Edmonds, 2008: 481). Cerrahın estetik işlemleri yaptırabiliyor olmakla ilişkilendirdiği habitus beklentisi, bu işlemleri yaptırıyor olmakla toplumsal hiyerarşinin gerekli olduğuna inandığını göstermektedir. Güzellik adına yapılan işlemlerin bizzat kendisi bir ayırım oluşturmaya da ayrımsal habitus alanına aidiyetliği vurgulanmaktadır.

2.5.8. Dini ve Ahlaki (Yapı) Hassasiyetlerle Estetik İşlemlerin Tercihi

Tarih boyunca her toplumda farklı şekillerde olmak üzere dinlerin, iktidarların ve ideolojilerin bedenlere müdahalesi olmuştur. Geçmişten bugüne dinler tüm ritüellerini, ibadetlerini, emir ve yasaklarını beden üzerinden gerçekleştirdiği için (Okumuş, 2011) Dini kuralların, emir ve yasakların, iyilik ve kötülüğün bedenle olan irtibatı bedeni dinlerin merkezine koymaktadır.

Türk toplumunun tarihi kültürel yapısında var olan İslam dininin yazılı ve sözlü kaynaklarının gelenekselleşen bilgileri, toplumsal ve ahlaki değerleri meydana getiren

yapıların bir parçasıdır. Toplumun genelinde din belirleyici bir değer oluştururken kişilerin aldıkları eğitim, yetiştikleri sosyal çevre, aile yapısı bu belirleyiciliğin düzeyini tayin eder. Geleneksel dini yapı, güzellik için bedene yapılan müdahaleleri yasaklamış, yaratılanın kutsal ve değiştirilemez olduğunu yazılı ve sözlü kaynaklarda kesin bir ifade ile belirtmiştir (Uçar, 2019; Apaydın, Aydın, Bardakoğlu, Çağrıcı, 2020: 60-63; Yalçın, 2017).

Katılımcıların tümü Türk toplumunda yerleşik dini bir yasak olan “Allah’ın yarattığı değiştirilmez” kuralını duyduklarını belirttiler. Özellikle küçük yaşlarda aileden veya yetiştikleri çevreden duyumla bu yasağın akıllarında kaldığını söylediler. Katılımcılardan bazıları estetik yaptırmayı düşündüklerinde bu inanç ile içsel bir sorgulama yaşamışlardır. Bu öğreti bazılarının sadece akıllarına gelen anlık bir düşünce etkisi gösterirken bazılarında içsel bir sorgulama sürecini yaşatmıştır. Dini inanç etkisinin düşünce süreci bireylerde farklı olsa da onların eylemlerini değiştirecek bir davranışa dönüşmemiş estetik yaptırmaktan vazgeçirecek bir etkisi olmamıştır. Dini kültürel yapının bireyin estetik tercihlerinde belirleyici olma özelliğinin yüksek oranda kaybolduğu (Yüksel, 2022) görülmektedir. Sadece bir katılımcı tesettürlü kadınlarda yüze yapılan dolgu ve botoks işlemlerinin abartılı olma durumunu tesettür ile bağdaştırmadığını görüş olarak beyan etmiştir. Fakat bu görüşü dini kültürel gelenekte yerleşik olan yaratılışa müdahalenin yasaklanmasından değil tesettürlü kadının görüntüsü ile bağdaştıramaması üzerinden oluşmuştur.

25 yaşında genç erkek katılımcının “böyle bir inanç var ama ben böyle düşünmüyorum” şeklinde verdiği cevap geçmişten gelen bugüne ulaşan dini yasaklayıcı söylemin varlığını sürdürdüğü göstermektedir. Bu söylemin davranışa dönüşen etkisinin olmadığı ve olamayacağı tüm katılımcılarla yapılan formel ve informel görüşme şekillerinde gözlemlenmiştir. Sadece üç katılımcıda oluşan içsel bir huzursuzluğun ameliyat olacakları vakte kadar sürdüğü ifade edilmiştir. Diğer katılımcılar ise sadece bu düşünceyi bildiklerini ama aksini düşündüklerini ifade etmekle yetindiler.

İçsel huzursuzluk yaşamış katılımcılardan biri Allah’ın kendisini cezalandırabileceğini düşünerek ameliyattan sonra burnunun başına bir kaza geleceği kaygısını ciddi anlamda yaşadığını belirtti. Ailesi ile birlikte yaşayan bu katılımcı asgari ücretle çalışıyor. Ailesi dini geleneğe çok sıkı bağlı annesi, abilerinin eşleri ve ablası çarşafli olup Kuran kursu

eğitimi almış bir yapı oluşturmaktadır. Dini yaşantı ve geleneğin ön planda olduğu ve belirleyici olduğu bir ailede –dini yasağa rağmen yapılan davranışın cezalandırılacağı- kaygısının yaşanıyor olması yapıya uygun bir durumdur. Kişinin bu yapıya rağmen estetik ameliyat yaptırıyor olması kişinin lise ve lisans eğitiminin dışında kendisinin Kuran kursu eğitimi almamış olması, ailenin en küçüğü olması ile ilişkilendirilebilir. Çünkü katılımcıya sorularımız dışında gerçekleştirdiğimiz görüşme ve sohbetlerde bu anlamda ifadelerde bulunmuştur.

K1: “Dini ve ahlaki kaygı yaşadım çünkü babamın ailesi namaza Kuran’a çok önem veren insanlardı. Ailem dine çok önem veren insanlardır ama yaşantılarına baktığımda diyorlar ama yaşamıyorlar çocuk olarak tabii ki onların sözlerinden çok etkileniyordum. Eskiden annem Allah seni böyle yaratmış özellikle bir burun en zor yaratılan yerdir sakın dalga geçme yaratıcının yaptığı asla değiştirilmez diye söylerdi. Ama kendim yaptırdıktan sonra asla vicdan azabı yaşamadım”.

Katılımcı Türkiye’ye tek başına yerleştikten sonra tamamen seküler bir yaşantıyı seçmiştir.

K2: “Öyle bir endişem olmadı din veya ahlaki çatışma hiç yaşamadım. Ailem çok muhafazakâr değildir.”

K4: “Hiç dini ve ahlaki kaygı yaşamadım çünkü kendine bakmamayı din olarak gösterdiler. Efendimiz temiz ve düzgün olmayı tavsiye etti. Mescitteki saçı düzelt öyle gel dedi, su da mı yok dedi hep düzgün olmayı öğütledi. Böyle hassas bir peygamberin ümmetiyiz. Bugün burnumu yaptırmak istesem aklıma din gelmez. Aslında ben kaş almanın bile günah olduğu öğretisiyle büyüdüm bacaklarımı bile evlendikten sonra almıştım. Cerrahi işlem yaptıracak olsam din ve ahlak aklıma gelmez.”

(15 yaşından itibaren başörtülü olduğunu 45 yaşında başörtü takmayı bıraktığını söyledi. Kendi ailesinin ve kocasının ailesinin dindar yaşantılarının olduğunu kocasının ise 10 yıldır dindarlıktan vazgeçtiği yönünde açıklama yapmıştır.)

K5: “Dini kaygı yaşadım Allah’ın yarattığı değiştirilmez inancıyla büyüdüm. Ben seküler biri gibi dursam da (namaz kılarken beni görenler şaşırır) mutaassıp kökenli bir aileye mensubum. O dini kaygıyı yaşadım ama ameliyattan sonra ilk aklıma gelen dini kaygı değil güzel oldu mu acaba sorusu oldu. Artık olan oldu bundan sonra

önemli olan güzel olup olmadığı ama çevremden dini bir baskı veya eleştiri alsaydım bende dini bir tedirginlik yaşırdım.”

K6: “Biraz vardı (neydi kafana takılan) yaratılanı değiştiriyorsun (bu inançla mı büyüdün) bu inançla büyümedim ama yetiştiğim yerden duydum yaptırdıktan sonra hiç düşünmedim ama.”

K7: “Yoo hayır tabii ki aklımın ucuna bile gelmedi”

K8: “Hiç yaşamadım hiç aklıma gelmedi işlemleri yaptırırken tereddüt bile etmedim. Medrese çıkışlıyım ama şunu öğrendim insan bir şeyle mutlu oluyorsa din onun önüne engel koymuyor bazı şeylere din engel değil din ahlakla tavırla ilgili bir şeydir.”

K9: “Hiç dini kaygı yaşamadım sonuçta kendi rahatsız olduğum hoşlanmadığım bir şey. Hiç aklıma din gelmedi”

K10: “Ben bunu çok uzun zaman istedim ama hiç dini açıdan düşünmemiştim ameliyattan bir gün önce aklıma geldi ve içime oturdu yarın ameliyatım var onu elde ettim isteğime kavuşunca bir şeyin değeri düşer ya (katı dini bir yapının içinde olan katılımcının elde etmek istediği şeyin dini öğretilerce yasaklanmış olması onu elde edene kadar gözünde değerli ulaşılmaz olması durumunu anlamlandırmaktadır) içimi korku sardı Allah’ım sen affet dedim. (Neden öyle hissettin sence)inancımıza göre Allah’ın yarattığına müdahale ediyorsun günahkar oluyorsun ama bir taraftan da çok istiyorum. Ameliyattan sonra da başıma bir şey gelir kaza geçirirsem burnum düşerse ve kırılırsa diye bekliyordum yani Allah beni cezalandıracak ben bunu hak ettim gibi ama sonra bu düşüncem geçti.”

K12: “Hiç dini kaygı yaşamadım. Çene ameliyatını yaptırma amacımın için de sağlıkta olduğu için zaten hiç düşünmedim ama burun ameliyatı için düşünüyorum mesela ahirette tekrar yaratıldığımda bu burnumla mı diğer burnumla mı yaratılacağımı merak ediyorum.”

K 13: “ameliyat öncesi ve sonrasında hiç dini düşünce ve kaygı yaşamadım.”

K14: “Yaşadım. İnançlı bir insanım böyle yaratıldım böyle uygun görüldü diye inandım hep. Yine ameliyat yaptırmaya karar versem aynı tedirginliği yaşarım cerrahi olmayan işlemler geçici olduğu için onları ilaç kullanmak gibi görüyorum, bozulana yapmak gibi ama ameliyat işleminde var olan bir şeyi başka bir şeye dönüştürüyorsun günah olabilir diye düşündüm ama düşüncede kaldı. Bugün bir

estetik ameliyat olacak olsam daha iyi olacağımı düşünüyorsam yaptırırım. O zaman da bende dini kaygı oluşur ama yaptırırım.”

Katılımcı çok dindar bir ailede yetişmediğini anne babasının ve kendisinin inançlı insanlar olduğu açıklamasını yapmıştır.

K15: “Hiç yaşamadım (imam hatip mezunuyum) botoksun günah olduğunu hiç düşünmedim bile ama ameliyat için belki ama yok ya düşünmem. Belki de günahdır hiç araştırmadım, araştırmaya ihtiyaç duymadım.”

K16: “Ben sol ideolojik kökenli çok rahat bir aileden geliyorum. O yüzden bu tarz şeyleri hiç düşünmem bile burnumu da memelerimi de yaptıracak olsam yaptırırım ama benim görüşüme göre kapalı bir kadın Allah rızası için bir şeylerden vazgeçmiş insandır bana göre kapalı bir kadının bağırarak dikkat çeken bir işlem yaptırması uygun değildir. Bazı insanlar ben para verdim belli olsun diyor ama ben kapalı insan için bu bağırarak estetiği uygun bulmuyorum.”

Böyle bir yorum katılımcının sol görüşlü bir ailede yetişip dindar bir erkekle evlendikten sonra başını örtmüş olmasıyla yakından ilgili olabilir. Bu özellikte tek katılımcı K16’dır. Yetiştirdiği çevre, büyüdüğü aile yapısı veya aldığı eğitim itibarıyla dini muhafazakâr kadınların başörtülü olmakla estetik işlemlerin uygun olmadığı yönünde hiçbir görüş bildirilmemesi beden bireyselleşmesi ve yeniden tanımlanan kimliklerin bireyselleşen beden üzerinden gerçekleştirilmesiyle ilgilidir. Türkiye’de başörtülü muhafazakâr kadınlar modern toplumun pratikleriyle sorunsuz bütünleşirken dini belirleyiciliğinde toplumda görünür olmak istenmemektedir (Yüksel, 2022).

K17: “Dini ve ahlaki kaygım şöyle oldu estetik yaptırmanın günah olduğu inancı toplumda yaygın bende bir düşündüm bunu duyduğum için ama insan mutlu olacaksa yaptırın bence. Ama ailem böyle bir inançla büyütmedi beni.”

K18: “Dini kaygı yaşamadım yaşamam da.”

K19: “Allah’ın verdiği değiştirilmez gibi yaygın bir inanç var ama ben öyle düşünmüyorum.”

K20: “Burun için eskiden beri günah derler ama bununla ilgili Kuran ne diyor bilmiyorum eskiden düşünürdüm şu an için olsa doğrusunu araştırmak lazım derim. Ama günah olduğunu düşünmüyorum kişinin kendini iyi hissetmesi önemli. Kapalı bir aile değiliz inançlı bir aileyiz. Botoksun günah olduğunu zaten hiç düşünmedim.”

K21: “Dini kaygı hiç yaşamadım dinen uygun olduğuna kendimi inandırmak istedim belki de. Kendimi başka birine çevirmiyorum ki sadece iyi hissetmek için yaptırıyorum.”

K22: “Botoks için dini kaygı hiç yaşamadım oradan buradan hocalar bir şeyler söylüyor ama psikolojinin önemli olduğunu vurgulayan fetva duyuyorum ve hemen ona sığınıyorum psikolojide bir sağlıktır neticede çünkü teknolojinin getirdiği imkânlardan yararlanmayı Allah emreder.”

Kişiler ameliyat öncesinde bedensel müdahale açıklamalarının merkezlerine meşru ihtiyaç dilini yerleştirirler. Özellikle kadınlarda görülen bu durum tıbbileştirme anlatıları üzerinden yapılır (Gimlin, 2012: 9). K12’nin ifadelerinde olduğu gibi estetik operasyonları tıbbileştirerek meşrulaştırma dilinin kullanılması K22’nin söylemlerinde de görülmektedir. Geleneksel dini yapının estetik işlemleri yasaklayan kesin duruşunun tıbbi meşrulaştırma üzerinden törpülendiği görülüyor. Modern kapitalist toplumlarda dünyevi alışkanlıkların din boyutunu yitirerek kalıcılığı olacağını belirten Weber’in çözümlemesinin haklılığı bir kez daha anlaşılmaktadır. Kişiler için modern olmak Marx’ın düşüncesindeki katı olan her şeyin buharlaşıp havaya karıştığı bir evrenin parçası olmaktır.

Güzellik uygulamalarının ve imajlarının neden olduğu fiziksel ve duygusal ıstırap gerçektir. Bir taraftan da güzellik uygulamaları kadınlar tarafından coşkuyla karşılanmaktadır. Kadın bedeni ve onun estetik değişimi, gelişen dünyada modernliği çevreleyen korkular ve özlemler için bir mihenk taşı işlevi görebilir. Kùltürler arası güzellik uygulamalarına ataerkil analitik merceğin uygulanması, yerel ekonomik baskılara ve hareketlilik isteklerine dikkat edilerek dengelenmelidir. Dünyanın bazı yerlerinde, güzellik uygulamaları -rahatsız edici vücut biçimleri de dahil olmak üzere- bazı kadınlar tarafından aktif olarak benimsenirken sosyalist ya da dini ideolojileri savunan kadınlar tarafından direnç gösterilmektedir. Örneğin şehvet, zarafet ve sıcaklığı kucaklayan bedensel bir kùltür hakimiyetinde olan Brezilya’da plastik cerrahi bedene yabancılaşmanın aksine kùltürel beden sevgisinden beslenen etik değerlerle ilgilidir (Edmonds, 2009: 486). Türkiye’de katılımcılar özelinde baktığımızda bireylerin estetik operasyon kararlarında kùltürel dini kuralların içsel huzursuzluk yaratabildiği görüldü. Ancak kişilerin estetik davranışlarını etkileyen radikal dini bir tutum gözlemlenmemiştir.

2.5.9. Medya/Kitle İletişim Araçları ve Ünlü Kültü Etkisi ve Estetik İşlem Tercihleri

Teknolojik gelişmeler iletişim araçlarının kullanımını yaygınlaştırırken küresel boyut kazanan medya organları yaşam alanlarına hızla yerleşmektedir. Yaşam alanının simgesel bir parçası olan güzellik üzerine ideal oluşturan ve güzelliğin içeriğini dolduran televizyon, internet, kitle iletişim araçları daima genç, güzel ve alımlı bedenleri hedefler (Timurturk, 2009b: 105-106).

Medya araçları ve sosyal medya platformları insanların en çok etkileşimde bulunduğu ve tüketim ilişkileriyle bağlantılı olan alanlardır. Tüketicilerinin duygu, düşünce ve anlayışlarını etkileyen bu platformlar ortak beğeni ve estetik tercihlerde kitlesel sonuçlar elde etmektedir. Tüketicilerinin üzerinde çeşitli anlamlar inşa edebilen bu platformlar tercih, beğeni, alışkanlıklar ve paylaşım olanakları sunarken kişilerin duygularını görüntü boyutunda yoğunlaştırmasını sağlarlar. Bu şekilde davranış ve tüketim tercihlerinde çabuk etkilenen bireyler yaratırlar (Aslan, 2014: 595-597). Kitle iletişim araçlarına internet teknolojisinin entegre edilmesi sosyal medya kullanımı yönünde hızla yayılmaktadır. Her toplumsal kategoride kullanımı yaygınlaşan bu hesaplar kullanıcılarına kendi içeriğini yaratma dönüştürme ve değiştirebilme yetkisini verdiği için kullanıcılar kendi hesaplarından video, ses, resim ve metin paylaşımları yapabilmektedirler. Yüz yüze iletişimin kısıtlandığı modern hayatta sosyal medya kullanıcılarına zamansız ve sınırsız iletişim ve paylaşım olanakları sunmaktadır (Eraslan ve Eser, 2015: 3-33). Paylaşımları kişinin kendisinin yönetebiliyor olması ve sosyal medya üzerinden paylaşılan görüntülere çok çabuk ulaşılabilmesi bireylerin estetik bedene ulaşabilmelerinde belirleyici olabilmektedir (Cengiz, 2006). Sosyal medya hesapları başta olmak üzere tüm medya araçları, reklamlar ve web siteleri üzerinden yayınlanan kozmetik cerrahiyi konu alan içerikler halkın “ideal” güzellik standartlarına ilişkin algısını değiştirerek, doğal yollarla elde edilemeyen güzellik beklentilerini yükseltmektedir. Yüksek beklentili güzellik idealinin beden temsiliyeti ünlüler üzerinden gerçekleştirildiği için ünlülerin beden görünüm tercihleri bireyler için model oluşturmaktadır. Özellikle sosyal medya “ikon” ve “fenomen”leri, “influencer” olarak adlandırılan modeller güzellik tercihlerinde belirleyici olmaktadır (Abraham and Zuckerman 2011: 483). Paylaşılan ünlülerin mükemmel beden görüntülerini ulaşılması gereken ideale dönüştürerek tek bir düşünce veya biçimi meşrulaştıran medya, bu yönüyle simgesel şiddetin uygulandığı bir alana dönüşür (Doğan, 2018: 14-15). Bu sebeple Pierre

Bourdieu medya ve reklamları sembolik tahakküm araçları olarak değerlendirir (Ricciardelli ve Clow, 2009: 106-107).

K4: “İlk botoksu ünlü cerrah Yaptırdım. O’na yaptırmam sosyal medya üzerinden verilmiş bir karardı. İnsanlar kimi tercih etmişler diye baktım ne yapıyorlar kimi tercih ediyorlar diye araştırdım. Bey’e öyle karar verdim ama işin içine girdikten sonra kendi seçimimi ben belirledim. Bizler dışardaki enerjinin yönettiği insanlarız bunu kimse inkâr edemez. O zaman estetik çok yaygın değildi ama en iyisi kim diye ararken O’nu buldum. Bu konuda kendi görüşümü oturtana kadar aynı cerraha devam ettim. Sonra kapitalist sistemin içine çok dahil olduğunu görünce artık O’ndan ayrıldım. İnsan bir konuda kendi görüşünü oturtunca kendi tercihini belirliyor.”

K6: “İşlemleri yaptırmış erkekleri sosyal medyada takip ediyorum. Sosyal medyanın çok etkisi oluyor çünkü toplum bunu talep ediyor hiç yaptırmayanlar toplumun dışında kalıyor.”

K9: “Sosyal medyada bakıyorum herkes silikon yaptırıyor. Eda Taşpınar ve Serenay Sarıkaya’dan çok etkilenmiştim. İlk ameliyatımda çok bilgim yoktu ama ikincisinde daha çok araştırdım tam Serenay Sarıkaya gibi olsun istedim. Hala sosyal medyadaki paylaşımlar dikkatimi çekiyor ve takip ediyorum, bakıyorum. İkinci ameliyattan sonra daha göğsümü küçük buluyorum. İlk doktoruma öneri üzerine gittim ama doktora karar vermek için sosyal medya etkili bence, bir influencer yaptırdı kime yaptırmış diye bakıyorsun. Beni etkiliyor güzel burun yapan doktorlara çok bakıyorum. Nazım Çerkes’i influencerlardan öğrendim, yoksa bilmiyordum”.

K13: “İnfluencer, icon, youtuber benim zamanımda yoktu referansla doktoruma gittim şu an olsa kim nereye gitmiş diye illaki bakardım ama şimdi de bakıyorum sosyal medya da kim ne yaptırıyor nasıl yaptırıyor bakıyorum.”

K14: “Sosyal medyada öncesi sonrası paylaşımlara bakarım etkiler beni botoks yaptıracağım doktorun yaptığı işlemlere hastaların memnuniyetine bakarım. Dolgu yaptırmaya karar verdiğimde hangi doktoru seçsem diye baktım.”

Katılımcıların çoğu sosyal medyada paylaşılan estetik işlemlerin öncesi sonrası görüntülerine bakarak fikir edinmektedirler. Estetik ameliyat yapma kararını sadece sosyal medya etkisiyle alan katılımcı yoktur. Ameliyat yapacak doktor seçimini arkadaş çevresinden tavsiyeler ile gerçekleştirirken doktor ve yaptığı operasyonlarla ilgili fikir

edinmek için sosyal medyadan destek almışlardır. Sosyal medyanın oluşturduğu beden algısının özellikle cerrahi olmayan uygulamalardan botoks ve dolgu işlemlerinin tercihinde çok belirleyici olduğu görülmüştür.

K15: “Göz ameliyatımı yaptırdığım doktorumu tavsiye üzerine belirledim ama botoks sosyal medyadan takip ettiğim bir kızdan öğrendiğim doktora yaptırdım. İşlem yaptırmaya ikna olmamda sosyal medyanın çok etkisi var. Orada bakıyorum herkes yaptırıyor. Aa, o yaptırmış ne güzel olmuş diyorum hevesleniyorum.”

K16: “Doktorumu sosyal medyadan belirledim sosyal medyadan öncesi sonrası işlem görüntülere hala çok bakarım.”

K17: “Birçok işlem yaptırmak istiyorum mesela ip askı istiyorum. Ben bir estetik merkezinde çalışıyorum ama buradan etkilenmekten çok sosyal medyadan görüyorum badem göz çok hoşuma gidiyor. Kişinin bakışı yüzü direk değişiyor. Sosyal medyada influencer icon gibi insanları özellikle takip etmiyorum ama keşfete düşen işlem sonuçlarını çok izlerim badem göz yaptırmış olanların görüntüleri çok hoşuma gidiyor.”

K18: “Sosyal medyayı çok kullanırm ve beni çok etkiledi. Yaptırılan işlemlerin öncesi sonrası görüntülerine çok bakarım, çok karşılaştırma yaparım arkadaşlara buradan beğendiğim doktoru veya işlemi tavsiye edebiliyorum. Erkekler değil ama kadınlar daha güzel olma, arkadaşından daha iyi olma önceki halinden daha iyi olma üzerinden hareket etme durumu çok oluyor. Biz erkekler kadınlara göre böyle bir arzu hissetmiyoruz. Çevremizdeki erkekler çok yaptırmadığı için böyle bir yarışa girmiyoruz ama kadınlar böyle değil.”

K19: “Sosyal medya çok önemli bir faktör. Tüm gençler sosyal medyadan gördüklerinden çok etkileniyorlar ama ben etkilenmem.”

K20: “Sosyal medya paylaşımlarına illa ki bakarım ama influencerların inandırıcılığı yok benim için reklamlar üzerinden para kazanıyorlar neticede. Estetik hastaların öncesi ve sonrası paylaşımlarına bakarım ama kararlarımı belirlemez.”

K22: “Şimdi her şey çok değişti herkes intagramdan her şeyi görüyor ve imreniyor. Sosyal medyadan bazı doktorları ve yaptıkları işlemleri takip ediyorum. Doktor seçiminde sosyal medya beni etkiler.”

Medya araçlarının her birinin farklı şekilde ve oranda (televizyon, dergiler, müzik videoları, gazete ve tüm yazılı ve sözlü medya organları) kadınların ve erkeklerin beden imajlarında etkili oldukları anlaşıyor. Medya; sosyal karşılaştırma, değerlendirme için nesnel veya açık kriterler olmadığında bireylere kendi niteliklerini değerlendirmeleri için bir araç haline gelebiliyor. Beden imajı üzerine yapılan araştırmalar medyanın sosyal karşılaştırma yoluyla görünüm memnuniyetini etkileme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bedenin çekiciliğinin önemine dair mesajlara maruz kalan bireylerde beden görüntüleriyle ilgili endişeler arttığı için onlar kültürel standartları oluşturan çeşitli araçları kullanmaya açık hale geliyorlar (Markey and Markey, 2010: 165-169).

Kadınların çoğunluğu ünlülerin, medya icon ve influencerların kozmetik cerrahi müdahale sonuçlarını, doğal olmayan, sahte hatta çirkin olduğu iddiasıyla suçlarken bir taraftan da estetik işlemlerle güzelliği eşdeğer tutmaktadırlar. Paylaşılan fotoğraflar ve görüntülerin dijital olarak değiştirilmiş olduğunu bilmelerine rağmen kadınlar o görüntüleri elde etme arzusu içinde kozmetik işlemlere ilgi duyuyorlar. Güzellik müdahalelerini tüketmek ve bedenlerini daha iyi görünecek şekilde disipline etmek ve değiştirmek için adeta baskı hissediyorlar. Kadınlar, deneyimledikleri baskının bir kısmının, ideal kadınsı güzelliğe ilişkin medya mesajlarının her yerde bulunmasından kaynaklandığını düşünmektedirler. Medyanın sürekli genç, kırışksız ve zayıf olma ihtiyacı üzerine verdiği mesaj bombardımanı aynı zamanda kadınların gündelik hayatta karşılaştığı cinsiyetçi ve yaş ayrımcılığına dayalı ideolojileri de güçlendirmektedir. Ancak kadınlar bu toplumsal gözetim baskısını hissetmelerine yönelik anlamlara karşı ciddi bir direnç gösterme isteği duymamaktadırlar. Medya araçları ve sosyal medya üzerinden kadınları içeri çeken girdabın farkında olmalarına rağmen buna karşı durmak için tam gönüllü olmayan kadınlar aksine bilerek kendilerini bu akışa bırakmaktadırlar (Laura Hurd Clarke, 2011: 113-115).

Amerikan Estetik Plastik Cerrahi Derneği, cerrahi olmayan kozmetik prosedürlerin yıllık yaptırma oranında küresel boyutta ciddi artışın olmasının nedenleri arasında yüksek harcanabilir gelir, medya tasvirleri ve damgalanmayı ilk sıralara koymaktadır. Kozmetik cerrahi olasılığını cinsiyet, benlik saygısı, beden imajı öncelikli güçlendirmekle birlikte ünlü kültü etkisinin en az onlar kadar belirleyici olduğu tespit edilmiştir (Abraham and Zuckerman 2011: 453-483). Bu tespitlerle paralel olarak, yapılan görüşmelerde tüm katılımcıların özellikle sosyal medya üzerinden estetik işlemlerle ilgili görüntüleri ve

cerrahların paylaşımlarını sıkı takip ettikleri görülmüştür. Bazı estetik işlemlerin yaptırılma kararını vermek için kişileri özendiren ve cesaretlendiren etkilerin yaşanması normalleşmektedir. Bireyler sosyal medya paylaşımlarını yakından takip ederek beden imajlarını oluşturmaktan rahatsız olmamakla birlikte herkesin yaptırdığı şeylere uyum sağladığını düşünerek normalleştiği hissini yaşamaktadır.

2.5.10. Değişen Toplumsal Güzellik Algısı ve Beden

Toplumsal alanda anlam ve değerlerle donatılan bireylerin fiziksel görünümle ilgili algılarını içinde bulundukları toplum oluşturur. Böylece bireyler görünüşlerini, toplumun çekici, anlamlı ve değerli bulduğu şeylere dayanarak değerlendirir. Bourdieu'nun sanat ve estetik analizi çalışmasında ilişkilendirdiği gibi sanat severin gözü nasıl ki tarihin ürünüyse aynı şekilde fiziksel görünümün nasıl algılandığı da toplumun ürünüdür (Ricciardelli and Clow, 2009: 105-106). Beden üzerinden oluşan güzellik algısı da toplumsal süreçte değişerek dönüşerek oluşturulacaktır. Kültürün geldiği nokta ile ilişkili olan güzellik geçmişte bir şans ve kader meselesi iken bedenin yeniden şekillendirilebileceği yönündeki modern inanç ile satın alınabilir bir ürüne dönüşmüştür (Wallace ve Wolf, 2004: 437-438). Neoliberal Latin Amerika'dan post-sosyalist Çin'e kadar gelişmekte olan dünya ülkelerinde güzelliğin kozmetik cerrahi üzerinden kazanılması yaygınlaşmıştır (Edmonds: 2007). Modern tıbbın imkânları modernitenin serbest bıraktığı arzular, endişeler ve özlemlerle kesiştikçe güzellik daha karmaşık bir hal almaktadır (Edmonds, 2008: 158-159).

K4: “Eşim cilt bakımı bile yaptırmamı istemezdi işlem yaptıran kadınları görüyoruz sen sakın yaptıрма çok güzelsin zaten derdi. Sonra dudağın ince mi senin dedi ilk önce dudağıma taktı.” “Ben artık insanların kendi özüyle barışık olmadığını hep dışardan bir takviye gelince kendini iyi hissedeceğini düşünüyorum. Bir kadının memesi çok önemlidir bir meme çok pörsüdüyse veya çok kilo verdiği için sarkmalar çok kötüyse bundan sebep eşi ve kendi ihtiyaç duyabilir ama ben diyorum ki insan kendini o seviyeye getirmeden kendine sahip olmalı. Ben badem gözlü bir kadınsam çekik gözlü olmayı istemem tuhaf olur ben ilk önce yaratılışımı sevmeliyim sonra yaşadığım hayattan dolayı vücudumda deformasyon olmuşsa ona müdahale edebilirim.”

K6: “Ben kız arkadaşımın güzel görünmesini isterim ama natürel olmalı mesela dudağın şişmesi, burun havada bana itici geliyor.”

K3, K20 ve K4 çatık kaş ifadelerinden dolayı çevresinden aldığı tepkiler üzerine botoks yaptırmaya başladıklarını ifade ettiler. Doğal seyrinde kaş ve alın bölgesinde oluşan çizgiler doğal yaş alma sürecinin sonucu değil agresif ve sinirli kişilik belirtisi olarak algılanır olmuştur. Botoks ile sabitlenmiş kas hareketlerinin sağladığı çizgisiz alın ve göz çevresi ise ‘güzel’ yüz tanımı için gereklilik halini almıştır.

Katılımcılara güzellik algıları ve güzelliğin estetikle ilişkisi üzerine düşüncelerini sordüğümüzda geçmişte olduğu gibi güzelliğin sadece doğuştan getirilen kadersel bir durum olarak algılanmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların gerek kendileri gerekse yakın çevrelerindeki kişiler güzel ve bakımlı olmak, güzelleşmek için bedene veya yüz bölgelerine estetik işlem yapılmasını gerekli görmektedirler. Beden doğuştan verili olan üzerinden güzel olamaz güzel olsa bile daha güzel olmak için doğal sürecine terk edilemez. Katılımcıların hepsinde bu kanaatin az veya çok yer edindiği anlaşılmaktadır.

2.5.11. Sosyal Sermaye ve Estetik İşlemler

Toplumda kişileri birbirine yaklaştıran veya ayırtıran tüketim pratikleri üzerinden gerçekleşen tercih ve beğenilerdir. Bu beğeni ve tercihler toplumsal grupların birbirinden ayrımını ve yakınlığını gerçekleştiren habitusu oluşturur. Böylece kişilerin tüketimleri üzerinden sosyal sermayeleri kazanılmış olur. “Belli bir habitusun üyesi olmak adına gereken sosyal sermayenin temeli” tüketimden geçer. Bireyler belli bir sosyal sermayeyi elde etmek için gereken tüketim şekline baskılanmaktadırlar (Çetin, 2018: 198). Pierre Bourdieu’nün sosyal sermaye kavramını kişilerin belli statülere kavuşması ve bu statüleri kazanırken hangi kaynaklardan desteklendiği üzerinden tanımlaması (Şan, 2008: 78), güzellik/estetik operasyonların sosyal sermaye ile ilişkilendirileceği açık bir alan oluşturmaktadır.

Yaptırılan estetik işlemlerin kazandırdığı güzellik, kişilerin arkadaş ilişkilerini, iş ilişkilerini, toplumsal gruplarla birlikteliklerini olumlu yönde pekiştiren bir etkiye sahiptir. Güzellik kişileri sosyal ortamlarda daha etkili kılan bir sermayeye dönüşebilmektedir.

Sosyalleşme konusunda tatmin edici unsurları kullanmada en fedakâr olan küçük burjuvazi, gösterişçi olarak nitelendirilebilecek harcamaları savurganlık değil belli yaşam tarzının gereği olarak gerçekleştirir. Onlar için zorunluluk olarak görülebilecek bu

unsurlar sosyal sermaye oluşumunu gerçekleştirici yatırımlardır (Bourdieu, 2017: 542). Bu sebeple estetik işlemlerin sosyal sermaye açısından kazanç sağlama durumu en çok orta sınıf içinde görülecektir.

K2: “Kiloları nedeniyle toplumdan dışlanmış, sevgili bulamamış insanların zayıflama operasyonları yaptırması onlara insan ilişkilerinde avantaj sağlar.”

K8: “Toplumda güzel olanlar hep ön plandadır, tıpkı güzel giyinen insanlar gibi. Yakın çevremizde, iş hayatımızda her ortamda insanların güzel olanları daha çok önemsediklerine şahit oluyoruz.”

K9: “Gerek iş hayatımda gerek arkadaş çevremde ‘göğsün çok güzel estetik mi? Dudakların çok güzel estetik mi?’ diye hep soruyorlar. Bu benim çok hoşuma gidiyor. İnsan ilişkilerinde ilgi ve beğeni oluşturuyor.”

K12: “Estetikten kasıt güzellikse Kesinlikle toplumsal avantaj sağlıyor hatta +10 önde sayılabilecek kadar etkili oluyor. İnsanı arkadaş çevresinde ön plana çıkarıyor ve popüler yapıyor. Mesela üniversitede okurken en yakışıklı çocuk benimle çıktığı için kızlar arasında çok popüler olmuştum, bütün kızlar beni tanıyorlardı. Güzel olanların her ortamda ayrıcalıklı ve ön planda olduğu bir gerçektir; iş hayatında da arkadaş çevresinde de.”

K13: “Kesinlikle toplumsal avantaj sağlıyor küçük müdahaleler çok abartı olmayan burun, abartı olmayan dudak dolgusu. İş başvurularında artık tüm CV’lerde fotoğraf var iş alımında sosyal hayatta görünüm çok önemli. Bir yere gidiyorsun güzel kıyafetli ve bakımlı insan önünde kapılar açılıyor taksici daha kibar davranıyor Beymen mağazasında çalışanlar bile seninle daha çok ilgileniyor.”

K14: “Botoksu yeni yaptırdığımda arkadaşlarım cildin çok parlamış diyorlar. Bunu duymak bana özgüven veriyor, iş arkadaşlarıma karşı daha güler yüzlü ve pozitif oluyorum. Kadın veya erkek fark etmez iş hayatında güzel olan 1-0 önde olur.”

K15: “Estetiksiz insana göre estetik yaptırmış kişinin kendine bakan kendine saygısı olan bir insan imajı oluyor. Bu imaj kişinin diğer insanlarla olan tüm ilişkilerinde pozitif yönde etki oluşturuyor.”

K16: “Günümüzde tüm ilişkiler görsellik ve güzellik üzerine kurulu bence. Özellikle iş başvurularında güzel yüz ve giyim çok önemli oluyor. Bugün insanlar çirkin

olanlarla görüşmüyorlar bile. İnsanlar taktığın çantaya, bindiğin arabaya giydiğin kıyafete göre sana değer veriyor.”

Bireylerin toplumda güvendiği fertlerle bütünleşebilme derecesine işaret eden sosyal sermaye ilişkiler ağına işaret eder. Kişiler arası ilişkileri etkileyen yapılar vardır. Sembolik bir yapı olan güzelliğin elde edilme aracı olarak estetik işlemler kişilerin ilişki ağlarını etkileyen modern bir etkidir. Dolayısıyla ilişkiler ağına işaret eden sosyal sermaye estetik işlemlerle ilişkili olabilir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların kozmetiğin sosyal sermayeye kaynak sağladığı ve onu pekiştirdiği durumları tecrübe ettikleri görüldü. Katılımcıların çoğunun yaşadığı tecrübe ve gözlemler güzelliğin sosyal ilişkilerde etkin bir unsur olduğu kanaatini oluşturmuştur. İş arkadaşlıkları ve özel arkadaşlıklarda güzelliğin pozitif katkılarını birçoğu yaşadıkları deneyimleri anlatarak örneklendirdiler. Alışveriş yaptıkları mağazalarda, oturdukları restoran ve kafelerde bakımlı oldukları ve güzel giyindikleri zaman daha çok ilgi gördüklerini belirtenler de oldu. Katılımcıların kanaatleri ve yaşamlarından verdikleri örnekler gösteriyor ki estetik işlemler kişiler arası ilişkiler üzerinde avantaj sağlayabilen bir etki oluşturmaktadır.

2.5.12. Simgesel Sermaye ve Güzel/Estetik Beden

Yaşam tarzını oluşturan ayrıştırıcı özelliklerden biri olarak beden, sağladığı fayda ve iktidar biçimleriyle simgesel sermaye oluşturan olguların başında gelir. Simgesel sermaye yaşam tarzlarının etrafında oluşan algı ve beğeni şemalarıyla donanan bireylerin veya grupların ilişkilerinde var edilir. Yaşam tarzı oluşturan her pratik mutlaka ayrıştırıcı değerden nasibini alarak toplumsal bir konum ifade eder. Pratikler farklı toplumlarda farklı zamanlarda farklı konumsal değerler alabilir. Aynı fiziksel özelliğin zayıf veya şişman bedeninin, esmer veya beyaz tenin farklı toplumlarda farklı zamanlarda değişen değeri buna örnek verilebilir. Bir pratiğin değeri iktisadi temelde oluşurken o pratiğin ayrıştırıcı değerinin diğer ucu simgesel anlamında oluşur (Bourdieu, 2014b: 199).

Bazı kişilerin yaşam tarzı haline gelen estetik işlemler bazı kişiler için hayatında bir kere yaptırabildiği bir pratik olarak simgesel değerleri temsil eder. Simgesel bir olgu olan güzelliğin elde etme aracı olan estetik işlemler modern bedene simgesel sermaye olarak dönüş sağlar.

K1: “Aaa burnunuzu mu yaptırdınız? Kaşınızı nerede yaptırdınız? Burnunuzu kim yaptı? Liposuction var mı? Bu sorular bana çok soruluyor. O zaman karşı tarafta ilgi

ve merak oluřturduđumu dűřűnűyorum. Meslek hayatımda, uezel hayatımda, sosyal medyada bir řey paylařtıđımda dudaklarını kim yaptı burnunu kim yaptı ben de yaptırmak istiyorum diyorlar görünűm uezemli sonuđa.”

K2: “Benim için eř, sevgili ve arkadař edinmede dođrudan bir avantaj sađlamadı. Çünkü benimki büyük bir operasyon deđildi. Ama çok kilolu insanların zayıflamaya dair yaptırdıđı operasyonların avantaj sađlamıř olabileceđini dűřűnűyorum. Kiloları yüzűnden toplumdan dıřlanmış sevgili bulamamıř insanlar çok var.

K6: “Daha ayrıcalıklı, sećkin oluyorsunuz insanın enerjisi deđiřiyor. İnsanın enerjisi deđiřirse davranıřları deđiřir, hayatı deđiřir. Yüzűnűn tam ortasında problem olan biriyle olmayan birinin enerjisi aynı deđil bence (problem den güzel olmayanı kastediyor) insanlar direk o noktaya bakabiliyorlar. Güzellik ve estetikten uezde daha uezemli iyi hissettiren kriterler elbette var ama bu çok uezemli bence. Kendini daha iyi ifade ettiđin için dikkat edilen oluyorsun.”

K8: “Toplumda güzel olan her zaman bir adım uezdedir. Fiziki olarak giyim kuşam olarak güzel olan iş hayatında yakın uezresinde hep bir tık uezdedir. İnsanlar bakıyor bakmadıklarını /uezem vermediklerini söylesele de güzelliğe uezem veriyorlar.”

K9: “Statű kazandırmıyor ama insanların dikkatini uezekiyor insanlar sizi merak ediyor. Girdiđim iř yerinde hemen iřlemleri kime yaptırdıđımı soruyorlar dikkat uezekiyor yeni girdiđim her ortamda. Sećkinlik deđil ayrıcalık deđil ama dikkat uezekiyor.”

K12: “İř hayatında güzel olan daha ayrıcalıklıdır. (iř hayatında yaşadığı bir tecrűbeyi anlatıyor) benim için iř hayatında adalet esastır ama toplumsal gerćeklik aćısından arkadaş ve iř uezresinde ayrıcalık sağladığını görűyorum. Mesela sosyal medya hesabını yeni edindim güzel fotoğraf paylaştığımda beğeni ve takip sayısı artıyor.”

K13: “Kesinlikle avantaj ama ařırı ařırı estetikli görünű için avantaj deđil bence. Kűçük műdahaleler çok abartı olmayan burun, abartı olmayan dudak dolgusu evet avantaj. İř bařvurularında, iř alımında artık tüm CV’lerde fotođraf var hatta sosyal hayatta. Bir yere gidiyorsun güzel kıyafetli ve bakımlı insan uezűnde kapılar aćılıyor taksici daha kibar davranıyor Beymen mađazasında uezalıřanlar bile seninle daha çok ilgileniyor.”

Güzellik gećmiřten bugűne var olan uezellikle kadınları etkisi altına alan sosyal boyutlarıyla simgesel bir olgudur. Katılımcıların verdikleri cevaplardan anlaşılıyor ki yaptırdıkları tüm estetik işlemler kendilerine daha iyi ve uezel oldukları hissi yaşatıyor.

Onlara bu hissi yaşatan sosyo kültürel birçok etki var. Bu etkiler güzel bedeninin temsil ettiği simgesel anlamlar üzerinden oluşmaktadır. Estetiğin toplumsal avantajlar sağladığı düşünülürken bu avantajlar tam olarak tanımlanamamakta somut olarak örneklendirilememektedir. Katılımcılardan yaşamları üzerinden örnekler vermeleri istendiğinde bazıları gözlemleri, izlenim ve görüşleri üzerinden fikirlerini beyan etmekte yetindiler. Bazı katılımcılar ise estetik işlemlerin zenginliği temsil ettiği için kamusal alanlarda ilgi gördüklerini belirttiler. Estetiğin bireyin kendine verdiği değer ve özeni temsil ettiğini düşünenler ise yaptırdıkları işlemlerle ilgili kendilerine yöneltilen soru ve yorumlardan mutlu olduklarını söylediler. Estetiğin beden temsiliyeti tüketim pratiği olarak ilişkili olduğu bağlamlar, toplumsal hiyerarşi ve bir mimesis oluşturması gibi etkenlerle bağlantılıdır.

2.5.13. Hegemonya/Tahakküm Olarak Güzellik ve Estetik İşlemler

Günümüz modern toplumunda güzellik ve güzelleşme çabaları çok farklı anamlanmakta ve yaşanmaktadır. Kişilerin toplumsal özgüveni için bir şart haline getirilen güzellik medikal teknolojik bir ürün haline dönüşmüştür. Güzelliğin tıbbileştirildiği tıbbında estetikleştirildiği görülürken güzellik toplumsal bir tahakküm oluşturmaktadır. Güç ilişkilerinin belirlediği somut yaşam biçimlerini kapsayan kültürel hegemonya kavramı bedene dair belirlenen biçimlerde rıza ve baskının iç içe geçen karmaşasını göstermektedir (Crehan, 2006: 146-149). Birçok şekle bürünebilen bu güç ilişkileri farklı bağlamlarda farklı şekiller alırken sınıfsal gerçekliğin nasıl yaşandığını gösteren kültür içinde var olur. Küreselleşen dünyanın hegemonik kabulleri içinde kültürel hegemonyanın bir parçasını oluşturan güzellik beden iktidarı haline dönüşürken estetikleşen tıbbın güzelliğin rotasını belirleyen tahakküm aracına dönüştüğü görülmektedir.

K10: “Burun estetiği yaptırmayı hep düşünüyordum. Belli bir yaştan sonra aynanın karşısına geçip şurası şöyle olsaydı demeye başladım. En son doğum günümde bir videom vardı gözüm direk burnuma gitti. Önceden fotoğraf olayı yoktu fotoğraf çekirtmeler başladıktan sonra burnum dikkatimi çekmeye başladı. Burnumda kemer olduğu için hep normal gösteren açıyla fotoğraf çekilmeye dikkat ettim.”

K13: “Burnumdan rahatsız oluyordum photoshop programını burnumu nasıl küçültürüm diye kurcalayarak öğrendim. Daha akıllı telefonlarda bu özellik yokken

bunu bilgisayardan yapıyordum. İnsan kendisi için hep en iyi ve en güzeli ister ya onunla ilgili bir durum aslında. Böyle bir ameliyatı olacak cesaretim ve maddiyatım olduğu için de en iyi buruna sahip olmak için ameliyat oldum. Karşıdan bakınca kimse çirkin demezdi ama Karadenizli olmanın verdiği şekilsel durumdan rahatsız olduğumu da belirtmek isterim.”

K14: “Burnumdaki çıkıntıdan görüntü olarak rahatsız olduğum için 4 yıl önce rinoplasti ameliyatı oldum. Yüzümdeki çizgiler için botoksta yaptırdım bir kere ve yine yaptıracığım aşırı mimik kullandığım için kırıxıklığa çok uygun yüzüm var dermatoloji doktoruna gittiğimde Pelinciğim botoks yaptırman lazım artık dedi. Sosyal indikasyonda oluyor tabi.”

K15: “Kaş arası kırıxıklığımdan rahatsız oluyordum. Sosyal medya etkisi de var bakıyorum orda herkes yaptırıyor ben de yaptırdım artık botoks yaptırmak normalleşti.”

K16: “Arkadaşlarımın hepsi botoks yaptırıyor. Sosyal medyada ekmek yemek su içmek gibi bir hal aldı, botoks yaptırmak çok normal oldu. Yaptıran arkadaşlarıma bakıyorum ne kadar parlak ve bakımlı oldukları görülüyor. Doğal olarak ben de bakımlı olmak istiyorum.”

K19: “Tamamen dış görünüş ve güzellik amaçlı yaptırdım. Aynaya baktığımda mutlu olmalıyım insan ilk önce kendini mutlu etmeli. Kendin mutlu olursan başkasını da mutlu edersin bu hastanede çalışıyor olmam da bu kararımı hızlandırdı tabi ki.”

K20: “Çevreden hep kaşlarımı çatığıma dair yorumlar alırdım onun önüne geçmek için yaptırdım.”

Botoks yaptırmış katılımcılar da, yüzde özellikle alın bölgesinde kırıxıklıkların olmaması gerektiği yönünde bir kanaat oluşmuştur. Yaş aldıkça yüzde oluşan çizgiler önlem alınması gereken bir durum haline gelmiş olup bunun için botoks yaptırmak bir ihtiyaç halini almıştır. Botoks yaptırarak yaşlanma belirtileri olan yüz kırıxıklıklarını önlemek gerektiği inancının yerleştiği anlaşıyor. Yaşlanmanın önlem alınması gereken bir olgu olduğu düşüncesini bireylere yerleştiren küresel güzellik hegemonyasıdır. Burun şekillerinin güzel olmadığını, ideal burun şeklinin nasıl olacağını onlara kabul ettiren bir gücün varlığı söz konusudur.

(Yüzde oluşan çizgiler önlenmesi gereken bir şey, kaş bölgesinde mimiklerden oluşan çizgiler çatık ve sinirli kişi anlamı, oluşturulan güzellik algısı ideolojik güzellik hegemonyasının etkidir)

Sosyal medya kullanımının yaygınlaşması kişilere kendi resim ve video paylaşımlarını yapabilme imkânı sağlarken kişileri estetik işlemlere teşvik etmektedir. Kişiler paylaştıkları resimlerin güzel olmasını bir gereklilik olarak algılamaktadırlar. Bu gerekliliğin oluşmasında tüm medya araçlarının payı olmakla birlikte sosyal medya hesaplarının yaygın kullanımı en büyük etkidir. Hem güzel kabul edilenleri hem de güzellik biçimlerini belirleyen medya ürünleri küresel özellikte medya araçları üzerinden servis edilir (Gimlin, 2012: 11). Ulaşılmak istenilen ama hiçbir zaman tam olarak elde edilemeyen güzellik idealini oluşturan “hegemonik güzellik ideolojisi” özellikle kadınlar üzerinde onların özgürlüğünü kısıtlayacak kadar baskı uygular (Gimlin, 2002: 17). Kadınlar ideal olan görüntüleri elde etmek için kozmetik işlemlere ilgi duymakta bedenlerini daha iyi görünecek şekilde disipline etmektedirler. Güzellik ürünleri ve işlemlerine dair medya mesajlarının her yerde reklam edilmesi kadınlar üzerinde gönüllü bir baskı oluşturmaktadır (Clarke, 2011: 114). Katılımcılarla yapılan görüşmelerde güzellik hegemonyasının gönüllülük durumu çok net olarak görülmüştür. Kadınlar beden görünümülerinden neyin nasıl güzel ve çirkin olabileceğini belirleyen gücün yönlendiriciliğini kabul etmede gönüllülerdir.

2.5.14. Sosyo Kültürel Çevre Yapısının Estetik İşlemlerdeki Belirleyiciliği (Estetik İşlemlere Verilen Çevresel Tepkiler)

Kozmetik cerrahi sosyal sorunlu vücut modifikasyon uygulaması olduğu için estetik operasyonlarda sosyal sonuçlar, maliyet veya fiziksel riskten daha önemlidir. Kişiler için estetik operasyona karar vermede sosyal çevreden özgür veya ne işlem yaptırdığının bilinmeyecek olması operasyonların fiziksel riski veya ekonomik maliyetinden çok daha önemlidir. Kişilerin yaptırdığı işlemlere verilen çevresel tepkiler coğrafi bölgelere, zamana, yıllara göre değişmektedir. Operasyonlarda sosyal tepkilerin belirleyiciliği İngiltere’de etkin bir unsurken Amerika’da sosyal tepki çok düşük bir belirleyicidir. Dolayısıyla İngiltere’de kadınlar bedensel müdahalelerinde meşru ihtiyaç dilini merkeze alarak ameliyat öncesi vücudu tıbbileştiren anlatılar kullanırlar. Onların bedensel müdahale açıklamalarının merkezinde "meşru" ihtiyaç dilinin yer alması sosyal tepkilerin

belirleyiciliğini göstermektedir. Amerika’da böyle bir ihtiyacın hissedilmiyor olması o bölgede bedensel arayışların daha fazla bireyselleşmiş olmasıyla ilişkilendirilir (Gimlin, 2012: 2-9).

Estetik işlemlere karar vermede eşler, akrabalar, sevgililer, arkadaşlar ve hatta yabancılar etkili olabilmektedir. Kişi evliliğini kurtarmak, kişiler arası ilişkilerini geliştirmek, arkadaş ortamına uyum sağlamak veya mesleki kariyerinde ilerlemenin bir yolu olarak da estetik cerrahiye başvurabilmektedir (Küçükkaya, 2011: 94-96). Bireyin toplumda kabul görme arzusunun estetik işlemlerde temel belirleyicilerden biri olduğu görülmektedir (www.defneerkara.com).

K1: “Halam yaptırdı ama benim ailem estetik işlemlere çok tepkililer. Ben Türkiye’ye yerleşmek istediğimde ‘Türkiye’ye gittiğinde sende halan gibi o işlemleri yaptırma’ dediler ama benim kararımı yaptırdım.” Anne-babanın katılımcıya estetik yaptırmaması yönünde yoğun baskı uygulamasına rağmen K1’in işlemleri yaptırma kararlılığını sürdürmüş ve direnç göstermiştir.

K2: “Hiç gizlemedim ailem destekledi zaten ama akraba çevresinden bazen tepkiler olabiliyor”.

K3: “Ben estetik ve güzellik üzerine kurs aldım. Kurstaki tüm arkadaşlarımın yüzü estetikliydi ve benim o güne kadar estetikle ilgili hiçbir düşüncem yoktu. İlk düşüncem orda başladı çünkü benden büyük ama benden genç ve güzel gösteren çok arkadaşım vardı. İlk merakım böyle başladı. Sonra şu an ki işime başlayınca doğrudan cerrahi işlemlerin sonuçlarını görme imkânım oldu. İnsan cerrahi işlem sonuçlarını görünce daha çok hevesleniyor açıkçası. Evet artık benimde yaptırmam gerekiyor dedim.”

K5: “Ailem onaylamasaydı ameliyat olmazdım zaten onlara sormadan ameliyat yaptırmadım. Estetik ameliyatımı desteklediler, onay verdiler yani tepki vermediler. Muhafazakâr bir çevrem olmasına rağmen ameliyatımı hiç gizlemedim tam tersi bende ki farkın bilinmesini istedim. Gizli kalmasını istemedim. Beğenilme dürtüsüyle bilinsin istedim. Muhafazakâr kesimde estetiğe kesinlikle karşıyız diyenleri biliyorum sırf kendisi sosyal baskıdan yaptıramadığı için estetiği kötülüyor ve günah diye dışlayıcı söylem kullanıyorlar, aslında kendileri yaptırmayı çok istiyorlar. Aile baskısı olmasa direkt estetik yaptıracak çok insan tanıyorum.”

K6: “Yaptırmadan önce ailem gereksiz görüyordu. Estetik ameliyata 30 bin lira vermemi hiçbirisi onaylamadı. Tasarruf yapmamı istedikleri için karşı çıkıyorlardı, ev veya araba parası biriktirmem gerektiğine inanıyorlardı. ama benim için bu ameliyatı olmam hepsinden daha önemliydi. Estetik yaptırdıktan sonra iş ve arkadaş çevremden yakınlarımdan hiç saklamadım aksine her fırsatta söyledim.”

Maddi yetersizlik sebebiyle ailesi tarafından yetiştirme yurduna bırakılan K6 yurtta yetişmiştir. Alt gelir düzeyindeki bir ailenin estetiğe karşı çıkma sebebi yaşam mücadelesindeki önceliklerinin başka olmasıyla ilgilidir. Onlara göre estetik harcama yapmak için öncelikli bir tüketim pratiği olamaz. Ailesinin aksine modern toplumun dinamiklerine maruz kalan genç yaşta K6 estetiği psikolojik sağlık ve özgüven için gerekli görmektedir.

K8: “Çevremdekilere söylemedim, kocama bile söylemedim, gerek yoktu ben kendi mutluluğum için yaptırıyordum. Bir tek ailem biliyordu. Zaten dışardan belli olan bir şey olmadı kimse de sormadı (özellikle eşinizden sakladınız mı?) o kendi anladı (söylemedim de).”

K9: “Aile apartmanında yaşadığımız için onlardan gizledim silikon burun gibi herkesin çok gerekli gördüğü bir ameliyat olmadığı için eleştirirler diye söylemedim ama annem-babam, kardeşlerim ve arkadaşlarımdan gizlemedim.”

K10: “Ben markette çalışıyorum burnumu beğenenler oluyor. Doktorumun ismini çok isteyenler oldu hatta doktoruma ameliyat olanlar oldu. Tek olumsuz tepkiyi sofu tarzı bir akrabam var ondan aldım ama hiç etkilenmedim. Burun estetiği olduğumu asla gizlemedim herkese söyledim (bildiğim kadarıyla muhafazakâr bir çevren var) ilk önce estetik deyince farklı algılanıyor ama sağlık problemim var estetiği de yaptıracağım deyince daha normal karşılanıyor. Annem çok destekledi (anne çarşafı) . Başta ablam, halam, akrabalar neden yaptırıyorsun diye tepki verdi ama özellikle ameliyattan önce söyledim bilsinler istedim.”

Sosyal belirleyiciliğin olduğu durumlarda estetik işlemlerin tıbbileştirilerek meşrulaştırılması durumu K10’da çok net görülmektedir.

K12: “Annem ve babam estetik işlem yaptırarak mutlu olacaksam beni desteklerler. Ailem dışında akrabalarından gelen hiçbir tepkiyi önemsemem ama annem babam karşı olsalardı duygusal olarak etkilenirdim ama direnir yaptırırdım yine.”

K13: “Botoksa başlamamda sosyal çevrem etkisi büyüktür. Kuzenim, annem, teyzem alında kırışıklıklar var bunlar yer etmeden önlem almalısın botoks yaptırman gerekiyor dediler gerçekten bende botoks yaptırana kadar fark etmemiştim ne zaman ki botoks yaptırdım dedim ki alnım gerçekten kırışıkmiş.”

K14: “Bir arkadaşım yaptırmıştı onu çok beğendim, doğal duruyordu. Bende gittim O’nun doktoruna botoks yaptırdım. Bir iki doktor araştırdım ama yine de O’nun doktoruna yaptırdım.”

K16: “Eşim bu tarz şeylere çok karşı O bilmiyor zaten ben kendim yaptırıyorum mesela ilk yaptırdığımda sen de bir güzellik var dedi. Kendileri botoks yaptıran arkadaşlardan anlayanlar oluyor. Eşim bilse tepki verir, çünkü doğallığı bozduğunu zannediyor”.

K17: “Ben Rizeli olduğum için burnumun etnik/memleket özelliği görüntüsünden rahatsız olduğum için ameliyat oldum. Rize’de yaşarken burnumun görüntüsünden hiç sorun yaşamamıştım çünkü oradakilerin hepsinin burnu problemi vardı. İstanbul’a gelince çok problem yaşamasam da biraz rahatsız oldum çünkü Rizeli burnu olan çok kişi yoktu. Ameliyattan sonra özgüvenim çok arttı. Ameliyatı ablamın estetik doktoruna yaptırdım.”

Ablasının uzun zamandır estetik işlemler yaptırdığını, abisinin de burun estetiği olduğunu belirten K17’nin ailesinde estetiğin normalleştiği görülüyor. Yapılan görüşmede ablasının ve abisinin büyük şirketlerde önemli konumlarda çalıştığını ve bu durumda estetik olmanın gereklilik haline geldiğini belirtti. “Mesela ablam burnunu kulaklarını yaptırdı. Dolgu-botoks-jawline hep yaptırıyor. Annem babam bu durumu hep olumlu karşıladı. Ailem sadece gereksiz olan işlemleri yaptırmamızı istemezler. Estetik yaptırmaya asla karşı değiller.”

K18: “Erkek olduğum için botoks yaptırmayı hiç düşünmemiştim. Toplumda bir cinsiyet algısı var sonuçta. İlk olarak alnımdaki terleme için botoks yaptırdım. Yaptırdığımda kırışıklıkların geçmiş olması çok hoşuma gitti. Botoks yaptırdığımı iş ve arkadaş çevremden gizlemek gibi bir amacım olmadı. Erkek arkadaş çevremden çok tepki almadım ama fark eden erkek arkadaşlar sorunca söyledim. Erkeğin botoks yaptırmaması metropol şehirlerde normalleştiği için tepki almadım ama memleketimde olsa alırdım. Babamdan belki tepki alırdım muhafazakâr bir aile yapım var.” “Botoks yaptırmada arkadaş çevresinin etkisi oluyor. Arkadaşlar kendi aralarında konuşurken kaz ayakları ve alın kırışıklarını hep konuşuyoruz kız veya erkek arkadaşlar fark

etmiyor. Özellikle nöbetlerde bir arada olduğumuzda konuşuyoruz. Sosyal medyadan çok arkadaş etkisi oluyor.”

K20: “Alnımda mimik çizgilerim olduğu için botoks yaptırmayı hep düşünmüştüm. Hastanede çalışmaya başlayınca buradaki arkadaşlarım beni bu yönde harekete geçirdiler. Artık ben birçok kişiye botoks yaptırması için vesile oluyorum. Botoks yaptırdığımı da hiç gizlemiyorum fark eden fark etmeyen oluyor ben söylüyorum.”

K21: “Annem sağlık sorunu yaşanır diye çok korkuyordu. Babam hep geçiştirirdi. Akrabalarımın ve ailemden eleştirici tepki hiç almadım. Burnum iyileşince herkes iyi ki yaptırdın dedi hatta erkek kardeşimde benden etkilendi O da yaptırdı.”

K22: “Dermokozmetik eğitimi aldığım için 30 yaşından sonra harekete geçmek gerektiğini biliyordum yani yaşlanma etkilerine geç kalmamak için botoks yaptırdım. Ablam ve görümcesi, arkadaşlarım botoks yaptırmışlardı bende onlarla aynı doktora botoks yaptırdım.”

Katılımcıların her biri farklı ideolojik-dini-sınıfsal yapıda olmalarına rağmen estetik işlem yaptırmadan önce anne-baba ve çevreden caydırıcı olarak dini-ahlaki-ideolojik yapısal bir tepki olmamışlardır. Verilen tepkiler ‘ne gerek var sen zaten güzelsin’ şeklinde olurken sağlık riski yaşanması ihtimaliyle aileden sözel karşı çıkışlar olabilmektedir. Katılımcıların aile yapılarının farklılığına rağmen estetik davranışların engellenmesi yönünde bir tepki verilmemesi ortak bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Teşvik edicilik ve cesaretlendiricilik yönünde ise iş ve sosyal arkadaş çevresinin etkin rol oynadığı anlaşılmaktadır.

2.5.15. Estetik İşlemlerin Yaygınlaşması ve Toplumsal Güzellik Algısı

Modern toplumda güzellik algısını oluşturan dinamiklerin başında teknoloji, iletişim ağları, medya araçlarının kullanımı ve küresel etkileri, bilimin ve medikal alanın gelişimi gelmektedir. Plastik cerrahi alanında tıbbın estetikleştirilmesi ve estetiğin tıbbileştirilmesi iç içe geçmiş bir hal almıştır. Küresel boyutta güzelliğin kazanımının neoliberal Latin Amerika'dan post-sosyalist Çin'e kadar gelişmekte olan dünyada kozmetik cerrahi üzerinden gerçekleştirilmesi yaygınlaşmıştır (Edmonds, 2007). Modern bedenin güzellik algısı estetik işlemlerle oluşturularak dönüştürülmüştür.

K1: “Kendine baktığında bazı noktaları beğenmiyorsan buna dair adım atabilirsin. Ben çocukken kendimi doğaya bırakacağım hiçbir şey yaptırmayacağım, doğal yaşamalıyım derdim. Evet doğaya hep önem vermişimdir şu anda da veriyorum ama şu an yaşadığımız hayat veya yaşadıklarımız kendimizi kötü hissettirebiliyor. Aynaya baktığımda evet bir tık daha güzelleşebilirim dediğim oluyor. Estetik işlemlerle ilgili görüşüm zamanla değişti.”

Estetik cerrahi işlemlerin medikal cihazlardaki teknolojik gelişime bağlı olarak sağladığı imkânlar her geçen gün yenilenen cazip sonuçlar vadetmektedir. Kişiler aynaya baktıklarında kendilerine verilen görünümü, ‘daha’ iyisine ‘daha’ güzeline dönüştürebileceklerinin farkındadırlar. Bunu bilmek bedenleri üzerinden oluşturdukları benlik algılarını güzellikle taçlandırmak için bedenlerini estetik işlemlerle buluşturmalarına kapı aralamaktadır. Küreselleşen plastik cerrahinin aynileştirdiği bedenler güzel kabul edilir olmuş birbirine çok benzeyen birbirinin aynı gibi olan bedenler normalleşmiştir (Kızılçelik, 2003: 90-93).

K3: “Güzel olmak için bu işlemler belli bir yaşa kadar gerekmiyor ama maalesef günümüz hayatı stresli ve yorucu olduğu için çok daha fazla deforme oluyoruz ve kremler yetersiz kalıyor. Eskilerin ciltleri bir şey yapmadıkları halde çok daha güzel görünüyor çünkü onların daha doğal ve stressiz bir yaşamları vardı. Bizim hayatımız çok stresli ve yorucu olduğu için belli bir yaştan sonra ufak tefek dokunuşlar gerekiyor hatta şart oluyor.”

Katılımcı modern hayatın stresli yoğun temposunda bedenlerin daha erken yorulduğunu ve yıprandığını, doğal olmayan ortamlarda var olan bedenlerin doğal sürecine bırakılamayacağını düşünerek estetik işlemleri güzellik için gerekli görmektedir.

K6: “Bence herkesi işlem yapılmış gördüğümüz için insanlar talep ediyor artık böyle olmak istiyor bu bir kriter olmuş oluyor. Bir kriter oluştu insanlar bunun dışında herhâlde huzursuz hissediyor.” “Herkesin aynı şekle girmesi bana itici geliyor. Herkesin dudağı şiş burnu kalkık itici geliyor. Çünkü herkes birbirine benziyor.”

İşlemlerin yaygınlaşması katılımcıya göre insanları teşvik eden bir sosyal baskı işlevi görüyor.

K9: “Doğallığı sevmiyorum. İnsanların ‘aa göğsün çok güzel duruyor estetik mi’ diye sorması hoşuma gidiyor. Toplumda beğenilmemi sağlıyor.”

K12: “Doğuştan güzel olanları takdir ediyorum. Çenemi yaptırdıktan sonra benim farkındalığım arttı, ilk olarak insanların çene ve ağız yapısına bakıyorum.”

K14: “Bence güzel olmak için estetik şart değil doğru estetik doğru hamleler yapmak gerektiğini düşünüyorum yani kişinin durumuna özel doğru hamleler yapılmalı. Şu an çevremizde 100 kadından 95’i aynı görünüme sahip öyle değil mi? Ben öyle olmak istemiyorum.”

Katılımcı herkesin benzer görünmesini istememekle birlikte her kişinin kendi ihtiyacına göre doğru belirlenmiş estetik işlemlerin ise güzel olacağını düşünmektedir.

K15: “İlerleyen yaşla beraber kesinlikle güzellik için estetik gerekiyor. Estetik ve güzellik artık paralel oldu.”

K16: “Güzellik ve estetik bütünleşti. Artık çirkin kadın yoktur fakir kadın vardır sözü yerleşti. Güzellik deyince kalkık burun dolgu dudak ve jawline çene anlaşılır oldu. Ama gerçekten çok çirkin insanların nasıl güzelleştiğini görüyoruz.” Katılımcının estetik işlemlerle elde edilen güzellik anlayışı oluşturduğu çok net anlaşılmaktadır.

K18: “Kesinlikle güzellik için estetik olmazsa olmaz. Ben bir erkek olarak öyle düşünüyorum. Bir kadına yakışan en güzel kıyafet estetiktir ama estetiğin mutlaka bakımla tamamlanması gerekiyor. Kozmetik ve bakımla tamamlanmalıdır.”

K20: “Güzellik önce içseldir insanın kalbi güzelse dışına da güzel bir yansıma olur. Tabii ki küçük dokunuşlar da iyi hissettirecekse neden olmasın.”

K6: “Ailemde herkesin gülünce burnunun düştüğünü fark ettim. Bende güldüğümde burnum düşmesin istiyorum. Güzel olmayı toplum talep ediyor.”

Toplumun güzellik beklentisi ve güzelliği talep edilen bir olguya dönüştürmesi sosyal ortamlarda çirkin bir damga oluşturmaya (Goffman, 2014: 89) sebebiyet vermektedir. Bireyler bu damgayı maruz kalmamak için modern güzelliğin tanımını oluşturan plastik cerrahinin hegemonyasını kabul etmektedirler. Küresel boyutta tahakküm oluşturan plastik cerrahinin sebep olduğu aynileşme bedenler üzerinde gerçekleşirken (Kızılçelik, 2003: 90-93) güzellik algısının yönü estetik işlemlerden elde edilen ideal sonuçlara çevrilmiştir. Birbirine benzeyen bedenler normalleşirken güzellik algısı aynılaşmaktadır.

2.5.16. Estetik İşlemlerin Beden Üzerinden Oluşturduğu Toplumsal Beğeni Algısı

Estetik işlemler yaygınlaşıp gündelik hayatın içine yerleşince kişiler bu pratiklerle ilgili beğeni ve tercih şekillerini oluşturmuşlardır. Katılımcılara yaptırdıkları estetik işlemler ve işlem yaptırmış kişileri gözlemledikleri kadarıyla oluşturdukları estetik beğenileri sorulmuştur.

K1: “Daha natürel olmasını tercih ediyorum (katılımcının söylediğinin aksine diğer cevapları ve görüntüsü bu cevapla tam tezat oluşturuyor) aslında doğallığa bir tık efekt katıp ön plana çıkarmayı severim.”

Özellikle kadın katılımcılar bariz değişikliğe neden olan kozmetik cerrahi müdahale sonuçlarını sahte ve çirkin bulduklarını sözel olarak ifade etseler de güzel olmak için estetik işlemleri kullanmaktan vazgeçmemektedirler.

K2: “Herkeste aynı olan ve abartılı işlemlere karşıyım ama genel olarak estetiğe karşı olmadım. Çok erken yaşlarda yaptırmaya karşıyım ama orta yaşlarda yapılabilir. Çünkü insanın görüşü hep değişiyor. Mesela 25 yaşında burnunu yaptırıyor sonra 30’una geldiğinde ben niye bu kadar kalkık yaptırmışım diyebiliyor. Yani işlem sonuçlarından vazgeçme beğenmeme durumunu yaşamamak için çok genç yaşta karar vermek doğru değil.”

Katılımcı karar değişkenliğinin yaşanmaması için ileriki yaşlarda estetik ameliyat yaptırmayı daha bilinçli bir davranış olarak doğru bulmakta ve desteklemektedir.

Katılımcılar estetik işlemlere olumlu yaklaşımlarını söyledikten sonra mutlaka doğal severim doğalcıyım açıklamasını yapmışlardır. Estetik işlemlere olan ilgi ve beğenilerini doğallıktan yana olduklarını söyleyerek meşrulaştırmak istemektedirler.

K3: “Natürel, doğalmış gibi görünen küçük dokunuşlardan yanayım.”

K4: “İnsan ilk önce kendi gücünü kullanabilmeli yani estetik ameliyat yaptırmak bir yerde yolu kestirmeden gitmek gibi. Bedenini keyif alarak yaşamalı insan, ben hayatın hiçbir alanını kestirme yaşamadım. Benim botoks yaptırdığı için yüzüne bakamadığım çok insanlar oldu, karşımdakinin başka bir insana dönüştüğünü görüyorum ve korkuyorum, göz göze gelmiyorum. Yüzünü astırmış germiş insanların ifadesi değişiyor onların yüzlerine bakamıyorum.” “Ben ilk botoks yaptırdığımda garip hissettim devam etmek istemedim bir müddet yaptırmadım. 8 ay kadar yaptırmadım. Kendimle cebelleştim, kendime, botoks yaptırmışlığıma tepki

olsun diye yaptırmadım. Kesinlikle botoks belli dozda olmalı aynaya baktığında kendini tanıyamamak hiç hoşuma gitmiyor. Kendimden ayrılmayı sevmiyorum. Bazıları verdiğim paraya değsin şişedeki hepsi yapılsın der ben o kafada değilim. Kendi memnuniyetim önemli yani botoks zamanım geçtiğinde aynada kendime uzaklaşmamak yani varla yok arası olmalı yani hem var gibi hem de yok gibi olmalı.”

K13: “Ben natürel severim ama bir tık belli olsun isterim çene kemiğim belirgin olmasa kesin bişektomi yaptırırdım ihtiyacım olsa yaptırırdım.” “Aşırı yapılmış estetik operasyonlar eskort gibi hafif negatif etki yapıyor. Bu kız kolay kız anlamında bir etki yaratıyor; deli gibi dudaklar aşırı protez tırnaklar... aşırı işlemler negatif etki yaratıyor gece kulübüne kısa şort ve göğüs dekolte giden gibi.”

Katılımcı estetik ve güzelliği birleştiren düşünce ve davranışta olmasına rağmen aşırı yapılmış işlemlere toplumsal ve ahlaki açıdan olumsuz anlam yüklemektedir. Abartılarak yapılan estetik işlemlerin düşük toplumsal statü işareti olduğuna dikkat çekmiştir.

K15: “Natürel, kendi halim gibi zannedilsin isterim belli olsun istemem. Belli olmasını istemememin sebebi de insanların kendi güzelliğim olduğunu zannetmesini isterim.”

K16: “Ben natürelciyim zaten kapalı bir kadına doğal olmayan estetiği doğru bulmuyorum, uygun bulmuyorum.”

K17: “Kesinlikle natürel olmalı –kimse estetiği anlamasın değil- abartı olmasının anlamında abartı çok itici bence. Ben şimdi botoks yaptırmayı da düşünüyorum.”

K18: “Estetik kıvamında olmalıdır abartılı olunca bir erkeği çok irrite edebiliyor. Kişilerin yüz yapılarına uygun model olmalıdır.” Erkek katılımcının kadınlar üzerinden oluşturduğu estetik beğeni algısı eril tahakkümün kadın bedeni üzerinden oluşturduğu güzellik beklentisi ile ilintilidir.

K19: “Bence doğal ve natürel görünüm iyidir. Abartı güzel olmuyor. Dikkat çekiyor ama bence güzel değil.”

K20: “Ben yapaylığı hiç sevmiyorum. Doğallığı kaybetmeden ufak dokunuşlar olabilir.”

Genel olarak bakıldığında da estetik operasyon üzerine herkesin az veya çok kişisel bir beğeni oluşturduğu anlaşılmaktadır. Estetik beğeni oluşturmada arkadaş çevresi, toplumsal gözlem, sosyal medya paylaşımlarının etkili olduğu görüşme bütünselliğinde anlaşılmıştır. Estetik operasyonlar gündelik hayatın içerisine yerleştiği için her bireyin bu işlem üzerinden bir beğeni oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu beğeni kişinin kendi

yaptırdığı işlem sonuçları üzerinden oluşturulabildiği gibi arkadaşlarının işlem sonuçları üzerinden edindikleri kanaat etrafında da şekillenmiş olabilmektedir. Estetik işlem sonuçları üzerinden kişilerin beğeni oluşturmalarında sosyal medya paylaşımlarının belirleyici rolünü her şeyin önünde gelmektedir.

2.5.17. Medikalizasyon/Tıbbileştirme

Bilimin egemenliğinde toplumun rasyonelleştirilmesinin örneği olan tıbbileştirme/medikalizasyon sosyal kontrol biçimlerinden biridir. Tıp çağdaş toplumlarda gelişen uzman kategorileri ile toplumsal güç unsurlarından biri olmuş, kurumsal kontrol ve düzenlemeyi geliştirirken biyo-politikayı düzenleyen ilkeler koymuştur. Biyo-politikanın çerçevesinde toplumsal normalliğin gerekleri belirlenerek bunlara teşvik başlamıştır. Böylece toplumun tıbbileştirilmesi beden için neyin normal ve anormal olduğunu belirleyen ve denetleyen bir söylem oluşmuştur. Günümüz toplumunda çeşitli destekleri gerektiren yaşam içinde oluşan problemler “hayat tarzı rahatsızlıkları” olarak adlandırılır (Turner: 2011: 239-249). Sağlıkla ilişkili olan ve olmayan konuların sağlıkla ilişkilendirilerek günlük hayatın tıbbileştirilmesi sağlık şemsiyesi altında meydana getirilen denetlenmeyi sağlar (Kurttaş, 2017). Tıp ve cerrahi, alanın birlikteliği uygulanabilir bir garanti sağlamak için çok ilerlemiştir.

Son birkaç on yılda sağlıklı yaşamın aşırı derecede teşvik edildiği ve bunu sağlamak için tüm yaşamı biçimlendiren ürünlerin, alışkanlık ve tüketimin servis edildiği görülmektedir. Kozmetik ürünler ve kozmetik cerrahi sağlıklı yaşam altında teşvik edilen listenin başında yer almaktadır. Bu ürünlerin sağlık kullanım değerlerinin üstünde sosyal ve kültürel anlam kazandırılarak dönüştürüldüğü görülmektedir (Bunton, Nettleton and Burrows, 2005: 1-2). Bedensel görünümün sağlıkla giderek karmaşılaşan bir birleşim oluşturulduğu görülüyor (Morton, 2014: 20). Örneğin bir zamanlar sadece talihsizlik olarak kabul edilen yaşlılık hastalık olarak sınıflandırılır olmuştur.

K6: “Ben güzel olursam psikolojik olarak sağlıklı olurum. Zayıflık sağlıklı olmakla birlikte bence çünkü göbekli olsam kendimi bu kadar rahat ifade edemem, rahat davranamam, rahat spor yapamam göbekli olsam mutluluğum azalır.”

K7: “Sağlıklı olmak zayıflıktır. Güzellik ayrı kavram güzel olmak için illaki 36 beden olmak gerekmiyor. Görselliği çok zayıflığa bağlamamak lazım ama tabii ki fit olmak sağlıklı olmakla ilişkilidir.”

K8: “Sağlık farklı tabii ki beden güzel olursa insan kendini mutlu hisseder. Güzellik mutlu hissettirir ama sağlık başkadır. Güzellik duygusal psikolojik sağlıktır.”

K9: “Güzel olmanın sağlıkla ilgisi yok bence kimse sağlık için botoks veya cerrahi işlem yaptırmıyor ama zayıflık ilişkili olabilir. Sağlıklı beslenirim yediklerime içtiklerime çok dikkat ederim ben asla paketli gıda makarna pilav yemem. Sağlıklı beslenme ve sağlık zayıflıkla bir bütündür.”

K12: “Çok kilolu biri görünce kızıyorum çünkü bedenine dikkat etmediğini düşünüyorum benim için öz bakım önemlidir. Denge ve doğallık içinde sağlıklı estetiğin esas olduğunu düşünüyorum.”

K13: “Genelde zayıf insanlar çok spor yapanlar oluyor yani ben öyleyim. Covid döneminde hiç hasta olmadım çünkü çok spor yapıyordum. Zayıf olmak çok zayıf olmak değil tabii ki fit olmak sağlıktır. Yüzünde sivilce olmaması için kuruyemiş yememem abur cubur yememem lazım yani sağlık/sağlıklı beslenmek bir yerde güzel olmakla alakalıdır. Vücudumu tenimi yaşlandırmam diye sigara içmiyorum yani aslında güzel olmak için yaptıklarım sağlıklı olmak içinde geçerli.”

K15: “Evet sağlıkla güzellik eşdeğer. Sıkı vücut, güzel vücut sağlıklıdır bence.”

K16: “Hepsi bir bütün kilo zaten kötü görünüyor sağlıklı beslendiğinde fit ve zayıf oluyorsun hepsi bütündür birbirini tamamlıyor.”

K18: “Ben acil hekimi olduğum için normal grip hastalarına bile hasta demeyiz. Dolayısıyla estetiği asla sağlıkla bir tutmam. Obezite bir hastalık olduğu için o noktada zayıflığın sağlıkla ilgili olduğunu söyleyebilirim.”

K20: “Sağlık bir bütündür mental sağlıkta çok önemlidir spor yapmak yediğine içtiğine dikkat etmek hepsi önemlidir bunları yaşam biçimi haline getirmek önemli güzellikte bir yerde bunun içine giriyor.”

Katılımcılar beslenme şekli üzerinden zayıf/fit olmanın, spor yapmanın sağlıklı olmakla bir bütün olduğunu düşünmektedirler. Zayıf ve fit vücudun güzellik için şart olduğu düşünülürken sağlıklı olmak için gereklilik olduğu düşünülmektedir. Güzel olmak insanın ruh sağlığını ilgilendirdiği için güzellik için yapılan estetik işlemler kişiyi mutlu ederken

sağlıklı bir psikoloji için güzelliğin gerekli olduğu yönünde ifadeler kullanıldı. Kimisi aynaya baktığında iyi hissetmek için, kimisi ruhuna iyi geldiği için, kimisi de bireysel özgüven için estetik işlem yaptırmak isteğini belirtti. Bu gerekçeler sağlıklı birey olmanın şartı olarak görülmektedir.

İnsanlara günlük yaşam şekillerini düzenleyici kurallar koyan modern tıp insanların bedenleri içinde belli standartlar getirmiştir. Günümüzde sağlıklı olmak için güzel olmak gereklilik haline gelmiştir (Kurttaş, 2017: 993-1005). Kadınların bedeninin anlamı yeniden tanımlanırken en çok şişman/zayıf bedene yüklenen anlamlar bireyleri etkilemektedir. Modern toplumda beden ilerici bir benliği oluşturmak için bir alan haline gelmiş olup bu yeni modern benlik, ultra ince bir beden olarak belirlenmiştir (Taluksdar and Linders, 2013: 107-108). Katılımcıların oluşturduğu benlik algısında zayıf/ince/fit beden sağlıklı beden için şart haline gelmiştir. Zihinsel ve fizyolojik bütünlük içerisinde ele alınan sağlıklı olma durumu bedenin görünümü ve dolaylı olarak güzellikle yakın ilişki içerisinde.

2.5.18. Toplumsal Cinsiyet Algısı üzerinden Estetik İşlemler

Kozmetik cerrahi hastalarının çoğunluğunun geçmişte olduğu gibi bugünde kadınlardan oluştuğu gerçekliği güncelliğini korumaktadır. Erkek egemenliğini koruyan ideolojik cinsiyete dayalı bir ağın içinde kadınlardan güzellik standartlarını yakalayabilmeleri beklenmektedir. Bu durumda güzellik uygulamaları ataerkillik içinde kadın bedeninin sosyal kontrolü için bir araç olarak hareket eder. Cinsiyet dengesizliği içinde kilit bir unsur olan güzellik belki de son zamanların erkek egemenliğini ayakta tutan en iyi unsurdur.

Son on yılda görüşlerinden memnun olmayan erkeklerin sayısında bir artış yaşanmaktadır. Bununla birlikte görüşlerini iyileştirmenin bir yolu olarak estetik cerrahiyi seçenek olarak değerlendiren kadınların oranları hala erkeklere göre daha yüksektir (Markey and Markey, 2010: 165-169). Estetik işlemlerin cinsiyet açısından tercih edilme durumunda kadınların oranının yüksek olması gelecekte de devam edecektir. Çünkü toplumsal cinsiyet inşasında etkin olan kültürel hegemonya (Bilgin, 2022: 6) güzellik alanında oluşturduğu iktidarını tıbbi estetikleştirerek gerçekleştirmektedir. Güzellik iktidarını en çok kadın bedeninde yaşatırken bu iktidarın

aygıtı (S. Üşür, 1997: 46) olan sosyal medya üzerinden estetik işlemler her toplumsal kesime aynı anda servis edilmektedir.

K5 (erkek katılımcı): “Estetiği sadece kadınlar yaptırmalı demiyorum ama genelde kadınlar yaptırıyor. Bundan 5-6 yıl önce sorsanız estetik işlemleri sadece kadınlar yaptırırsın derdim. Mesela kaşlarımı şu anda aldırmaq istiyorum ama sosyalleştiğim ortam muhafazakâr olduğı için aldırmaıyorum.”

K6: “Kadın veya erkek fark etmez mutlu olmak isteyen herkes her şekilde estetik işlem yaptırabilir.”

Güzelliğın mutluluk vadetmesi paranın cazibesi ile estetiğın cazibesi arasındaki benzerliğın bir göstergesidir. Para estetiğı mümkün kıldığı için cazibe oluşturarak estetik ise güzelliğın vereceğı mutluluğı sağlayacağından bir cazibe merkezidir (Simmel, 2009: 180). Görüşmelerde katılımcıların tamamına yakını mutlu olmak ile estetik işlem yaptırmak arasında doğrudan bağlantı kurmuşlardır. K6 mutlu olmak ile estetik işlem yaptırmak arasında kurduğı yüksek bağı cinsiyet gibi sosyal bağlantının önüne geçirmektedir.

K7: “Vücut birdir; erkek kadın farklı olmaz. Böyle düşünmek ötekileştirmedir, toplumu bir bütün olarak görmek lazım.”

K8: “Kesinlikle kadına özeldir erkekler belki ufak tefek dokunuşlar yaptırabilir ama sanki erkek kimliğine zarar veriyor gibi geliyor bana.”

K9: “Artık erkeklerde dolgu ve botoks yaptırıyor, işlem sonuçları erkekte doğal olması lazım kadında doğal aramıyorum ama. Erkekte doğal olmayan hiç güzel olmuyor erkeğı kadınlaştırıyor. Erkek cerrahi olmayan küçük dokunuşlar veya cerrahi işlem yaptırabilir. Herkes rahatsız olduğı görüntüsünü yaptırabilir yeter ki erkek kadınsılaşmasın.”

K12: “Bir erkeğın botoks yaptırmasını garip karşılıyorum hani derler ya kadın güzel erkek paralı olmalı diye. Evet estetikte cinsiyet ayrımım var erkek estetik yaptırmasını kadın güzel olsun erkekte parasına baksın.”

K13: “Bir erkekte her şeyi yaptırabilir fakat şöyle bir algı var kız çok güzel olmak zorunda ama erkek zenginse çirkinliğini kapatır. Bu kesinle doğru. Kızın eğitimi ahlakı ailesi güzelliğı mutlaka aranıyor ama erkekte aranan ilk beş özellik arasında güzellik olmuyor.”

K14: “Estetik işlemler için kadın erkek ayırmıyorum. Şu da bir gerçek ki kadınlar daha fazla estetik oluyor ama erkekler yaptırınca da yadırgamıyorum. Benim hayatımdaki insan botoks yaptırrsa hoşuma gider açıkçası.”

K15: “Bazı işlemleri erkeklerin yaptırmaları hoş olmuyor. Erkek botoks yaptırсын bir şey demem ama bir erkeğin dolgu yaptırmasını estetik ameliyat olmasını yakıştıramıyorum.”

K16: “Erkeklerin estetik işlem yaptırmalarına karşıyım bu işlemleri yaptıran erkeklerin homoluğa yatkınlığı vardır. Mesela ben kendi babamda hiç böyle şeyler görmedim botoks ve dolgu bastırılmış veya bilinen bir geyiktir.”

K17: “Erkeklerde bir insan tabii ki estetik yaptırabilir benim abim burun estetiği yaptırdı. Protein tozlarıyla hormonla kas yaptırmak istemek nasıl normalse ameliyatla yaptırmak istemekte bir erkek için normal bence. Yaptırсын kime ne ki bundan.”

K18: “Kadınlara estetik daha çok yakışıyor onlarda işlemler daha başarılı oluyor. Erkeklerde güzel veya çirkin çok fark etmiyor belki güzelliği kadında aradığımız içindir. Güzelliği kadında aradığım için estetiğin kadına yakıştığını düşünüyorum.”

K19: “Kadın erkek ayırımım yoktur.”

K20: “Erkek kadın ayırımım yok ama erkeklerin ne yaptırdığına bağlı mesela botoks erkeklerde fark edilmeyecekse belki yaptırılabilir. Bakımlı olan erkek iyi ama feminenliğe kaçan her şey beni rahatsız ediyor.”

K21: “İhtiyacı olan herkes yaptırсын kardeşim erkek mesela ben onu teşvik ettim burun ameliyatı için ileriki yaşlarda botoks yaptırmasını da isterim.”

K22: “Estetik sadece kadın yaptırmalı botoks yaptırmaya gittiğim merkezde kadından çok erkek vardı erkek dediğin erkek gibi olmalı bence hoş durmuyor hele erkeğin kaş kaldırmasına çok karşıyım.”

Erkek ve kadın katılımcıların tamamı kadınların estetik işlem yaptırmalarını normal olduğunu ve hatta gereklilik olduğunu düşünmektedirler. Hem erkekler hem kadınlar için habitusu/yatkınlıkları üreten ve yeniden üreten yapılar vardır (Bourdieu, 2014a: 59). Estetik müdahaleyi kadınlar için giderek daha zorunlu hale getiren toplumsal, bilimsel ve görselliğin hâkim olduğu bir yapının varlığından söz edilebilir. Aynı şekilde kozmetik cerrahi kullanmayı düşünmeyenlerin zamanla damgalanabileceği ihtimalini de göz önüne almak gerekir (Gimlin, 2012: 11).

Erkeklerin estetik işlem yaptırmasıyla ilgili kadın katılımcıların yarısı erkek kimliği üzerinden görüş bildirmiş ve bu kimliğe zarar verebileceğini belirtmişlerdir. Bazı kadın katılımcılar ise estetik işlemler için cinsiyet ayrımını doğru bulmazken bazıları da abartılı görüntü oluşturmayacak işlemleri erkeklerin de yaptırabileceğini ifade etmişlerdir. Erkek katılımcılardan geleneksel Anadolu kültürü içinde yetişmiş iki tanesi belli işlemleri erkeklerin yaptırabileceğini ama genel olarak estetik yaptırmanın kadına yakıştığını vurgulamışlardır.

Estetik cerrahiyi toplumsal baskı üzerinden anlamlandıran radikal feminist bakış açısının aksine kadınların estetik cerrahi prosedürler hakkında kendi anlayışlarına sahip olduklarının altını çizmek gerekir. Radikal feminist söylemin aksine kozmetik cerrahi bir baskı aracı olmaktan ziyade kadınlar için bir güçlendirme eylemi bile olabilir. Çünkü kadınlar estetik cerrahi yoluyla kadınsı güzelliğin egemen ataerkil ideallerini yıkmaya çalışmaktadırlar. Güzelliğin kadınlar için inkâr edilemez şekilde tatmin kaynağı olduğu ve güçlendirici olduğu (Liakounakou, 2019: 31-32) görülmektedir. Kadınlar bedenlerini kendi istedikleri ve seçtikleri şekilde teknolojinin imkânlarıyla değiştirebilirken özgürce iradelerini gerçekleştirdiklerini hissedebilirler (Morton, 2014: 62-63). Çünkü estetik cerrahinin tüm beden modifikasyonları tamamen kişinin tercihiyle bırakılan bir duruma işaret eder.

2.5.19. Estetik İşlemlerin Yaygınlaşması ve Normalleşmesi

Modern hayatta bedenin kontrolü, sağlığı ve güzel görünmesi amaçlanırken doğuştan getirilmiş küçük defektlerin ya da yaşlanmaya bağlı değişikliklerin düzeltilmesi yaygınlaşmıştır (Işık, 1998). Bedenin düzeltilmesi ve şekillendirilmesi yaygınlaştıkça normalleşmektedir. Kişiler hastanelerde, alışveriş merkezlerinde, toplu taşımada, arkadaş toplantılarında, restoran ve kafelerde estetik yaptırmış kişilerle her yer de karşılaşabilmektedirler. Bu durum teşvik edici ve özendirici bir etki oluştururken insan hayatının bir parçası haline gelen sosyal medya kullanımının herkesin estetik işlemlere ulaşabileceği algısı oluşturması estetiğin yaygınlaşması ve normalleşmesinde temel etken olmaktadır.

K5: “Şu an özellikle kadınların hepsi bir tornadan çıkmış gibi artık farklı olan doğal burun estetik olmuş olan burun değil. Üniversitede okurken bundan 6-7 yıl önce çok nadir kızlar arasında estetikli olan vardı. Şimdi ise kızların hepsi estetik yaptırmış.”

K6: “Bence herkesi estetikli gördüğümüz için insanlar talep ediyor artık böyle olmak istiyor bu bir kriter olmuş oluyor. Bir kriter oluştu insanlar bunun dışında herhâlde huzursuz hissediyor. Sosyal medyanın da etkisi var çünkü toplum bunu talep ediyor öyle olmayanlar dışarda kalıyor.”

K9: “Herkes görüntüsüne önem verdiği için estetik yaptırıyor herkes beğenmediği yerini değiştiriyor, herkes bakımlı olmak istiyor. Normal bir işçi bile estetik yaptırıyor ben bunu görünce gaza geliyorum sen neden kendine bakmıyorsun diyorum. Sosyal medyadan çok takip ediyorum orda herkes estetik yaptırmış bu beni çok etkiliyor.”

K10: “Mesela ben burnumu yaptırdım ya bakıyorum herkes yaptırmış herkes bi aynı herkes estetikli hiç doğal bir şey kalmadı ben dışıme tel taktırdığımda bakıyorum herkes taktırmış otobüse bineceğim durakta herkes estetikli. Önceden dikkat etmezdim burun estetiği yaptırdıktan sonra dikkatimi çekiyor hemen.”

K11: “Artık bir makinadan çıkmış gibi botoks lar dolgu lar kaş lar kalkık yanak lar şişirilmiş çene uzatılmış ufak farklılıklarla hep aynı yüzler. O kadar çok ki artık 20’li yaşlarda başlıyorlar yaptırmaya. Herkes estetikli mimiksizleşti alınlar dudaklar hareketsizleşti. Arkadaş çevresi birbirini teşvik ediyor mesela “ben yaptırdım sen de yaptır aaa kaşlarımı kaldırdım sende kaldır” diyorlar. Bana birçok arkadaşım dan tavsiyeler geliyor bak Merve ben bunu yaptırdım sen de yaptır gibi.”

K13: “Kuzenim annem teyzem alnında kırışıklıklar var bunlar yer etmeden gitmen lazım dediler, botoks yaptırmaya öyle başladım. Artık herkes estetik yaptırdığı için herkesin suratı aynı olmaya başladı. Bir mekâna gidiyorsun bakıyorsun her yerini yaptırmış.”

K14: “Aşırı mimik kullandığım için kırışıklığa çok uygun yüzüm var. Dermatoloji doktoruna gittiğimde ‘Pelinciğim artık botoks yaptırman lazım’ dedi. Sosyal indikasyonda oluyor tabi. Şu an bakıyorum çevremde 100 kadından 95’i aynı görünüme sahip herkesin burnu aynı dolgusu aynı herkes estetik işlem yaptırıyor.”

K15: “Sosyal medyada bakıyorum herkes yaptırıyor estetik yaptırmak artık çok normalleşti. Bakıyorsun O yaptırmış çok güzel olmuş sen de yaptırmak istiyorsun.”

K16: “Bütün arkadaşlarım botoks ve dolgu yaptırıyor. Sosyal medyada ekmek yemek su içmek gibi bir hal aldı, çok normal oldu. Her bütçe kendine uygun bir şeyler yaptırıyor.”

K17: “Sosyal medyada estetik işlem paylaşımları çok var bunlara çok bakıyorum ve badem göz yaptırmak istiyorum. Ablam burnunu kulaklarını yaptırdı. Dolgu botoks

jawline hep yaptırıyor. Bende ablam gibi ne gerekiyorsa yaptırırım öyle iyi hissedeceksem evet yaptırırım. Ailem normal karşılıyor.”

K18: “Arkadaşlar kendi aralarında konuşurken kaz ayakları ve alın kırışıklarını hep konuşuyoruz kız veya erkek arkadaşlar fark etmiyor özellikle nöbetlerde bir arada konuşuyoruz. Toplumda artık zincirin bir halkası haline geldi yaptırmayan kendini eksik hissediyor. Yaşadığım metropol şehirde estetik yaptırmanın normalleştiğini görüyorum. Ben bir erkek olarak estetik yaptırmanın artık olmazsa olmaz bir hal aldığı düşünüyorum özellikle kadınlarda. Bakıyorum kadınlar arasında insanlar daha güzel olmak arkadaşından daha iyi olmak önceki halinden daha iyi olmak üzerine bir rekabet alanı oluşturmuş.”

37 yaşında botoks, microblading, kirpik liftingi ve dudak renklendirme yaptırmış olan K22 bu kadar işlemi genç yaşında yaptırmış olmayı normalleştirmekle birlikte ileri zamanlar için hangi işlemleri yaptırması gerektiğinin planını da yapmıştır.

K22: “Yaşlanma etkilerine geç kalmamak için 30 yaşından sonra harekete geçmek gerektiğini biliyorum. Nişantaşı’na gittiğimde herkesin dudakları dolgu herkes yaptırıyor otobüse bindiğimde aynı şekilde medikal işlem yaptırmış çok kişi görüyorum. Şimdi her şey çok değişti herkes intagramdan her şeyi görüyor, imreniyor ve yaptırıyor. Bende ne gerekiyorsa yaptırırım.”

Katılımcıların ‘artık herkes yaptırıyor’, ‘her yerde estetik yaptırmış insan görebiliyoruz’ ifadelerini çok sık kullanmaları işlemlerin yaygınlaşırken normalleşmeyi beraberinde getirdiğini göstermektedir.

SONUÇ

Gündelik hayatın bir parçası haline gelen ve normalleştiği görülen estetik işlemler çoklu yapısal özellikler ve kültürel dinamiklerle ilintilidir. Bu dinamiklerin başında küreselleşme, tüketim, tıbbın toplumlar üzerinde oluşturduğu tahakküm, cinsiyet, dini ve ideolojik yapı, medya araçları ve ünlü etkisi gelmektedir. Kişilerin eğitim durumu, gelir seviyesi, yaşadığı semt ve sosyal çevre, cinsiyeti, yaşı ve meslek durumu estetik işlemlerde kesişimsel bir yerde durmaktadır. Başta gelir durumu olmak üzere bu yapısal özelliklerin her biri estetik işlemlerin yaptırılmasında farklı oranlarda etkilidir.

Estetik işlem tercihleri gelir durumu, meslek ve eğitim durumu, yaş, cinsiyet ve yaşanan semt özelliklerinin kesişimselliğinde anlamlandırıldı. İkinci bölümün her başlık içeriğinde yorumlanan bulgular göstermiştir ki estetik işlemlerin her türü için ekonomik gelir durumunun belirleyiciliği önceliğini korumaktadır. Aynı şekilde ikinci bölümün tüm kısımlarındaki bulgular gelir durumunun tek başına belirleyici olmadığını sonucunu çok net olarak göstermiştir. Cerrahi estetik işlemler toplumun üst, orta, alt orta gelir grubundan kişiler tarafından yaptırılmaktadır. Üst ve orta gelir grubunun geçim sıkıntısı olmadığı için ihtiyaç duydukları işlemleri kendilerinin belirlediği semtte ve klinikte istedikleri cerraha yaptırabilmektedirler. Alt orta gelir grubundan ameliyat olan kişiler (hiçbirinde aile geçindirme sorumlulukları yoktu) bir vakıf/üniversite hastanesinde uygun ücretlerle işlem yaptırabilmişlerdir. Alt orta gelir grubundan olan bu katılımcıların sadece cerrahi operasyonlar (kalıcı olduğundan bir kere yaptırılan) yaptırdıkları ve birikim yaparak bütçelerine uygun merkezde isteklerini gerçekleştirdikleri görüldü. Dikkat çeken durum plastik cerrahların veya estetik merkezlerinin, işlem ücretleri ve bulundukları semte göre sosyoekonomik bir hiyerarşi oluşturduğudur. Hastaların seçimleri gelir durumu ve yaşadıkları semt bu hiyerarşiye uygun oluşturulmuştur. Kişilerin mesleği ve iş yaşamının estetik işlemlerde belirleyici olduğu görüldü. Mesleği hemşire, doktor, sağlık sekreterliği olup hastanede herhangi bir birimde çalışan katılımcılar estetik işlemleri gerektiğinde yapılabilir davranış olarak normalleştirmişlerdir. Estetik işlemler sağlık sektöründe çalışma arkadaşlıklarının sohbet konularını oluştururken, işlem yaptırmak için arkadaşların birbirlerini teşvik ettikleri ve cesaretlendirdikleri görülmüştür. Birbirlerine özenme, işlem sonuçlarını arkadaşlarının bedeninde canlı olarak görme, sağlık çalışanı olmanın verdiği işlem ücretinde sağlanan avantajlar bir

araya gelerek kişilerin estetik yaptırmalarında destekleyici unsurlar olmuştur. Kişilerin eğitim durumları tek başına estetik işlemlerde etkin bir unsur olmazken diğer yapısal özellikler içinde işlem yaptırmakla ilgili uzaklaştırıcı bir durum varsa eğitim özelliği devreye giren kültürel sermaye unsuru olabilmektedir. Estetik cerrahi operasyonları yaptıran kadınların sayısı erkeklerden çok olmakla birlikte erkeklerin özgüven oluşturmada bedenlerini önceledikleri ve estetik operasyonlara yöneldikleri görülüyor. Erkek katılımcıların hiçbirisi yaptırdıkları operasyonları sosyal çevrelerinden gizlemeye çalışmamıştır. Yaptırdığı işlemleri gizlemek isteyen kadınlar ise güzelliklerinin doğuştan gelen özellikleri olduğunun zannedilmesini istemektedirler. Birinci bölümün ‘toplumsal cinsiyet’ kısmındaki literatür taramasında ulaşılan bilgilerle paralel şekilde estetik işlemleri yaptıran kadın sayısının geçmişte olduğu gibi bugünde erkeklere göre daha fazla olması kadın kimliğine yüklenen güzel olma anlamıyla ilgilidir.

Katılımcıların yaş durumları 19-50 aralığında olup 19-30 yaş aralığında daha güzel, daha ideal görüntü amaçlanırken 30-40 yaş aralığında yaşlanma belirtilerinin oluşmaması için önlem almak ve güzelleşmek, 40-50 yaş aralığında yaşlanma sürecinin önüne geçmek amaçlanmaktadır. Cerrahi ve cerrahi olmayan tüm estetik işlemlerin her yaşta yapılmasının normalleştiği görülmektedir.

Katılımcıların eğitim durumu bir tane doktora öğrencisi iki tane yüksek lisans mezunu diğerleri lisans, ön lisans ve lise mezunu olup ilk okul veya orta okul mezunu katılımcı yoktur. Katılımcıların belli bir eğitim düzeyinde olduğu görülmekle birlikte eğitimin estetik işlemler için doğrudan belirleyici olmadığı görülmüştür. Ekonomik gelir düzeyinin estetik işlemlerdeki belirleyiciliği en önde yer alırken cerrahi ve cerrahi olmayan işlemleri yaptıрма durumunu yakından ilgilendirmektedir. Üst toplumsal kategoriden katılımcılar ekonomik gelir değerlendirmesine alınmamıştır. Üst orta ve orta gelir düzeyinden katılımcıların cerrahi olmayan estetik işlemleri yaptırabiliyor olması süreklilik isteyen işlemlerin ekonomik durum ile ilişkili olmasından kaynaklanmaktadır. Birinci bölümün Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Estetiği Konumlandırmak kısmında beden şekillendirme işlemlerinin toplumsal sınıf ve statüye uygun olarak belirlendiği yönündeki literatür bilgilerinden oluşturulan görüşleri destekler nitelikte alt orta ve alt gelir grubunda cerrahi olmayan estetik işlemlerin yaptırılmadığı görülmüştür. Bu grupta cerrahi estetik işlem yaptıranlar aile geçindirme sorumluluğu olmayan kazandığı maaşı bireysel ihtiyaçları için kullanabilen kişilerdir. Bu kişiler estetik

ameliyat olma kararını verdikten sonra gerekli ücreti maaşlarından tasarruf ederek biriktirmektedirler. Tüm katılımcılarla yapılan görüşmelerde ulaştığımız sonuç her gelir grubu estetik cerrah ve estetik işlem merkezini kendi bütçesine uygun olacak şekilde bulabilmektedir. İstanbul'un Nişantaşı semtinde bulunan estetik cerrahlar üst toplumsal hiyerarşi hastalarına bakan bir statü oluşturmuştur. Özellikle üst ve üst orta gelir grubunun tercih ettiği cerrahların semtleri Nişantaşı, Bağdat Caddesi, Etiler ve Ulus olarak öne çıkmaktadır. Alt orta veya alt gelir grubundan kişiler devlet/vakıf/üniversite hastanesinde estetik ameliyat olabilmekte ya da sağlık sektörü çalışanı için ücret avantajından yararlanarak ameliyat olabilmektedir.

Cerrahi olmayan/non-invaziv estetik işlemler son yıllarda hızla yaygınlaşmaktadır. Bu işlemler arasında özellikle botoks (botilium toksin) yaptırmak, yüzde yaşa bağlı oluşan çizgileri önlemek ve yaşlanmanın belirtilerini minimize etmek için gereklilik haline gelmiştir. Botoks'tan sonra en çok dudak, çene ve yanak için uygulanan dolgu işlemi tercih edilmektedir.

Tüketim şekli olarak estetik işlemlerin yaygınlaşması lüks tüketim ve gerekli tüketim tartışmasına konu olmaktadır. Toplumsal tabakalara göre lüks ve gereklilik olma hali değişmektedir. Tüketim kültürü literatüründe tartışıldığı üzere günümüzde farklılaşan lüks ve gerekli tüketim sınırlarının gelir durumuyla yakından ilişkili olan estetik işlemler içinde tüketim sınırlarının değiştiği görülmüştür. Geçmiş yıllarda sadece lüks tüketim kapsamına girebilecek operasyonların ihtiyaç tüketimine dönüşebildiği görüldü. Alt orta ve orta gelir seviyesi için lüks tüketim sayılabilecek işlemler gereklilik olabilmektedir. Kişiler eğer bir işlem yaptırmayı kesin olarak istiyorlarsa bütçelerine uygun hastane ve doktor bulup o işlemi mutlaka yaptırmaktadırlar. Botoks gibi sürekli tekrarı olan cerrahi olmayan kozmetik işlemlerin alt orta gelir seviyesi için lüks tüketim olduğu anlaşılmıştır. Alt orta gelir grubundan tüm katılımcılar sadece bir kere estetik ameliyat olmuş ve bunun için para biriktirerek kamu hastanelerinde işlem yaptırmışlardır. Orta gelir grubunda cerrahi olmayan işlemlerin yaptırılabilirdiği, işlem ücretlerinde zorlanma yaşanabildiğinde gecikmeli olarak veya tasarrufa giderek işlemleri yaptırmaya devam ettikleri görüldü.

Birinci bölümün Pierre Bourdieu beden ve estetik ilişkisinin tartışıldığı kuramsal çerçeveye göre toplumsal sınıf için belirlenen temel üç grubun her biri kolektivist hayat tarzları ekseninde estetik işlemler için ayırım oluşturacak beğeni ve habitusa sahip

olmaları gerekiyordu. Estetik işlem farklılıklarının, tüketim kültürü ve yaşam tarzı oluşturma açısından “ayrım” habitusu çerçevesinde değerlendirildiğinde sınıflandırıcı bir durumun olmadığı görülmüştür. Pierre Bourdieu’nün sınıflandırıcı beğeni ve yaşam tarzları anlayışı içerisine estetik işlem davranışları ve bu işlemlerle elde edilen güzellik tam oturtulmamaktadır. Estetik alanda bireyselleşen bir habitus oluşumunun olduğunu söyleyebilmek için ise estetik işlemlerin her alternatifi üzerinden tek tek alan araştırması yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışma üzerinden kozmetik işlemler için bireysel habitusun olduğu net olarak söylenemez.

Aynı doğrultuda sınıfsal ayrışmanın sonucu ve yaratıcısı olan sınıfsal beğeni olarak estetik işlemler değerlendirildiğinde sınıfsal kolektif beğenin olmadığı görülmüştür. Estetik işlemlerde keskin toplumsal farklılık oluşturan beğeniden söz edilemezken katılımcılarla yapılan görüşmelerden net olarak anlaşılan şudur ki her toplumsal hiyerarşi kendi yapısal uygunluğuna göre estetik işlem merkezini ve plastik cerrah seçimini gerçekleştirerek sınıflandırıcı bir kültür oluşturmaktadır. Özellikle İstanbul’da her semtte her sosyoekonomik duruma uygun estetik işlemlerin gerçekleştirilebileceği bir merkez ve cerrah bulunabilmektedir. Estetik ameliyatları alt veya alt orta gelir grubundan kişiler üniversite veya vakıf hastanelerinde yarı ücretli olarak yaptırabilmektedirler. Estetik işlemlerin temel belirleyicisi ekonomik gelir düzeyi olduğu için alt gelir grubu kendilerine uygun seçeneklerle estetik ameliyat yaptırabilirken bu gruptan non-invaziv estetik işlem yaptırılmadığı görüldü. Arkadaş çevresi veya çalışma hayatı etkilerinin yoğun olarak görüldüğü orta gelir grubu botoks başta olmak üzere çeşitli cerrahi olmayan medikal estetik işlemleri yaptırmaktadırlar. Bu işlemleri bir yaşam tarzı haline getiren yaşamı içinde normalleştirip süreklilik kazandıran üst orta veya üst gelir grubundan kişiler olduğu görülmüştür. Cerrahi olmayan estetik işlemlerin sürekliliği ve yaşam tarzı haline gelmesinde kişilerin ekonomik gelir durumları etkilidir. Çünkü medikal estetik cihazlar ve non-invaziv işlem ürünleri yurtdışından temin edilen küresel medikal ürünler olduğu için işlem ücretleri dövizle endeksli olarak belirlenmektedir. Üst, üst orta toplumsal sınıf için cerrahi olmayan estetik işlemlerden botoks uygulaması yaşlanma belirtilerinin önüne geçmek için gereklilik oluştururken gündelik hayatlarının bir parçası haline gelmiştir. Toplumsal sınıfın en üstünde yer alanlara göre cerrahi ve cerrahi olmayan tüm estetik işlemler gerektiğinde her zaman yaptırılmalıdır. Onlar için beden, güzellik ve güzelleşme değerli olduğu için bu işlemleri yaptırmakta gereklidir. Yapılacak

her türlü estetik işlem seçenekleri bedene hizmet ettiği için gereken işlemin tercih edilmesi çok normal karşılanmaktadır.

Bireylerin yaşam tarzı tercihlerine dönüşen estetik işlemlerin habitusun oluşturduğu ayrımları yansıtan pratiklerden olma durumu değişmekte olup Pierre Bourdieu'nün belirlediği üç toplumsal sınıfın habitusu ile tamamen tutarlılık göstermemektedir. Habitusun etkisinde oluşturulan estetik işlem tercihleri her toplumsal sınıfta ve her toplumsal sınıfın bireyleri arasında farklı beklentilerle farklı anlamlar yüklenerek gerçekleştirilebilmektedir. Birinci bölümün Pierre Bourdieu kavramlarının estetik operasyonlarla ilişkilendirildiği literatürle paralel şekilde beden kaygıları çok olan orta sınıf bireyler daha güzel olmak ve ideale ulaşmak için daima çabalarken estetik operasyonların peşinden koşmakta ve bu gayretin devamlılık oluşturması arzusuyla çabalamaktadır. Farklı sınıfların benzer işlemleri farklı beklentilerle yaptığı anlaşılmaktadır. Orta sınıfta beden daima güzelleştirilmesi gerekli görülen ve ideale ulaşmak için çabalanan gayret üzerinden beden habitusunu oluşturmaktadır. Operasyon sonuçlarından elde edilen görüntüler, her bedende farklılaşan anlam ve beklentilerle bütünleşerek sınıfsal aidiyete uygun temsiliyet kazanarak beden habitusunu oluşturur.

Kişilerin yaptırdıkları estetik işlemlerin ait oldukları toplumsal grupta nasıl karşılandığı aynı zamanda bir değerlendirme sistemi olan habituslarının özelliğinde oluşur. İşlemlerin sosyal yapılardan gizlenip gizlenmeme durumu kişilerin çevreleri tarafından işlemlerin nasıl karşılandığı ile yakından ilgili olduğu düşünüldü. Bu eksende bireylerin yaptırdıkları estetik işlemleri ait oldukları sosyal yapıdan (aile, akraba, yakın çevre) gizleme veya gizlememe durumları çevresel alışkanlık, aidiyet, yaşam tarzı oluşturması çerçevesinde anlamlandırılmıştır. Bu doğrultuda elde edilen gözlem sonuçları birinci bölümün 'beden habitusu olarak estetik işlem' kısmı ile örtüşmekte olup üst orta ve orta sınıf bireyler yaptırdıkları operasyonları aileden, yakın akraba ve sosyal çevreden kesinlikle gizlememektedirler. Aksine bedenlerine özen gösterdikleri, daha güzel olmak adına çabaladıklarının göstergesi olarak bu işlemleri yaptırdıklarının bilinmesini istemektedirler. Üst toplumsal sınıfta yaptırdıkları estetik işlemlerin özellikle bilinmesi veya bilinmemesi yönünde davranışa dönüştürülen bir amaç oluşmamaktadır. İlgili bölümle örtüşmeyecek şekilde alt gelir grubunun habitus işlevselliğinin yönü pratik faydacılıktan güzellik konusuna evrilmesi şeklinde yaşanmaktadır. Alt gelir grubu toplumda kabul görmek ve var olmak için güzelliği sermaye olarak kullanmak

istemektedir. Maddi zorluk yaşamayan orta gelir grubu ilgili bölümü destekler nitelikte estetiği vurgulayan ve hayatı stilize eden kültürel tercihlerin oluşturduğu habitus özelliğini estetik işlemlere bakış açısında ve tercih sebeplerinde göstermektedir.

Toplumsal sınıf habituslarının oluşturduğu beğeni diğer yaşam pratiklerinde olduğu gibi net ve ayrımsal değildir. Birinci bölümün ‘estetik ve beğeni’ kısmında savunulanan aksine işlemler üzerinden oluşan sınıfsal beğeni veya sınıfsal beğenin işlemlere etkisi flu/bulanık bir görüntü sergilemektedir. Yüze yapılan estetik işlemler için farklı beğeniler oluşturulsa bile her katılımcı (üst gelir düzeyinden bir katılımcı hariç) sözlerine, doğal bozmayan çok belirgin olmayan işlemleri beğendiğini ifade ederek başlamıştır. Katılımcılar birbirinin aynı gibi olan görüntüyü çirkin bulmalarının aksine gerekli tüm işlemleri yapmayı istemekle birlikte doğal olan sonuçları beğendiklerini vurguladılar. Orta sınıfların beden beğenisi estetik işlem olmadan tam olarak gerçekleşmiyor. Üst toplumsal sınıf bedenini beğenmekle birlikte işlemleri yaptırmayı gerekli görüyor. Onlar için beğeni ruhunu ve kendini iyi hissedeceği beden şekliyle gerçekleşir. Bu beğeni içine abartılı estetik, doğal görünen estetik dahil olabilir. Estetik üzerinden özel bir tanım veya sınırlandırma yapmayı gerekli görmeyen üst toplumsal sınıfta beden yönetiminin normalleştiği ve işlemlerin içselleştirildiği görüldü. Güzellik ve sınıf kesişiminde çok incelikli olarak uygulanan estetik operasyonlar orta sınıfın normal ve modern yönü olmuştur.

Bir tüketim şekli olarak estetik işlemler ekonomik gelir durumu üzerinden belirlenirken ekonomik sermaye temelinde oluşan toplumsal sınıfların güzellik/estetik habitusları taşıdığı anlam ve anlamlandırmalarla değişiklik göstererek ayrışmayı oluşturur. Estetik ve ayrım bölümünde tartışılan literatürün aksine işlemlerin kendisi ayrım oluşturan bir pratik olmazken bedende mesafenin hayat bulması ve sınıf ayrışmasının gerçekleşmesi işlemlerin bedenle bütünleşmesinde yaşanır. Ayrım oluşturan pratikleri savunan literatürün aksine üst toplumsal kategorinin ayrım oluşturan bir estetik pratiği yoktur. Estetik işlemlerin yaygınlaşması ve herkes tarafından yaptırılıyor olmasından genel bir rahatsızlık yaşanmakta ama oluşan rahatsızlığın sadece söylem boyutunda kaldığı estetik operasyonlardan caydırıcı bir eylemsel sonuca dönüşmediği görüldü. İsteyen herkesin yaptırabiliyor olması demokratik hak çerçevesinde iyi bir şey olarak değerlendirilirken herkesin birbirine benzemesinin, abartılı işlem sonuçlarının çirkin ve basit bulunduğu ifade edildi. Herkes estetik yaptırabilir ama herkesin estetiği bedeninde taşıması ve

temsiliyeti hiyerarşik üslup kazanır. Her birey ait olduğu toplumsal sınıfın beden temsilleriyle estetiği bütünleştirerek taşır. Bedenlerin estetik işlemlerle bütünleşmesi sınıfsal ayrışmayı temsil edecek üslupta gerçekleşir. Yaptırılan işlemlerin bizzat kendisi ayrımsal pratik oluşturmamakla birlikte işlemler ayrışmalar üzerinden anlamlandırılmaktadır. Ayrımsal pratikler beden habitusunu oluştururken estetik işlemlere ayrımsal ruh yerleştirilmektedir. İşlem pratikleri üzerinde ayrım kategorisinin olduğu söylenemez. İkinci bölümün bulgular kısmında yer verilen katılımcıların ifadelerinden anlaşıldığı gibi estetik operasyon davranışlarındaki ayrışma plastik cerrah ve cerrahın bulunduğu merkez/semt üzerinden gerçekleşir. Estetik işlemlerin kendisi üzerinden değil bedene yerleşmesi, yüklenen anlam ve bedenle bütünleşirken ona katılan ruh, kişilerin ayrımsal pratikleri ve beğeniyi oluşturan habituslarıyla uyumludur. İyi yapılmış kaliteli işlemlerin seçkin bir görüntü ve ayrım oluşturduğu düşünülmektedir.

Birinci bölümdeki kültürel etkenlerin içinde ve simgesel sermaye, güç ve tahakküm kısmında ulaşılan literatür taramasını destekler nitelikte tüm katılımcılarda güzelliğin tahakkümü hissedilirken estetik işlemlerin simgesel bir güç haline geldiği görülmüştür. Kişilerde daha güzel olmak, ideal olan görüntüye kavuşmak arzusu estetik işlemlere sevk eden küresel boyutta idealize edilen bir hedef olarak belirlemektedir. Ulaşılmak için çabalanan ama hiçbir zaman elde edilemeyen güzellik hedefini oluşturan küresel güzellik hegemonyasını besleyen dinamiklerin başında iletişim, medya araçları, küresel kültürel etkiler, toplumsal cinsiyet etkileri gelir. Kalıtsal olan bedenini değiştirebileceğini öğrenen kişiler daha güzeline ulaşmanın mümkün olduğunu artık biliyorlar. Bununla beraber kişinin yaş aldıkça bedeninde oluşacak zamansal deformasyonlar önlenabilir ve durdurulabilir bir süreç olarak kabul edilmiştir.

Bireyler en güzel olmak için gayret sarf ederlerken bedenlerini değiştirme ve dönüştürmeyi gönüllü olarak kabullenmişlerdir. Onlara “şuram şöyle olsaydı, buram böyle olsaydı” yönünde hayıflanmalara sevk eden kültürel bir etki/güç vardır. Bu güçlerden biri olan sosyal medya paylaşımlarında etken rol alan kullanıcılar beğenilen ve güzel olan fotoğraflarla var olmak isterken bu alan güzellik idealinin taşıyıcısıdır. Hegemonya aparatı olan sosyal medyanın oluşturduğu beden algısı her toplumsal kesimi etkilemektedir. Hedeflenen kusursuz bedenin temsiliyeti ünlülerin (sanatçı, oyuncu, influencer, ikon, şarkıcı...) bedenlerinde gerçekleşir. Bu algı üzerinden burunlar estetik operasyonlarla kaldırılmakta, dudaklar dolgunlaştırılmakta, çene ve elmacık kemikleri

şekillendirilmekte, kas hareketleri sabitlenirken yüz çizgilerinin oluşumu önlenebilmektedir. Cerrahi olmayan estetik işlemlerde özel bir yer edinen botoks uygulaması yaptırma zamanı geldiğinde yapılması gereken bir işlem olarak değerlendirilmektedir. Yüz mimiklerinin çok kullanılması ve kaş etrafında oluşan mimiklere bağlı çatık ifadeler, yaş alırken zamana bağlı oluşan çizgiler botoks için gerekçe oluştururken bu durumların kurtulunması gereken haller olduğu kişiler tarafından gönül rızasıyla kabullenilmiştir. İdeal güzelliğe ulaşmak için yapılan tüm işlemler bireylerin aynaya baktıklarında kendilerini mutlu hissetmeleriyle ilişkili hale gelmiştir.

Estetik operasyonların oluşturduğu beğeni ve güzellik şemaları üzerinden oluşan simgesel anlamların bireylere sağladığı toplumsal faydalar vardır. Birinci bölümün simgesel sermaye, simgesel güç ve tahakküm, simgesel sermaye ve estetik kısımlarında tartışıldığı gibi toplumsal pratiklerde yaşatılan her simgesel değer ayrıştırıcı bir anlam taşır. Yaptırılan estetik işlemler üzerinden merak uyandırdıklarını, ilgi gördüklerini ve beğenildiklerini düşünen kişiler hayali bir statü kazanabiliyorlar. Bütün katılımcılar bulgular kısmında yer verilen ifadelerinden anlaşıldığı üzere çok sıklıkla vurguladıkları güzel olmanın insanı toplumda hep bir adım öne geçireceği fikrini ısrarla savunmuşlardır. Onlara göre güzel olmayı temsil eden estetik operasyonlar; iş bulmada, arkadaş çevresinde, eğitim hayatında, sevgili/eş ilişkilerinde avantaj sağlamaktadır. Yaptıranlara güzel olduğu hissini yaşatan operasyonlar özgüven oluştururken kişilerin değerli ve özel olduğunu simgelemektedir. Operasyonların değerli, özel ve güzel olan temsiliyeti arkadaşlar arasında ilgi görmeyi karşı cinste hoşlanmayı sağlarken iş hayatında ön planda olma avantajına dönüşür. Sosyal ağlarda kişilere psikolojik ve maddi faydalar sağlayarak sosyal sermayeye katkı sağlar. İnsanlar arasında merak, ilgi, beğeni oluşturarak meydana getirdiği hayali statü simgesel sermaye olarak anlaşılmaktadır. Toplumsal olarak güzellik pratiği kabul edilen estetik işlemler beden sermayesine dönüşmektedir. Çünkü güzel olmak adına ayrıştırıcı bir pratik olan estetik işlemleri yaptırmakta kişiye bazı alanlarda öncelik kazandırmaktadır.

Estetik operasyonlarda sosyal tepkilerin belirleyici olduğu görülmüştür. İşlemler yaptırılmadan önce teşvik edici, cesaretlendirici bir etkisi olduğu gözlemlenirken işlem sonrasında ise sosyal ilişkilerde özgüven etkisi oluşturmuştur. Çevreden gelecek olumsuz tepki ihtimalini düşünerek işlem öncesi yaşanan tedirginlik içsel boyutta yaşanmış olup eyleme geçmeyi etkilememiş, işlem sonrası için gizlenme ihtiyacı oluşturmamıştır.

Bireyler arkadaş ortamlarında, akraba ve aile ilişkilerinde estetik işlemler üzerine sohbetler oluşturunurlarsa, estetik işlem yaptırmış kişiler diğerlerini de yönlendiriyorsa bu durum ciddi bir teşvik unsuruna dönüşmektedir. Geleneksel değerler açısından muhafazakâr ve dini yapıda aile ve sosyal çevrede büyümüş kişiler estetik operasyon olana kadar içsel kaygı ve tedirginlik yaşamışlardır. Bulgular bölümünün dini ve ahlaki hassasiyetlerin etkisi kısmında katılımcıların görüşleri göstermektedirki estetik davranışı etkilemeyen sadece düşünce boyutunda kalan bu sorgulamalar işlem sonrası yerini estetik sonuçla ilgili güzellik beklentisine dönüştürmektedir. Kişiler yaptırdıkları operasyonları çevreden alacakları olumsuz tepki sebebiyle gizlemek yerine özellikle söylemeyi tercih etmişlerdir. Dolgu veya botoks yaptırmış kişilerden bazıları ise kendi doğal güzellikleri zannedilmesini istedikleri için yaptırdıkları işlemleri söylemek istememişlerdir. Bazı katılımcılar beğenilme arzusuyla kendine bakan özenli bir imaj oluşturmak için estetik yaptırdığının bilinmesini istemiştir. Kişiler estetik operasyon yaptırmadan önce sadece aile; anne, baba tepkisini önemsemişlerdir. Ailesi tarafından davranışı engelleyici tutumla karşılaşan hiçbir katılımcı yoktur.

Doğuştan getirilen beden doğal haline bırakıldığında güzel olmadığı kanaatinin yaygınlaştığı net olarak görülmüştür. Birey kalıtsal güzelliğe sahip olsa bile zamanın beden uzuvlarını bozabileceği durumlarda operasyonla bozulanı düzeltmek gerektiğine inanmaktadır. Zamanla oluşabilecek beden deformasyonu kabul edilmediği için kişinin kendisi ve eşi bu durumu rahatsız edici bulmaktadır. Müdahale edilebilir olan bedene gerektiği zaman gerekli işlemlerin yapılması normalleşmiş ve hatta örtülü zorunluluk haline gelmiştir. İnce dudak yerini dolgunlaştırılmış dudaklara, yuvarlak yüz hatları belirgin çene ve elmacık kemiklere, yüz mimiklerinin sebebiyet verdiği kaş ifadesi ve yüz çizgileri yerini botoks ile sabitlenmiş kas hareketlerinin pürüzsüz görünümüne bırakmıştır. Doğuştan getirilen kader kismet işi olarak görülen güzellik algısı yerini oluşturulabilen bir güzellik anlayışına bırakmıştır. Kişi bedeninde beğenmediği deforme olan uzuvlarının değiştirebileceğinin farkında olarak güzellik anlayışını oluşturmuştur. Modern hayatın stresli ve yoğun temposunun vücudu erken yorduğu ve yaşlandırdığı için bedenlerini doğal olmayan şartlarda doğal haline bırakmak istememektedirler. Estetik işlemleri herkesin yaptırıyor olması beden güzelliği için işlemleri kriter haline getirmiştir. Verili beden güzel olmadığı, estetik operasyon yapılmış beden ise toplumsal beğeni ve merak oluşturduğu gerekçesiyle daha güzel olduğuna inanılmaktadır.

Estetik operasyonların özellikle kadın yüzlerini aynılaştırdığı ve herkesin birbirine benzediğini düşünen neredeyse tüm katılımcılar bu durumdan rahatsızlıklarını belirttiler. Bu rahatsızlıklarının aksi davranış sergileyen katılımcılar fark yaratan işlem yaptırmaya devam etmektedirler. Özellikle kadın katılımcılar bariz değişikliğe neden olan kozmetik cerrahi müdahale sonuçlarını sahte ve çirkin bulduklarını sözel olarak ifade etseler de estetik işlemlerle güzel olmaktan vazgeçmemektedirler. Estetik işlemlere olan ilgi ve arzularını doğallıktan yana oldukları söylemini kullanarak meşrulaştırmak istemektedirler. Güzellik ve estetiğin bütünleşen bir anlam oluşturduğu görülmüştür. Özellikle ilerleyen yaşlarda zamana bağlı oluşan deformasyonlar için işlem yaptırılması gerektiği kanaati yerleşmiştir.

Bedensel görünümün sağlıklı karmaşıklaşan bir birliktelik oluşturmasından yola çıkılarak estetik-güzellik-zayıflık ve sağlık algılarının bireylerdeki kesişimleri sorgulanmıştır. Birinci bölümde yer alan medikalizasyon başlığında tartışıldığı gibi tıbbın oluşturduğu kurallar etrafında bedenler şekillenmekte ve toplumsal yaşam kontrol altına alınmaktadır. Güzel olmak psikolojinin sağlıklı olması için şart haline gelirken kişiler mutluluğunu aynaya baktıklarında güzel gördükleri bedenleriyle ilişkilendirmektedirler. Güzelliğin doğrudan sağlıklı olmakla ilişkili olduğu ifade edilmese de bireylerin mutlu olmaları, kendilerine olan güvenleri, ruh sağlıkları güzel olmak şartına bağlıdır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin bütünselliğinde bu durum net olarak anlaşılmıştır. Zayıf olmakla sağlıklı olmanın birbirini tamamladığını neredeyse tüm katılımcılar ifade etmiştir. Sağlıklı olmak zayıflıktır ifadesi çok sık kullanılmış bazıları ise zayıf olmayı fit olmak olarak tanımlarken bunun şartını spor yapmak olarak belirlemiştir. Beslenme şekli, doğal ürünler tüketerek yediğine içtiğine dikkat etmek sağlık için şart koşulurken hayatın bir bütün olarak yaşam şekli üzerinden sağlığın olabileceği bilinci tüm bireylerde yerleşmiştir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin kadın kimliğine yüklediği güzel ve alımlı olma şartı geçmişten bugüne kadınların bilincinde yerleşmiş bir öğretilerdir. Yapılan görüşmelerde kadınların estetik işlem yaptırması çok normal karşılanırken gereklilik olduğu bile düşünülmektedir. Estetik işlemlerdeki cinsiyet farklılığı oranlarına bakıldığında geçmişte de bugün de kuvvetle ihtimal gelecekte de kadınlar önde olacaktır. Kadınların güzel olmaları toplumsal bir beklenti oluştururken kadınların bu beklentiden şikâyet etmedikleri görülmektedir. Toplumsal cinsiyet bölümünde belirtilen radikal feminist

görüşlerin aksine kadınlara yüklenen güzel olma baskısıyla başa çıkmada estetik işlemleri kullanmak kadınlar için sevimli bir yöntem haline gelmiştir. Erkeklerin estetik işlem yaptırması yine cinsiyet rollerinden beklentiye bağlı olarak kadınlaşma eğilimi olarak görülebilmektedir. Çok-kültürlü modern bir şehir olan İstanbul’da yaşayan katılımcılardan cinsiyet ayrımına her alanda olduğu gibi estetik işlemler için de karşı olduklarını belirtenler olmuştur.

Estetik operasyonlarda dini yapının belirleyiciliği düşünce boyutunda yaşanırken kişilerin zihinlerinde yer edinen öğretilerin sebep olduğu içsel huzursuzluk durumu ile sınırlı kaldığı görülmüştür. Geçmişten bugüne yerleşmiş olan ‘Allah’ın yarattığına müdahale edilemez’, ‘özellikle burnu beğenmemek çok günahtır’ şeklindeki dinden neşet ettiğine inanılan öğretilerin duyum olarak kişilerin zihinlerinde yer ettiği görülmektedir. Fakat gerek bu öğretilerin gerekse dindar yaşantının estetik operasyonlara mâni olmadığı tespit edilmiştir. Bireyler mutlu olmayı, psikolojilerinin iyi olmasını ve kendilerini iyi hissetmeyi operasyonları dini açıdan meşrulaştırıcı sebep olarak görmektedirler. Bazı kişiler estetik işlem yaptıranı kadar ahlaki-dini ve vicdani rahatsızlık yaşasa da bu içsel süreçlerinden çok kısa sürede güzelliğin mutluluğuna geçiş yapmışlardır.

Bu çalışmada yaşam tarzı pratiği olarak estetik operasyonların genişleyen ve yaygınlaşan medikal/cerrahi ayrımı ekseninde Bourdieu kavramları üzerinden kültürel anlamlandırması gerçekleştirildi. Birinci bölümün ikinci kısmında literatür tartışmasından ulaşılan sonucun aksine ikinci bölüm bulgularından ulaşılan sonuca göre güzellik ve estetik işlemler Pierre Bourdieu’nün sınıflandırıcı pratikleri ile tam örtüşmemektedir. Sınıflandırıcı pratikler açısından kozmetiğin istisna oluşturduğu görülmüştür. Sınıflayan ve sınıflandırıcı bir etken olan beğeni ve habitus estetik işlemlerde kolektivist yaşam tarzı içine sığdırılamamaktadır. Kolektivizmin aksine habitusun estetik alan için bireyselleştiği sonucuna ulaşabildiği ise söylenememektedir. Çünkü bu sonuç, her estetik işlem kategorisinin tek olarak incelendiği alan araştırmasına ihtiyaç duyar. Bourdieu kavramlarının estetik ameliyatlar ve medikal estetik işlem ayrışmalarını anlamlandırmak için yeterli örtüşmeyi sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak estetik işlemlerin gündelik hayatın içine yerleştiği, yaygınlaştığı ve normalleştiğinin çok net olarak anlaşıldığını belirtmek gerekir. Yapısal farklılıklar ve toplumsal hiyerarşiler bu normalleşmenin içeriğini ve boyutlarını farklılaştırabilmektedir.

Estetik operasyonlar yaşam tarzına dönüşmüşken bu pratikler üzerinden ayrım ve sınıfsal beğeni kavramlarının anlamı tam olarak gerçekleşmemektedir. Çünkü güzellik ve estetik tüm hiyerarşilerden farklı çalışan simgesel durumlardır.

KAYNAKÇA

- Abraham, A. and Zuckerman, D. (2011). Editorial, :Adolescents, Celebrity Worship, and Cosmetic Surgery. *Journal of Adolescent Health*, 49, 453–454.
- Alsarraf, R., Alsarraf, N. W., Larrabe, Jr, W. F., & Johnson Jr, C. M. (2002). Cosmetic Surgery Procedures as Luxury Goods: Measuring Price and Demand in Facial Plastic Surgery. *Archives of Facial Plastik Surgery*, 4(2), 105-110.
- Alsop, R., & Lennon, K. (2018). Aesthetic Surgery and The Expressive Body. *Feminist Theory*, 19(1), 95-112.
- Akay, A. (1995). Michel Foucault İktidar ve Direnme Odakları. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Amman, M. T. (1995). Sosyal Tabakalaşma ve Günümüz Fransız Sosyolojisinin Yaklaşımları (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arun, Ö. (2018). Türkiye’de Beğenilerin Tahakkümü ve Kültürel Eşitsizlik. Beğeniler Gündelik Hayatta Toplumsal Değişimin Yansımaları, Edt: L. Sunar, İlem Yayınları, İstanbul, 1-36.
- Arslan, M. (2016). Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine. *Birey ve Toplum*, Bahar, 6(11), 5-25.
- Arpacı, M. (2020). Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisinde Beden, Cinsiyet ve Cinsellik. *İmgelem*, 4(6).
- Aslan, H. (2014). Bireyin Popüler Multimedya Bağlantılarında, Estetik Tüketim ve Estetik Kültürleşme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34(7), 594-607.
- Apaydın, Y., Aydın, M. A., Bardakoğlu, A., Çağrııcı, M. (2020). İlmihal 2 İslam ve Toplum. Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara
- Baudrillard, J. (1998). Foucault’u Unutmak. Çev: O. Adanır, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Bauman, Z. (2001). Parçalanmış Hayat Postmodern Ahlak Denemeleri. Çev: İ. Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2018). Akışkan Hayat. Çev: A. E. Pilgir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, V. (2013). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet. *Doğu Batı*, 63, 147-164.
- Bilgin, O. (2022). Türkiye’de Kültürel Hegemonya. Kültürel İktidar, Editör: O. Bilgin. Diplomasi Vakfı Yayınları, 1-43, İstanbul.

- Bilton, T. Bonnett, K. Jones, P. Lawson, T. Skinner, D. Stanworth, M. Webster, A. (2009). Sosyoloji, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Bocock, R. (1997). Tüketim. Dost Kitabevi, Ankara.
- Bourdieu, P. (1986). Sermaye Biçimleri.
https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/51168778/Pierre_Bourdieu_Sermaye_Bicimleri__1986-libre.pdf?1483475681=&response-content-disposition=inline%3B+filename+%3DPierre_Bourdieu_Sermaye_Bicimleri_1986.pdf&Expires=1682385033&Signature=Cc4EnP61uPqke3P2Lf8m64BHslnMQ~BQkWS4Tn8hgnYmuuyZbjJEIsxRXiBl~KsVU1ML33CM0g2QDz-rsWCQAXN TaFrgfwF3eweUxD9Wmel~kw6GRaWz5d2O-M96eM0f-fmSUGs5j5UTA-BfDtF~7yfoGw3fzQBslPZlAl5yRqgqFRyQLtaNXjM8bL4mmREm4Hn9O7xPJS~16-SsLKxsObma6PGVJsiQdKTv1ewsrAWljRrUC8HNs4ALjbmZ4jE7uoTConu3DQ4~5VW3HX8GMvhKZHJLQjDHgzxL7urBon84NZDuupi~3F-2P6-Hme7FPQV9rFmicg2W3m7lIGFvmQ__&Key-Pair-Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA
- Bourdieu, P. (1999). Toplumsal Uzam ve Sembolik İktidar. Çev: E. Işık. Cogito, 18, 16-31.
- Bourdieu, P. (2013). Bilimin Toplumsal Kullanımları. Türkçesi: L. Ünsaldı, Heretik, Ankara.
- Bourdieu, P. (2014a). Eril Tahakküm. Çev: B. Yılmaz, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2014b). Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar. Pierre Bourdieu. Cogito, 76, 192-203.
- Bourdieu, P. (2015). Pratik Nedenler. Çev: H. Tufan, Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2016). Devlet Üzerine. Çev: A. Sümer, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2017). Ayırım. Çev: D. Fırat ve G. Bozkurt. Ankara, Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. J. D. (2003). Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar. (N. Ökten, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bunton, R., Nettleton, S. and Burrows, R. (2005). Editorial, The sociology of health Promotion Critical analyses of consumption, lifestyle and risk. First published 1995 by Routledge, This edition published in the Taylor & Francis e-Library.
- Butler, J. (2012). Bedenler ve İktidar. Cogito, sayı: 70-71, (275-288).
- Calogero, R. M., Pina, A., Park, L. E., Rahemtulla, Z., (2010). Objectification theory predicts college women's attitudes toward cosmetic surgery. Sex Roles, 63, 32-41. 26.04.2019 tarihinde https://kar.kent.ac.uk/25837/1/cosmetic_surgery-sex%20roles-final%20accepted%20version.pdf adresinden indirildi.

- Camic, C. (2015). Bourdieu'nin İki Bilgi Sosyolojisi. (Der.). Bourdieu ve Tarihsel Analiz. Çev: Ö. Akkaya. İstanbul, Heretik yayıncılık.
- Cengiz, R. (2006). Estetikleşen/Estetikleştirilen Birey/Kadın. Türk Dünyası Araştırmaları, 161, 139-173.
- Clarke, L. H. (2011). Facing Age Women Growing Older in Anti-Aging Culture. Published by Rowman & Littlefield Publishers, Inc., United Kingdom.
- Cockerham, W. C. (2014). The sociology of health in the United States: Recent theoretical contributions. *Abrasco Ciência e Saúde Coletiva*, 07.05.2019 tarihinde https://www.scielo.org/scielo.php?pid=S141381232014000401031&script=sci_arttext adresinden indirildi.
- Cook, P. S. & Dwyer, A. E. (2017). No Longer Raising Eyebrows: The Contexts and Domestication of Botoks as a Mundane Medikal and cultural Artefact. *Journal of Consumer Culture*, 17(3), 887-909.
- Crehan, K. (2006). Gramsci Kültür Antropoloji. Türkçesi: Ümit Aydoğmuş. Kalkedon Yayıncılık, İstanbul.
- Çetin, B. (2016). Pierre Bourdieu'nün Makro ve Mikro Sosyal Teoriler Karşısındaki Konumu. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çetin, B. N. (2018). Tüketim Yoluyla Sosyal Sermaye Edinimi ve Tahvil Aracı Olarak Borçlanma. *Journal of Economy Culture and Society*, 58, 195-215.
- Davis, K. (2008). Intersectionality as Buzzword: A Sociology of Science Perspective on What Makes a Feminist Theory Successful. *Feminist Theory*, 9(1), 67-85.
- Demez, G. (2009). Sınıfsal ve Bireysel Kimlik Oluşumunda Beden Sorunu: Habitus. *Toplumbilim Beden Sosyolojisi Özel Sayısı*.
- Doğan, D. (2018). Pierre Bourdieu Düşünümselliğinde Yeni Medyanın Habitus ve Sermaye İlişkisi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi.
- Doğuç, S. (2005). Yeni Orta Sınıfların Gözünden Zenginlik ve Yoksulluk. *Toplum ve Bilim*, 104, 73-91.
- Dursun, O. (2018). Pierre Bourdieu İle Düşünmek. *Global Media Journal TR Edition*, 8 (16), 68-123. <https://www.researchgate.net/publication/330139073>
- Eagleton, T., & Bourdieu, P. (1992). Doxa and Common Life. *New Left Review*, 191(1), 115.
- Edmonds, A. (2007). 'The Poor Have the Right to be Beautiful': Cosmetic Surgery in Neoliberal Brazil. *Journal Of the Royal Anthropological Institute*, 13. 2. (363-381). 09.05.2019 tarihinde

<https://rai.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9655.2007.00427.x>
adresinden indirildi.

Edmonds, A. (2008). Beauty and Health: Anthropological Perspectives. *Medische Antropologie*, 20(1), 151-162.

Edmonds, A. (2009). Learning to Love Yourself: Esthetics, Health, and Therapeutics in Brazilian Plastic Surgery. *Ethnos*, 74(4), 465-489. Online puclication 2010, 20.09.2022 tarihinde
https://www.academia.edu/365212/Learning_to_Love_Yourself_Esthetics_Health_and_Therapeutics_In_Brazilian_Plastic_Surgery?from=cover_page
adresinden indirildi.

Eraslan, L., Eser, D. Ç. (2015). Sosyal Medya Toplum Araştırma Sosyal Medya Sosyolojisine Giriş. Beta Yayıncılık, İstanbul.

Erdoğan, G. ve Akın, A. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Kadın Bedenine Yapılan Tıbbi Müdahaleler. *Sağlık ve Toplum*, 31 (2), 14-20.

Erkara, D. (2017). Toplum Baskısının Estetik Ameliyatlara Etkisi. Erişim Tarihi: 04.02.2018 <https://www.defneerkara.com/toplum-baskisinin-estetik-ameliyatlara-etkisi-html.html>

Ergenekon, B. (2006). Estetik Cerrahiye Başvurmanın Kültüre Bağlı Nedenleri. (yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ertan, C. (2015). Beden ve Bir Anlam Üretme Aracı Olarak Dövme. (Yayınlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Featherstone, M. (1996). Postmodernizm ve Tüketim Toplumu. (M. küçük, Çev.). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (1992). Hapishanenin Doğuşu. Çev: M. A. Kılıçbay. İmge Kitabevi, İstanbul.

Frank, A. W. (1991). For a Sociology of The Body: An Analytical Review. *The Body: Social Process and Cultural Theory*, 36-102.

Giddens, A. (2000). Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?. Çev: O. Akinhay, Alfa Basım Yayın, İstanbul.

Giddens, A. (2010). Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum. Çev: Ü. Tatlıcan, Say Yayınları, İstanbul.

Gimlin, D. L. (2002). Body Work Beauty and Self-Image in American Culture. England: University of California Press.

- Gimlin, D. (2006). The Absent Body Project: Cosmetic Surgery as a Response to Bodily Dys-appearance. *British Sociological Association*, 40(4), 699-716. 26.04.2019 tarihinde file:///C:/Users/pc/Downloads/The_Absent_Body_Project_Cosmetic_Surgery_as_a_Resp.pdf adresinden indirildi.
- Gimlin, D. (2012). *Cosmetic Surgery Narratives A Cross-Cultural Analysis of Women's Accounts*. University of Aberdeen, Palgrave Macmillan in the UK.
- Goffman, E. (2014). *Damga, Örselenmiş Kişiliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. Çev: Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N.Ağırnaslı, Heretik Yayıncılık, Ankara.
- Göksel, H. (2012). Michel Foucault'da İktidar Kurma Pratikleri: Türkiye'de Kadın Bedenini, Namus'u ve Şiddeti Yeniden Düşünmek. *Cogito*, 70-71(344-370).
- Gürler, G. (2018a). *Post-Modernite Güzel Bedenin Sosyal İnşası: Estetik Cerrahi Müdahale Görmüş Bireyler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler enstitüsü, İzmir.
- Gürler, G. (2018b). *Estetik Cerrahi Müdahale Görmüş Bireyler Üzerine Bir Alan Araştırması*. *Sosyoloji Dergisi*, (38), 141-172.
- Hazır, I. K. (2014a). How Bodies Are Classed: An Analysis of Clothing and Bodily Tastes in Turkey. *Poetics*, 44. (1-21). 28.05.2019 tarihinde <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304422X14000187> adresinden indirildi.
- Hazır, I. K. (2014b). *Bourdieu Sonrası Yeni Eşitsizlik Gündemleri: Kültürel Sınıf Analizi, Beğeni ve Kimlik*. *Cogito*, (76), 230-261.
- Hazır, I. K. (2016). *Wearing class: A study on clothes, bodies and emotions in Turkey*. *Journal of Consumer Culture*, 0. 0. (1-20). 28.05.2019 tarihinde <https://booksc.xyz/book/50201442/4e1778> adresinden indirildi.
- Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Jones, M. (2006). *Makeover Culture Landscapes of Cosmetic Surgery*. (doktora tezi). University of Western Sydney.
- Jourdain, A. ve Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. Çev: Ö. Elitez. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaplan, M., & Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu. *Habitus, Toplumbilim Dergisi*, 1, 23-27.
- Kelly, M. P., & Charlton, B. (2003). The Modern and The Postmodern in Health Promotion. In *The Sociology of Health Promotion*, 87-100. Routledge.
- Kızılcılık, S. (2003). Küreselleşme Beden ve Şizofreni. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4).
- Kocabaş, B. (2005). *Kültür ve Medya*. *Bilig*, 34, 1-13.

- Kök, A. N., & Çankaya, H. (2003). Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahalelerde Tıbbi, Etik ve Hukuki Sorunlar. *Türkiye Tıp Klinikleri Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 11.
- Kurtdaş, M. Ç. (2017). Medikalizasyon Süreci, Sağlığın Ticarileşmesi ve Bedenin Denetlenmesine Sosyolojik Bir Bakış. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 10, 27, 983-1012.
- Küçükaya, P. G. (2011). Estetik Cerrahinin Psikososyal Etkileri ve Hemşirelik Girişimi. *Hemar-G*, 3. (71-77).
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Liakounakou, A. (2019). *The Many Faces of Botoks: Beauty, Crisis and Cosmeceuticals in Greece*. University College London Department of Anthropology, Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy.
- Lodrik, S. Hakko. (2013). *Ekonomik ve Kültürel Sermaye Sahibi Sınıfın 1998-2000 Arası Tüketim Pratikleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. Çev: Halime Yücel, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Markey, C. N., & Markey, P. M. (2010). A Correlational and Experimental Examination of Reality Television Viewing and Interest in Cosmetic Surgery. *Body Image*, 7(2), 165-171.
- Mead, G. H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum*. Çev: Y. Erdem. Heretik Yayınları, Ankara.
- Merleau-Ponty, M. (1999). *Beden*. Çev: I. Ergüden, Cogito, 18, 128-134.
- Morton, K. J. P. (2014). *Anti-Ageing and Women's Bodies: Spaces, Practices, And Knowledges of Cosmetic Intervention*. (Doktora tezi). University of Exeter.
- Nazlı, A. (2009). Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden. *Toplumbilim Dergisi*, 24, 61-68.
- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I-II*. Çev: S. Özge. Yayın Odası Yayıncılık, Ankara.
- Odabaş, S. (2005). Modern Beden Kültüründe Güzellik Salonlarının Yeri: Ankara Örneği. *Toplum ve Bilim*, 104, 153-181.
- Okumuş, E. (2011). Bedene Müdahalenin Sosyolojisi. *Beden Sosyolojisi*, Edt: K. Canatan, 45-63. *Toplumbilim Dergisi*, 24, 61-68. *Toplumbilim Dergisi*, 24, 61-68.
- Olson, G. (2006). Fat and Class Prejudice: America's Two-Body Society. *US Icons and Iconicity*. Ed. Walter Hölbling, Klaus and Susanne Rieser. Münster: LIT, 187-204.

- Öğütler, V., & Saygın-Çeğin, G. (2009). Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçekliği, Sosyo-Tarihsel Teorinin ‘Sınıf’la İmtihanı. Tan Yayınları, Ankara.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine. Liberal Düşünce, 16(61-62), 121-141.
- Polat, N. (2020). Estetiğin İdeolojisi ve Sosyolojisi. Sanat Dergisi, 35, 65-69.
- Punch, K. F. (2005). Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. Çev: D. Bayrak, H. Bader Arslan, Z. Akyüz, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Ricciardelli, R. & Clow, K. (2009). Men, Appearance, and Cosmetic Surgery: The Role of Self-esteem and Comfort with the Body. Erişim Tarihi: 12.05.2021 <https://journals.library.ualberta.ca/cjs/index.php/CJS/article/download/882/5214>
- Ritzer, G. (2000). Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek. Çev: Şen Süer Kaya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Ritzer, G. (2008). Modern Sosyoloji Kuramları. Çev: H. Hülür, De Ki Basım Yayın, Ankara.
- Rosa, A. S. and Holman, A. (2011). Social representations of female-male beauty and aesthetic surgery: a cross-cultural analysis. Temas em Psicologia, 19(1), 75 – 98.
- Sancar Üşür, S. (1997). İdeolojinin Serüveni Yalnız Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme. İmge Kitabevi, Ankara.
- Sezgin, D. (2015). Toplumsal cinsiyet perspektifinde sağlık ve tıbbileştirme. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 153-186.
- Shilling, C. (2005). The Body in Culture, Technology and Society. London: Sage Publications.
- Simmel, G. (2009). Bireysellik ve Kültür. Çev: T. Birkan. Metis Yayınları, İstanbul.
- Sunar, L., & Demiral, S. (2018). Türkiye’de Toplumsal Tabakaların Tüketim Kalıpları ve Yaşam Tarzları Üzerine Ampirik Bir İnceleme. Beğeniler Gündelik Hayatta Toplumsal Değişimin Yansımaları, Edt: L. Sunar, İlem Yayınları, İstanbul, 37-73.
- Şan, M. K., & Hira, İ. (2004). Modernlik ve Postmodernlik Bağlamında Tüketim Toplumu Kuramları. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 8, 1-19.
- Şan, M. K. (2008). Türkiye’de Sosyal Sermaye Kaybının Dini Görünümleri. Bilgi, 16, 74-98.
- Şan, M. K., & Akyiğit, H. (2015). Sosyal Sermaye Tartışmaları ve Türkiye’de Sosyal Sermayenin Ölçülmesi Sorunu. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34, 123-134.

- Talukdar, J. and Linders, A. (2013). Gender, Class Aspirations, and Emerging Fields of Body Work in Urban India. *Qual Sociol*, 36, 101–123. https://www.researchgate.net/profile/Jaita-Talukdar-2/publication/257641892_Gender_Class_Aspirations_and_Emerging_Fields_of_Body_Work_in_Urban_India/links/57e4452608ae06097a0bf7c1/Gender-Class-Aspirations-and-Emerging-Fields-of-Body-Work-in-Urban-India.pdf?_sg%5B0%5D=started_experiment_milestone&_sg%5B1%5D=started_experiment_milestone&origin=journalDetail
- Tekin, F. (2015). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Beden ve Habitus: Bedenleşmiş Habitus. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13(26), 85-100. <https://www.researchgate.net/publication/348383347>
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *Istanbul University Journal of Sociology*, 101-116. Erişim tarihi: 02.03.2021 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4163>
- Timurturkan, M. (2009a). İktidarın Nesnesi Olarak Beden. (yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Timurturkan, M. G. (2009b). Güzellik İdeali Etrafında Biçimlenen Ve Biçimlendirilen Bedenler. *Toplumbilim Dergisi*, 24, 105-109.
- Tranter, B. and Hanson, D. (2013). The Social Bases Of Cosmetic Surgery in Australia. *Journal of Sociology*, 51(2), 189-206. 21.04.2019 tarihinde https://www.researchgate.net/profile/Bruce-Tranter/publication/270721845_The_social_bases_of_cosmetic_surgery_in_Australia/links/54e50ef60cf276cec1730c55.pdf adresinden indirildi.
- Tosun, L. P., & Çoban, A. (2020). Sosyal ağ sitelerinde fiziksel görünüm karşılaştırmaları, bedeni beğenme ve depresyon. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12, 52-69.
- Turner, B. S. (1991). Recent Developments in The Theory of The Body. *The Body: Social Process and Cultural Theory*, 1-35.
- Turner, B. (2011). Tıbbi Güç ve Toplumsal Bilgi. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Turner, B. (2019). Beden ve Toplum Sosyal Teoride Arayışlar. Çev. Edt: İ. Kaya, Nobel Yayınları, Ankara.
- Türk, G. D. ve Bayrakçı, S. (2019). Sosyal medya ve toplumda değişen estetik operasyon algısı. *AJİT-e*, 10 (39), 118.
- Uçar, İ. (2019). Hz. Muhammed (S.A.V) Döneminde Medine’de Bedene Yönelik Müdahaleler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 173-187.
- Urhan, V. (2000). Michel Foucault ve Arkeolojik Çözümleme. Paradigma Yayınları, İstanbul.

- Ünal, A. Z. (2004). Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Pierre Bourdieu'nün Kültürel Sermaye Kavramı. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünal, A. Z., (2016). Toplumda Tabakalaşma ve Hareketlilik Olgular Kavramlar Kurallar. Birleşik Yayınevi, Ankara.
- Wacquant, L. (2007). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, 53-76.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2004). Çağdaş Sosyoloji Kuramları: Klasik Geleneğin Geliştirilmesi. [Contemporary Sociological Theory: Expanding The Classical Tradition]. Çev: L. Elburuz, M. R. Ayas. İzmir, Punto.
- Yüce, E. (2007). Simgesel Seçkinler ve Habitus: Hürriyet Gazetesi'nde Köşe Yazarlığı. (doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel, R. (2022). Beden ve Estetik Üzerine; Muhafazakâr Kadının Dönüşümü. Akademik Hassasiyetler, 9(18), 155-175.
- Zare, B., Javadi, F., Naseri, S. (2014). Does It Make Me Beautiful? A Focus Group Discussion on Cosmetic Surgery. International Journal of Applied Sociology, 4(5): 126-132.

EK

Ek 1: Görüşme Formu

TEZ KONUSU: BEDENİN NESNELEŞTİRİLMESİ: ESTETİK MÜDEHALENİN KÜLTÜREL DİNAMİKLERİ

1-Cinsiyet

2-Yaşınız

3-Mesleğiniz ve Gelir Düzeyiniz

4-Yetiştirdiğiniz ve Şimdi Yaşadığınız şehir

5- Yaptırdığınız Estetik İşlemler Nelerdir?

(Bu sorunun derinleştirilmesi için sorulması mümkün-bireysel farklılıklara göre-olabilecek ilaveler) ilk yaptırdığınız estetik işlem nedir? Cerrahi ve cerrahi olmayan uygulamalardan hangilerini yaptırdınız? Cerrahi olmayan (dolgu-botoks-ip askı...) uygulamaları yaptırdıysanız kaç kere yaptırdınız belli aralıklarla düzenlimi yaparsınız?

6-Yaptırdığınız işlemlerin size avantaj sağladığını düşünüyor musunuz?

(İş hayatı, eğitim ve kariyer olanakları, arkadaş edinme, sosyal çevre, evlilik, eş veya sevgili seçimi...)

7-Yaptırdığınız İşlemlerle İlgili Çevrenizden Ne Tepkiler Alıyorsunuz?

8-Yaptırdığınız İşlemlerin Bilinmesini mi Bilinmemesini mi istediniz? Çevreniz veya yakınlarınız tarafından bilinmesi veya bilinmemesi yönünde özellikle bir çabanız oldu mu?

9- Güzel olmak için estetik işlem yaptırmak gerekiyor mu? Estetik işlem yaptırdıktan sonra güzellik anlayışınızda bir değişim oldu mu? Estetik işlem yapılmış beden daha özel ve ayrıcalıklı/seçkin oluyor mu? Siz işlem sonrası daha ayrıcalıklı hissettiniz mi?

(Sizce sadece yaşlanma belirtilerini yok etmek için mi yapılır? her yaşta beğenilmeyen veya daha güzel/iddialı olması istenilen herhangi bir bölge için de yapılabilir mi?)

10- Estetik işlem sonucunda natürel bir görüntümü yoksa işlem yapıldığı belirgin olan bir görüntümü amaçlıyorsunuz? İşlem yapıldığı belirgin olan mı doğal bir sonuç mu tercih ediyorsunuz?

11- Estetik uygulamaların yaygınlaşması ve kolay ulaşılabilir olması hakkında ne düşünüyorsunuz? Herkes yaptırabildiği için ve normalleştiği için alelade geliyor mu? Herkesin yaptırıyor olduğu bir işlemi bu sebepten bıraktınız mı veya vazgeçtiniz mi? Veya sadece çevrenizdekiler yaptırdığı için yaptırdığınız oldu mu?

(Estetik olmak artık normal olmakla alakalı, şeklinde bir kanı var. Olması gereken olduğu için yani “herkes” gibi normal olmak için mi yaptırdınız?)

12- Estetik işlem yaptırmaya nasıl karar verdiniz? Doktorunuzu nasıl seçtiniz?

(Doktor ve hastaların instagramda işlem öncesi ve sonrası durumu gösteren paylaşımları etkili oldu mu? Sosyal medya ve dijital platformlar da estetikle ilgili paylaşımları takip eder misiniz? Yaptırdığı estetik işlemleri takip ettiğiniz veya etkilendiğiniz onun yaptırdığı gibi olmasını istediğiniz sosyal medya ikonu, influencer, oyuncu, model veya ünlü bir kişi... akraba, arkadaş, sosyal çevreden etkilendiniz mi, televizyon yazılı ve görsel basının etkisi, bir uzvunu beğendiğiniz ve benzetmek istediğiniz bir ünlü mü etkili oldu?)

13- İşlem ücretlerini nasıl ve nereden karşıladınız? Kendi kazancınız ise zaruri veya keyfi belli giderlerinizden tasarruf ederek mi? Eşiniz mi karşıladı? Ev harçlıklarını mı biriktirdiniz?

14-Güzel olmak, bakımlı olmak veya zayıf olmak aynı zamanda sağlıklı olmak mıdır? Bunlar sağlıklı olmakla ilgili midir? güzel olmakla zayıf olmak arasında bir ilişki var mıdır?

15-estetik işlem yaptırmaya karar verirken dini veya ahlaki bir kaygı yaşadınız mı? Herhangi bir huzursuzluk hissettiniz? İşlem sonrasında dini ve ahlaki bir düşünce geliştirdiniz mi?

(İlk yaptırdığınız işlem öncesi mi dini veya ahlaki tedirginlik yaşadınız mı? Yaşadıysanız sonraki işlemlerinizde de aynı huzursuzluğu yaşadınız mı? Yoksa bu kaygı ile nasıl başa çıktınız?)

16-beğenilmeme korkusu, yaşlanma korkusu yaşadınız mı? Yaptırdığınız işlemlerde böylesi bir korkunun etkisi var mıydı?

(Bir bölgenizi beğenmediğiniz için mi işlem yaptırdınız? Yaşlanma etkilerine karşı mı işlem yaptırıyorsunuz?)

17- estetik işlemlerde (cerrahi veya cerrahi olmayan için de) cinsiyet açısından kadın ve erkek için ne düşünüyorsunuz? Cinsiyet farkı önemli mi?

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyadı: Reyhan YÜKSEL	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat
Bölümü	İlahiyat
Yüksek Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Din Sosyolojisi
Makale ve Bildiriler	
1. YÜKSEL, R. Beden ve Estetik Üzerine; Muhafazakâr Kadının Dönüşümü. Akademik Hassasiyetler, 9(18), 155-175.”	